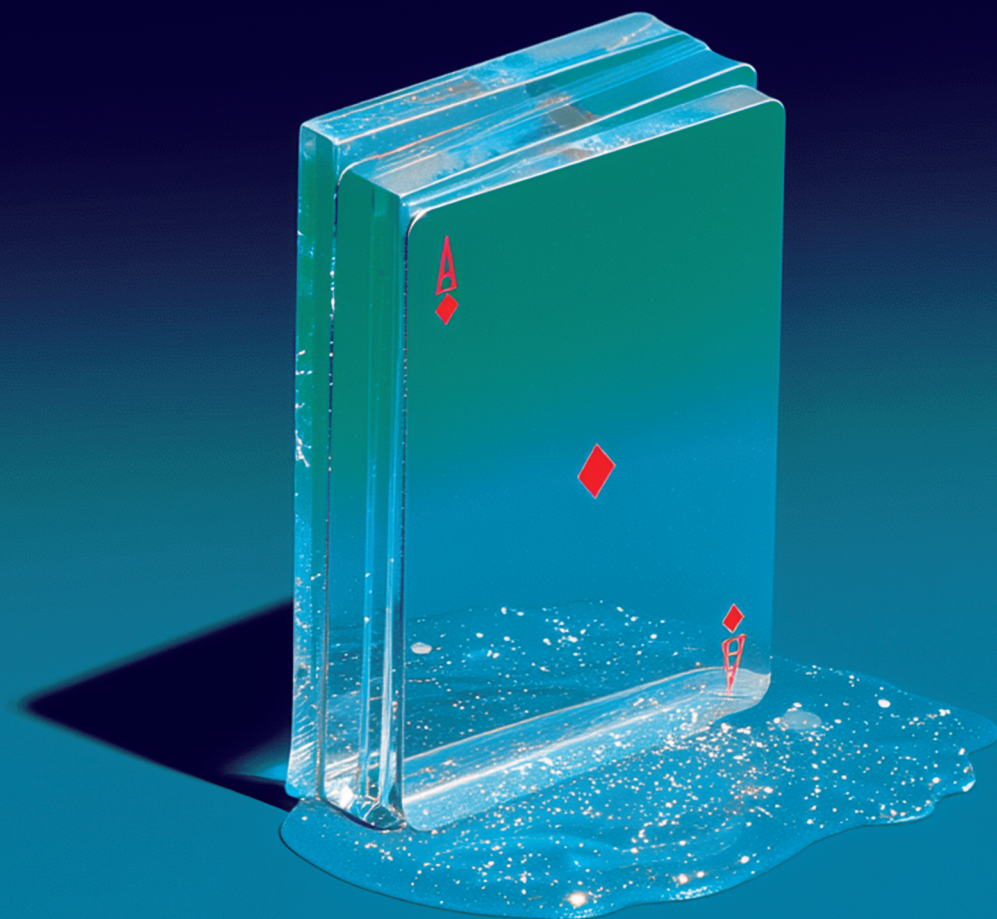

Anton van Wijk, Marjan Olfers, Luc Huiskamp,
Kyra van der Boor, Sam Berger en Myrna van Wijk

OPEN KAART

Een herhaalonderzoek naar illegale
(land-based en online) kansspelen

Open kaart

Een herhaalonderzoek naar illegale (land-based en online) kansspelen

Anton van Wijk

Marjan Olfers

Luc Huiskamp

Kyra van der Boor

Sam Berger

Myrna van Wijk

Colofon

In opdracht van Nederlandse Loterij

Met medewerking van

Motivaction

Dominique Gimberg (vormgeving)

Tekstredactie

Helga van Ree

Opmaak binnenwerk

Persoonlijk Proefschrift, Utrecht

ISBN 978-90-831660-9-4

© 2025 Verinorm

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

No part of this publication may be reproduced in any form by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	6
1. Inleiding en vraagstelling	15
Leeswijzer	16
2. Nederlandse bevolking en (il)legale kansspelen	19
2.1 Opzet en uitvoering van het onderzoek	19
2.2 Deelname aan gokken	20
2.3 Kansspelen en karakteristieken	22
2.3.3 Online casinospelen	36
2.4 Groepen vergeleken	63
2.5 Probleemgokken en bekendheid van instanties	73
2.6 Regressieanalyse illegaal gokken	84
2.7 Vergelijking met vorig onderzoek	85
2.8 Resumé	92
3. Veldonderzoek	97
3.1 Aanpak bezoeken tabaks-/gemakszaken	97
3.2 Nadere kwalificatie van de locaties	99
3.3 Nadere uitwerking	100
3.4 Vergelijking met vorig onderzoek	107
3.5 Shishalounges en koffie-/theehuizen	108
3.6 Nadere indeling shishalounges en koffie-/theehuizen	109
3.7 Reflectie door de veldwerkers	117
3.8 Vergelijking vorig onderzoek	118
3.9 Resumé	118
4. Media-analyse	121
4.1 Illegale kansspelen in de media	121
4.2 Media-analyse koffie-/theehuizen en shishalounges	130
4.3 Vergelijking tussen de perioden 2015 t/m 2021 en 2022 t/m 2024	134
4.4 Resumé	140
5. Beantwoording onderzoeksvragen en conclusies	143
5.1 Profielen van (il)legale gokkers	143
5.2 Retailers onderzocht	149
5.3 Illegaal gokaanbod in koffie-/theehuizen en shishalounges	149
5.4 Trends ten opzichte van vorige meting	151
5.5 Implicaties voor beleid Nederlandse Loterij	156
Literatuur	159
Bijlage A: Kwaliteitsborging panel door Motivaction en weging	160
Bijlage B: Verschillen gokkers	162

Bijlage C: Profiel deelname illegale kansspelen	167
Bijlage D: Problem Gambling Severity Index (PGSI)	172
Bijlage E: Regressieanalyse	173

Voorwoord

In 2021 heeft Verinorm in opdracht van Nederlandse Loterij een grootschalig onderzoek uitgevoerd naar illegale kansspelen in Nederland. Dat onderzoek ('Kaarten keren', gepubliceerd in 2022) heeft plaatsgevonden vlak voor de markt voor kansspelen 'openging'. Sindsdien is het kansspelandschap veranderd. Verschillende aanbieders van online kansspelen hebben een vergunning gekregen en mogen legaal kansspelen aanbieden. Dat wil niet zeggen dat er geen illegaal aanbod meer is. Voor Nederlandse Loterij aanleiding om door middel van een herhaalonderzoek na te gaan hoe het anno 2025 staat met illegale kansspelen in Nederland. Evenals in 'Kaarten keren' is er weer een grootschalig bevolkingsonderzoek gehouden en zijn retailers van Nederlandse Loterij bezocht, evenals koffie-/theehuizen en shishalounges. Tot slot is een media-analyse uitgevoerd. In dit onderzoek hebben we, in tegenstelling tot het vorige, geen online onderzoek gedaan naar websites waarop illegale kansspelen worden aangeboden.

We zijn prof. dr. Henk Elffers erkentelijk voor zijn goede en opbouwende commentaar op een eerdere versie van dit rapport.

Onderzoeksteam Verinorm

Doorn, juni 2025

Samenvatting

In opdracht van Nederlandse Loterij heeft Verinorm onderzoek gedaan naar de aard en omvang van het illegale *land-based* en online kansspelaanbod in Nederland. Dit onderzoek betreft een herhaalmeting, met als uitgangspunt de eerste meting in 2021. Het onderzoek uit 2021 werd uitgevoerd gedurende de covid-crisis en ten tijde van het opengaan van de markt. Het vorige onderzoek is in 2022 gepubliceerd onder de titel 'Kaarten keren' (Van Wijk, Olfers & Heijlen, 2022). De resultaten hebben betrekking op de profielen van gokkers, de locaties, vormen van illegaal aanbod, mogelijke verbanden met andere vormen van criminaliteit en de ontwikkelingen sinds de openstelling van de kansspelmarkt.

Methoden van onderzoek en de onderzoeksresultaten per deelonderzoek

Het huidig onderzoek dat in 2024 en 2025 is uitgevoerd bevat drie methoden van dataverzameling: een online vragenlijst, veldonderzoek en een media-analyse en betreft net als vorige keer een onderzoek naar zowel (gedeeltelijk) offline aanbod (*land-based*) als online kansspelen.

Bevolkingsonderzoek

Er is een grootschalig bevolkingsonderzoek uitgevoerd door middel van een uitgebreide vragenlijst, grotendeels gebaseerd op die uit het eerdere onderzoek van 2021. Er namen ruim 15.000 respondenten deel aan het onderzoek. Om vergelijking mogelijk te maken zijn dezelfde kernvragen gesteld, aangevuld met nieuwe, gestandaardiseerde vervolgvragen over verschillende vormen van (illegaal) gokken, zoals aanbieder, startmoment, frequentie en inzet. Dit maakt het mogelijk om zowel een vergelijking met 2021 te maken als onderlinge verschillen tussen vormen van gokken te analyseren. Een belangrijke ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting is de openstelling van de onlinekansspelmarkt in oktober 2021, waardoor sommige voorheen illegale aanbieders (zonder vergunning van de Nederlandse Kansspelautoriteit) inmiddels legaal (met een vergunning van de Kansspelautoriteit) opereren. Om deze verandering mee te nemen in de analyse, is aan respondenten een uitgebreide lijst met zowel legale als illegale aanbieders voorgelegd, zodat daarin specifiek onderscheid gemaakt kon worden. Het gaat daarbij om zowel *land-based* aanbod als online aanbod. Daarbij is er overkoepelend gevraagd naar zes verschillende soorten kansspelen, waarvan drie online en drie offline/*land-based* kansspelen. De drie online kansspelen betreffen sportwedenschappen, poker en casinospelen. De *land-based* kansspelen die zijn onderzocht, zijn offline sportwedenschappen (zoals een TOTO-formulier in een winkel), gokzuilen/computerterminals en andere loterijen dan de Vrienden-/Postcode- of Staatsloterij, Krasloten, Eurojackpot, Lucky Day en het Miljoenenspel besproken. Deze overige loterijen kunnen legale kansspelen zijn, namelijk die van de Lotto, de overige opties betreffen illegale loterijen, zoals EuroMillions of andere buitenlandse loterijen.

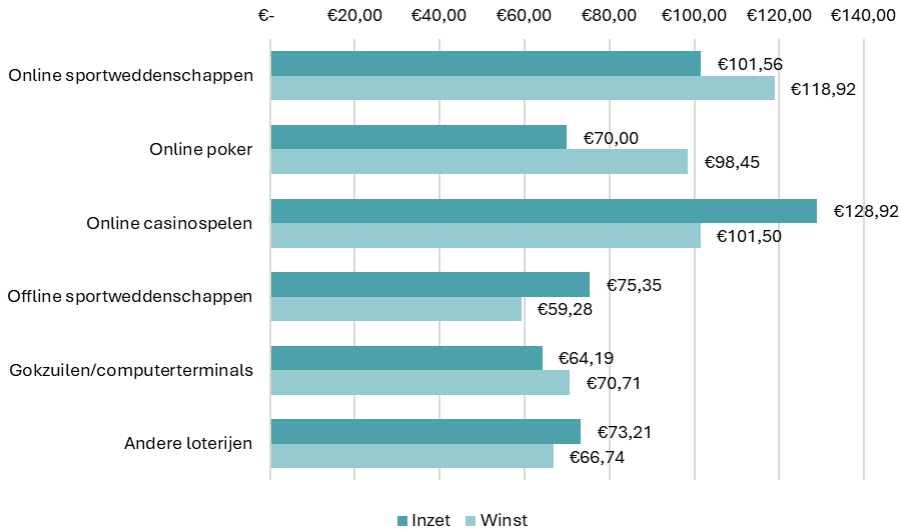
Er is onder meer onderzocht in hoeverre respondenten deelnemen aan (legale en illegale) zowel *land-based* als online kansspelen en in welke mate zij dit doen. Waar mogelijk zijn deze bevindingen vergeleken met het vorige onderzoek naar illegaal gokken. Vervolgens zijn

bepaalde subgroepen met elkaar vergeleken op zowel het (illegaal) gokken in het algemeen als afzonderlijke kansspelen. Hierna is er gemeten in hoeverre deelnemers aan kansspelen problematisch gokgedrag vertonen en de mate waarin zij hiervoor hulp hebben gezocht bij een overheidsinstantie.

Uit het bevolkingsonderzoek is gebleken dat er procentueel gezien aan ieder onderzocht illegaal kansspel een kleiner aandeel van de steekproef deelneemt dan in 2021. Het opengaan van de onlinekansspelmarkt en het verstrekken van vergunningen aan (een groter aantal) online-aanbieders heeft mogelijk hiertoe bijdragen. De groep die illegale online sportweddenschappen heeft leren kennen via advertenties is verdubbeld en verdrievoudigd als het gaat om illegale online casinospelen. Daarnaast nam voor ieder kansspel de frequentie van deelname in de voorgaande vier weken toe ten opzichte van het vorige onderzoek. Dit geldt het sterkst voor online kansspelen ten opzichte van de offline ofwel *land-based* kansspelen. Online kansspelen van zowel legale als illegale aanbieders worden door de deelnemers met de hoogste frequentie gespeeld. Bovendien werd er bij illegale kansspelen met de (naar schatting) grootste gemiddelde inzet gespeeld, zoals in figuur 0.1 te zien is. Bij zowel illegale aanbieders van online sportweddenschappen als aanbieders van illegale casinospelen is er bij het laatste spel gemiddeld meer dan 100 euro ingezet door de deelnemer. De deelnemers aan illegale online kansspelen speelden daarbij bij vijf van de zes kansspelen bij het laatste spel gemiddeld met een hogere inzet dan deelnemers die alleen inzetten op legaal aanbod, gokzuilen/computerterminals zijn hier de uitzondering op. Voor elk kansspel geldt dat er in het huidige onderzoek meer is ingezet dan in het vorige onderzoek door de illegale deelnemers¹. In het vorige onderzoek speelden illegale gokkers bij hun laatste spel voornamelijk (ruim of bijna de helft) met een bedrag van 10-50 euro, maar nu is de grootste groep steeds te vinden in de categorie daarboven. Zo is bij de deelnemers aan illegale sportweddenschappen het aandeel dat 50 euro of meer inzette bij het laatste spel ruim verdubbeld ten opzichte van het vorige onderzoek en waren er in tegenstelling tot vorig onderzoek personen die met 200 euro of meer speelden.

1 Wanneer er wordt gesproken over ‘illegale deelnemers/gokkers’ en ‘legale deelnemers/gokkers’ worden respectievelijk respondenten bedoeld die bij minstens één illegale aanbieder hebben gespeeld en respondenten die alleen bij legale aanbieders hebben gespeeld (binnen de bepaalde kansspelen in dit geval). De legaliteit heeft dus alleen betrekking op het gokgedrag, niet hen als persoon.

■ **Figuur 0.1** Inzet en winst laatste spel van deelnemers aan illegale kansspelen (n=2.203)

De groep deelnemers aan illegale kansspelen bestaat, net als in het vorige onderzoek, overwegend uit jonge(re) mannen, personen met een (westerse en niet-westerse) migratieachtergrond, middelbare of hoge opleiding en een (bijna) modaal huishoudinkomen. Ook komt deze groep gokkers vaker uit de drie grootste steden binnen Nederland. Binnen de groep 18t/m 34-jarigen bij de illegale deelnemers blijkt dat een aanzienlijk deel van hen op minderjarige leeftijd is gestart met gokken. Dit is het vooral het geval bij online kansspelen en minder bij *land-based* kansspelen. De deelnemers aan illegale kansspelen nuttigden bij het gokken vaak alcohol en/of verdovende middelen: steeds minstens een derde en soms de helft van de gokkers bij het laatste spel. Voor bijna elk kansspel geldt dat deze percentages hoger liggen dan in het vorige onderzoek. Wat betreft de groepen die alleen legaal of juist minstens één keer illegaal hebben gegokt, zijn in tabel 0.1 de overeenkomsten en verschillen te zien met de bevindingen van de meting in 2021.

■ **Tabel 0.1** Vergelijking met vorig onderzoek op alleen legaal vs. illegaal gegokt

	Overeenkomst	Vershil
Alleen legaal vs. illegaal gegokt	Mannen vaker illegaal gegokt Groep illegaal jonger dan alleen legaal Meer respondenten met migratieachtergrond bij illegaal gegokt Meer respondenten uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag illegaal gegokt Meer respondenten met (bijna) modaal inkomen illegaal gegokt (t.o.v. beneden en boven modaal)	In huidige onderzoek meer laagopgeleide legale en middelbaar opgeleide illegale deelnemers, vorige onderzoek geen verschil

Waar de eerder getoonde inzetten bij het laatste spel een indicatie kunnen zijn op problematisch gokgedrag, blijkt dat ook uit verdere analyses. Zo geldt per kansspel steeds dat minstens 45 procent van de deelnemers aan illegale kansspelen volgens de maatstaven van de *Problem Gambling Severity Index* (PGSI) gezien kan worden als ‘problematisch gokker’. Dit geldt voor meer dan 70 procent van de deelnemers aan illegale online sportweddenschappen en illegale online casinospelen. Bij elk van de kansspelen is het zo dat de deelnemers aan illegale kansspelen sterker problematisch gokgedrag vertonen, maar ook onder de gokkers die deelnemen aan legale kansspelen is de groep probleemgokkers ruim hoger dan in de gehele (ooit gokkende) steekproef: 20-35 procent tegenover vijf procent van alle respondenten. Daarbij deed 40 procent van de deelnemers aan illegale online sportweddenschappen en van de overige kansspelen ongeveer een kwart van de illegale gokkers een beroep op het Loket Kansspel en/of het Cruks. Dit zijn overheidsinstanties die hulp kunnen bieden bij gokproblematiek. Opvallend is dat veel van de deelnemers aan illegale kansspelen niet door hebben dat zij bij aanbieders zonder vergunning spelen: dit aandeel varieert van ongeveer een derde tot de helft van de deelnemers aan de verschillende illegale kansspelen.

Tot slot is uit de regressieanalyse gebleken dat, in lijn met de eerdere bevindingen, vrouwen en oudere respondenten een lagere kans hebben om illegaal te gokken dan mannen en jongere respondenten. Hoogopgeleiden (t.o.v. laagopgeleiden), personen met een (bijna) modaal inkomen (t.o.v. beneden modaal), inwoners van de drie grootste steden (t.o.v. andere regio's) en mensen met een migratieachtergrond (t.o.v. geen migratieachtergrond) gokken eerder illegaal. Daarnaast geldt dat hoe problematischer het gokgedrag, hoe groter de kans dat iemand illegaal heeft gegokt. Dit geldt ook voor mensen die zeker weten bij aanbieders zonder vergunning te spelen.

Veldonderzoek

Naast het vragenlijstonderzoek is aanvullend kwalitatief veldwerk verricht in zowel tabaks-/gemakszaken als shishalounges en koffie-/theehuizen. Het doel hiervan was om signalen van mogelijk illegaal gokaanbod te identificeren.

Tabaks-/gemakszaken

In totaal zijn 49 tabaks-/gemakszaken bezocht: een steekproefgroep (n=44) en een risicogroep (n=5) waarin eerder illegaal kansspelaanbod werd aangetroffen. De steekproefzaken zijn

willekeurig geselecteerd uit een lijst van 98 winkels met hoge omzet in stedelijk gebied. Elke winkel is minimaal twee keer bezocht, risicozaken drie keer. De onderzoekers kochten eerst legale loten om herkenning en vertrouwen op te bouwen. Bij latere bezoeken werd expliciet gevraagd naar niet-officiële loterijen, bijvoorbeeld ‘buitenlandse loterijen’. In de derde ronde is in de risicogroep een veldwerker met een niet-westerse achtergrond ingezet om culturele aansluiting te vergroten met zowel het personeel van de zaak als doelpopulatie uit de wijk. In één van de bezochte tabak- en gemakszaken, uit de risicogroep, werden niet-officiële kansspelproducten aangetroffen. In overige zaken, waaronder zowel uit de risicogroep als uit de steekproefgroep, werden geen illegale producten gevonden. Ondanks het meermaals bezoeken van tabak- en gemakszaken leverde dit geen andere bevindingen op. Veel retailers leken onbekend met bijvoorbeeld ‘buitenlandse’ loten. Ze reageerden veelal afwijzend en dit kwam volgens de veldwerkers geloofwaardig over.

Shishalounges en koffie-/theehuizen

Daarnaast zijn 31 shishalounges en 21 koffie-/theehuizen bezocht, met name in grote steden als Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. De drie veldwerkers, allen jongvolwassenen met een niet-westerse achtergrond die ook het veldwerk in 2021 hebben verricht, gedroegen zich als reguliere bezoekers. Ze rookten shisha (waterpijp), volgden sportwedstrijden en observeerden de sfeer en mogelijke signalen van gokken. Zaken die opvielen op basis van een ‘niet-pluisgevoel’ zijn opnieuw bezocht. Later in het onderzoeksproces zijn de veldwerkers actief gaan vragen naar gokactiviteiten, wat soms leidde tot een grimmige(re) sfeer. Na elk bezoek van een tabaks-/gemakzaak, shishalounge of koffie-/theehuis is een gestandaardiseerd codeformulier ingevuld, waarin observaties over sfeer, inrichting en interacties zijn vastgelegd. Deze formulieren zijn hetzelfde als die uit het vorige onderzoek. Ook vonden er verdiepende gesprekken plaats met de veldwerkers.

Tijdens de bezoeken aan de shishalounges en koffie-/theehuizen is er eenmaal sprake geweest van illegale gokpraktijken. Daarnaast zijn 12 van de 52 bezochte zaken als ‘niet-pluis’ bestempeld, waarbij de aanwezigheid van illegale gokpraktijken niet kon worden uitgesloten. Een hoge ‘gokscore’ hing vaak samen met een lagere kwaliteitsbeoordeling van deze zaken. Daarnaast bleken zaken met een hoge ‘gokscore’ vaker als ongestvrij te zijn ervaren door de veldwerkers.

Media-analyse

Er is een media-analyse uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de context rond illegaal gokken. Deze media-analyse is uitgevoerd op basis van krantenartikelen uit 2022, 2023 en 2024. Hiervoor is dezelfde methode gevolgd als in het vorige onderzoek. In totaal zijn door middel van LexisNexis 255 artikelen gevonden waarin ‘illegaal gokken’ werd genoemd. Na verwijdering van dubbele, irrelevante of buitenlandse berichten bleven 121 artikelen over voor analyse. Er is onderzocht of illegaal gokken het hoofdonderwerp was of als onderdeel van een ander onderwerp aan bod kwam. Ook is gekeken naar de locaties, spelvormen, overheidsmaatregelen en of er andere vormen van criminaliteit werden genoemd. Extra aandacht is uitgegaan naar shishalounges en koffie-/theehuizen. Hiervoor zijn gerichte

zoektermen gebruikt. Tot slot zijn de resultaten vergeleken met de media-analyse over de periode 2015-2021. Deze vergelijking laat zien hoe de berichtgeving over illegaal gokken zich in de tijd ontwikkelt en welke locaties en veiligheidsproblemen daarmee in verband worden gebracht.

Van de onderzochte artikelen zijn horecagelegenheden en bedrijfspanden de meest genoemde locaties waar illegaal gokken tussen 2021 en 2024 waar media over berichten. In de vorige media-analyse werd er, in vergelijking met de huidige media-analyse, weinig bericht over bedrijfspanden. Toen werd er juist vaker gerapporteerd over shishalounges en koffiehuisen. Naast verschillen in berichtgeving over locaties is er ook sprake van een toename in het aantal artikelen over inbeslagnames en aanhoudingen. Ook politie- en justitieonderzoeken zijn vaker voorgekomen in de huidige periode, terwijl in de vorige periode vooral de gemeentelijke aanpak werd belicht. Pokertoernooien worden in de huidige analyse als vorm van illegaal gokken het meeste genoemd. Gokzuilen en sportwedstrijden kwamen in de vorige media-analyse vaker voor. Verder ging het zowel in de huidige analyse als in de vorige analyse in de meerderheid van de artikelen ook over een andere vorm van criminaliteit. Vooral het gebruik, de handel of het smokkelen van drugs of andere illegale middelen werden gerapporteerd.

Trends ten opzichte van vorige meting

Zowel online als land-based kansspelen kennen een toename in speel- en inzetfrequentie ten opzichte van de vorige meting, waarbij de stijging bij landbased spelen kleiner is. Tussen 2022 en 2024 is de berichtgeving over handhavingsacties toegenomen, met nadruk op strafrechtelijke maatregelen, terwijl gemeentelijke aanpak minder vaak naar voren kwam.

Minder Nederlanders maken gebruik van illegale gokfaciliteiten dan in het vorige onderzoek (2021) naar voren kwam, met een sterkere afname bij online dan bij land-based kansspelen. Deelnemers aan illegale kansspelen spelen daarentegen frequenter en met hogere bedragen. Bovendien zijn ze vaker met de betreffende kansspelen in aanraking gekomen door (on- en offline) advertenties, wat met name geldt voor de online kansspelen. Het profiel van deelnemers aan illegale kansspelen is vergelijkbaar qua geslacht, leeftijd, opleiding en inkomen. Personen met een westerse migratieachtergrond zijn in dit onderzoek sterker vertegenwoordigd in de groep illegale deelnemers ten opzichte van vorig onderzoek. Ook zijn er meer gokkers die deelnemen aan meerdere illegale kansspelen ten opzichte van gokkers die deelnemen aan een enkel illegaal kansspel. Deelnemers aan illegale kansspelen gebruikten vaker alcohol of verdovende middelen bij deelname aan het laatste spel. Dit was vooral het geval bij illegale online sportwedstrijden en poker.

Conclusies en beleidsimplicaties

Tot slot worden in deze samenvatting de belangrijkste conclusies en beleidsimplicaties van het onderzoek besproken.

Kernconclusies illegale land-based en illegale online kansspelen

Naar aanleiding van de bevindingen blijkt dat deelnemers aan illegale kansspelen een duidelijk profiel kennen: jonge mannen (18 t/m 34 jaar) met een migratieachtergrond uit de grote

steden (Den Haag, Rotterdam, Amsterdam) nemen het vaakst deel. Zij nemen tevens vaker deel aan meerdere illegale kansspelen. Deelnemers aan illegale online kansspelen spelen daarbij frequenter en doen dit meestal in de middag of avond en regelmatig onder invloed van alcohol of verdovende middelen. Online illegale kansspelen zijn het populairst onder jongeren. Zij spelen vooral sportwedenschappen, poker en casinospelen. De deelnemers aan illegale kansspelen zijn vaak middelbaar tot hoger opgeleid met een dito inkomen. De inzet en de frequentie van het gokken op online kansspelen ligt aanzienlijk hoger dan bij de land-based varianten. De land based varianten zijn juist populairder onder oudere deelnemers. Problematisch gokgedrag komt vaker voor onder deelnemers aan illegale kansspelen; bij elk illegaal kansspel is minstens bijna de helft van de deelnemers een probleemgokker. Een aanzienlijk deel van de gokkers is op minderjarige leeftijd begonnen, welk aandeel het grootst is bij illegale online kansspelen.

Kernconclusie retailers

Het overgrote deel van de retailers biedt (aan onze veldwerkers) geen illegale kansspelproducten aan en er zijn geen aanwijzingen gevonden dat dit wel gebeurt. Slechts bij één retailer zijn illegale gokproducten aangetroffen.

Kernconclusie shishalounges en koffie-/theehuizen

Bij één shishalounge zijn illegale gokpraktijken aangetroffen in de vorm van een bingospel. Er zijn verder geen illegale kansspelproducten aangetroffen bij de onderzochte zaken.

Kernconclusie media-analyse

Het aantal nieuwsartikelen over illegaal gokken in koffie- en theehuizen en shishalounges is in de jaren 2022 tot en met 2024 beperkt. In vijf artikelen werd illegaal gokken genoemd, waarbij in enkele gevallen ook sprake was van druggerelateerde activiteiten.

Beleidsimplicaties

Hoewel het illegale kansspelaanbod in Nederland is afgenomen, blijft illegaal gokken zowel online als land-based voorkomen op diverse locaties en via verschillende aanbieders. Voor Nederlandse Loterij betekent dit dat blijvende alertheid nodig is, met name richting retailers waar mogelijk onder de radar illegale kansspelen worden aangeboden. Nederlandse Loterij kan overwegen om *mystery quests* in te zetten, specifiek afgestemd op de doelgroep van de 'risicozaken'. Daarnaast kan de lage bekendheid met de instanties Loket Kansspel en Cruks aanleiding zijn voor gerichte bewustwordingscampagnes om hun bekendheid te vergroten en uiteindelijk meer mensen te kunnen helpen met hun gokproblematiek. Voor andere instanties zoals het Ministerie van Justitie en Veiligheid en de Kansspelautoriteit is het essentieel om scherper zicht te krijgen op illegale structuren en aanbieders, bijvoorbeeld door samenwerking met banken en internetproviders als sprake is van het gokken op kansspelen aangeboden door illegale aanbieders. Ten slotte ligt er een duidelijke taak bij het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport om kwetsbare gokkers beter te beschermen, onder meer via gerichte

voorlichting en het opnieuw overwegen van het kanalisatiebeleid als middel om het illegale aanbod verder te beperken.

1

1. Inleiding en vraagstelling

In opdracht van Nederlandse Loterij heeft Verinorm in 2022 een onderzoek gepubliceerd naar illegale online en land-based (fysieke) kansspelen in Nederland ('Kaarten keren'). De aanleiding voor het onderzoek was het openstellen van de kansspelmarkt in oktober 2021, wat uiteindelijk binnen de periode van dataverzameling viel. Nederlandse Loterij wilde bij wijze van nulmeting weten wat de aard en omvang was van het illegale kansspel aanbod in Nederland. In het onderzoek is aandacht besteed aan zowel de online varianten van kansspelen (onder meer analyse van illegale websites en dataverkeer) als de land-based mogelijkheden. In dat laatste geval ging het voornamelijk om onderzoek onder een groep retailers en bij koffie-/theehuizen en shishalounges, omdat uit eerder onderzoek en signalen van Nederlandse Loterij naar voren kwam dat op deze locaties mogelijk illegale kansspelen werden aangeboden. Voor zowel de illegale online als land-based kansspelen is een grootschalig bevolkingsonderzoek uitgevoerd waarin de prevalentie is onderzocht en er profielen zijn geconstrueerd van de gokkers naar de verschillende typen kansspelen.

Nederlandse Loterij heeft behoefte aan een herhaalmeting, in het bijzonder van de aard en omvang van het illegale land-based en online kansspel aanbod. Een belangrijke aanleiding hiervoor is dat de markt al enige tijd openstaat voor nieuwe aanbieders en er allerlei plannen zijn (uitgevoerd) om de kansspelmarkt te reguleren; denk aan het steeds verder beperken van reclame en sponsoring op het gebied van kansspelen. Het demissionaire kabinet heeft daarnaast een verhoging van kansspelbelasting aangekondigd. De vraag is of een en ander van invloed is op de aard en omvang van het illegale spel aanbod. Daarnaast speelt bij Nederlandse Loterij de wens om voor de Kansspelautoriteit (Ksa) meer te gaan functioneren als informatiecentrum en heeft daarmee de behoefte aan actueel onderbouwde informatie. De centrale vraag luidt: 'Wat is de aard en omvang van het illegale land-based en online kansspel aanbod in Nederland?'

De volgende deelvragen zijn geformuleerd:

1. Wat is het profiel van gokkers die deelnemen aan illegale land-based en online kansspelen, verdeeld over de verschillende kansspelen?
2. In hoeverre bieden retailers van tabaks-/gemakzaken naast hun legale aanbod ook illegale gokproducten aan en om welke producten gaat het in die gevallen?

3. In hoeverre worden er in koffie-/theehuizen illegale gokproducten aangeboden (o.a. spelen op gokzuilen)?
4. In hoeverre worden illegale kansspelen in het algemeen en koffie-/theehuizen en shishalounges in het bijzonder, geassocieerd met andere vormen van criminaliteit?
5. Welke trends kunnen worden geïdentificeerd ten opzichte van de meting in 2021?
6. Welke implicaties hebben de onderzoeksresultaten voor het beleid van Nederlandse Loterij ten aanzien van de illegale land-based en online gokmogelijkheden?

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk worden de resultaten besproken van het bevolkingsonderzoek. In hoofdstuk 3 gaan we in op het onderzoek bij de retailers, koffie-/theehuizen en shishalounges. In hoofdstuk 4 staan de bevindingen van de media-analyse. Het laatste hoofdstuk omvat de beantwoording van de onderzoeksvragen en de conclusies.

2

2. Nederlandse bevolking en (il)legale kansspelen

In dit hoofdstuk wordt de meting die in eind 2024 en begin 2025 is uitgevoerd onder de Nederlandse bevolking beschreven. De uiteenzetting en analyse van deze onderzoeksgegevens worden ook vergeleken met die uit 2021 ('Kaarten keren', 2022). Er zijn ten behoeve van het laatste onderzoek enkele vragen toegevoegd ten opzicht van het vorige onderzoek. Die gaan over de mate waarin respondenten (mogelijk) aan zijn te merken als probleemgokker en over hun kennis van de regelgeving rondom (online) kansspelen.

We beschrijven eerst kort hoe het onderzoek is opgezet en uitgevoerd (2.1), gevolgd door een algemene beschrijving van de groep respondenten die de vragenlijst in heeft gevuld (2.2). In 2.3 staat de mate waarin verschillende illegale kansspelen worden gespeeld beschreven in paragraaf 2.4 maken we een vergelijking tussen bepaalde subgroepen op basis van achtergrondkenmerken. De mate van probleemgokken en mogelijke instanties waar respondenten naartoe kunnen gaan bij eventuele gokproblematiek, zijn uiteengezet in paragraaf 2.5. Hierbij zijn ook de verschillen tussen (groepen deelnemers aan) illegale kansspelen op een rij zijn gezet. In paragraaf 2.6 is een regressieanalyse van zowel illegaal als legaal gokken uitgewerkt en in paragraaf 2.7 worden de cijfers uit dit onderzoek vergeleken met die uit 2021, welke in 2022 zijn gepubliceerd. We besluiten het hoofdstuk met een resumé (paragraaf 2.8) van de belangrijkste bevindingen.

2.1 Opzet en uitvoering van het onderzoek

Voor dit onderzoek is een vragenlijst opgesteld die grotendeels is gebaseerd op de vragenlijst uit het vorige onderzoek voor Nederlandse Loterij naar illegale kansspelen. Hierbij is ervoor gezorgd dat in ieder geval dezelfde vragen zijn gesteld als in 2021 om de data met elkaar te kunnen vergelijken, maar zijn er ook toevoegingen gedaan aan de vragen die over iedere vorm van (illegaal) gokken gaan. Zo is ervoor gezorgd dat bij iedere vorm van gokken de vervolgvragen nagenoeg gelijk zijn (aanbieder, wanneer begonnen, frequentie, inzet laatste spel etc.). De reden hiervoor is om naast een directe vergelijking met de gegevens van drie jaar geleden, ook de verschillende vormen van gokken onderling te kunnen vergelijken. Wat betreft de vergelijking met het vorige onderzoek is er wel een belangrijke kanttekening te plaatsen. Drie jaar geleden ging op 1 oktober 2021 de markt voor online kansspelen open. Dit was dus tijdens onze dataverzameling over het goklandschap (eind september-begin oktober 2021)

en daarmee viel het in een overgangperiode, waar de markt nu dus al enkele jaren open is. Inherent aan deze opening mochten aanbieders van online kansspelen zonder vergunning hun site niet meer openstellen voor de Nederlandse markt, al werd hier wel pas op gehandhaafd vanaf 1 november 2021 en konden klanten hun geld hier nog wel opmaken. Dit brengt enkele zaken met zich mee, zoals het feit dat het voor gokkers überhaupt mogelijk werd om legaal online te gokken na deze opening van de markt en dat voorheen illegale aanbieders vanaf dat moment legaal werden, zoals Unibet en Bet365. Hierom hebben we de respondenten een lange lijst van de populairste legale en illegale aanbieders van online kansspelen voorgelegd, waarna bij de analyses onderscheid tussen legale en illegale aanbieders is gemaakt. Doordat de vragenlijst van dit onderzoek is uitgezet in het huidige goklandschap, waarin al enkele jaren een onderscheid is tussen aanbieders met en aanbieders zonder vergunning, is het interessant om te zien welke verschuivingen er in de omvang van de legale en illegale markt hebben plaatsgevonden.

De data is verzameld door een extern marktonderzoeksbureau: Motivaction. De onderzoekers van Motivaction hebben de vragenlijst verstuurd naar hun panel en dat heeft uiteindelijk 15.138 respondenten opgeleverd. In dit panel streeft Motivaction naar een diverse groep respondenten, representatief voor de Nederlandse bevolking. Uiteraard vult niet het volledige panel elke vragenlijst in. Doordat er een vertekening is ontstaan, is de steekproef van respondenten gewogen op basis van enkele achtergrondkenmerken. Hiernaast voert Motivaction regelmatig checks uit om de kwaliteit van het panel te waarborgen. Zowel de informatie over deze kwaliteitsborging als de weging (inclusief de verdeling voor en na de weging) zijn te vinden in bijlage A. De algemene gegevens van de respondenten in de uiteindelijke steekproef waarover het bevolkingsonderzoek is uitgevoerd, zijn tevens in deze bijlage te vinden.

2.2 Deelname aan gokken

In deze paragraaf wordt de mate waarin de respondenten gokken beschreven. Aan ieder van de respondenten is eerst gevraagd of ze ooit eens deel hebben genomen aan (een aantal vormen van) legale kansspelen. Verschillende loterijen komen hierbij naar voren als meest gespeelde kansspelen door de personen in onze steekproef. Ongeveer een kwart speelde ooit met de Lotto mee, ruim een derde heeft ook meegespeeld met de Vriendenloterij, ruim de helft met de Postcodeloterij en meer dan twee derde heeft wel eens een Staatslot gekocht. Naast deze loterijen zijn met name krasloten populair, meer dan de helft van de personen heeft wel eens zo'n lot gekocht.

■ **Tabel 2.1** Ooit meegespeeld aan legale kansspelen (n=15.138)

	<i>n</i>	%
Staatsloterij	10.368	68,5%
Postcodeloterij	8.267	54,6%
Krasloten	7.660	50,6%
Vriendenloterij	5.315	35,1%
Lotto	3.444	22,7%
TOTO (Winkel/Casino/Sport)	2.454	16,2%
Eurojackpot	1.637	10,8%
Miljoenenspel	1.215	8,0%
Lucky Day	1.013	6,7%
Winn-itt	321	2,1%
Totaal	41.694	

Hierna is er aan de respondenten gevraagd of zij in de *afgelopen vier weken* hebben deelgenomen aan bepaalde vormen van kansspelen. Wanneer een persoon heeft aangevinkt een kansspel te hebben gespeeld in de periode ervoor, zijn er daarna vervolgvragen over dit kansspel gesteld. Deze vragen gaan bijvoorbeeld over de aanbieders (legaal of illegaal), de plek waar zij dit kansspel hebben gespeeld en de mate waarin zij hebben gespeeld (hoe vaak en wat was de inzet). De kansspelen waarnaar is gevraagd zijn:

- 1) Online sportwedenschappen
- 2) Online poker
- 3) Online casinospelen
- 4) Offline sportwedenschappen
- 5) Gokzuilen/computerterminals*
- 6) Loterijen (anders dan loterijen die door de Nederlandse Loterij worden aangeboden)

* Een gokzuil is een computer waarmee een speler via een internetverbinding en speciale software op de **uitslag van een sportwedstrijd** kan gokken. De naam verwijst naar de smalle, hoge kast waar de computer vaak in is gebouwd. Gokzuilen zijn verboden.

Op basis hiervan kan de steekproef worden ingedeeld naar het al dan niet hebben deelgenomen aan bepaalde kansspelen. Deze verdeling is in tabel 2.2 af te lezen. De grootste groep heeft daarbij wel eens legaal gegokt: dit wil zeggen dat zij dan wel ooit hebben deelgenomen aan de in tabel 2.1 genoemde legale kansspelen of in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst legaal hebben gegokt. Ruim driekwart (77,7%) heeft alleen gebruikgemaakt van het legale kansspel aanbod. Een groep van ruim duizend personen (7,1%) heeft in de vier voorafgaande weken minstens eenmaal bij een illegale aanbieder van één van de zes bovengenoemde kansspelen gespeeld. Slechts een zeer kleine groep speelde alleen maar bij illegale aanbieders.

Tabel 2.2 Deelname aan gokken (n=15.138)

	<i>n</i>	%
Nooit gegokt	2.288	15,1%
Alleen legaal gegokt	11.763	77,7%
Minstens eenmaal illegaal gegokt	1.071	7,1%
Alleen illegaal gegokt	16	0,1%
Totaal	15.138	100,0%

2.3 Kansspelen en karakteristieken

In deze paragraaf wordt allereerst per kansspel uiteengezet bij welke (legale en illegale) aanbieders en/of op welke plaatsen er is gespeeld en om welke kansspelen het ging. Hierbij wordt per kansspel steeds beschreven welke spellen en/of aanbieders illegaal zijn. Respondenten konden in eerste instantie meerdere aanbieders aanvinken (zowel legaal als illegaal), waarbij personen die minstens één illegale aanbieder hebben aangevinkt zijn geclassificeerd als ‘illegale deelnemer² aan het betreffende kansspel’.

In het vervolg is de groep illegale deelnemers onderscheiden van de legale deelnemers en zijn voor hen de verschillende vervolgvragen over het gokgedrag beschreven. Deze bestaan uit onder andere in welke mate een bepaald kansspel gespeeld wordt, wanneer de respondent ermee is begonnen, via welk kanaal hiermee gestart is en wat de laatste inzet en (eventuele) winst was. Een deel van de vragen heeft betrekking op het laatste spel en dus op mogelijk (spelen bij) illegale aanbieders, maar er zijn ook vragen gesteld over het spelen van het betreffende kansspel in het algemeen. Dat wil dus zeggen dat bijvoorbeeld bij de vraag over wanneer de respondenten met de betreffende vorm van kansspelen zijn gestart, dit zowel legale als illegale kansspelen en aanbieders kunnen betreffen. Dit geldt ook voor de vraag via welk kanaal de deelnemers zijn begonnen met het bepaalde kansspel en in welke mate zij eraan deelnemen.

Per kansspel is er tevens in een aparte paragraaf beschreven hoeveel de (totale) inzet en winst was bij het laatste spel, waarbij dit is vergeleken met de louter legale deelnemers aan deze kansspelen.³

² In dit rapport gebruiken we de termen ‘illegale (of legale) deelnemers’ en ‘illegale (of legale) gokkers’ om te verwijzen naar personen die deelnemen aan respectievelijk illegale of legale kansspelen. Deze termen duiden uitsluitend op de aard van het spel waaraan wordt deelgenomen, en impliceren uitdrukkelijk geen juridische kwalificatie van de personen zelf. De keuze voor deze terminologie is gemaakt ten behoeve van de leesbaarheid.

³ Daarbij is er steeds het middelpunt gebruikt om een schatting te maken van de totale inzet bij het laatste betreffende kansspel, wat een *indicatie* oplevert van de inzet en winst en geen exacte bepaling.

2.3.1 Online sportweddenschappen

Van de 15.138 respondenten in het onderzoek hebben 984 personen aangegeven in de afgelopen vier weken online sportweddenschappen te hebben gespeeld.⁴ Hierbij konden zij aangeven via welke bookmaker/website zij deze online sportweddenschappen hebben gespeeld. Het was mogelijk om meerdere mogelijkheden aan te kruisen.

De meeste respondenten die online sportweddenschappen hebben gespeeld, deden dit (deels) bij legale aanbieders als TOTO (44,8%), Unibet (29,2%) en - tijdens het vorige onderzoek nog illegaal - BetCity (17,7%). De illegale aanbieders staan verder naar onderen en zijn grijsgekleurd in de tabel. Van deze illegale aanbieders zijn 1XBet en Stake.com het populairst; ruim vijf procent van de deelnemers aan online sportweddenschappen speelde daar. De respondenten die bij minstens één van de illegale aanbieders hebben gespeeld, zijn geclassificeerd als 'speler van illegale online sportweddenschappen'. Dit betreft een groep van 199 personen over wie de vervolgvragen (na de aantallen spelers per aanbieder) ook zullen worden gepresenteerd. Uit tabel 2.3 blijkt dat het gezamenlijke aantal deelnemers bij de verschillende illegale aanbieders groter is dan 210, wat wil zeggen dat respondenten bij meerdere illegale aanbieders hebben gespeeld. In het vorige onderzoek naar de illegale gokmarkt speelde nog 5,6 procent van de respondenten illegale online sportweddenschappen, waar dit nu slechts 1,4 procent is. Dit betreft 21,3 procent van de deelnemers aan online sportweddenschappen in het algemeen.⁵ De populairste illegale aanbieder bij onze online op sport weddende respondenten is 1XBet met 5,9 procent van de spelers die hier in de laatste vier weken heeft gegokt, gevolgd door Stake.com met 5,3 procent.

■ **Tabel 2.3** Online sportweddenschappen (in afgelopen vier weken) gespeeld via... (n=1.069)

	<i>n</i>	%
Legaal		
TOTO	479	44,8%
Unibet	312	29,2%
BetCity	189	17,7%
Holland Casino	148	13,9%
Bet365	143	13,4%
Jack's Casino	97	9,1%
LiveScore Bet	76	7,1%
711	73	6,9%
Circus	51	4,7%
Betnation	47	4,4%

- ⁴ In eerste instantie stelde nog 1069 personen dat te hebben gedaan (vandaar de 'n' in Tabel 2.6), maar zij gaven later aan dit via geen (enkele) aanbieder te hebben gedaan, waardoor de vervolgvragen niet aan hen zijn voorgelegd.
- ⁵ Hierbij is de groep die bij de vraag over bij welke aanbieders zij hebben gespeeld 'geen' heeft aangevinkt niet meegenomen in de berekening van het percentage.

BetMGM	46	4,3%
Totaal	1.661	
Illegaal		
1XBet	63	5,9%
Stake.com	57	5,3%
B7 casino	45	4,2%
Betspino	39	3,7%
Qbet	36	3,3%
Bruno Casino	35	3,3%
Nomaspin	28	2,6%
Starzino	25	2,4%
Lalabet	24	2,3%
Zumospin	19	1,8%
Totaal	371	
Anders*	35	7,5%
Geen	85	7,9%
Totaal	2.152	

* Bij de respondenten die een aanbieder hebben ingevuld bij 'anders, namelijk' is er een onderscheid gemaakt tussen legaal en illegaal.

Naast de vraag aan de respondenten bij welke aanbieder zij in de voorgaande vier weken hebben gespeeld, hebben we ook gevraagd bij welke aanbieder zij voor het laatst hebben gespeeld. Hierbij is te zien dat meer dan de helft dit voor het laatst bij legale aanbieders TOTO en Unibet deed. Ook BetCity, Holland Casino en Bet365 zijn met respectievelijk 9,1 procent en tweemaal 5,1 procent relatief vaak genoemd en samen goed voor ongeveer een vijfde van de spelers van online sportweddenschappen. Het aantal respondenten dat voor het laatst bij een illegale aanbieder speelde, is 116 personen en daarmee ruim de helft van het totaal aantal spelers (210) dat in de voorgaande vier weken illegale sportweddenschappen speelde. Wat betreft de laatst gespeelde online sportweddenschap zijn wederom Stake.com en 1XBet het populairst, alleen dan qua plek omgewisseld. De derde vaakst genoemde illegale aanbieder voor de laatste online sportweddenschap is Starzino.

■ **Tabel 2.4** Laatste online sportweddenschap gespeeld via... (n=984)

	<i>n</i>	%
Legaal		
TOTO	353	35,9%
Unibet	177	18,0%
BetCity	89	9,1%
Bet365	50	5,1%
Holland Casino	50	5,1%

Jack's Casino	35	3,5%
LiveScore Bet	21	2,2%
711	18	1,9%
Circus	17	1,7%
BetMGM	12	1,2%
Betnation	12	1,2%
Totaal	834	84,8%
Illegaal		
Stake.com	24	2,5%
1XBet	22	2,3%
Starzino	14	1,5%
Bruno Casino	11	1,1%
B7 casino	10	1,0%
Betspino	10	1,0%
Qbet	9	0,9%
Lalabet	7	0,7%
Zumospin	5	0,5%
Nomaspin	4	0,4%
Totaal	116	11,8%
Anders*	33	3,4%
Totaal	984	100%

Van de deelnemers aan illegale online sportweddenschappen is veruit het grootste gedeelte 1-5 jaar geleden met online sportweddenschappen in het algemeen begonnen. Daarnaast is er een aanzienlijk deel dat al langer dan vijf jaar online sportweddenschappen speelt, namelijk meer dan dertig procent van de illegale deelnemers.

■ **Tabel 2.5** Wanneer aan online sportweddenschappen begonnen (n=211)

	<i>n</i>	%
In het afgelopen jaar	28	13,3%
1-5 jaar geleden	118	55,9%
6-10 jaar geleden	48	22,7%
Langer dan 10 jaar geleden	17	8,1%
Totaal	211	100%

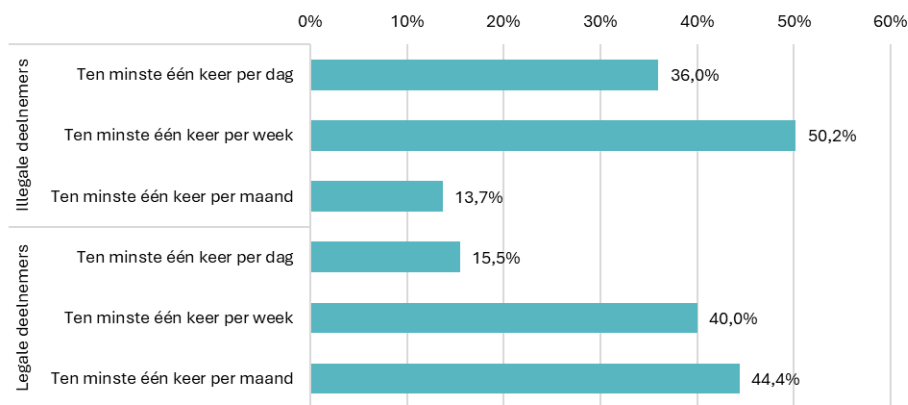
Van de personen die in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst illegale online sportweddenschappen hebben gespeeld, hebben de meesten dit via advertenties of links op het internet gevonden, kort daarop gevolgd door de groepen die het zelf of door vrienden/bekenden hebben ontdekt.

Tabel 2.6 Via welk kanaal aan online sportweddenschappen begonnen (n=211)

	n	%
Zelf ontdekt	50	23,7%
Via vrienden/bekenden	43	20,4%
Via advertenties of links op het internet	48	22,7%
Via advertenties, niet op het internet	36	17,1%
Via spelers bij een ander kansspel	34	16,1%
Anders	0	0%
Totaal	211	100%

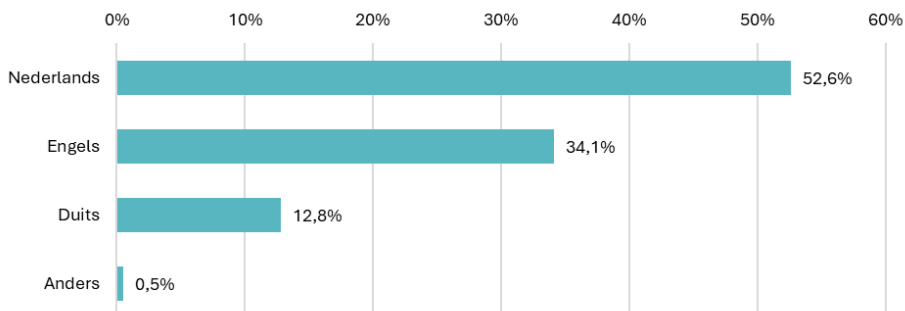
De meeste illegale deelnemers aan online sportweddenschappen deden dit ten minste één keer per week (maar minder dan dagelijks). Daar bovenop is er een groep van ruim een derde die minstens dagelijks online sportweddenschappen speelde. Twaalf procent speelde ten minste één keer per maand (maar minder dan wekelijks). Van de legale deelnemers speelt 15,5 procent minstens dagelijks online sportweddenschappen. Binnen deze groep speelt het grootste gedeelte minstens één keer per maand, kort gevolgd door de groep die minstens één keer per week speelt.

Figuur 2.1 Frequentie van deelname aan online sportweddenschappen (n=107)

Bij de laatste weddenschap is door iets meer dan de helft van de deelnemers aan illegale online sportweddenschappen dit gedaan op een website die in het Nederlands was. Van de overige websites was het grootste gedeelte Engels de (standaard-)taal, een klein was gedeelte in het Duits was en een enkeling had een andere taal.

■ **Figuur 2.2** Taal website laatste weddenschap (n=211)

Inzet bij laatste spel

Illegale deelnemers

Meer dan de helft van de respondenten die in de voorgaande vier weken illegaal online heeft gewed op sport speelde voor het laatst met een bedrag tussen de 25 en 100 euro. De totale groep die voor minstens 50 euro speelde, is tevens ruim de helft. Ruim een vijfde ongeveer speelde met minder dan 25 euro bij de laatste weddenschap en een kwart van de illegale deelnemers speelde voor het laatst met 100 euro of meer.

Op basis van het vermenigvuldigen van de respondenten per categorie met het middelpunt is de totale inzet van de illegale deelnemers 21.430 euro. De gemiddelde inzet komt dan neer op 101,56 euro.

■ **Tabel 2.7** Inzet laatste online sportweddenschap illegale deelnemers (n=211)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	16	7,6%	€ 80,00
10-24 euro	30	14,2%	€ 525,00
25-49 euro	46	21,8%	€ 1.725,00
50-99 euro	66	31,3%	€ 4.950,00
100-199 euro	34	16,1%	€ 5.100,00
200-499 euro	13	6,2%	€ 4.550,00
500-1.000 euro	6	2,8%	€ 4.500,00
Meer dan 1.000 euro	0	0%	€ -
Totaal	211	100%	€ 21.430,00

Naast de laatste inzet, hebben we ook gevraagd naar het bedrag dat de respondenten hebben gewonnen bij hun laatste weddenschap. Acht procent verloor deze (volledig) en won niets, waar van de winnaars de grootste groep 25-49 euro won. Ongeveer een kwart van de gokkers won wel iets, maar minder dan 25 euro. Ruim een kwart won 100 euro of meer, waarvan een drietal meer dan 1.000 euro.

De totale geschatte winst bij de laatste online sportweddenschap van de illegale deelnemers betref 25.092,50 euro, wat met een aantal van 211 deelnemers neerkomt op een gemiddelde winst van 118,92 euro per persoon. Dit lijkt enigszins ‘verdacht’ te zijn: in principe levert gokken op de lange termijn uiteindelijk altijd verlies op. Terzijde merken we op dat de geschatte winst alleen gaat over het laatste spel en de totale geschatte winst wordt behoorlijk opgekrikt door de relatief grote groep die 500 euro of meer won.

■ **Tabel 2.8** Winst laatste online sportweddenschap illegale deelnemers (n=211)

	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Totaal (€)</i>
Niets	17	8,1%	€ -
Tot 10 euro	17	8,1%	€ 85,00
10-24 euro	39	18,5%	€ 682,50
25-49 euro	48	22,7%	€ 1.800,00
50-99 euro	43	20,4%	€ 3.225,00
100-199 euro	21	10,0%	€ 3.150,00
200-499 euro	14	6,6%	€ 4.900,00
500-1.000 euro	9	4,3%	€ 6.750,00
Meer dan 1.000 euro	3	1,4%	€ 4.500,00
Totaal	211	100%	€ 25.092,50

Legale deelnemers

Bij de legale deelnemers zette het overgrote deel minder dan 50 euro in, waar van de illegale deelnemers meer dan de helft nog gokte met 50 euro of meer bij de laatste inzet. Twee derde speelde met minder dan 25 euro en ongeveer tien procent juist met 100 euro of meer.

In totaal komt de geschatte inzet van de legale deelnemers bij het laatste spel neer op 37.285 euro, wat gemiddeld over 772 personen een inzet van 48,30 euro betekent.

■ **Tabel 2.9** Inzet laatste online sportweddenschap legale deelnemers (n=772)

	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	275	35,6%	€ 1.375,00
10-24 euro	242	31,3%	€ 4.235,00
25-49 euro	106	13,7%	€ 3.975,00
50-99 euro	70	9,1%	€ 5.250,00
100-199 euro	61	7,9%	€ 9.150,00
200-499 euro	8	1,0%	€ 2.800,00
500-1.000 euro	6	0,8%	€ 4.500,00
Meer dan 1.000 euro	4	0,5%	€ 6.000,00
Totaal	772	100%	€ 37.285,00

Ruim een derde van de legale online sportweddners won niets bij zijn/haar laatste weddenschap. Iets minder dan een derde won minder dan 25 euro. Ook hier is het, net als bij de inzet, een groep van ongeveer tien procent die aangeeft 100 euro of meer te hebben gewonnen. De totale geschatte winst van de legale online sportweddners komt uit op 36.252,50 euro en daarmee gemiddeld per respondent op 46,96 euro.

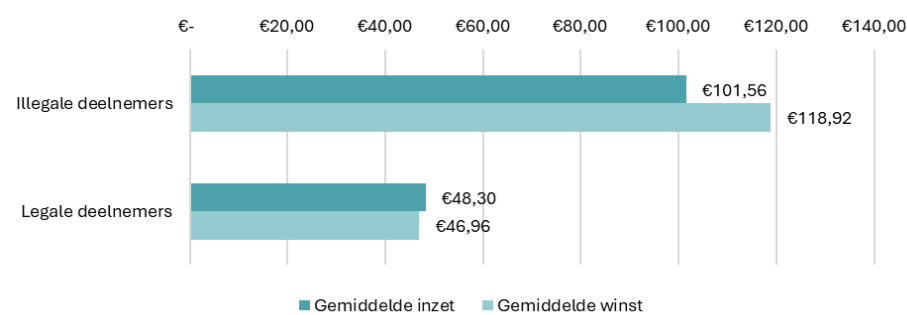
■ **Tabel 2.10** Winst bij laatste online sportweddenschap (n=772)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Niets	266	34,5%	€ -
Tot 10 euro	125	16,2%	€ 625,00
10-24 euro	113	14,6%	€ 1.977,50
25-49 euro	128	16,6%	€ 4.800,00
50-99 euro	70	9,1%	€ 5.250,00
100-199 euro	34	4,4%	€ 5.100,00
200-499 euro	25	3,2%	€ 8.750,00
500-1.000 euro	9	1,2%	€ 6.750,00
Meer dan 1.000 euro	2	0,3%	€ 3.000,00
Totaal	772	100%	€ 36.252,50

Gemiddelde inzet en winst

In figuur 2.3 is te zien dat de illegale deelnemers bij hun laatste spel met ruim twee keer zo veel geld speelden als de legale deelnemers. Hun geschatte inzet komt boven de 100 euro uit bij het laatste spel, waar de legale deelnemers onder de 50 zitten. Daarnaast valt op dat de illegale deelnemers *naar eigen zeggen* gemiddeld een winst van ruim 17 euro hebben gemaakt bij hun laatste spel, waar de legale deelnemers over het algemeen (iets) verloren.

■ **Figuur 2.3** Gemiddelde inzet en winst laatste online sportweddenschap (n=983)

2.3.2 Online poker

Een groep van 531 personen van de 15.138 respondenten heeft in eerste instantie aangegeven online poker te hebben gespeeld in de afgelopen vier weken. Daarvan gaf uiteindelijk een

groep van 85 personen aan bij *geen* online aanbieder gespeeld te hebben, waardoor de totale groep pokeraars op 446 uitkomt.

Wat in tabel 2.11 opvalt is dat het aandeel personen dat bij illegale aanbieders heeft gespeeld veel groter is (zeker in vergelijking met de legale) dan bij de online sportweddenschappen. Hierbij was het wederom mogelijk om meerdere aanbieders aan te vinken. Een groep van 203 van de 446 deelnemers aan online poker heeft aangegeven bij minstens één illegale aanbieder te hebben gespeeld. Dit komt neer op zo'n 45 procent die (deels) illegaal speelt, waar dit iets meer dan twintig procent betrof bij online sportweddenschappen. Mogelijk ligt het verschil in de hoeveelheid aanbieders van enerzijds poker en anderzijds online sportweddenschappen hieraan ten grondslag.

Bij drie van de vier illegale aanbieders die de online pokeraars konden aanvinken, speelt meer dan tien procent van hen. PokerStars is van die vier illegale aanbieders met 19,5 procent het populairst en komt op de tweede plaats van alle mogelijke aanbieders, na alleen Holland Casino Online. De aanbieder waar de pokeraars het meeste speelden is dus legaal: Holland Casino Online. Voorbeelden die bij 'anders' zijn genoemd bestaan uit WSOP (World Series Of Poker) en TOTO (beiden legaal) en Facebook (illegaal). Van de groep van 531 personen die poker hebben gespeeld, zegt zestienprocent bij geen aanbieder te hebben gespeeld. In totaal hebben dus 203 van de 446 online pokeraars aangegeven bij minstens één van de illegale aanbieders te hebben gespeeld in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst. Dit betreft 1,3 procent van het gehele aantal respondenten in het onderzoek.

■ **Tabel 2.11** Online poker (in afgelopen vier weken) gespeeld via... (n=531)

	<i>n</i>	%
Legaal		
Holland Casino Online	166	31,2%
Bet365 Poker	100	18,7%
Unibet Poker	93	17,5%
GGPoker	84	15,7%
Totaal	443	
Illegaal		
PokerStars	104	19,5%
PartyPoker	67	12,6%
888poker	64	12,1%
William Hill Poker	49	9,2%
Totaal	284	
Geen	85	16,0%
Anders	14	2,7%
Totaal	826	

Als aanbieder waar de deelnemers aan online poker voor het laatst hebben gespeeld, is wederom Holland Casino Online het vaakst genoemd. Op de tweede plaats komt een

illegale aanbieder: PokerStars. Tot 2021 was het bij deze aanbieder (ondanks de illegaliteit) wel mogelijk om een account aan te maken en te spelen, maar bij het ingaan van de nieuwe kansspelwet kreeg het geen licentie van de Kansspelautoriteit. Hierop heeft PokerStars besloten om alle huidige en nieuwe Nederlandse accounts te blokkeren, om illegaal aanbod te voorkomen⁶. Mogelijk omzeilt de groep respondenten die alsnog bij hen speelt dit met een VPN-verbinding.

■ **Tabel 2.12** Voor het laatst online poker gespeeld via... (n=445*)

	n	%
Legaal		
Holland Casino Online	124	27,9%
Bet365 Poker	57	12,9%
GGPoker	59	13,2%
Unibet Poker	53	11,9%
Totaal	293	65,8%
Illegaal		
PokerStars	61	13,7%
PartyPoker	31	6,9%
888poker	27	6,0%
William Hill Poker	19	4,4%
Totaal	138	31,0%
Anders	14	3,2%
Totaal	445	100%

*n valt 1 lager uit door weging

Aanvullend hebben we, in tegenstelling tot bij andere vormen van illegale kansspelen, voor het online poker ook gevraagd wat voor vorm dit was: cash games, toernooien of beide. Hierbij geeft zo'n twee op de vijf illegale spelers aan alleen cash games te hebben gespeeld, ruim een derde alleen toernooien en iets meer dan een vijfde heeft beide gespeeld in de voorgaande vier weken.

Tabel 2.13 Gespeelde vorm(en) van poker in afgelopen vier weken (n=203)

	<i>n</i>	%
Cash games	83	40,9%
Toernooien	74	36,5%
Beide	46	22,7%
Totaal	203	100%

Daarnaast is gevraagd wanneer de deelnemers aan online poker daarmee zijn begonnen. Ruim het grootste deel is één tot en met vijf jaar geleden gestart met (legaal of illegaal) poker. Een kleine dertig procent deed dat tussen de zes en tien jaar geleden. Van de overige ruim een kwart van de respondenten begon iets meer dan de helft van hen langer dan tien jaar geleden met online poker en de overige respondenten in het afgelopen jaar.

Tabel 2.14 Wanneer aan online poker begonnen (n=203)

	<i>n</i>	%
In het afgelopen jaar	26	12,8%
1-5 jaar geleden	85	41,9%
6-10 jaar geleden	58	28,6%
Langer dan 10 jaar geleden	34	16,7%
Totaal	203	100%

De meeste respondenten die in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst illegaal online poker hebben gespeeld, zijn ooit daarmee in aanraking gekomen via vrienden/bekenden: ruim een kwart van de illegale pokeraars. Ook ruim een kwart van de spelers heeft het zelf ontdekt. Ruim een derde is in aanraking gekomen met (legaal of illegaal) poker via advertenties, waarvan iets meer op dan buiten het internet.

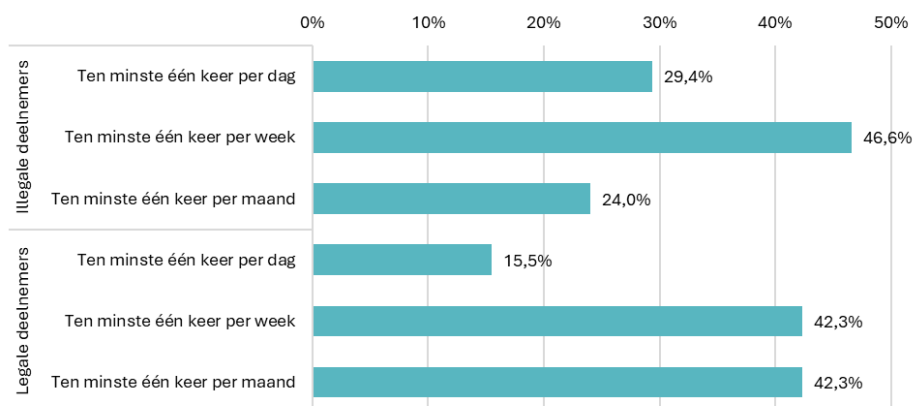
Tabel 2.15 Via welk kanaal aan online poker begonnen (n=203)

	<i>n</i>	%
Zelf ontdekt	52	25,6%
Via vrienden/bekenden	55	27,1%
Via advertenties of links op het internet	38	18,7%
Via advertenties, niet op het internet	34	16,7%
Via spelers bij een ander kansspel	24	11,8%
Anders	0	0%
Totaal	203	100%

De meeste illegale deelnemers aan online poker doen dit, net als bij online sportwedenschappen, ten minste één keer per week (ofwel 1-6 dagen in de week). Verder heeft ongeveer drie op de tien illegale pokeraars dit in de voorgaande vier weken minimaal dagelijks gespeeld en een klein kwart van hen ten minste één keer per maand.

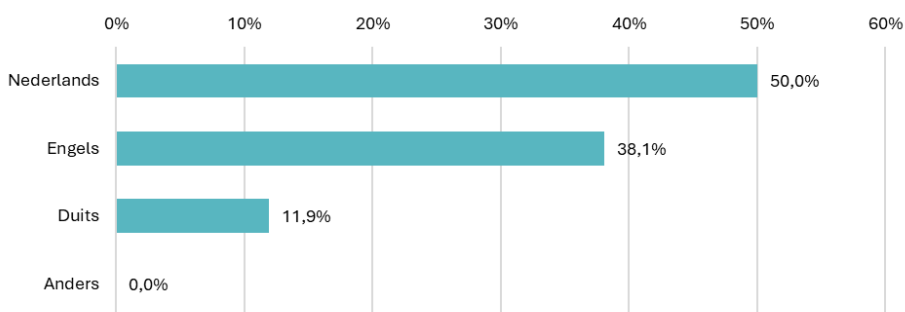
Van de legale deelnemers is er een gelijke verdeling te zien in de groepen die ten minste één keer per week en ten minste één keer per maand deelnamen aan online poker: 42,3 procent in beide gevallen. Dit zijn meer maandelijkse deelnemers dan bij de illegale pokeraars, waar juist een groter gedeelte minstens dagelijks speelt: 29,4 om 15,5 procent.

■ **Figuur 2.4** Frequentie van deelname aan online poker (n=204)

Het aandeel (laatst bezochte) websites dat in het Nederlands was is 55 procent. Dit is nagenoeg hetzelfde als bij online sportwedenschappen. Ook hier is er ruim een derde illegaal pokerende respondenten dat voor het laatst speelde op een Engelstalige website en een tiende dat dit op een Duitstalige website deed.

■ **Figuur 2.5** Taal website laatste spel (n=111)

Inzet bij laatste spel

Illegale deelnemers

Voor meer dan de helft van de respondenten die in de voorgaande vier weken illegaal poker speelde was de inzet 25 euro of minder bij zijn/haar laatste spel. Daarbij speelde ongeveer

een tiende een gratis games of toernooi, wat in het poker een *freeroll* heet. De meeste illegale pokeraars zetten bij hun laatste keer spelen 10-24 euro in, gevolgd door 25-49 euro. Verder gokte ruim een kwart van de online pokeraars voor het laatst met minstens 50 euro. De totale inzet komt uit op 14.210 euro, waarmee de gemiddelde inzet neerkomt op 70 euro. Dit is een ruime 30 euro minder dan de laatste inzet van de illegale online sportweddens.

Tabel 2.16 Inzet laatste keer online poker illegale deelnemers (n=203)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Geen; ‘freerolls’	26	12,8%	€ -
Tot 10 euro	30	14,8%	€ 150,00
10-24 euro	52	25,6%	€ 910,00
25-49 euro	38	18,7%	€ 1.425,00
50-99 euro	27	13,3%	€ 2.025,00
100-199 euro	16	7,9%	€ 2.400,00
200-499 euro	8	3,9%	€ 2.800,00
500-1.000 euro	6	3,0%	€ 4.500,00
Meer dan 1.000 euro	0	0%	€ -
Totaal	203	100%	€ 14.210,00

We hebben ook gevraagd naar de winst. Bijna twaalf procent van de illegale spelers won bij zijn/haar laatste (legale of illegale) spel niets. De grootste groep heeft 50-99 euro gewonnen, gevolgd door een groep van een kleine vijfde van de pokerspelers die 25-49 euro won. Daarnaast is er een groep van iets minder dan een kwart die 100 euro of meer won bij de laatste keer online poker, deels bestaande uit een zevental pokeraars die 500 euro of meer wonnen. Net als bij de illegale online sportgokkers, komt het bedrag dat de illegale online pokeraars bij hun laatste spel wonnen hoger uit dan het ingezette bedrag. Het verschil is hier zowel qua bedrag als procentueel gezien nog een stuk groter dan bij online sportweddenschappen: de gemiddelde inzet komt met een (geschat) totaalbedrag van 19.887,50 euro neer op een bedrag van 98,45 euro per persoon.

Tabel 2.17 Winst laatste keer online poker illegale deelnemers (n=202)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Niets	24	11,9%	€ -
Tot 10 euro	4	2,0%	€ 20,00
10-24 euro	36	17,8%	€ 630,00
25-49 euro	37	18,3%	€ 1.387,50
50-99 euro	52	25,7%	€ 3.900,00
100-199 euro	30	14,9%	€ 4.500,00
200-499 euro	12	5,9%	€ 4.200,00
500-1.000 euro	7	3,5%	€ 5.250,00
Meer dan 1.000 euro	0	0%	€ -
Totaal	202	100%	€ 19.887,50

Legale deelnemers

Van de legale online pokeraars zette bijna twee derde minder dan 25 euro in bij de laatste keer dat er gespeeld werd. Daarnaast is er een groep van ruim dertig procent die met 25-99 euro speelde en dus slechts een groep van een kleine vijf procent die met 100 euro of meer speelde, waar dit bij de illegale deelnemers nog ruim vijftien procent betrof.

De totale inzet is met een ruime 7.500 euro dan ook een stuk lager dan bij de illegale deelnemers. De gemiddelde inzet komt met 240 deelnemers uit op 31,57 euro.

■ **Tabel 2.18** Inzet laatste keer online poker legale deelnemers (n=240)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Geen; 'freerolls'	72	30,0%	€ -
Tot 10 euro	47	19,6%	€ 235,00
10-24 euro	36	15,0%	€ 630,00
25-49 euro	43	17,9%	€ 1.612,50
50-99 euro	32	13,3%	€ 2.400,00
100-199 euro	6	2,5%	€ 900,00
200-499 euro	3	1,3%	€ 1.050,00
500-1.000 euro	1	0,4%	€ 750,00
Meer dan 1.000 euro	0	0%	€ -
Totaal	240	100%	€ 7.577,50

De meeste legale online pokeraars stellen 50-99 euro te hebben gewonnen bij hun laatste spel, kort gevolgd door de groep die niets won. Er is tevens een groep van ruim een kwart die minder dan 25 euro won bij het laatste spel. Waar minder dan vijf procent nog 100 euro of meer inzette, stelt wel ongeveer vijftien procent 100 euro of meer te hebben gewonnen bij het laatste spel. De totale winst komt dan ook bijna op 16.000 euro uit, wat een gemiddeld bedrag van 66,91 euro betekent over de (door de weging afgerond) 239 deelnemers.

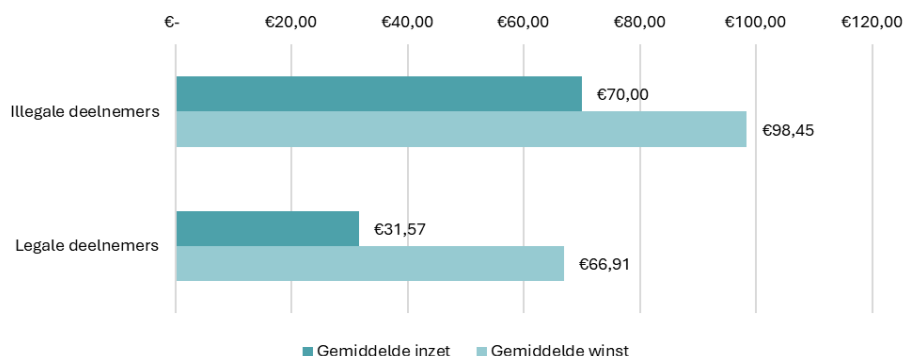
■ **Tabel 2.19** Winst laatste keer online poker legale deelnemers (n=240)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Niets	48	20,1%	€ -
Tot 10 euro	30	12,6%	€ 150,00
10-24 euro	36	15,1%	€ 630,00
25-49 euro	39	16,3%	€ 1.462,50
50-99 euro	50	20,9%	€ 3.750,00
100-199 euro	21	8,8%	€ 3.150,00
200-499 euro	11	4,6%	€ 3.850,00
500-1.000 euro	4	1,7%	€ 3.000,00
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	239	100,0%	€ 15.992,50

Gemiddelde inzet vergeleken

In figuur 2.6 is te zien dat zowel de illegale als legale deelnemers aan online poker winst hebben gemaakt bij het laatste spel. Hierbij is het verschil tussen de gemiddelde winst en de gemiddelde inzet bij legale deelnemers groter dan bij de illegale spelers: de eerstgenoemde groep won (naar eigen zeggen) ruim twee keer zo veel als het in had gezet bij het laatste spel. Deze hoge gemiddelde geschatte winst komt met name voort uit de bijna vijftien procent die 100 euro of meer won bij het laatste spel, aangezien ook een vijfde niets won (wat meer is dan bij de online sportwedenschappen). Wel hebben de illegale pokeraars absoluut gezien zowel meer ingezet als gewonnen bij het laatste spel.

■ **Figuur 2.6** Totale geschatte inzet bij laatste keer online poker (n=443)

2.3.3 Online casinospelen

De derde vorm van (illegale) kansspelen betreft online casinospelen. Wederom konden respondenten die stelden in de voorgaande vier weken aan online casinospelen te hebben deelgenomen, meerdere aanbieders aanvinken waar zij dit hadden gedaan. Van de 15.138 respondenten in het onderzoek heeft in eerste instantie een groep van 1.281 personen aangegeven in de vier voorafgaande weken online casinospelen te hebben gespeeld. De meest genoemde aanbieders bij wie de respondenten dit hebben gespeeld zijn legaal: de 'top vijf' bestaat van hoog naar laag uit TOTO, Holland Casino, Unibet, BetCity en Jack's Casino. De meest aangevinkte illegale aanbieder waar de respondenten hebben gespeeld is 1XBet met 4,4 procent van de deelnemers aan online casinospelen die daar hebben gespeeld, gevolgd door QBet met 4,3 procent. Bij de categorie 'anders' is onderscheid tussen legaal en illegaal gemaakt. 152 personen stellen via geen enkele aanbieder online casinospelen te hebben gespeeld, de hierna gepresenteerde vervolgvragen zijn dan ook niet aan hen gesteld. De totale groep deelnemers aan online casinospelen bestaat uiteindelijk uit 1.130 personen.⁷

7 Omdat er door de weging is afgerond, komen de aantallen deelnemers op 1.130 en 152 uit. Wanneer dit wordt opgeteld, zou het totaal 1.282 moeten zijn, maar het totaal aantal respondenten bij de eerste vraag over de aanbieders komt betreft p 1.281.

In totaal zijn er 259 respondenten die in de voorgaande vier weken bij minstens één illegale aanbieder online casinospelen hebben gespeeld. Dit komt neer op 40,8 procent van de deelnemers aan online casinospelen en 1,7 procent van alle respondenten.

■ **Tabel 2.20** Online casinospelen (in afgelopen vier weken) gespeeld via... (n=1.281)

	<i>n</i>	%
Legaal		
TOTO	444	34,6%
Holland Casino	317	24,7%
Unibet	245	19,1%
BetCity	171	13,4%
Jack's Casino	168	13,1%
Bet365	119	9,3%
711	109	8,5%
Kansino	103	8,1%
One Casino	83	6,5%
Betnation	49	3,8%
LiveScore Bet	45	3,5%
Totaal	1.853	
Illegaal		
1XBet	57	4,4%
Qbet	55	4,3%
B7 casino	45	3,5%
Starzino	42	3,3%
Lalabet	39	3,0%
Nomaspin	39	3,0%
Stake.com	39	3,0%
Betspino	37	2,9%
Amonbet	32	2,5%
Bruno Casino	29	2,2%
Zumospin	28	2,2%
Totaal	442	
Anders	40	3,1%
Geen	152	11,9%
Totaal	2.487	

Ook in het geval van online casinospelen is er gevraagd naar de aanbieder bij wie de respondenten voor het laatst hebben gespeeld. Niet geheel onverwacht komen hier nagenoeg dezelfde (vier van de vijf) aanbieders naar voren als vaakst genoemde. Wel is Bet365 nu de 'nummer drie', waar deze niet in de top vijf van aanbieders in de voorgaande vier weken staat.

TOTO is nog steeds de meest genoemde legale aanbieder, waar dat bij de illegale aanbieders 1XBet is.

Tabel 2.21 Laatste casinospel gespeeld via... (n=1.130)

	<i>n</i>	<i>%</i>
Legaal		
TOTO	292	25,9%
Holland Casino	203	18,1%
Unibet	114	10,1%
BetCity	81	7,2%
Jack's Casino	69	6,1%
One Casino	40	3,6%
Bet365	37	3,3%
Kansino	37	3,2%
711	36	3,1%
LiveScore Bet	13	1,1%
Betnation	9	0,8%
Totaal	931	82,4%
Illegaal		
Qbet	25	2,2%
B7 casino	23	2,1%
Betspino	18	1,6%
Starzino	18	1,6%
1XBet	17	1,5%
Stake.com	15	1,3%
Nomaspin	14	1,3%
Amonbet	11	1,0%
Lalabet	11	1,0%
Zumospin	11	1,0%
Bruno Casino	5 ⁸	0,4%
Totaal	168	14,9%
Anders	30	2,6%
Totaal	1.130	100%

Van de deelnemers aan illegale online casinospelen is iets minder dan de helft van hen tussen de één tot vijf jaar geleden met (legale of illegale) online casinospelen begonnen. Dertig

⁸ Door een fout in de vragenlijst was het voor een (eerste) deel van de respondenten niet mogelijk om bij de vraag over bij welke aanbieder ze voor het laatst hebben gespeeld 'Bruno Casino' aan te vinken.

procent deed dat tussen de zes tot tien geleden en minder dan tien procent juist tien jaar of langer geleden, waar vijftien procent in het afgelopen jaar pas is gestart.

■ **Tabel 2.22** Wanneer aan online casinospelen begonnen (n=266)

	<i>n</i>	%
In het afgelopen jaar	40	15,0%
1-5 jaar geleden	126	47,4%
6-10 jaar geleden	80	30,1%
Langer dan 10 jaar geleden	20	7,5%
Totaal	266	100%

Van de personen die in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst online casinospelen hebben gespeeld, heeft het grootste gedeelte deze spelen leren kennen via advertenties. Een derde heeft online casinospelen door online advertenties ontdekt en nog een kleine kwart door advertenties elders. Op plek drie staan vrienden/bekenden.

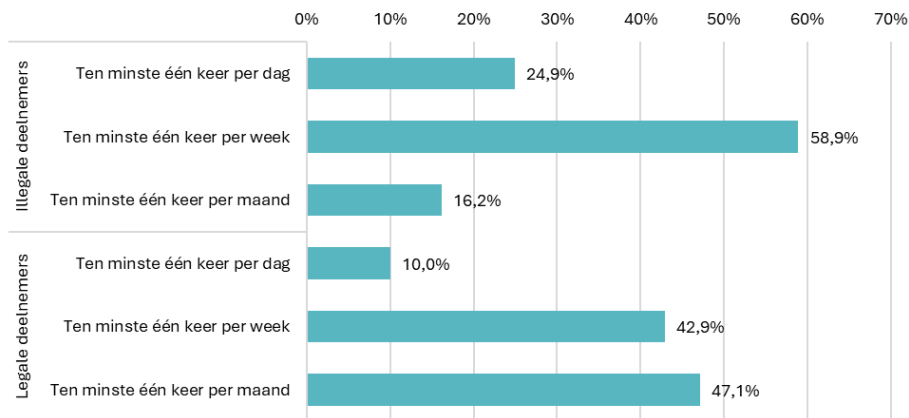
■ **Tabel 2.23** Via welk kanaal aan online casinospelen begonnen (n=265)

	<i>n</i>	%
Zelf ontdekt	46	17,4%
Via vrienden/bekenden	60	22,6%
Via advertenties of links op het internet	88	33,2%
Via advertenties, niet op het internet	63	23,8%
Via spelers bij een ander kansspel	8	3,0%
Anders	0	0%
Totaal	265	100%

De meeste deelnemers aan illegale online casinospelen speelden minstens eenmaal per week online casinospelen, maar minder dan dagelijks. Dat deed namelijk een kwart, waar nog een ruime vijftien procent minder dan wekelijks speelde.

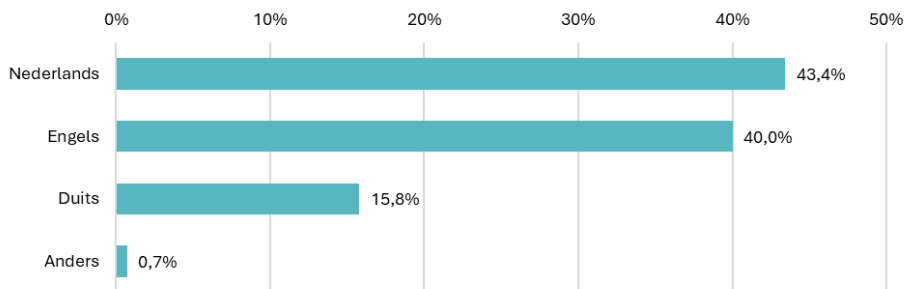
Ook nu speelden de legale deelnemers minder vaak. Waar een kwart van de illegale deelnemers dagelijks speelt, betreft dat slechts een tiende van de legale deelnemers. Ook het aandeel dat minstens wekelijks deelneemt is lager: de meeste legale deelnemers speelden juist minstens eenmaal maandelijks, maar minder dan wekelijks.

Figuur 2.7 Frequentie van deelname aan online casinospelen (n=265)

Minder dan de helft van de websites waarop illegale gokkers voor het laatst speelden, was in het Nederlands. Dit is (nog) een stuk lager dan bij online sportwedenschappen. Van de overige websites waren de meeste in het Engels (bijna een gelijk aandeel als de Nederlandse sites); het resterende deel was in het Duits of andere taal..

Figuur 2.8 Taal website laatste spel (n=224)

Inzet bij laatste spel

Illegale deelnemers

De meeste deelnemers aan illegale online casinospelen hebben bij hun laatste spel 50-99 euro ingezet, gevolgd door 10-24 euro. Net als bij online sportwedenschappen heeft meer dan de helft (van de illegale gokkers) de laatste keer minstens 50 euro ingezet en ook nog eens ruim twintig procent 25-49 euro. Drie personen speelden bij hun laatste spel met meer dan 1.000 euro.

De gemiddelde inzet van de 264 deelnemers aan illegale online casinospelen bij het laatste spel betreft 128,92 euro. Dit is de hoogste inzet tot nu toe, net als het totaal van ruim 34.000 euro.

■ **Tabel 2.24** Inzet laatste online casinospel (n=264)

	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	13	4,9%	€ 65,00
10-24 euro	39	14,8%	€ 682,50
25-49 euro	59	22,3%	€ 2.212,50
50-99 euro	79	29,9%	€ 5.925,00
100-199 euro	49	18,6%	€ 7.350,00
200-499 euro	8	3,0%	€ 2.800,00
500-1.000 euro	14	5,3%	€ 10.500,00
Meer dan 1.000 euro	3	1,1%	€ 4.500,00
Totaal	264	100%	€ 34.035,00

Tegenover de laatste inzet staat dat ruim tien procent van de respondenten die illegale online casinospelen speelde in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst, bij hun laatste spel niets won. Daarnaast is er een groep van een kleine kwart die minder dan 25 euro won, maar ook ongeveer een vijfde van de illegale deelnemers aan online casinospelen won 100 euro of meer won bij het laatste spel. Een tweetal won meer dan 1.000 euro bij het laatste spel.

Anders dan bij de eerder besproken kansspelen is het gewonnen bedrag bij het laatste spel van de illegale deelnemers lager dan het ingezette bedrag, met in totaal een kleine 27.000 euro. Dit is een gemiddelde uitbetaling per spel van 101,50 euro.

■ **Tabel 2.25** Winst laatste online casinospel (n=265)

	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Totaal (€)</i>
Niets	30	11,3%	€ -
Tot 10 euro	17	6,4%	€ 85,00
10-24 euro	45	17,0%	€ 787,50
25-49 euro	60	22,6%	€ 2.250,00
50-99 euro	57	21,5%	€ 4.275,00
100-199 euro	30	11,3%	€ 4.500,00
200-499 euro	15	5,7%	€ 5.250,00
500-1.000 euro	9	3,4%	€ 6.750,00
Meer dan 1.000 euro	2	0,8%	€ 3.000,00
Totaal	265	100,0%	€ 26.897,50

Legale deelnemers

Van de legale deelnemers aan online casinospelen zette ruim de helft een bedrag van minder dan 25 euro in. Ruim een derde speelde met 25-99 euro en 12,5 procent speelde met 100 euro of meer bij het laatste spel. Dit komt op een geschat totaalbedrag uit van 47.617,50 euro, wat met 860 deelnemers neerkomt op een bedrag van 55,37 euro per spel. Dit is ruim lager dan

zowel de illegale deelnemers (wat we tot nu toe steeds zagen), maar een stuk meer dan wat de legale deelnemers aan online sportweddenschappen en poker bij het laatste spel inzetten.

Tabel 2.26 Inzet laatste online casinospel (n=860)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	187	21,7%	€ 935,00
10-24 euro	264	30,7%	€ 4.620,00
25-49 euro	163	19,0%	€ 6.112,50
50-99 euro	138	16,0%	€ 10.350,00
100-199 euro	75	8,7%	€ 11.250,00
200-499 euro	26	3,0%	€ 9.100,00
500-1.000 euro	7	0,8%	€ 5.250,00
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	860	100,0%	€ 47.617,50

Veruit de grootste groep (tabel 2.27) legale online casinospelers won bij het laatste spel niets. Daarnaast is er een groep van een klein kwart dat minder dan 25 euro won. Wat opvalt zijn de hoge(re) aantallen en percentages in de categorieën 200-499 euro en 500-1.000 euro dan bij de ingezette bedragen: zeven procent valt in deze groep met ook nog eens drie personen die meer dan 1.000 euro inzetten. Hierdoor komt het geschatte totaal gewonnen bedrag door de legale online casinospelers uit op 57.330 euro met een gemiddelde van 66,66 euro per persoon. Dit is gemiddeld een vergelijkbaar bedrag als de winst van de legale online pokeraars, al was daar de gemiddelde inzet wel een stuk lager.

Tabel 2.27 Winst laatste online casinospel (n=860)

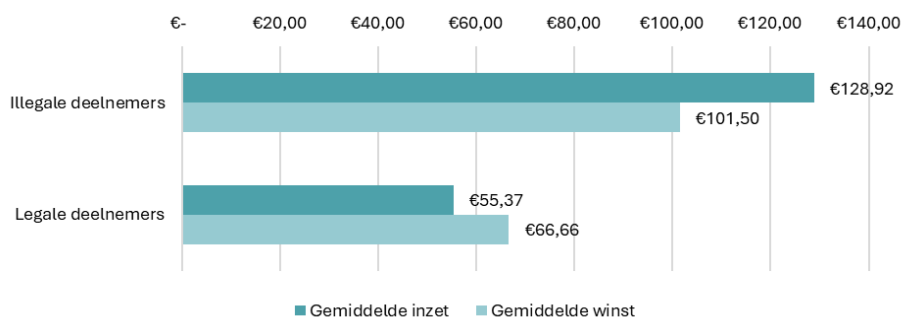
	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Niets	308	35,8%	€ -
Tot 10 euro	95	11,0%	€ 475,00
10-24 euro	111	12,9%	€ 1.942,50
25-49 euro	129	15,0%	€ 4.837,50
50-99 euro	103	12,0%	€ 7.725,00
100-199 euro	51	5,9%	€ 7.650,00
200-499 euro	37	4,3%	€ 12.950,00
500-1.000 euro	23	2,7%	€ 17.250,00
Meer dan 1.000 euro	3	0,3%	€ 4.500,00
Totaal	860	100,0%	€ 57.330,00

Gemiddelde inzet vergeleken

De verdeling van de gemiddelde inzet en de gemiddelde winst is te zien in figuur 2.9. Hieruit blijkt dat de illegale deelnemers verlies en de legale deelnemers winst maakten bij hun laatste

spel. Bij de illegale online sportweddens was dit andersom en de online pokeraars stelden (gemiddeld) winst te hebben gemaakt. Daarbij is de gemiddelde inzet van de illegale online casinospelers ook veruit het hoogst tot nu toe.

■ **Figuur 2.9** Totale geschatte inzet bij laatste online casinospel (n=1.025)

2.3.4 Offline sportweddenschappen

Als vierde vorm van (al dan niet illegaal) gokken worden offline sportweddenschappen (in de vorm van een formulier met wedstrijden waarop gegokt wordt) besproken. Deze kunnen legaal zijn, wanneer deze weddenschappen worden geplaatst bij verkooppunten van Nederlandse Loterij (TOTO), zoals supermarkten en tabaks-/gemakszaken. Andere plaatsen waar offline sportweddenschappen geplaatst kunnen worden, zijn er niet. 632 personen speelden in de vier voorafgaande weken offline sportweddenschappen.

De meeste offline sportweddenschappen zijn, zoals in tabel 2.28 te zien, dan ook geplaatst in een tabaks-/gemakszaak, maar het verschil is niet groot met de andere (illegale) locaties. Zo heeft een derde van de deelnemers aan offline sportweddenschappen (onder andere) daar een weddenschap gespeeld, maar heeft ook een kwart dat bij zijn/haar sportvereniging gedaan en tevens een groep van (ruim) meer dan tien procent bij ieder van de overige mogelijke locaties. Bij 'anders, namelijk' is vaak de supermarkt en thuis genoemd en in een aantal gevallen 'nooit'. In dat laatste geval is onderscheid in gemaakt tussen legale en illegale deelnemers.

Uiteindelijk is er een groep van 389 personen die in de vier voorafgaande weken een illegale offline sportweddenschap heeft geplaatst. Dit betreft 61,6 procent van de deelnemers aan offline sportweddenschappen en 2,6 procent van het totaal aantal respondenten.

Tabel 2.28 Locatie van offline sportweddenschappen (in afgelopen vier weken) (n=632)

	n	%
Legaal		
Tabak- en gemakszaak	214	33,9%
Illegaal		
Sportvereniging	162	25,7%
Internetcafé	117	18,6%
Koffie-/theehuis	90	14,3%
Snackbar	89	14,2%
Oud-Hollands bruin café	76	12,0%
Totaal	534	
Anders	37	11,1%
Totaal	785	

Wat betreft de locatie waar de respondenten hun laatste offline sportwedden schap speelden, zien we qua verhoudingen een redelijk gelijke verdeling als bij de in totaal gespeelde offline sportweddenschappen. Een kleine dertig procent deed dit bij een tabaks-/gemakszaak en heeft dus een legale locatie bezocht. Ongeveer zestig procent van de personen die aangaf offline sportweddenschappen gespeeld te hebben, deed dit op een illegale locatie, waarvan de sportvereniging het populairst is, gevolgd door een internetcafé. In een snackbar is juist het minst gespeeld wat betreft de voorgelegde mogelijke locaties, al is het verschil niet groot met de overige illegale locaties waar offline sportweddenschappen zijn aangeboden.

Tabel 2.29 Locatie van laatste offline sportwedden schap (n=632)

	n	%
Legaal		
Tabak- en gemakszaak	188	29,8%
Illegaal		
Sportvereniging	137	21,7%
Internetcafé	75	11,8%
Koffie-/theehuis	55	8,7%
Oud-Hollands bruin café	51	8,1%
Snackbar	50	7,9%
Totaal	368	58,2%
Anders	76	12,1%
Totaal	632	100%

Als het gaat om de laatst gespeelde offline sportwedden schap, betrof dit voor zeventig procent van de deelnemers een deelname aan (het legale) TOTO. Ongeveer een kwart stelt dat de laatste offline sportwedden schap die zij plaatsen daar een namaakvariant op was.

■ **Tabel 2.30** Vorm van laatste offline sportweddenschap (n=632)

	n	%
TOTO	439	69,5%
Namaakvariant van TOTO (bijvoorbeeld in het café of bij de voetbalclub)	164	25,9%
Anders	29	4,6%
Totaal	333	100%

Bijna de helft van de deelnemers aan illegale offlinesportweddenschappen is één tot vijf jaar geleden met dergelijke weddenschappen begonnen. Ruim een kwart deed dit pas in het afgelopen jaar en iets minder dan een kwart langer dan vijf jaar geleden.

■ **Tabel 2.31** Wanneer aan offline sportweddenschappen begonnen (n=389)

	n	%
In het afgelopen jaar	105	27,0%
1-5 jaar geleden	189	48,6%
6-10 jaar geleden	58	14,9%
Langer dan 10 jaar geleden	37	9,5%
Totaal	389	100%

Van de personen die in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst offline sportweddenschappen hebben gespeeld, zijn de meeste hiermee in aanraking gekomen via vrienden of bekenden. Waar bij andere vormen vaak het zelf ontdekken op plaats twee komt, is dat hier met ruim een kwart de groep die stelt dat dit via advertenties of links op het internet is.

■ **Tabel 2.32** Via welk kanaal aan offline sportweddenschappen begonnen (n=389)

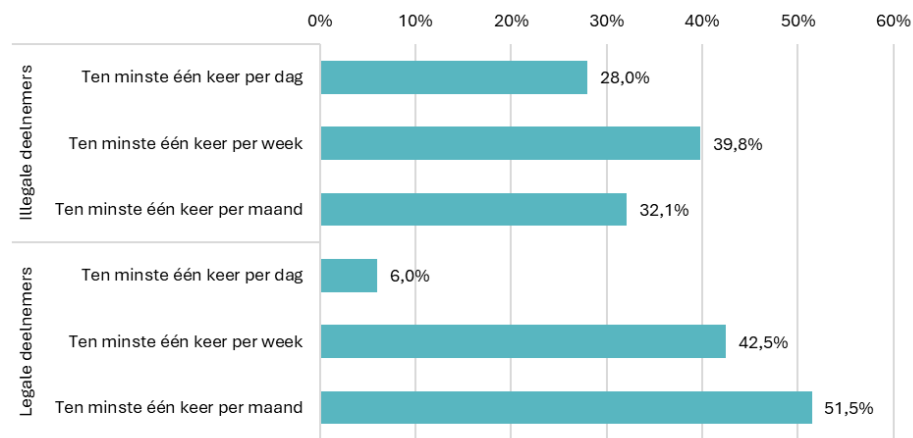
	n	%
Zelf ontdekt	82	21,1%
Via vrienden/bekenden	154	39,6%
Via advertenties of links op het internet	106	27,2%
Via advertenties, niet op het internet	30	7,7%
Via spelers bij een ander kansspel	17	4,4%
Anders	0	0%
Totaal	389	100%

De deelnemers aan illegale offline sportweddenschappen doen dit minstens wekelijks, maar minder dan minimaal één keer per dag. Een kleine derde van de groep speelt minstens maandelijks en ruim een kwart speelt dagelijks offline sportweddenschappen.

Waar tot nog toe steeds de puur legale deelnemers minder vaak gokten dan de (minstens bij één aanbieder) illegale spelers, is het verschil bij offline sportweddenschappen het grootst. Slechts zes procent van hen deed dat in de voorgaande vier weken minstens dagelijks. Mede

hierdoor is de groep die ten minste één keer per week speelde iets groter dan bij de illegale deelnemers. De meeste legale deelnemers speelden minstens één keer per maand.

Figuur 2.10 Frequentie van deelname aan offline sportweddenschappen (n=389)

Inzet bij laatste spel

Illegale deelnemers

Een ongeveer gelijk aantal deelnemers aan illegale sportweddenschappen zette bij de laatste weddenschap 10-24 euro of 25-49 euro in. Ook speelde ruim een vijfde de laatste keer met minder dan 10 euro, waarbij zo'n vijftien procent juist 100 euro of meer inzette.

De illegale deelnemers aan offline sportweddenschappen hebben naar schatting samen voor een kleine 30.000 euro ingezet bij het laatste spel, wat een gemiddelde van 75,35 euro per persoon/weddenschap betekent.

Tabel 2.33 Inzet laatste offline sportweddenschap (n=388)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	78	20,1%	€ 390,00
10-24 euro	94	24,2%	€ 1.645,00
25-49 euro	90	23,2%	€ 3.375,00
50-99 euro	67	17,3%	€ 5.025,00
100-199 euro	33	8,5%	€ 4.950,00
200-499 euro	16	4,1%	€ 5.600,00
500-1.000 euro	9	2,3%	€ 6.750,00
Meer dan 1.000 euro	1	0,3%	€ 1.500,00
Totaal	388	100,0%	€ 29.235,00

Ruim een vijfde (de grootste groep) won hierbij niets, waar iets minder dan een derde minder dan 25 euro won. Een groep van zo'n vijftien procent won 100 euro of meer. Van de personen die wél iets wonnen, vallen de meeste in de categorie 10-24 euro.

Waar de gezamenlijke inzet ongeveer 30.0000 euro was, betreft de totale winst bij de laatste offline sportweddenschap van de illegale deelnemers 23.060 euro. Gemiddeld is dit 59,28 euro per persoon.

■ **Tabel 2.34** Winst laatste offline sportweddenschap (n=389)

	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Totaal (€)</i>
Niets	91	23,4%	€ -
Tot 10 euro	42	10,8%	€ 210,00
10-24 euro	80	20,6%	€ 1.400,00
25-49 euro	70	18,0%	€ 2.625,00
50-99 euro	49	12,6%	€ 3.675,00
100-199 euro	38	9,8%	€ 5.700,00
200-499 euro	12	3,1%	€ 4.200,00
500-1.000 euro	7	1,8%	€ 5.250,00
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	389	100,0%	€ 23.060,00

Legale deelnemers

Kijken we naar de puur legale deelnemers aan offline sportweddenschappen, dan is te zien dat ruim zeventig procent van hen een weddenschap voor minder dan 25 euro speelde. Dit aandeel is bij de overige kansspelen (legale of illegale deelnemers) nog niet zo groot geweest. De groep die een bedrag van 50 euro of meer inzette, is kleiner dan vijftien procent.

De 168 legale offline sportweddensers komen uit op een geschat ingezet bedrag van 5.780 euro bij de laatste weddenschap, gemiddeld 34,40 euro per persoon.

■ **Tabel 2.35** Inzet laatste offline sportweddenschap (n=168)

	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	60	35,7%	€ 300,00
10-24 euro	61	36,3%	€ 1.067,50
25-49 euro	23	13,7%	€ 862,50
50-99 euro	14	8,3%	€ 1.050,00
100-199 euro	7	4,2%	€ 1.050,00
200-499 euro	2	1,2%	€ 700,00
500-1.000 euro	1	0,6%	€ 750,00
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	168	100,0%	€ 5.780,00

Meer dan de helft van de deelnemers aan legale offline sportweddenschappen won bij zijn/haar laatste spel niets. Dit lag bij de illegale offline sportgokkers op 23,4 procent en bij de deelnemers aan legale online sportweddenschappen op 34,5 procent. Aan de andere kant is de groep die 100-199 euro, 200-499 euro of 500-1.000 euro won bij de laatste weddenschap groter dan bij de laatste inzet.

Mede hierdoor komt het totale gewonnen bedrag wat hoger uit dan het ingezette bedrag, met 6.610 euro. Dit is gemiddeld 39,35 euro per persoon.

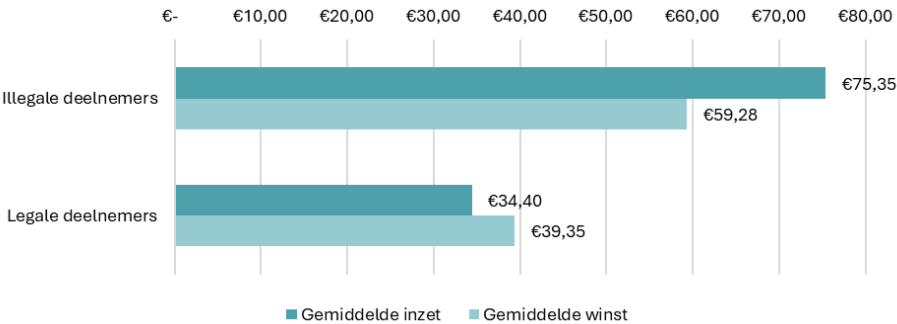
Tabel 2.36 Winst laatste offline sportweddenschap (n=168)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Niets	85	50,6%	€ -
Tot 10 euro	13	7,7%	€ 65,00
10-24 euro	29	17,3%	€ 507,50
25-49 euro	13	7,7%	€ 487,50
50-99 euro	14	8,3%	€ 1.050,00
100-199 euro	8	4,8%	€ 1.200,00
200-499 euro	3	1,8%	€ 1.050,00
500-1.000 euro	3	1,8%	€ 2.250,00
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	168	100,0%	€ 6.610,00

Gemiddelde inzet vergeleken

De gemiddelde (en nogmaals: geschatte) inzet en de gemiddelde winst van de offline sportweddenschappen is te zien in figuur 2.11. Daarbij valt op dat de illegale deelnemers meer hebben ingezet dan gewonnen, waar de louter legale deelnemers - naar eigen zeggen - juist gemiddeld winst maakten met hun laatste weddenschap. Zoals bij elk ander kansspel tot nog toe het geval is, zetten de illegale gokkers (ruim) meer in dan de legale gokkers.

Figuur 2.11 Gemiddelde geschatte inzet bij laatste offline sportweddenschap (n=556)

2.3.5 Gokzuilen/computerterminals

De vijfde vorm van kansspelen die uiteen wordt gezet in dit hoofdstuk is het gokken via of op gokzuilen. Dit betreft computers waarmee via internet en speciale software gegokt kan worden op sportwedstrijden. Door een eventuele kastachtige ombouw, kunnen ze lijken op een gokautomaat (denk aan gokautomaten met slots, zoals fruitmachines), maar zijn dit niet. Gokzuilen waarmee op sport gewed kan worden, zijn verboden. Een tabaks-/gemakszaak heeft soms een computer staan waarop weddenschappen als TOTO gespeeld kunnen worden. Deze zijn wel legaal en daarom is deze locatie niet als illegaal gerekend voor de verdere uiteenzetting van illegale deelnemers in deze paragraaf. Ook hier konden (de in totaal 585) respondenten in de vragenlijst meerdere locaties aanvinken.

Ieder van de overige locaties waarover is gevraagd of de respondenten daar hebben gespeeld op gokzuilen/computerterminals, is dan ook illegaal. De meeste personen hebben dit gedaan in een oud-Hollands bruin café, gevolgd door een sportvereniging en internetcafé. Met name de eerste twee zouden er mogelijk op kunnen duiden dat respondenten een gokzuil/computerterminal hebben opgevat als een gokkast met een spel met slots bijvoorbeeld. Dit kunnen wij achteraf echter niet achterhalen en daar onderscheid in maken. Bij ‘anders, namelijk’ is ook vaak een casino genoemd als plaats waar op een gokzuil is gespeeld, deze zijn gerekend als legaal. Personen die hier ‘thuis’ of een andere plek dan een casino of tabaks-/gemakszaak hebben aangegeven, zijn aangemerkt als illegaal.

Uiteindelijk hebben 494 personen van de 585 deelnemers aan gokzuilen/computerterminals illegaal gespeeld (alles behalve de deelnemers in tabak- en gemakszaken), dit betreft 84,% van de deelnemers 3,3% van alle respondenten.

■ **Tabel 2.37** Locatie van gokzuilen/computerterminals (n=585)

	<i>n</i>	%
Legaal		
Tabaks-/gemakszaak	100	17,1%
Illegaal		
Oud-Hollands bruin café	162	27,6%
Sportvereniging	130	22,3%
Internetcafé	111	19,0%
Snackbar	106	18,2%
Koffie-/theehuis	102	17,5%
Bij een offline pokerbijeenkomst	32	5,6%
Totaal	643	
Anders	113	19,2%
Totaal	866	

Van het laatste spel op een gokzuil is de sportvereniging het vaakst als locatie genoemd. Op ‘plek twee’ staat de tabaks-/gemakszaak. Dit is een legale optie, maar de overige opties zijn illegaal en die worden samen ook door ruim een derde van de deelnemers aan spelen op

gokzuilen/computerterminals genoemd. Een kleine twintig procent noemde hier een ‘andere locatie’.

Tabel 2.38 Locatie van laatste spel op gokzuil/computerterminal (n=586)

	<i>n</i>	%
Legaal		
Tabaks-/gemakszaak	108	18,4%
Illegaal		
Sportvereniging	160	27,3%
Koffie-/theehuis	69	11,8%
Oud-Hollands bruin café	66	11,3%
Snackbar	37	6,3%
Internetcafé	25	4,3%
Bij een offline pokerbijeenkomst	11	1,8%
Totaal	368	62,9%
Anders	110	18,7%
Totaal	586	100%

Het grootste gedeelte van de illegale deelnemers is één tot en met vijf jaar geleden begonnen met dergelijke kansspelen, met bijna de helft. Daarnaast is er een redelijk gelijke groep van ongeveer een vijfde die zes tot en met tien jaar geleden of juist in het afgelopen jaar zijn gestart. Ruim tien procent begon langer dan tien jaar geleden.

Tabel 2.39 Wanneer met spelen op gokzuilen/computerterminals begonnen (n=494)

	<i>n</i>	%
In het afgelopen jaar	114	23,1%
1 t/m 5 jaar geleden	220	44,5%
6 t/m 10 jaar geleden	102	20,6%
Langer dan 10 jaar geleden	58	11,7%
Totaal	494	100%

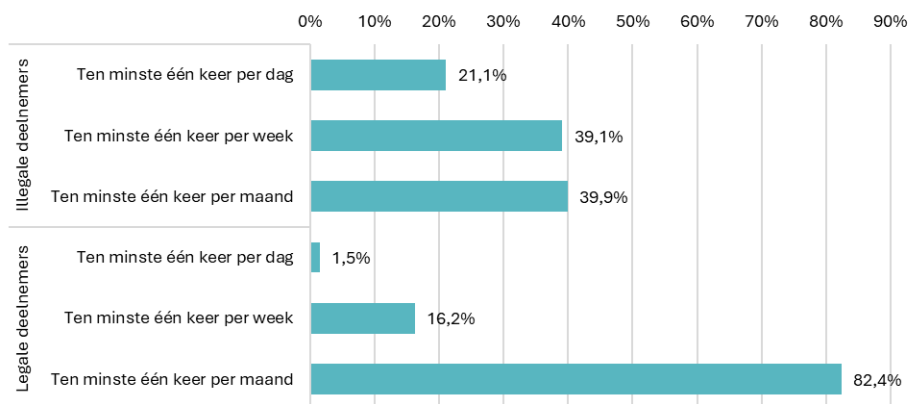
Van de personen die in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst op gokzuilen/computerterminals hebben gespeeld, hebben de meesten deze vorm van spelen ontdekt via vrienden/bekenden. Een iets kleinere groep heeft deze kansspelen ontdekt in een speelhal, waarbij ook ruim een vijfde het in horeca- of andere gelegenheden is tegengekomen.

■ **Tabel 2.40** Via welk kanaal aan spelen op gokzuilen/computerterminals begonnen (n=494)

	<i>n</i>	%
Tegengekomen in horeca- of andere gelegenheden	107	21,5%
Via vrienden/bekenden	196	39,7%
In een speelhal	148	30,0%
Via advertenties op het internet	43	8,7%
Via een andere weg	1	0,2%
Totaal	494	100%

De meeste spelers op illegale gokzuilen/computerterminals deden dat minimaal wekelijks. Ruim een derde deed dat minder dan wekelijks en ruim een vijfde speelde minstens dagelijks. Waar bij offline sportwedenschappen al te zien was dat het verschil tussen de legale en illegale deelnemers groter was dan bij de online kansspelen, is dit verschil bij gokzuilen/computerterminals nog groter. Ruim tachtig procent speelde minstens maandelijks. Slechts één persoon van de legale deelnemers aan spelen op gokzuilen deed dat dagelijks, mogelijk als gevolg van het feit dat gokzuilen/computerterminals minder toegankelijk zijn dan online kansspelen.

■ **Figuur 2.12** Frequentie van deelname aan spelen op gokzuilen/computerterminals (n=494)

Inzet bij laatste spel

Illegale deelnemers

De laatste inzet bij een spel op een gokzuil/computerterminal wisselt nogal bij de illegale deelnemers. Zo zette iets minder dan de helft minder dan 25 euro in bij het laatste spel, maar is er ook een groep van ruim een derde die minstens 50 euro inzette, waaronder een achttal personen dat met 500-1.000 euro speelde.

Het totaalbedrag is daarbij ruim 30.000 euro en gemiddeld hebben de 494 illegale gokkers op een gokzuil of computerterminal 64,19 euro ingezet. Dit is lager dan de overige besproken kansspelen.

Tabel 2.41 Inzet laatste spel op gokzuil/computerterminal illegale deelnemers (n=494)

	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	108	21,9%	€ 540,00
10-24 euro	126	25,5%	€ 2.205,00
25-49 euro	91	18,4%	€ 3.412,50
50-99 euro	96	19,4%	€ 7.200,00
100-199 euro	52	10,5%	€ 7.800,00
200-499 euro	13	2,6%	€ 4.550,00
500-1.000 euro	8	1,6%	€ 6.000,00
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	494	100,0%	€ 31.707,50

Ruim een vijfde van de illegale spelers op gokzuilen/computerterminals won bij het laatste spel niets. Dit is vrijwel gelijk aan het percentage illegale deelnemers aan offline sportweddenschappen dat niets won. De meest voorkomende winst is 10-24 euro, kort daarop gevolgd door 25-49 euro. Een kleine vijftien procent won 100 euro of meer bij het laatste spel, waaronder twee respondenten die meer dan 1.000 euro wonnen.

Met een totaal van ongeveer 35.000 euro aan winst verdeeld over 494 deelnemers, was de gemiddelde winst bij de laatste weddenschap 70,71 euro.

Tabel 2.42 Winst laatste spel op gokzuil/computerterminal illegale deelnemers (n=494)

	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Totaal (€)</i>
Niets	116	23,5%	€ -
Tot 10 euro	51	10,3%	€ 255,00
10-24 euro	98	19,8%	€ 1.715,00
25-49 euro	95	19,2%	€ 3.562,50
50-99 euro	64	13,0%	€ 4.800,00
100-199 euro	33	6,7%	€ 4.950,00
200-499 euro	24	4,9%	€ 8.400,00
500-1.000 euro	11	2,2%	€ 8.250,00
Meer dan 1.000 euro	2	0,4%	€ 3.000,00
Totaal	494	100,0%	€ 34.932,50

Legale deelnemers

Van de legale deelnemers aan een spel op een gokzuil of computerterminal zette het grootste aandeel 10-24 euro in. Op de tweede plaats komt de groep die 50-99 euro inzette. Daarnaast zette ook ruim een vijfde 100 euro of meer in.

De 69 deelnemers aan spellen op een legale gokzuil/computerterminal zetten bij hun laatste spel gezamenlijk een kleine 5.000 euro in, wat een gemiddelde van 69,24 euro per persoon betekent. Dit is vooralsnog het hoogste gemiddelde bedrag onder de legale deelnemers aan een kansspel.

■ **Tabel 2.43** Inzet laatste spel op gokzuil/computerterminal legale deelnemers (n=69)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	8	11,6%	€ 40,00
10-24 euro	20	29,0%	€ 350,00
25-49 euro	11	15,9%	€ 412,50
50-99 euro	15	21,7%	€ 1.125,00
100-199 euro	12	17,4%	€ 1.800,00
200-499 euro	3	4,3%	€ 1.050,00
500-1.000 euro	0	0,0%	€ -
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	69	100,0%	€ 4.777,50

Ongeveer de helft van de legale spelers op een gokzuil/computerterminal won bij zijn/haar laatste weddenschap niets. De overige winsten variëren. Dat maakt dat de totale winst op een kleine 5.000 euro uitkomt, dit is iets hoger dan de totaal geschatte inzet. De gemiddelde winst is 72 euro per persoon, al is het grootste gedeelte hier verdiend door het viertal dat tussen de 500 en 1.000 euro won.

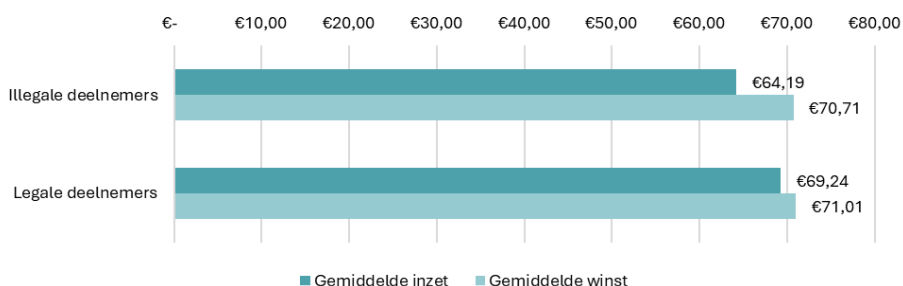
■ **Tabel 2.44** Winst laatste spel gokzuil/computerterminal legale deelnemers (n=69)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Niets	34	49,3%	€ -
Tot 10 euro	3	4,3%	€ 15,00
10-24 euro	7	10,1%	€ 122,50
25-49 euro	7	10,1%	€ 262,50
50-99 euro	8	11,6%	€ 600,00
100-199 euro	6	8,7%	€ 900,00
200-499 euro	0	0,0%	€ -
500-1.000 euro	4	5,8%	€ 3.000,00
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	69	100,0%	€ 4.900,00

Gemiddelde inzet vergeleken

Van alle kansspelen liggen de gemiddelde inzet en de gemiddelde winst bij het laatste spel over het algemeen gezien het dichtst bij elkaar bij spellen op gokzuilen/computerterminals. Onder zowel de illegale als legale deelnemers is er gemiddeld gezien verlies gemaakt, waarbij het verschil iets groter is bij het laatste spel van de illegale gokkers. In tegenstelling tot de vorige vier besproken kansspelen, hebben de legale deelnemers aan spellen op gokzuilen/computerterminals gemiddeld meer ingezet en gewonnen dan de illegale deelnemers.

■ **Figuur 2.13** Totale geschatte inzet bij laatste spel op gokzuil/computerterminal (n=563)

2.3.6 Andere loterijen

Tot slot worden in deze paragraaf andere loterijen dan de Vrienden-/Postcode- en Staatsloterij, Eurojackpot, Krasloten, Lucky Day en Miljoenenspel besproken. Zowel bij de vraag over de locatie waar de respondenten in de voorgaande vier weken deelnamen aan een loterij als de vraag naar welke loterij dit betrof, konden zij meerdere antwoorden geven.

Voor het achterhalen van mogelijke illegale deelname is eerst gekeken naar de locatie waar de respondenten speelden. Hierbij konden zij uit een zevental opties kiezen. Een grote groep kiest echter voor 'anders, namelijk', waarbij de antwoorden uiteenlopen. Ook stellen relatief veel respondenten op geen van deze locaties te hebben gespeeld en dit bijvoorbeeld in een casino, op de camping of thuis (op een andere manier) te hebben gedaan. De respondenten die thuis, bij een tabaks-/gemakszaak en/of supermarkt (genoemd bij anders) hebben gespeeld, zijn niet aangemerkt als illegaal. Dat is wel het geval bij de overige locaties waar gespeeld kon worden en enkele voorbeelden die bij anders zijn genoemd (Duitse Loterij; zelfgemaakt; op Facebook georganiseerd).

De meeste personen speelden dan ook thuis mee met een loterij of deden dit via een tabaks-gemakszaak. Ook bij 'anders' zijn er op de hierboven genoemde illegale locaties veel respondenten die een legale locatie of loterij (Vriendenloterij/Postcodeloterij bijv.) noemen. Uiteindelijk zijn deze eerder besproken en/of legale vormen van loterijen eruit gefilterd in de databewerking rondom het categoriseren van illegale kansspelen. De populairste illegale locatie voor een loterij is de sportvereniging, met vijftien procent van de deelnemers die op een dergelijke locatie daar aan deelnam, gevolgd door de digitale 'locatie' Facebook. De overige plaatsen worden allemaal nagenoeg evenveel genoemd.

Uiteindelijk zijn er 514 personen die mee hebben gespeeld met een illegale loterij. Dat komt neer op 62,5 procent van alle deelnemers aan andere loterijen (de respondenten die bij gespeelde loterijen ‘geen’ hebben aangevinkt zijn niet meegeteld) en 3,4 procent van het totaal aantal respondenten in het onderzoek.

■ **Tabel 2.45** Locatie van deelname aan andere loterij in voorgaande vier weken (n=2.729)

	<i>n</i>	%
Legaal		
Thuis via internet	1.442	52,8%
Tabaks-/gemakszaak	681	24,9%
Totaal	2.123	
Illegaal		
Sportvereniging	424	15,5%
Facebook	205	7,5%
Oud-Hollands bruin café	147	5,4%
Snackbar	133	4,9%
Internetcafé	123	4,5%
Koffie-/theehuis	111	4,1%
Totaal	1.143	
Anders	463	17,0%
Totaal	3.729	

Bij de vraag over welke loterij(en) de respondenten hebben gespeeld in de vier voorafgaande weken, komt van de afzonderlijke mogelijke opties EuroMillions als vaakst naar voren, gevolgd door Lotto 45. Wel is het lottospel het vaakst gespeeld als je de verschillende vormen daarvan optelt. Het hoogste percentage vinden we bij ‘anders, namelijk’, waarbij voorbeelden als Decemberkraslot, Grote Clubactie en verschillende legale loterijen worden genoemd.

Opvallend is ook het grote aandeel respondenten (bijna twee derde) dat aangeeft geen andere loterijen dan bijvoorbeeld Postcodeloterij en Vriendenloterij te hebben gespeeld. Mogelijk heeft deze groep respondenten de vraag over ‘andere loterijen’ verkeerd begrepen en bedoelden zij wel de eerder in dit hoofdstuk beschreven bekende legale loterijen. Zoals dat ook bij de overige kansspelen is gebeurd, zijn deze respondenten niet gerekend als illegaal deelnemer.

■ **Tabel 2.46** Gespeelde loterijen in voorgaande vier weken (n=2.729)

	<i>n</i>	%
Legaal		
Lotto 45	172	6,3%
Lotto 3	115	4,2%
Lotto 645	90	3,3%

Totaal	377	
Illegaal		
EuroMillions loterij	224	8,2%
Groepslotto (Lotto 10): samenwerken/appgroepen	115	4,2%
Buitenlandse loterijen zoals Duitse Lotto, Spaanse Lotto, Powerball	105	3,8%
Nepvariant Lucky Day	69	2,5%
Keno	50	1,8%
Totaal	563	
Ander spel	198	7,3%
Geen	1.906	12,6%
Totaal	3.044	

Van de afzonderlijke opties (naast anders, bijna een kwart) is EuroMillions met 18,5 procent het vaakst genoemd. Wel wordt Lotto (alle vormen opgeteld) door ruim een derde genoemd als laatst gespeelde loterij, die legaal is. De zelfgeorganiseerde Groepslotto in appgroepen is dat dan weer niet.

■ **Tabel 2.47** Laatst gespeelde loterij (n=822)

	<i>n</i>	<i>%</i>
Legaal		
Lotto 45	134	16,3%
Lotto 3	92	11,2%
Lotto 645	56	6,9%
Totaal	282	34,3%
Illegaal		
EuroMillions loterij	152	18,5%
Groepslotto (Lotto 10): samenwerken/appgroepen	68	8,3%
Buitenlandse loterijen zoals Duitse Lotto, Spaanse Lotto, Powerball	75	9,1%
Nepvariant Lucky Day	31	3,7%
Keno	17	2,1%
Totaal	343	41,7%
Ander spel	197	24,0%
Totaal	822	100%

De meeste illegale deelnemers aan andere loterijen (dan o.a. de Vriendenloterij en Postcodeloterij) zijn aan dergelijke loterijen in de afgelopen één tot en met vijf jaar begonnen, vergelijkbaar met de andere vormen van kansspelen. Zoals eerder in dit hoofdstuk vermeld, heeft deze start niet specifiek betrekking op legale of illegale kansspelen, maar het starten met dit betreffende kansspel in het algemeen. Wel is de groep die in het afgelopen jaar is gestart met iets meer dan een vijfde van de illegale spelers relatief sterk vertegenwoordigd, zeker afgezet tegen de overige opties die op meerdere jaren betrekking hebben.

■ **Tabel 2.48** Wanneer met andere loterijen begonnen (n=514)

	<i>n</i>	%
In het afgelopen jaar	109	21,2%
1 t/m 5 jaar geleden	226	44,0%
6 t/m 10 jaar geleden	94	18,3%
Langer dan 10 jaar geleden	85	16,5%
Totaal	514	100%

De meeste personen hebben de overige loterijen ontdekt via vrienden of bekenden, redelijk kort daarna gevolgd door het zelf ontdekken ervan. Daarna volgen advertenties of links op het internet. Bij elkaar hebben deze drie kanalen geleid tot ruim tachtig procent van de deelnemers aan illegale loterijen. Slechts een klein gedeelte van de deelnemers is via 'live' advertenties of (spelers van) andere kansspelen terecht gekomen bij dergelijke loterijen.

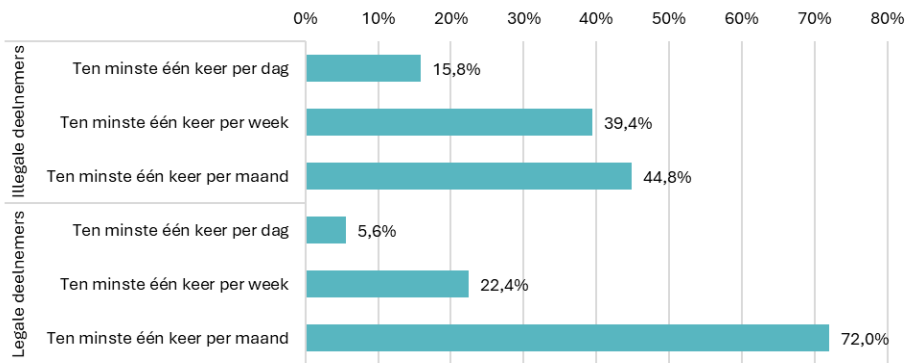
■ **Tabel 2.49** Via welk kanaal aan andere loterijen begonnen (n=514)

	<i>n</i>	%
Zelf ontdekt	140	27,2%
Via vrienden/bekenden	168	32,7%
Via advertenties of links op het internet	125	24,3%
Via advertenties, niet op het internet	52	10,1%
Via spelers bij een ander kansspel	22	4,3%
Anders	7	1,4%
Totaal	514	100%

Het grootste gedeelte van de illegale deelnemers speelt minstens één keer per maand. Daarnaast zijn er nog iets meer respondenten die minstens wekelijks spelen en speelt zo'n vijftien procent minstens iedere dag.

Het aandeel dagelijkse puur legale deelnemers is gering(er): 5,6 procent. Ruim zeventig procent nam tenminste één keer per maand (maar minder dan één keer per week) deel aan een andere loterij. De overgebleven groep die wekelijks speelde, betreft ruim een vijfde en is daarmee bijna twee keer zo klein als deze groep bij de illegale deelnemers.

Figuur 2.14 Frequentie van deelname aan andere loterijen (n=513)

Inzet bij laatste spel

Illegale deelnemers

Er is variatie wat betreft de inzet bij de laatste deelname aan illegale loterijen. Zo is ieder van de categorieën onder de 100 euro aangevinkt door een redelijk vergelijkbare groep. De grootste groep, van ongeveer een kwart, gaf 10-24 euro aan loten uit. Ruim vijftien procent van deze groep spelers kocht voor 100 euro of meer aan loten bij de laatste deelname. Het totale geschatte ingezette bedrag bij het laatste spel komt uit op 37.632,50 euro, met een gemiddelde van 73 euro per persoon.

Tabel 2.50 Inzet laatste deelname aan illegale loterij (n=514)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	102	19,8%	€ 510,00
10-24 euro	127	24,7%	€ 2.222,50
25-49 euro	90	17,5%	€ 3.375,00
50-99 euro	111	21,6%	€ 8.325,00
100-199 euro	53	10,3%	€ 7.950,00
200-499 euro	20	3,9%	€ 7.000,00
500-1.000 euro	11	2,1%	€ 8.250,00
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	514	100,0%	€ 37.632,50

Bijna dertig procent van de deelnemers aan een andere loterij won niets bij de laatste deelname. Nog eens ruim een kwart van de deelnemers won daarbij een bedrag onder de 25 euro. Ongeveer dertig procent van de illegale loterijspelers won een bedrag tussen de 25 en 100 euro en een kleine vijftien procent won bij hun laatste deelname (legaal of illegaal) 100 euro of meer.

In totaal is het geschatte gewonnen bedrag 34.172 euro. Dit bestaat voor ruim een derde uit de winst van de achttien personen die 500-1.000 euro wonnen bij hun laatste deelname aan een illegale loterij. Gemiddeld won de illegale deelnemer 67 euro.

Tabel 2.51 Winst laatste deelname aan illegale loterij (n=512)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Niets	149	29,1%	€ -
Tot 10 euro	50	9,8%	€ 250,00
10-24 euro	87	17,0%	€ 1.522,50
25-49 euro	82	16,0%	€ 3.075,00
50-99 euro	73	14,3%	€ 5.475,00
100-199 euro	41	8,0%	€ 6.150,00
200-499 euro	12	2,3%	€ 4.200,00
500-1.000 euro	18	3,5%	€ 13.500,00
Meer dan 1.000 euro	0	0,0%	€ -
Totaal	512	100,0%	€ 34.172,50

Legale deelnemers

Van de legale deelnemers gaf veruit het grootste gedeelte minder dan 25 euro uit bij de laatste deelname, ongeveer gelijk verdeeld over een bedrag van minder dan 10 euro aan loten en een bedrag van 10-24 euro. Minder dan tien procent besteedde 50 euro of meer, het laagste wat er tot nu toe te zien is bij alle kansspelen.

In totaal wordt het bedrag dat is uitgegeven aan legale loterijen geschat op ruim 10.000 euro, wat gemiddeld 35 euro per persoon betekent.

Tabel 2.52 Inzet laatste deelname aan legale loterij (n=304)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Tot 10 euro	114	37,5%	€ 570,00
10-24 euro	113	37,2%	€ 1.977,50
25-49 euro	49	16,1%	€ 1.837,50
50-99 euro	20	6,6%	€ 1.500,00
100-199 euro	4	1,3%	€ 600,00
200-499 euro	1	0,3%	€ 350,00
500-1.000 euro	1	0,3%	€ 750,00
Meer dan 1.000 euro	2	0,7%	€ 3.000,00
Totaal	304	100,0%	€ 10.585,00

Ruim de helft van de deelnemers aan een legale loterij won niets bij de laatste deelname. Daarnaast is er bijna een vijfde dat minder dan 10 euro won. Een op de zeven legale deelnemers

aan een andere loterij won een bedrag tussen de 10 en 24 euro. Ruim dertien procent won 25 euro of meer, waarvan meer dan de helft 25-49 euro.

Het totaal geschatte gewonnen bedrag is dan ook lager dan de totale inzet, waarbij ongeveer twee derde van dit bedrag voortkomt uit de geschatte winst de vier personen die meer dan 1.000 stellen te hebben gewonnen bij hun laatste deelname aan een legale loterij (1.500 euro per persoon). De gemiddelde winst is 31 euro.

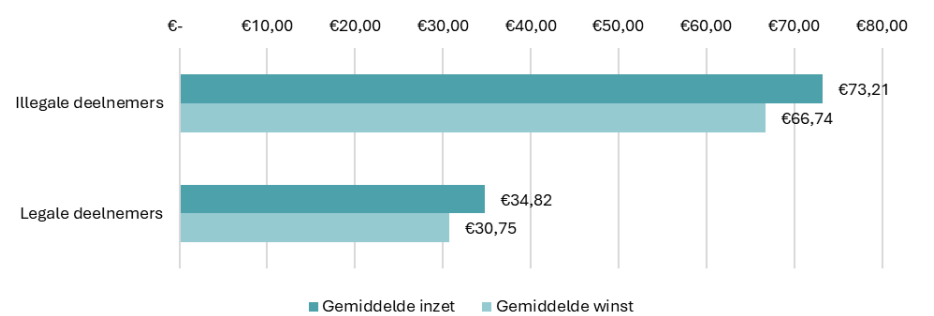
Tabel 2.53 Winst laatste deelname aan legale loterij (n=305)

	<i>n</i>	%	<i>Totaal (€)</i>
Niets	163	53,4%	€ -
Tot 10 euro	57	18,7%	€ 285,00
10-24 euro	44	14,4%	€ 770,00
25-49 euro	22	7,2%	€ 825,00
50-99 euro	10	3,3%	€ 750,00
100-199 euro	5	1,6%	€ 750,00
200-499 euro	0	0,0%	€ -
500-1.000 euro	0	0,0%	€ -
Meer dan 1.000 euro	4	1,3%	€ 6.000,00
Totaal	305	100,0%	€ 9.380,00

Gemiddelde inzet vergeleken

Zowel bij de illegale deelnemers als de legale deelnemers is er gemiddeld gezien geld verloren bij de laatste deelname. Procentueel gezien is dit verlies ook vergelijkbaar met elkaar. Wel speelden de illegale deelnemers bij het laatste spel met een ruim twee keer zo groot bedrag en wonnen zij (logischerwijs) ook een ruim twee keer zo groot bedrag.

Figuur 2.15 Totale geschatte inzet laatste deelname loterij (n=817)

2.3.7 Vergelijking inzet en winst tussen kansspelen

Tot slot in paragraaf 2.3 zijn de gemiddelde inzet en gemiddelde winst van zowel illegale als legale deelnemers per kansspel ter vergelijking en bij wijze van samenvattend overzicht, onder elkaar gezet.

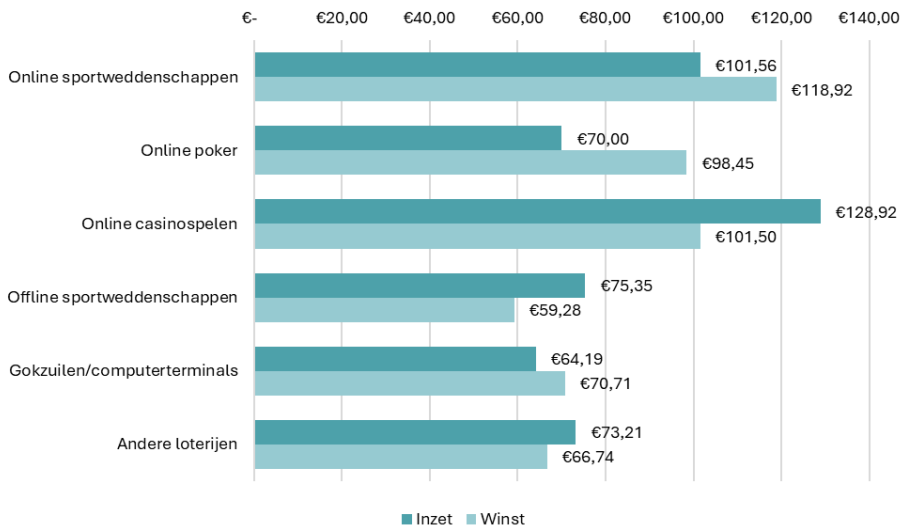
Allereerst is in figuur 2.16 de totale verdeling getoond van de geschatte gemiddelde inzet en de gemiddelde winst van *illegale* deelnemers aan de zes verschillende kansspelen. Hierin is te zien dat de illegale deelnemers het meeste geld hebben besteed aan online casinospelen. Op een gepaste afstand volgen online sportweddenschappen, met een gemiddelde inzet van meer dan 100 euro. Daarna volgen de overige kansspelen met ingezette bedragen tussen de ruim 60 en 75 euro.

Er zijn zowel drie kansspelen met een positief als met een negatief resultaat. Bij online sportweddenschappen, (online) poker en spellen op gokzuilen/computerterminals stellen de illegale deelnemers dat zij bij hun laatste spel gemiddeld meer hebben gewonnen dan dat ze hebben ingezet. Bij online casinospelen, offline sportweddenschappen en andere loterijen (dan die van Nederlandse Loterij of de Postcodeloterij en de Vriendenloterij) is er juist meer ingezet dan er gewonnen is. Daarbij is zowel qua nettobedrag als procentueel gezien de meeste winst behaald bij illegale pokeraars (28 euro; 40,6 procent). Netto is er het meeste geld verloren met online casinospelen en offline sportweddenschappen, allebei ruim twintig procent ten opzichte van het ingezette bedrag.

Met name de grote geschatte gemiddelde winsten bij deelnemers aan online sportweddenschappen en poker vallen op (al staat daar wel een ruim verlies van deelnemers aan illegale casinospelen tegenover). Zoals eerder vermeld in de paragraaf over online sportweddenschappen, roept dit vraagtekens op, aangezien gokken over het algemeen uiteindelijk verlies oplevert. Het gaat, zoals gezegd, slechts om het laatste spel en het is natuurlijk mogelijk dat de spelers daarbij winst hebben gemaakt. Het zou ook kunnen dat de deelnemers bijvoorbeeld hun winst(en) overschatten en verliezen onderschatten. De hersenen onthouden immers vaker de (kleine) winst(en) en vergeten het verlies liever, terwijl er op de lange termijn verlies wordt gemaakt⁹.

9 Gokken: overtuigingen, denkfouten en bijgeloof

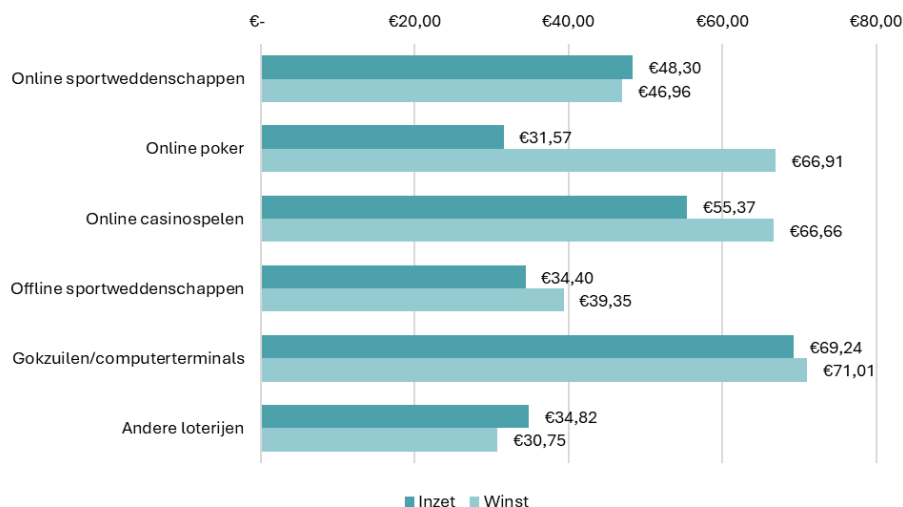
■ **Figuur 2.16** Inzet en winst van illegale deelnemers per kansspel (n=2.203)

Zoals in figuur 2.17 is te zien, hebben de legale gokkers juist het meest ingezet (en gewonnen) bij spelen op gokzuilen/computerterminals. Gokzuilen zijn in principe illegaal. Echter, respondenten hebben als gespeelde locatie ook tabak- en gemakszaken aangevinkt (waar bijvoorbeeld TOTO gespeeld kan worden) of bij ‘anders’ een casino genoemd. Deze specifieke gevallen van computers waarop een weddenschap geplaatst kan worden, zijn beide wel legaal. Hierom zijn (weddenschappen op) deze locaties, net als in het vorige onderzoek, als legaal gerekend. Dit gemiddelde bedrag is hoger dan van de illegale deelnemers aan spellen op gokzuilen/computerterminals, waar de gemiddelde inzet bij online sportweddenschappen en online casinospelen onder de legale deelnemers juist ruim twee keer zo laag is. Deze kansspelen zijn wel de plaatsen twee en drie wat betreft de meeste inzet.

Daarnaast is er in vier van de zes gevallen gemiddeld winst gemaakt bij het laatste kansspel door de puur legaal spelende respondenten. Alleen bij online sportweddenschappen en andere loterijen is dat niet het geval, waarbij het verschil slechts enkele euro's betreft. Met name bij online poker is er (volgens de respondenten) een forse winst gemaakt, met een gemiddeld gewonnen bedrag dat een ruime verdubbeling is van het gemiddelde ingezette bedrag. Ook bij casinospelen is er procentueel gezien een ruime winst gemaakt, met ongeveer twintig procent.

■ **Figuur 2.17** Inzet en winst van legale deelnemers per kansspel (n=1.684)

2.4 Groepen vergeleken

In deze paragraaf vergelijken we eerst respondenten op basis van het (n)ooit hebben gegokt, het alleen legaal of minstens eenmaal illegaal hebben gegokt en of van deze laatste groep zij deel hebben genomen aan één of meerdere illegale kansspelen. Vervolgens is de groep deelnemers aan illegale kansspelen geanalyseerd naar verschillende achtergrondkenmerken en andere aspecten, zoals het tijdstip van gokken en alcohol- en verdovende middelengebruik.

2.4.1 Algemene vergelijkingen

Mentality-profiel

Hieronder wordt gesproken over analyses die zijn uitgevoerd op basis van het zogeheten *Mentality*-model. Op basis van persoonlijke opvattingen, houdingen en waarden zijn mensen ingedeeld in acht verschillende profielen die passen bij de betreffende leefstijl. Personen komen dan sterk overeen op waarden en houdingen ten aanzien van bijvoorbeeld werk, vrije tijd en politiek¹⁰. De acht profielen en de bijbehorende kenmerken zien er als volgt uit:

¹⁰ <https://www.motivaction.nl/mentality>

Intermezzo: de acht Mentality-profielen

- 1) Traditionele burgerij (moralistische, plichtsgetrouwe en op status quo gerichte burgerij die vasthoudt aan tradities en materiële bezittingen)
- 2) Nieuwe conservatieven (liberaal conservatieve bovenlaag die ruimte wil geven aan technologische ontwikkeling en behoudend is ten aanzien van sociale en culturele vernieuwing)
- 3) Moderne burgerij (conformistische, statusgevoelige burgerij die evenwicht zoekt tussen traditie en moderne waarden als consumeren en genieten)
- 4) Kosmopolieten (open en kritische wereldburgers die postmoderne waarden als ontplooiën en beleven integreren met moderne waarden als maatschappelijk succes, materialisme en genieten),
- 5) Impulsieve individualisten (ofwel gemaksgereïenteerden) (de spontane consument die in de eerste plaats streeft naar een onbezorgd, plezierig en comfortabel leven)
- 6) Opwaarts mobilen (de carrièregerichte individualisten met een uitgesproken fascinatie voor sociale status, nieuwe technologie, risico en spanning)
- 7) Postmaterialisten (de maatschappijkritische idealisten die zichzelf willen ontplooiën, stelling nemen tegen sociaal onrecht en opkomen voor het milieu)
- 8) Posthedonisten (de pioniers van de beleveniscultuur, waarin experiment en het breken met morele en sociale conventies doelen op zichzelf zijn geworden).

Nooit gegokt versus ooit gegokt

In dit deel zijn personen die nooit hebben gegokt of ooit hebben gegokt vergeleken op basis van achtergrondkenmerken. In tabel B1 van bijlage B zijn de cijfers terug te vinden en de verschillen. De verdeling van de achtergrondkenmerken in de groepen 'nooit gegokt' (n=2.228) en 'ooit gegokt' (n=12.849) is in tabel 2.54 te zien. Daaruit blijkt dat een ongeveer gelijk deel aan mannen ooit eens heeft gegokt, waarbij die groep gemiddeld wat ouder is dan de groep die nooit heeft gegokt en het relatief gezien met name respondenten zonder migratieachtergrond betreft. Daarbij lijkt beschikbaarheid van geld ook een rol te spelen, met de bovenmodale inkomens die sterker vertegenwoordigd zijn in deze groep. Ook lijkt er gemiddeld meer te zijn gegokt in de regio zuid (Zeeland, Noord-Brabant, Limburg) en juist minder in de drie grootste steden, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Qua mentality-profiel is (in tabel B1 in bijlage B) te zien dat in de groep die nog nooit heeft gegokt, er een grotere groep uit de traditionele burgerij komt dan in de groep die wel ooit gokte. Van de 858 personen van wie het profiel onbekend is, hebben 832 respondenten nog nooit gegokt. Mogelijk deelt deze groep minder graag informatie, over dus zowel hun leefstijl en opvattingen als over gokken. Bij ieder van de overige profielen is het percentage binnen de groep die ooit gokte hoger, met de grootste verschillen bij opwaarts mobilen (de ambitieuze individualisten gericht op status, risico en spanning), kosmopolieten (open en kritische burgers met waarden als maatschappelijk succes

en materialisme) en impulsieve individualisten (consumenten gericht op gemak, plezier en comfort).

Tabel 2.54 Nooit en ooit hebben gegokt (n=15.138)

	Nooit	Ooit
Geslacht	Meer vrouwen	Mannen en vrouwen gelijk
Leeftijd	Gemiddeld 42,3 jaar Grootste groep 18 t/m34 jaar	Gemiddeld 49,0 jaar Grootste groep 55-plus
Migratieachtergrond	Meer met niet-westerse migratieachtergrond	Meer zonder migratieachtergrond
Opleidingsniveau	Nauwelijks verschillende groepen	
Inkomen	Meer benedenmodaal en personen die het niet weten of willen zeggen	Meer (bijna) modaal en ruim meer bovenmodaal
Woonregio	Iets meer uit de drie grootste steden	Meer uit regio zuid
Mentality-profiel	Meer traditionele burgerij en veel meer personen met onbekend profiel	Meer moderne burgerij, opwaarts mobielen, kosmopolieten en impulsieve individualisten

Alleen legaal gegokt versus illegaal gegokt

Binnen de groep die wel eens heeft gegokt is vervolgens achterhaald of er verschillen bestaan tussen respondenten die alleen aan legale kansspelen hebben deelgenomen (n=11.762) of tenminste aan één illegaal kansspel (n=1.071). Daarbij speelde een groep van 464 personen een online vorm van illegale kansspelen en 930 personen een offline illegaal kansspel. Er zit dus overlap in deelnemers aan online en offline kansspelen met een groep die aan beide soorten illegale kansspelen heeft deelgenomen. Verderop in deze paragraaf is uiteengezet aan hoeveel afzonderlijke vormen van illegale kansspelen de groep illegale gokkers deelnam. De frequenties en percentages op basis van de achtergrondkenmerken van de groepen legaal en illegaal gespeeld staan beschreven in tabel B2 in bijlage B. In tabel 2.55 zijn de belangrijkste verschillen uiteengezet.

De groep illegale gokkers bestaat vooral uit jonge mannen, met relatief vaker een (zowel westerse als niet-westerse) migratieachtergrond. Daarnaast zijn er ten opzichte van de groep legale gokkers in de groep illegale gokkers wat meer middelbaar en hogeropgeleiden te vinden, net als (bijna) modale inkomens en hoger. Waar personen uit het zuiden van het land vaker ooit hebben gegokt, doen zij dit wel meer legaal, zo lijkt het. De personen uit de drie grootste steden, die dus juist minder vaak ooit hebben gegokt, zijn relatief gezien wel sterker vertegenwoordigd in de groep die in de voorgaande vier weken wel eens illegaal heeft gegokt. Tot slot hebben alleen legale gokkers vaker de profielen moderne burgerij, postmaterialisten of traditionele burgerij en behoren mensen die minstens eenmaal aan een illegaal kansspel hebben deelgenomen, vaker tot de opwaarts mobielen of impulsieve individualisten.

Tabel 2.55 Alleen legaal en wel eens illegaal gegokt (n=12.833)

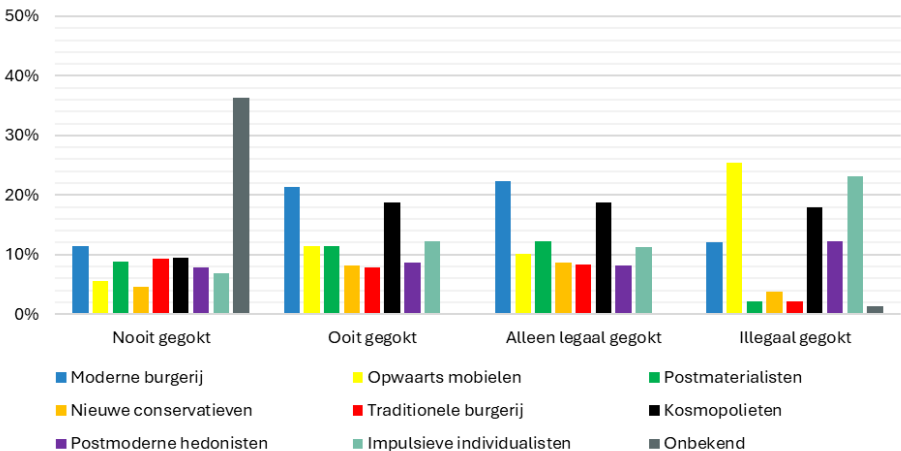
	Alleen legaal	Minstens één illegaal kansspel
Geslacht	Mannen en vrouwen gelijk	Ruim meer mannen
Leeftijd	Gemiddeld 50,2 jaar Ruim grootste groep 55-plus	Gemiddeld 35,9 jaar Veruit grootste groep 18 t/m34 jaar
Migratieachtergrond	Minder respondenten met migratieachtergrond, vooral weinig niet-westers	Meer respondenten met migratieachtergrond (westers en niet-westers)
Opleidingsniveau	Meer laagopgeleiden	Iets meer middelbaar en hoogopgeleiden
Inkomen	Meer respondenten die hun inkomen niet weten of willen delen	Iets meer (bijna) modaal en hoger
Woonregio	Iets meer uit regio zuid	Meer uit de drie grootste steden
Mentality-profiel	Meer moderne burgerij, postmaterialisten en traditionele burgerij	Meer opwaarts mobilen en impulsieve individualisten

Mentality-profielen: (n)ooit en (il)legaal gegokt

Aanvullend op de informatie uit de vorige twee tabellen, is in figuur 2.18 de verdeling in de groepen ‘nooit gegokt’, ‘ooit gegokt’, ‘alleen legaal gegokt’ en ‘illegaal gegokt’ te zien.

In de figuur springt de oververtegenwoordiging van personen met een onbekend profiel eruit in de groep die nog nooit heeft gegokt. Daarnaast is de sterke aanwezigheid van opwaarts mobilen en impulsieve individualisten in de groep die illegaal heeft gegokt in de voorgaande vier weken rechts in de figuur te zien. Bovendien is te zien dat de groep die als moderne burgerij wordt gezien, ruim vaker wel ooit heeft gegokt dan nooit, maar dan vaker alleen legaal dan illegaal.

Figuur 2.18 (N)ooit gegokt en (il)legaal gegokt naar mentality-profiel (n=15.138)

Hoeveelheid illegale kansspelen en eenmalig versus meermalig

Zoals gesteld zijn er 1.071 deelnemers aan illegale kansspelen. In tabel 2.56 is uiteengezet aan hoeveel verschillende illegale kansspelen de respondenten deelnemen. Hierbij gaat het om de in dit hoofdstuk behandelde diverse vormen van kansspelen, dus niet het spelen van online sportwedenschappen bij twee verschillende illegale aanbieders, maar het spelen van zowel bijvoorbeeld illegale online sportwedenschappen als illegaal online poker.

Hieruit blijkt dat ruim de helft van de illegale gokkers slechts aan één illegaal kansspel heeft deelgenomen en de overige kleine 45 procent aan meerdere illegale kansspelen. Ruim tien procent speelde minstens vier illegale kansspelen, wat betekent dat zij zowel on- als offline hebben gespeeld, gezien het feit dat er van beide drie vormen mee zijn gemeten.

■ **Tabel 2.56** Hoeveelheid illegale kansspelen gespeeld (n=1.071)

	<i>n</i>	%
Een	598	55,8%
Twee	231	18,6%
Drie	138	12,3%
Vier	67	6,1%
Vijf	52	4,6%
Zes	28	2,5%

Op basis van het aantal gespeelde illegale kansspelen zijn vervolgens analyses uitgevoerd. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen het eenmalig spelen van een illegaal kansspel (in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst) en meermalig spelen van dergelijke kansspelen. In tabel B3 in bijlage B zijn de verschillen op basis van de achtergrondkenmerken in het al dan niet aan meerdere illegale kansspelen deelnemen, te zien. Daarvan zijn in tabel 2.57 de belangrijkste verschillen uiteengezet.

Het blijkt dat mannen in beide groepen ruim sterker vertegenwoordigd zijn. Daarbij is de groep die aan meerdere illegale kansspelen heeft deelgenomen (ruim) jonger dan de groep die slechts één vorm van illegaal gokken speelde. Ook hebben hoogopgeleiden vaker aan meer dan één illegaal kansspel deelgenomen, waar dit bij de eenmalig illegale spelers juist vaker laag- en middelbaar opgeleiden zijn. Daarnaast speelden respondenten uit de grootste drie steden vaker meerdere vormen illegaal, waar personen uit het oosten en zuiden van het land juist vaker eenmalig speelden. Tot slot lijken personen met een profiel ‘moderne burgerij’ (die een evenwicht tussen traditionele en moderne waarden zoeken) vaker eenmalig illegaal te hebben gespeeld, waar de opwaarts mobilen (carrièregerichte individualisten die o.a. op risico en spanning uit zijn) en postmoderne hedonisten (die als pioniers van de ‘beleveniscultuur’ bekend staan en uit zijn op onder andere experimenteren) juist vaker deelnamen aan meerdere illegale kansspelen in de vier voorafgaande weken.

Tabel 2.57 Eenmalig of meermalig aan illegale kansspelen deelgenomen (n=1.071)

	Enkel illegaal kansspel	Meerdere illegale kansspelen
Geslacht	Groepen nagenoeg gelijk verdeeld (beiden ruim meer mannen)	
Leeftijd	Gemiddeld 38,7 jaar Grootste groep 18-35, maar redelijk kort gevolgd door 35-55 jaar	Gemiddeld 32,2 jaar Veruit de grootste groep 18-35 jaar
Migratieachtergrond	Meer respondenten zonder migratieachtergrond	Meer respondenten met (zowel westerse als niet-westerse) migratieachtergrond
Opleidingsniveau	Meer middelbaar (veruit grootste groep) en laagopgeleiden	Meer hoogopgeleiden, verschil met middelbaar veel kleiner dan bij eenmalig
Inkomen	Iets meer 'weet niet/wil niet zeggen'	Iets meer (bijna) modaal
Woonregio	Meer uit de regio's noord, oost en zuid	Meer uit de drie grootste steden
Mentality-profiel	Meer moderne burgerij	Meer opwaarts mobilen en postmoderne hedonisten

2.4.2 Vergelijkingen tussen deelnemers aan illegale kansspelen

In deze subparagraaf delen we de deelnemers aan illegale kansspelen in op basis van achtergrond- en overige kenmerken. De cijfers die hierbij horen staan in tabel C1 en C2 van bijlage C.

Er wordt bij de nu volgende kenmerken steeds gesproken over percentages van de groepen deelnemers aan de verschillende illegale kansspelen. Om naast de volledige tabel in de bijlage (C1/C2) een duiding te geven over de (sub)groep respondenten waar dit over gaat, is de groep deelnemers per illegaal kansspel in aantallen als volgt:

online sportweddenschappen: **210 deelnemers**,
online poker: **203 deelnemers**,
online casinospelen: **265 deelnemers**,
offline sportweddenschappen: **389 deelnemers**,
gokzuilen/computerterminals: **494 deelnemers** en
illegale loterijen: **514 deelnemers**.

Geslacht

Bij elk van de onderzochte vormen van illegaal gokken zijn de mannen in de meerderheid. Het verschil is het kleinst bij illegale loterijen: 63,9 procent is man en 36,1 procent is vrouw. Bij de overige vormen is het aandeel mannen steeds groter dan 65 procent, met de relatief grootste vertegenwoordiging van mannen bij online poker (71,9%) en online sportweddenschappen (69,2%). Van de personen die hun geslacht niet wilden meedelen heeft alleen een viertal deelgenomen aan illegaal online poker.

Leeftijd

Veruit de grootste groep illegale gokkers in ons onderzoek valt in de categorie 18-35 jaar. Dit geldt voor elk illegaal kansspel. De 55-plussers zijn nauwelijks vertegenwoordigd. Bij alle

illegale kansspelen is de leeftijdsgroep 18-35 jaar het grootst met minstens zestig procent en de groep 55-plussers varieert van 2,7 tot en met 13,6 procent. Deze 13,6 betreft de groep 55-plussers bij illegale loterijen, het enige kansspel waarbij meer dan tien procent van de deelnemers deze leeftijd heeft. De hoogste gemiddelde leeftijd is 36,5 jaar bij illegale loterijen en de laagste met 31 jaar bij illegale online sportweddenschappen, kort gevolgd door online casinospelen met 31,5 jaar.

Leeftijd – verdieping ‘jongvolwassenen’

Aangezien de groep in de leeftijd van 18-34 jaar bij ieder van de illegale kansspelen sterk is oververtegenwoordigd, is er apart gekeken naar de verdeling binnen deze groep. Hierbij is er onderscheid gemaakt tussen de groep 18-23 jaar en 24-34 jaar. In de data zijn deze groepen als volgt verdeeld: de leeftijdsgroep 18-23 jaar betreft 32,7 procent en de overige 67,3 procent betreft de leeftijdsgroep 24-34 jaar.

In tabel C3 in bijlage C zijn de cijfers te zien waarin de verdeling over de zes kansspelen uiteen is gezet (evenals twee andere vergelijkingen: alleen legaal gegokt versus illegaal gegokt en eenmalig illegaal versus meermalig illegaal). In deze tabel is te zien dat de vertegenwoordiging van de leeftijdsgroep 18-23 jaar die illegaal speelt bij ieder kansspel kleiner is dan dertig procent en daarmee kleiner is dan de vertegenwoordiging in de steekproef van 32,7 procent (van de groep 18-35). De grootste groep is gevonden bij de online casinospelen, waar 29,8 procent van de deelnemers uit de groep 18-34 jaar, een leeftijd heeft van 23 jaar of jonger. De kleinste groep is gevonden bij online poker: hier komt minder dan twintig procent van de deelnemers van 18-35 jaar uit de groep van 18-23 jaar. De meerderheid, ruim tachtig procent, komt dus uit de leeftijdsgroep 24-34 jaar.

Logischerwijs is ook de vertegenwoordiging van de groep 24-34 jaar in de groep ‘illegaal gegokt’ groter is dan bij de louter legale gokkers: 72,1 procent om 69,9 procent. Het verschil is dus niet groot. Wat betreft de verdeling ‘meermalig illegale gokkers’ versus ‘deelnemers aan één illegaal kansspel’, is de groep groter. Bij de meermalig illegale deelnemers is de verdeling tussen de groepen 18-23jaar en 24-34 jaar respectievelijk 24,0 en 76,0 procent, waar dit 32,5 om 67,5 procent is bij de eenmalig illegale deelnemers.

Leeftijd – verdieping ‘start met kansspelen op minderjarige leeftijd’

Vanwege de grote groep jongvolwassenen bij de illegale gokkers is er ter verdieping ook de start met (verschillende) kansspelen en de vraag of personen al zijn begonnen voor hun achttiende jaar bepaald. Hierin is er gekeken naar de leeftijd van de respondenten en het antwoord (of meerdere antwoorden) op de vraag die per kansspel is gesteld over wanneer de respondent is gestart met het betreffende kansspel. Er is gevraagd naar het beginnen met spelen op zichzelf, waarbij geen onderscheid tussen legaal en illegaal is gemaakt. Aangezien de antwoordcategorieën betrekking hebben op meerdere jaren, is een respondent alleen tot de groep ‘minderjarig gestart’ gerekend als dit met zekerheid te zeggen was. In de praktijk geldt dit voor:

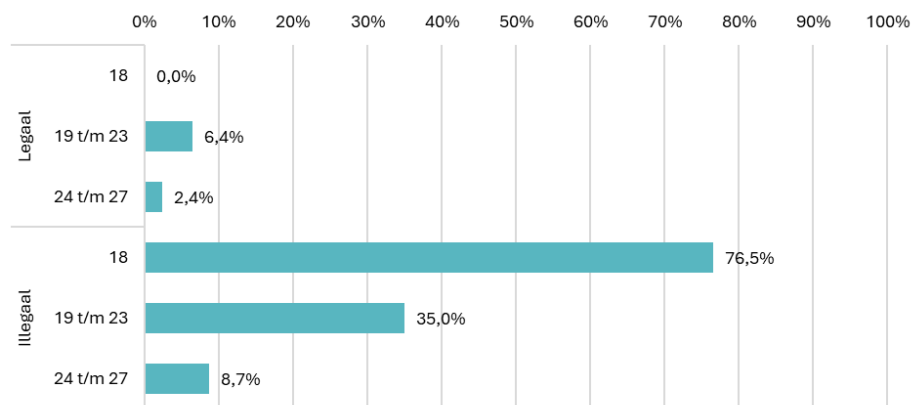
- 1) gokkers van 18 jaar die één jaar of langer geleden zijn gestart,
- 2) gokkers van 19 t/m 23 jaar die zes jaar of langer geleden zijn gestart en

- 3) gokkers van 24 t/m 27 jaar die tien jaar of langer geleden zijn gestart met een bepaald kansspel.

De getoonde percentages gelden dus als een minimum, de groepen die minderjarig zijn gestart met gokken kunnen groter uitvallen (en niet kleiner). Voorbeeld: binnen de leeftijdsgroep 24 t/m 27 jaar is de groep die zes tot tien jaar geleden is gestart niet meegerekend als 'minderjarig gestart'. Een persoon die zes tot tien jaar geleden is gestart, kan namelijk zowel voor als na zijn/haar achttiende verjaardag zijn begonnen met gokken. Daarnaast is er onderscheid gemaakt tussen alleen legale deelnemers en illegale deelnemers.

In figuur 2.19 is te zien dat van de puur legale gokkers er slechts een klein gedeelte voor zijn/haar achttiende is begonnen met één van de zes onderzochte kansspelen. Geen van de huidige achttienjarigen is op minderjarige leeftijd begonnen met gokken, waar dit bij de leeftijdscategorieën erboven wel voor een kleine groep het geval is. Bij de deelnemers aan illegale kansspelen is er wel een aanzienlijk gedeelte al voor zijn/haar achttiende begonnen met gokken. Van de (34) deelnemers aan illegale kansspelen van achttien jaar oud is dat ruim driekwart en ook van de leeftijdsgroep erboven startte ruim een derde minderjarig, wat veel grotere (relatieve) groepen zijn dan bij de alleen legale deelnemers. Bij deze laatste groepen kan er ook zoals gezegd nog sprake zijn van onderschatting, vanwege het alleen rekenen van gokkers als 'minderjarig gestart' als dit met zekerheid te zeggen was.

■ **Figuur 2.19** Minderjarig gestart met gokken naar leeftijdsgroep (n=616)

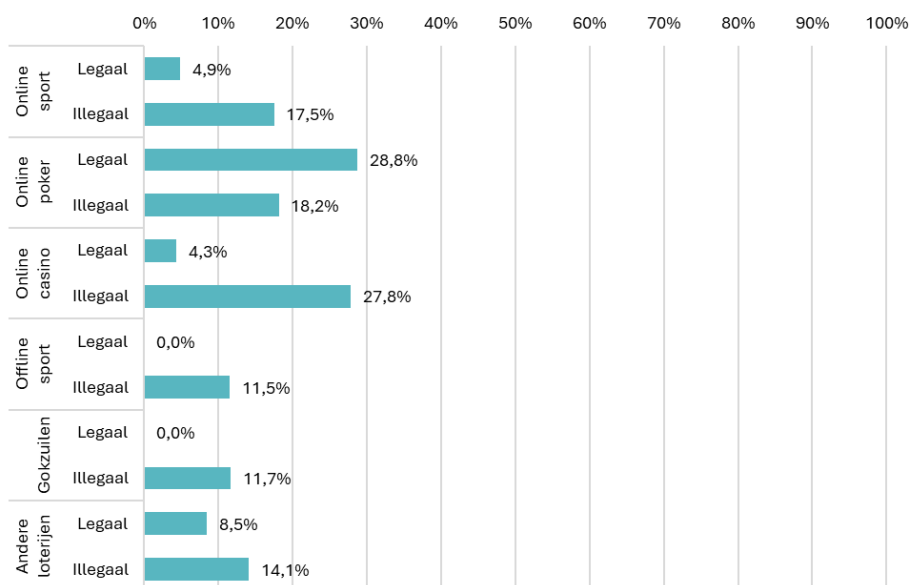

Vervolgens is er binnen ieder kansspel gekeken naar de groepen 'minderjarig gestarte gokkers', uitgesplitst naar legale en illegale deelnemers. De groepen puur legale en (minstens eenmaal) illegale deelnemers hebben betrekking op het specifieke kansspel. In figuur 2.19 is de totale verdeling hiervan te zien. Daarbij zijn de minderjarig gestarte deelnemers per leeftijdscategorie opgeteld. Wederom geldt dat de vraag wanneer de respondent is gestart met een kansspel, betrekking heeft op het starten op zichzelf, niet of dat eerste spel legaal of illegaal was.

In de grafiek is te zien dat bij vijf van de zes kansspelen het aandeel gokkers dat vóór het achttiende levensjaar is gestart, groter is dan de groep die op of na hun achttiende startte onder

de illegale deelnemers ten opzichte van de puur legale deelnemers. De uitzondering hierop is poker: bij dit kansspel, waarmee procentueel gezien de meeste deelnemers op minderjarige leeftijd zijn begonnen, zijn er juist meer alleen legaal spelende gokkers die voor hun achttiende hiermee zijn gestart. Bij zowel deelnemers aan legale offline sportweddenschappen als spelen op gokzuilen/computerterminals is niemand van hen hiermee voor zijn/haar achttiende begonnen. Deze deelnemers betreffen in totaal wel kleine groepen (respectievelijk 28 en 15 personen); enige terughoudendheid bij de interpretatie en generalisering is derhalve geboden. Het grootste aandeel illegale gokkers dat op minderjarige leeftijd is begonnen met het betreffende kansspel is te vinden bij de deelnemers aan online casinospelen, met ruim een kwart van de illegale deelnemers.

■ **Figuur 2.20** Minderjarig gestart met gokken per kansspel (n=616)

Migratieachtergrond

Conform de oververtegenwoordiging van respondenten zonder migratieachtergrond, neemt deze groep respondenten absoluut gezien het meest deel aan illegale kansspelen. Echter, zowel de groep personen met een westerse, als een niet-westerse migratieachtergrond is ten opzichte van de steekproefpopulatie relatief gezien oververtegenwoordigd in deelname aan de verschillende vormen van illegaal gokken.

Door de respondenten zonder migratieachtergrond worden offline sportweddenschappen met 75,1 procent het vaakst gespeeld, gevolgd door spelen op gokzuilen met 71,3 procent en online poker met 68,3 procent. Bij respondenten met een westerse migratieachtergrond zijn online sportweddenschappen het populairst en bij personen met een niet-westerse

migratieachtergrond zijn dat illegale online casinospelen. Op plek twee komen respectievelijk spellen op gokzuilen/computerterminals en online sportweddenschappen.

Opleidingsniveau

Wat betreft het opleidingsniveau zijn het personen met de hoge(re) opleidingsniveaus die vaker deelnemen aan de vormen van online illegaal gokken. Met name bij poker en online sportweddenschappen is dit het geval, met groepen van ruim 45 procent. De groep personen met een lager opleidingsniveau die aan deze kansspelen deelneemt, is kleiner dan tien procent. Met 14,7% is deze groep groter bij online casinospelen, wat daarmee het kansspel is dat relatief het vaakst door laagopgeleiden wordt gespeeld. Ook bij de offline illegale kansspelen zijn laagopgeleiden ondervertegenwoordigd ten opzichte van de gehele steekproef. Dit is voor hoogopgeleiden juist de minst gespeelde vorm van illegale kansspelen. Verder is het aandeel middelbaar opgeleiden redelijk constant en vergelijkbaar met het percentage in de volledige steekproef (48%).

Woonregio

Bij illegale online sportweddenschappen en poker wonen veruit de meeste deelnemers in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, met ruim veertig procent van de deelnemers aan de betreffende spellen. Wat betreft de online kansspelen lijken in woonregio oost (Flevoland, Gelderland en Overijssel) casinospelen populairder. Met 17,4 procent nemen deze respondenten daar vaker aan deel dan online sportweddenschappen en poker met respectievelijk 12,3 en 12,9 procent. Ook bij offline sportweddenschappen, spelen op gokzuilen en andere loterijen komt iets minder dan een derde van de deelnemers uit één van de drie grootste steden. Mogelijk is daar het aanbod groter dan in andere delen van het land. In de steekproef staan inwoners van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag namelijk op plek vier qua inwonersaantallen.

Inkomen

De groep deelnemers aan illegale kansspelen met een beneden modaal huishoudinkomen is vaak kleiner dan dat het in de steekproef vertegenwoordigd is. De enige categorie waar de groep juist iets groter is (23,4%), is bij online casinospelen. Bij de overige kansspelen ligt het percentage tussen de tien en twintig procent. Het aandeel spelers dat (bijna) modaal verdient ligt bij de offline kansspelen steeds ongeveer op een derde van het aantal illegale gokkers per kansspel. Bij de online kansspelen schommelt dit wat meer, met online poker met 27,1 procent en online sportweddenschappen en casinospelen met respectievelijk 40,8 en 40,0 procent. De groep illegale gokkers met een boven modaal inkomen is in de meeste gevallen het grootst. Dit aandeel varieert van rond de veertig procent bij offline sportweddenschappen, spelen op gokzuilen en illegale loterijen tot een kleine 45 procent bij online sportweddenschappen en ruim vijftig procent bij en online poker.

Mentality-profiel

Van de verschillende mentality-profielen zijn er drie die sterk ondervetegenwoordigd zijn in deelname aan (verscheidene) illegale kansspelen: postmaterialisten, nieuwe conservatieven en traditionele burgerij. Daarbij zijn postmaterialisten juist op sociaal en maatschappelijk vlak progressief, waar dat niet geldt voor nieuwe conservatieven en traditionele burgerij. Het percentage deelnemers aan de verschillende illegale kansspelen is binnen deze groepen steeds lager dan vijf procent. De opwaarts mobilen betreffen steeds minstens ruim een kwart van de deelnemers aan een bepaald illegaal kansspel, waar zij slechts 11,2 procent van de steekproef omvatten. Dit is niet geheel verrassend: dit profiel heeft betrekking op personen die, naast dat ze op hun carrière en status zijn gericht, een (uitgesproken) fascinatie hebben voor risico en spanning. De moderne burgerij (personen die zoeken naar een evenwicht tussen enerzijds traditie en anderzijds consumeren en genieten) is juist als groep veel minder vertegenwoordigd in illegaal gokken (variërend van 4,3 t/m 12,2%) dan in de volledige steekproef (21,1%).

Tijdstip gokken

Bij de meeste deelnemers aan illegale kansspelen heeft hun laatste spel in de middag of avond plaatsgevonden. Bij zowel de online als offline illegale kansspelen ligt het aandeel van deelnemers aan spellen in deze categorieën steeds tussen de dertig en vijftig procent. Bij spelen op gokzuilen is het percentage deelnemers in de nacht (bij het laatste spel) het grootst met 9,7 procent. Het aandeel spelers dat voor het laatst in de ochtend gokte ligt steeds rond de tien à twintig procent, als hoogste 'scoort' online sportweddenschappen met 20,4 procent.

Alcohol

Alcohol werd variërend van 34,9 procent (door deelnemers aan illegale loterijen) tot 53,6 procent (deelnemers aan illegale online sportweddenschappen) genuttigd door de respondenten tijdens hun (laatste) deelname aan de verschillende illegale kansspelen. Online poker is door de helft van de illegaal deelnemende respondenten in combinatie met alcohol gespeeld, waar weddenschappen op gokzuilen en online casinospelen op plaats drie en vier komen met respectievelijk 45,7 en 43,8 procent.

Drugs

Er is ook gevraagd naar het gebruik van 'verdovende middelen' bij het laatste spel. Dit komt iets minder voor, met ruim een kwart dat deze middelen gebruikte bij offline wedden op sport, spelen op gokzuilen/computerterminals en andere loterijen. Het feit dat er op afstand gegokt kan worden lijkt net als bij het gebruik van alcohol een rol te spelen: bij de online illegale kansspelen ligt het percentage dat verdovende middelen heeft gebruikt veel hoger. Bij online sportweddenschappen (47,1%), poker (44,8%) en casinospelen (44,9%) ligt dit steeds rond de 45 procent.

2.5 Probleemgokken en bekendheid van instanties

Naast vragen over het spelen van kansspelen en de karakteristieken daarvan, hebben we de respondenten ook een aantal vragen gesteld die te maken hebben met probleemgokken en

verschillende overheidsinstanties rondom de aanpak van (illegaal) gokken. Zo hebben we hen een aantal stellingen voorgelegd die (bij een hogere score) kunnen duiden op de mate van probleemgokken. Dit betreft de *Problem Gambling Severity Index* (PGSI). Middels deze vragenlijst, waarover uitleg in bijlage D te vinden is, kunnen respondenten worden ingedeeld aan de hand van een somscore op basis van stellingen over hun gokgedrag. Daarnaast is hen gevraagd of zij bekend zijn met twee overheidsinstanties die respondenten daarmee proberen te helpen (Loket Kansspel en Cruks) en of ze op de hoogte zijn van de (eventuele) illegaliteit van de aanbieders waar zij hebben gespeeld.

Om een beeld te geven van hoe de groep (il)legale gokkers zich verhoudt tot alle respondenten die ooit gegokt hebben (en dus deze vragen hebben gehad), is steeds eerst de volledige verdeling te zien op basis van de betreffende vraag. De groep die ooit heeft gegokt betreft daarbij ieder die dan wel ooit heeft deelgenomen aan de kansspelen die Nederlandse Loterij aanbiedt en de Vrienden-/Postcodeloterij, dan wel in de afgelopen vier weken (legaal of illegaal) heeft gegokt. Vervolgens is de splitsing gedaan naar de groep gokkers in de afgelopen vier weken, per illegaal kansspel. In het geval van de PGSI is zowel vastgesteld in hoeverre legale gokkers in de voorgaande vier weken als illegale gokkers probleemgedrag wat betreft gokken vertonen.

2.5.1 Probleemgokken

De stellingen (die in bijlage D zijn uiteengezet) wat betreft probleemgokken komen voort uit de eerdergenoemde *Problem Gambling Severity Index* (PGSI) en hebben bijvoorbeeld betrekking op het proberen terug te winnen van verloren geld en het ervaren van stress of angst door het gokken. Op basis van deze Nederlandse versie van de vragenlijst (De Bruin & Labree, 2015) kunnen respondenten worden ingeschaald op verschillende niveaus van (eventueel) problematisch gokken. Hierbij zijn er negen stellingen voorgelegd, waarbij steeds 0-3 punten gescoord kunnen worden op basis van de antwoordmogelijkheden (nooit=0, soms=1, meestal=2 en (bijna) altijd=3). Vervolgens worden deze vuistregels aangehouden in het inschalen van respondenten in de mate van probleemgokken:

- 0 = niet-problematisch gokker
- 1-2 = laag risico gokker
- 3-7 = gematigd risico gokker
- 8 of hoger = problematisch gokker

Deze stellingen zijn voorgelegd aan de respondenten die hebben aangegeven wel eens te gokken, of dit nu legaal of illegaal is. In tabel 2.58 is de verdeling van respondenten te zien naar de verschillende niveaus van probleemgokken. Deze vraag is, op wat uitzonderingen na waarbij het doorverwijzen in de vragenlijst niet helemaal juist verliep, alleen voorgelegd aan de personen die in eerste instantie hebben aangegeven wel eens gegokt te hebben, legaal of illegaal. Om een beeld te geven van hoe de gemiddelde Nederlander scoort op deze schaal van al dan niet problematisch gokgedrag, is de gehele verdeling van iedereen die deze vraag heeft gekregen eerst te zien.

Van alle gokkers in onze data vallen de meesten in de categorie niet-problematisch gokker, al is er ook een groep van ruim twintig procent die enig risico vertoont. De groep die als problematisch gokker geldt, is met 714 personen ruim vijf procent.

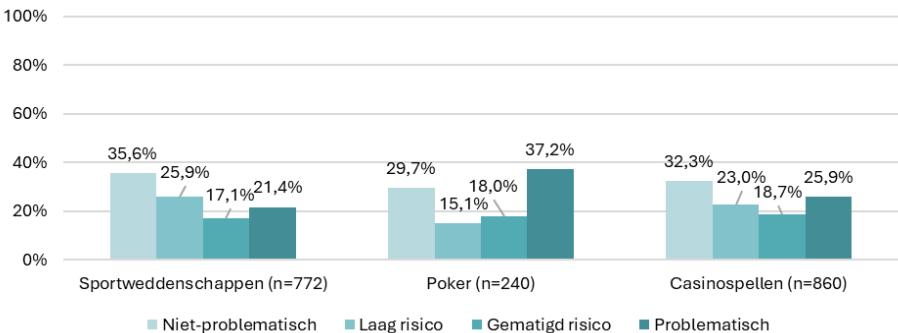
Tabel 2.58 Mate van gokproblematiek (n=12.883)

	<i>n</i>	%
Niet-problematisch gokker	10.079	78,2%
Laag risico gokker	1.333	10,3%
Gematigd risico gokker	753	5,9%
Problematisch gokker	714	5,5%

Hierna is er onderzocht in welke mate personen die in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst hebben deelgenomen aan kansspelen problematisch gokgedrag vertonen. Daarbij is er eerst gekeken naar de groep die in de voorgaande vier weken heeft deelgenomen aan alleen legale kansspelen. In twee verschillende figuren, voor online kansspelen (2.14) en offline kansspelen (2.15), is te zien in welke mate legale deelnemers problematisch gokken. De percentages die per kansspel zijn te zien, hebben betrekking op de groep die dat specifieke kansspel hebben gespeeld.

In figuur 2.21 is te zien dat van de deelnemers aan online legale kansspelen, de groep pokeraars de meeste problematische gokkers omvat, gevolgd door de deelnemers aan legale casinospelen. De groep legale online sportweddens bestaat juist voor ruim zestig procent uit personen die geen of een laag risico hebben wat betreft problematisch gokgedrag. Wel vertonen de deelnemers aan alle legale online kansspelen ruim vaker problematisch gokgedrag dan de gemiddelde persoon die deze vragen heeft ingevuld, van hen is dit slechts 5,5 procent.

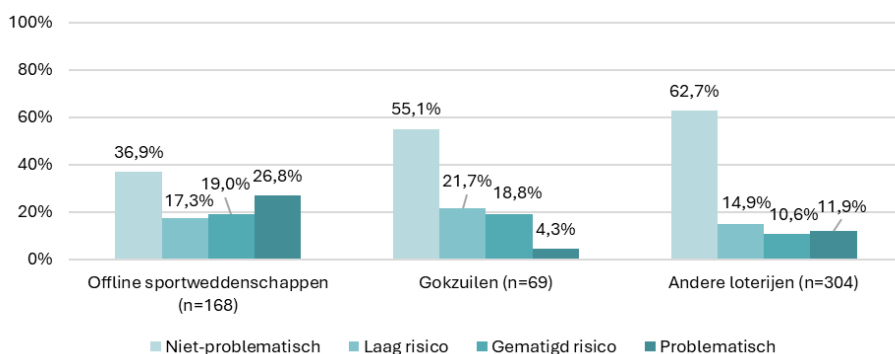
Figuur 2.21 Mate van probleemgokken naar deelnemers online legale kansspelen (n=1.371)

In figuur 2.22 is te zien dat van de legale deelnemers aan spelen op gokzuilen (die in tabaks-/gemakszaken of casino's staan) en andere loterijen, de groep die als niet-problematisch gokkers wordt gezien veel groter is dan bij de legale deelnemers aan online kansspelen: het

is ruim meer dan de helft. Onder de deelnemers aan legale offline sportweddenschappen is deze groep een stuk kleiner en is er een kwart dat als problematisch gokker gezien kan worden, met negentien procent dat een gematigd risico loopt. Toch liggen ook hier de percentages van personen die een gematigd risico lopen of problematisch gokgedrag vertonen hoger dan voor de volledige groep van ruim 12.000 respondenten die deze vragen kreeg (5,5% problematisch), op de spelen op gokzuilen na waarbij slechts 4,3 procent als problematisch gokker wordt gezien. Wel is het aandeel personen met een gematigd risico hier een stuk hoger.

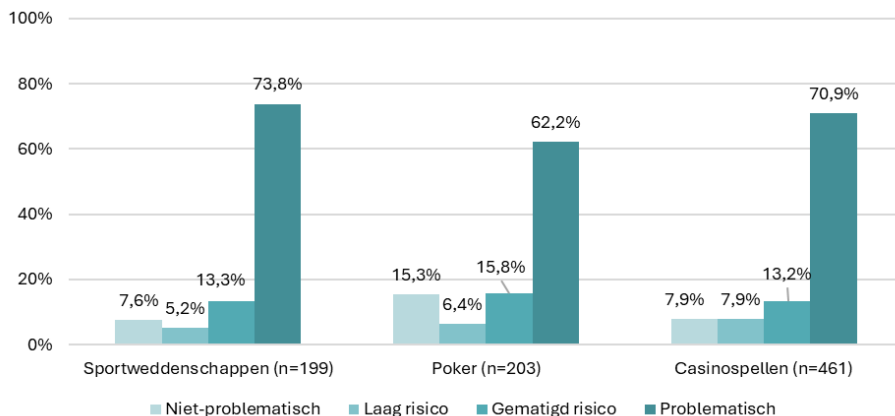
■ **Figuur 2.22** Mate van probleemgokken naar deelnemers offline legale kansspelen (n=514)

Er is vervolgens per illegaal kansspel bekeken in welke mate de deelnemers kunnen worden ingedeeld op de schaal van problematisch gokgedrag. Daarvoor is in figuur 2.23 te zien hoe deze verdeling is bij de online illegale kansspelen en in figuur 2.24 wat betreft de offline illegale kansspelen.

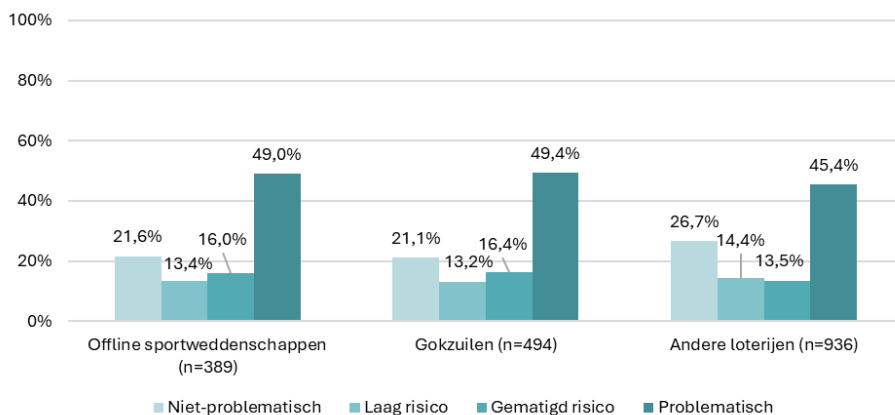
Wat betreft de online illegale kansspelen is te zien dat van de groep deelnemers bij minstens één illegale aanbieder, steeds meer dan de helft van de deelnemers volgens de PGSI wordt gezien als problematisch gokker. De groep is met ruim zeventig procent het grootst bij online sportweddenschappen en online casinospelen. Daarnaast is er bij ieder van de kansspelen ook nog een groep variërend van 13,2 tot 15,8 procent die als gematigd-risicogokker wordt gezien. Waar eerder werd gevonden dat van de ruim 12.000 personen van wie het gokgedrag is gemeten, slechts 5,5 procent 'problematisch scoort', is dit dus veel hoger bij de deelnemers aan illegale kansspelen. Binnen deze groep(en) is/zijn juist de personen zonder of met een laag risico op problematisch gokgedrag veruit in de minderheid.

■ **Figuur 2.23** Mate van probleemgokken naar deelnemers online illegale kansspelen (n=464)

Een vergelijkbare analyse is gedaan voor de offline illegale kansspelen. Het valt hierbij op dat de aandelen van problematische gokkers over het algemeen kleiner zijn dan bij de online vormen van illegale kansspelen. Zo is bij offline sportweddenschappen en spelen op gokzuilen het percentage problematisch gokkers nog wel het hoogst, maar een stuk lager dan bij online sportweddenschappen en poker. Echter, wanneer de vergelijking wordt gemaakt met de deelnemers aan alleen legale kansspelen, valt op dat het aandeel probleemgokkers in de groep die illegaal heeft deelgenomen veel hoger ligt. Kijken we naar de gehele groep respondenten van wie het gokgedrag is gemeten (bij wie slechts 5,5% problematisch), is er tevens een groot verschil te zien en vertonen ook de deelnemers aan offline illegale kansspelen gemiddeld veel vaker problematisch gokgedrag dan de respondenten in onze totale steekproef (van respondenten die ooit gokten en dus deze vragen hebben beantwoord).

■ **Figuur 2.24** Mate van probleemgokken per offline illegaal kansspel (n=930)

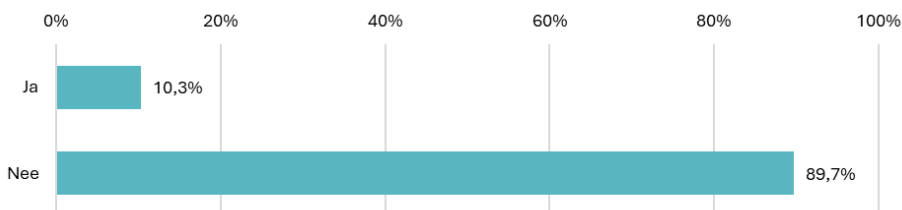
2.5.2 Instanties met betrekking tot gokproblemen

Tot slot hebben we aan de respondenten gevraagd of zij kennis hebben van verschillende instanties in Nederland die zich bezighouden met de aanpak van (problematisch) gokken, namelijk Loket Kansspel, Centraal Register Uitsluiting Kansspelen ofwel Cruks en de Kansspelautoriteit. De eerstgenoemde instantie is een steunpunt voor mensen met gokproblemen en biedt hulp en begeleiding aan en kan doorverwijzen.. Door registratie bij Cruks kunnen gokkers zichzelf van gokken uitsluiten: wie zich hier inschrijft, kan minstens zes maanden niet meer gokken op goksites en bij speelhallen of casino's met een Nederlandse vergunning.

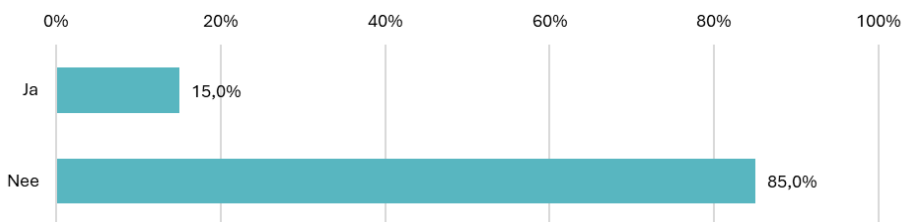
Aan de respondenten die wel eens gegokt hebben, is gevraagd naar hun bekendheid en mogelijke interactie met Loket Kansspel en Cruks. Over de Kansspelautoriteit is aan de respondenten die in de voorgaande vier weken hebben gegokt gevraagd, of zij weten of de aanbieders waar zij illegale kansspelen hebben gespeeld een vergunning hebben van de Kansspelautoriteit.

Tien procent van de respondenten die ooit heeft gegokt (legaal of illegaal), heeft van Loket Kansspel gehoord. Van deze groep van 1.332 personen heeft vijftien procent ook daadwerkelijk eens ooit beroep gedaan op de hulp en begeleiding die het aan respondenten met gokproblemen biedt.

■ **Figuur 2.25** Wel eens gehoord van Loket Kansspel (n=12.883)

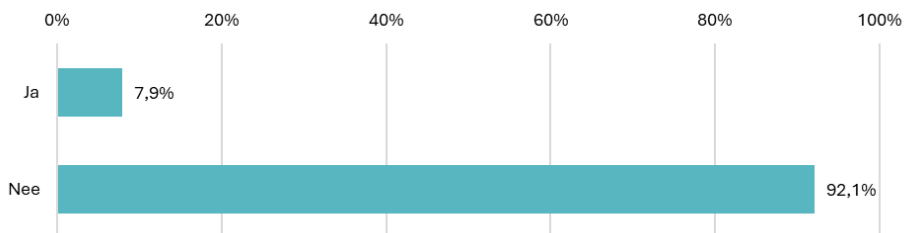

■ **Figuur 2.26** Ooit beroep gedaan op Loket Kansspel (n=1.332)

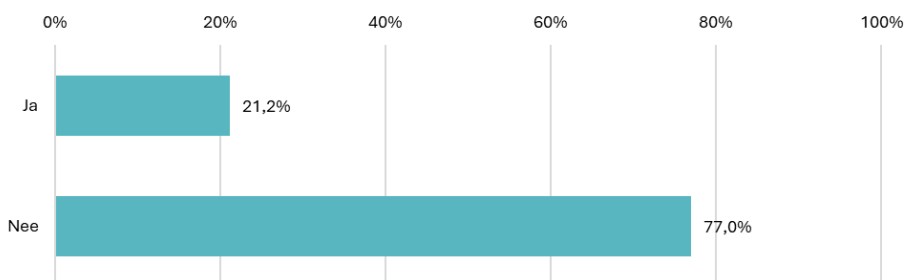

Acht procent van de gokkers heeft van Centraal Register Uitsluiting Kansspelen gehoord. Dit heeft betrekking op ruim duizend respondenten. Van deze groep heeft een op de vijf ooit beroep gedaan op de mogelijkheden ervan (het jezelf laten uitsluiten van kunnen gokken).

■ **Figuur 2.27** Wel eens gehoord van Centraal Register Uitsluiting Kansspelen (Cruks) (n=12.883)

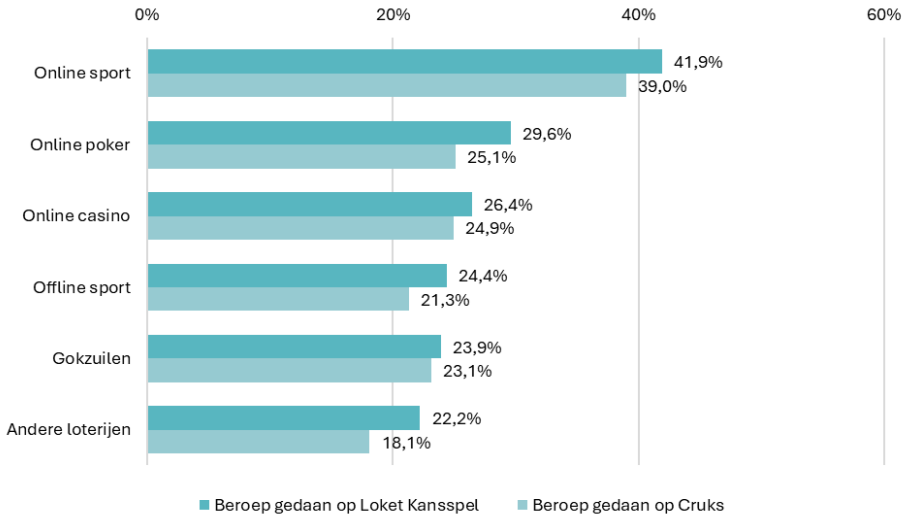

■ **Figuur 2.28** Ooit beroep gedaan op Centraal Register Uitsluiting Kansspelen (Cruks) (n=1.023)

Naar aanleiding van bovenstaande vragen is er per vorm van illegale kansspelen uitgezocht in welke mate de personen die hebben deelgenomen aan deze illegale kansspelen wel eens een beroep hebben gedaan op Loket Kansspel en Cruks. Daarbij betreffen de percentages in figuur 2.29 het aandeel personen binnen de groep illegale deelnemers aan het betreffende kansspel. Van de verschillende illegale kansspelen hebben de deelnemers aan online sportwedenschappen het vaakst een beroep gedaan op zowel Loket Kansspel als Cruks. Hierbij is het aandeel bij online pokeraars dat op deze instanties een beroep heeft gedaan het op één na grootste (kort gevolgd door online casinospelen). Dit aandeel is juist het kleinste bij deelnemers aan illegale loterijen, waar (net als bij poker en offline sportwedenschappen) tevens een beduidend groter aandeel zich inschreef bij Loket Kansspel dan bij Cruks.

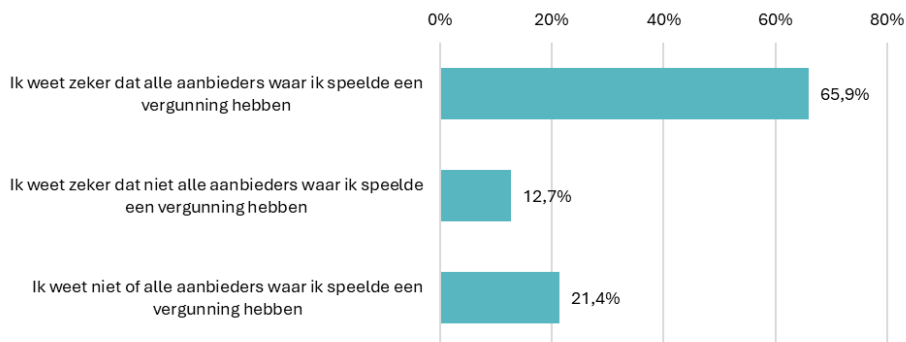
■ **Figuur 2.29** Deelname aan illegale kansspelen en beroep op Loket Kansspel en Cruks (n=1.071¹¹)

Van de groep die in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst heeft gegokt, weten ongeveer vier van de vijf respondenten *zeker* dat zij bij (il)legale aanbieders hebben gespeeld. Twee derde stelt *zeker* te weten dat elke aanbieder een vergunning had. Een groep van 12,7 procent van alle gokkende respondenten wist daarbij dat zij speelden bij een of meerdere illegale aanbieders. De overige ruim twintig procent van de respondenten die in de voorgaande vier weken hebben gegokt, wist *niet (zeker)* of zij bij de betreffende aanbieder(s) ook legaal aan het spelen waren.

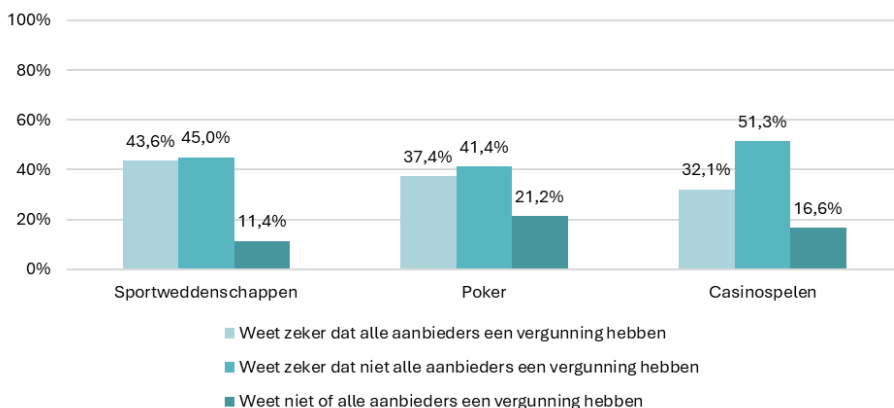
11 Dit betreft het totaal aantal respondenten dat aan minstens één illegaal kansspel heeft deelgenomen. De percentages hebben steeds betrekking op het aandeel personen binnen de specifieke groep 'deelnemers aan illegaal kansspel X' dat een beroep op Loket Kansspel en/of Cruks heeft gedaan.

■ **Figuur 2.30** Bekendheid met vergunning aanbieders bij Kansspelautoriteit (n=3.933)

Van **de deelnemers aan online illegale kansspelen** is er steeds een grote groep die stelt zeker te weten bij alleen maar aanbieders met een vergunning te spelen, ondanks dat zij hebben aangegeven bij tenminste één illegale aanbieder te hebben gespeeld. Dit betreft ruim veertig procent bij online sportweddenschappen en rond een derde bij poker en casinospelen. Deelnemers aan illegale online casinospelen weten het vaakst zeker dat zij bij aanbieders spelen waarvan er minstens één geen vergunning heeft: ruim de helft. Dit is het geval voor 45 procent van de sportweddens en iets meer dan veertig procent van de illegale online pokeraars. De meeste onzekerheid is te vinden bij illegaal online poker, waar ruim een vijfde niet wist of iedere aanbieder waar zij speelden een vergunning heeft.

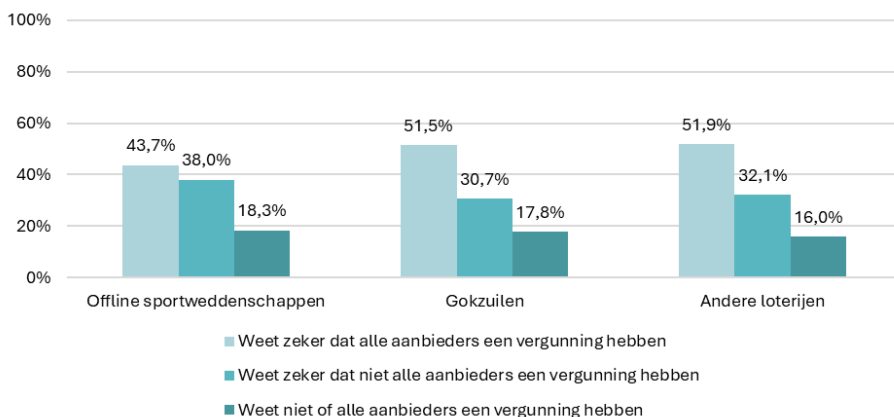
■ **Figuur 2.31** Kennis van vergunning van gespeelde online aanbieders (n=464)

Bij de **offline illegale deelnemers** is er een grotere groep die stelt zeker te weten dat zij bij aanbieders speelden die een vergunning hebben, terwijl ze wel minstens één illegale aanbieder hebben aangevinkt in onze vragenlijst. Ruim de helft had bij spelen op gokzuilen en andere loterijen deze veronderstelling. Het aandeel deelnemers dat zeker wist dat zij illegaal speelden,

ligt tussen de dertig en veertig procent, waarbij de offline sportweddenschappen met 38 procent het hoogste scoort (zoals dat ook online het geval was). De groepen respondenten die niet wisten of iedere aanbieder waar zij speelden een vergunning heeft, met percentages variërend van zestien tot en met achttien procent, verschillen zowel onderling als van de online kansspelen weinig.

■ **Figuur 2.32** Kennis van vergunning van gespeelde offline aanbieders (n=930)

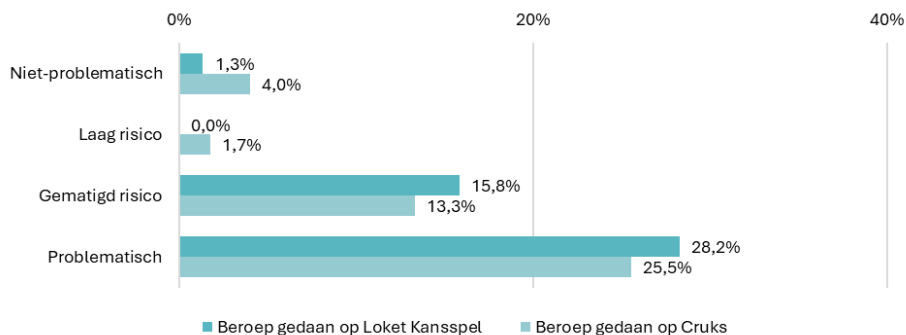

2.5.3 Probleemgokkers en bekendheid met en gebruik van instanties

Tot slot in dit hoofdstuk is er gekeken naar de mate waarin (al dan niet) probleemgokkers gebruik hebben gemaakt van Loket Kansspel en/of Cruks en de mate waarin zij bekend zijn met de (mogelijk ontbrekende) vergunning van de aanbieders van kansspelen bij de Kansspelautoriteit. Hierbij is de groep deelnemers aan illegale kansspelen (van 1.071 personen) geanalyseerd.

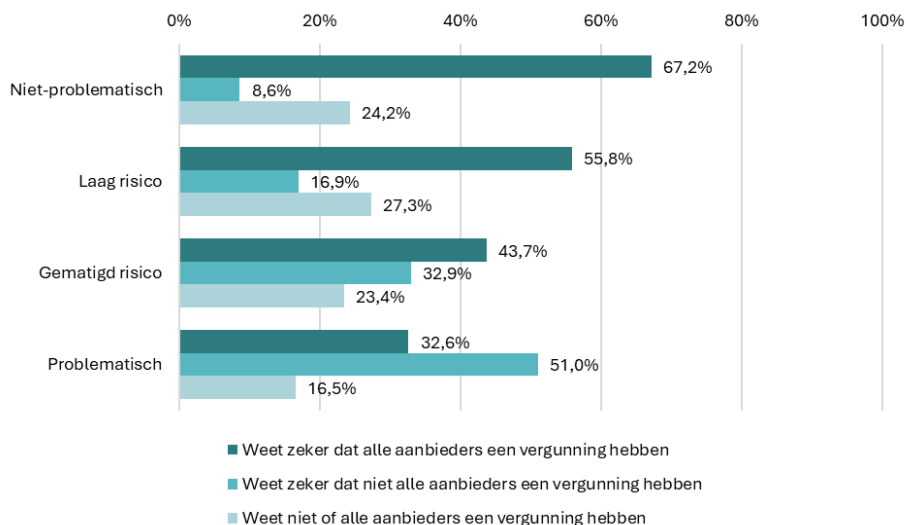
In figuur 2.33 is te zien dat de personen van wie hun gokgedrag als problematisch wordt gezien, het vaakst een beroep hebben gedaan op zowel Loket Kansspel als Cruks. In beide gevallen heeft ruim een kwart van de probleemgokkers een beroep op de betreffende instantie gedaan. Van de personen met een gematigd risico op problematisch gokgedrag is dit aandeel wat kleiner, maar nog wel groter dan tien procent. Van de niet-problematische gokkers en gokkers met een laag risico hebben juist (iets) meer personen een beroep op Cruks gedaan dan de groep met een laag risico.

■ **Figuur 2.33** Probleemgokken en beroep op Loket Kansspel en Cruks (n=1.071)

Binnen de groep problematische (illegale) gokkers is de grootste groep te vinden die zeker weet dat zij bij spelen bij illegale deelnemers, het gaat om bijna de helft zoals in figuur 2.34 te zien is. Ook van de groep die naar schatting een gematigd risico loopt op problematisch gokgedrag, zegt ruim dertig procent zeker te weten dat ze illegaal spelen. Dit percentage ligt bij de groepen ‘laag risico’ en ‘niet-problematisch’ een stuk lager. De groepen personen die niet weten of alle aanbieders waar zij spelen een vergunning hebben, liggen tussen 16 en 24 procent. Twee derde van de niet-problematische gokkers weet zeker dat de aanbieders een vergunning hebben. Dat percentage neemt af naarmate de gokkers (risico lopen op) problematisch gokgedrag, tot een derde van de problematische gokkers.

■ **Figuur 2.34** Probleemgokken en bekendheid met vergunning Kansspelautoriteit (n=1.071)

2.6 Regressieanalyse illegaal gokken

Tot slot is er in dit onderzoek een regressieanalyse uitgevoerd. Hierdoor is vast te stellen welke achtergrondkenmerken of andere factoren (gokgedrag en kennis van vergunningen) een verklaring zouden kunnen geven voor het illegaal hebben gegokt. Een regressieanalyse is een statistische techniek voor het analyseren van gegevens waarin (mogelijk) sprake is van een specifieke samenhang. Met andere woorden, we bekijken welke factoren samenhangen met het illegaal gokken. Hierbij is er binnen de groep die ooit heeft gegokt (legaal of illegaal) gekeken naar welke factoren samenhangen met het hebben gespeeld bij minstens één illegale aanbieder in de vier voorafgaande weken.¹²

De variabele ‘illegaal gegokt’ is gemeten door die respondenten in de analyse te betrekken die hebben aangegeven bij minstens één van de zes gokvormen te hebben gespeeld bij een illegale aanbieder. Deze personen hebben bijna allemaal ook in de vier voorgaande weken legaal gegokt. Dit komt neer op een groep van 1.071 personen van de 12.849 die stellen ooit te hebben gegokt. Onderaan tabel E1 in bijlage E is te zien dat de opgenomen achtergrond- en gokkenmerken samen 44,3% van de verschillen op de variabele ‘illegaal gokken’ verklaren. Het blijkt dat vrouwen een kleinere kans hebben om illegaal te gokken. Deze kans is ruim veertig procent kleiner dan voor mannen. Ook is de kans kleiner voor oudere respondenten dat zij illegaal gokken. Per leeftijdsjaar neemt de kans (exponentieel) met ongeveer 2,5 procent af. Daarnaast blijkt dat hoogopgeleiden vaker illegaal gokken dan laagopgeleiden. De kans is een kleine veertig procent groter dat zij illegaal hebben gegokt dan dit bij laagopgeleiden het geval is. Ook gokten personen met een (bijna) modaal inkomen vaker illegaal dan personen met een beneden modaal inkomen. De kans dat een persoon met een (bijna) modaal inkomen heeft aangegeven illegaal te gokken, is een kleine veertig procent groter.

Wat betreft woonregio, lijken personen die in het westen wonen (buiten de drie grootste steden), in het oosten (Flevoland, Gelderland en Overijssel) of in het zuiden (Zeeland, Noord-Brabant, Limburg), minder illegaal te gokken dan personen uit Amsterdam, Rotterdam of Den Haag. De kans dat een respondent uit het westen (dus niet afkomstig uit Amsterdam, Rotterdam of Den Haag), illegaal heeft gegokt, is iets minder dan veertig procent kleiner dan dat een persoon uit één van deze drie grootste steden dat heeft gedaan. Voor respondenten uit het oosten geldt dat deze kans ongeveer een kwart kleiner is en bij respondenten uit het zuiden is dat ruim dertig procent. Wat betreft migratieachtergrond is er één verschil te zien: respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond gokten vaker illegaal dan respondenten zonder migratieachtergrond. Tot slot als het gaat om de achtergrondkenmerken zijn er enkele verschillen wat betreft het mentality-profiel. Respondenten die passen bij het profiel van opwaarts mobielen hebben een ruim anderhalf keer zo grote kans om illegaal te hebben gegokt dan de moderne burgerij, waar postmaterialisten juist een ruim twee keer zo kleine kans hebben om illegaal te hebben gegokt. De kans dat impulsieve individualisten illegaal hebben gegokt is ruim een kwart groter dan bij personen uit de moderne burgerij.

12 Aan de groep die ooit heeft gegokt zijn namelijk de vragen over het gokgedrag en kennis van de vergunningen van aanbieders voorgelegd.

Wat betreft de gok-kenmerken (probleemgokken en kennis van vergunningen), valt op dat ieder van de variabelen een significante samenhang vertoont met illegaal gokken. Heeft de respondent een hoger risicoprofiel wat betreft problematisch gokgedrag, is de kans groter dat diegene ooit illegaal heeft gegokt. Dit is een kleine drie keer zo groot (als iemand die niet-problematisch gokgedrag vertoont) bij iemand met een laag risicoprofiel, ruim vier keer zo groot bij iemand met een gematigd risicoprofiel en problematisch gokkers hebben een bijna dertien keer zo grote kans om illegaal te hebben gegokt ten opzichte van niet-problematische gokkers. Hiernaast hebben personen die stellen zeker te weten dat niet iedere aanbieder een vergunning heeft (en dus zeker illegaal gokken), bijna tien keer zo vaak illegaal gokken gerapporteerd als personen die stellen zeker te weten dat iedere aanbieder een vergunning heeft. Ook personen die niet stellen te weten of iedere aanbieder een vergunning heeft, gokken vaker dan personen die dat wel stellen te weten: bijna vijf keer zo vaak.

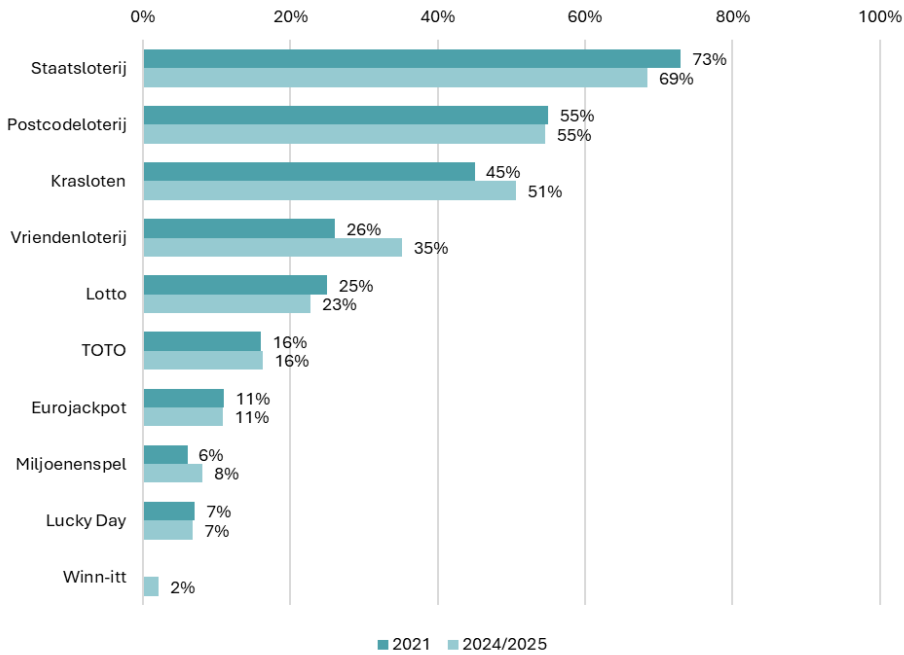
2.7 Vergelijking met vorig onderzoek

Zoals al eerder in dit onderzoek gesteld, is er in 2021 tevens onderzoek gedaan naar de illegale gokmarkt (Van Wijk, Olfers & Heijlen, 2022). Daarin zijn voor een groot gedeelte dezelfde vragen voorgelegd aan de respondenten als in dit onderzoek. Op de onderwerpen waarbij dit het geval is zijn beide onderzoeken met elkaar vergeleken en is dit in deze paragraaf beschreven.

2.7.1 Legaal gokken

In figuur 2.35 is te zien dat in de vorige steekproef van respondenten er een groter aandeel wel eens deel had genomen aan de Staatsloterij en Lotto. Daarnaast zijn de percentages respondenten die ooit aan de Postcodeloterij, TOTO, Eurojackpot en Lucky Day hebben deelgenomen gelijk. Opvallend is de stijging van het percentage dat ooit aan de Vriendenloterij heeft deelgenomen, van 26 naar 35 procent. Ook de populariteit van Krasloten is toegenomen, met een stijging van het percentage deelnemers van 45 procent naar 51 procent. Tot slot is er nog een stijging te zien in het percentage deelnemers aan het Miljoenenspel, van 6 naar 8 procent.

■ **Figuur 2.35** Vergelijking legale kansspelen 2021 en 2024/2025 (n=30.149)

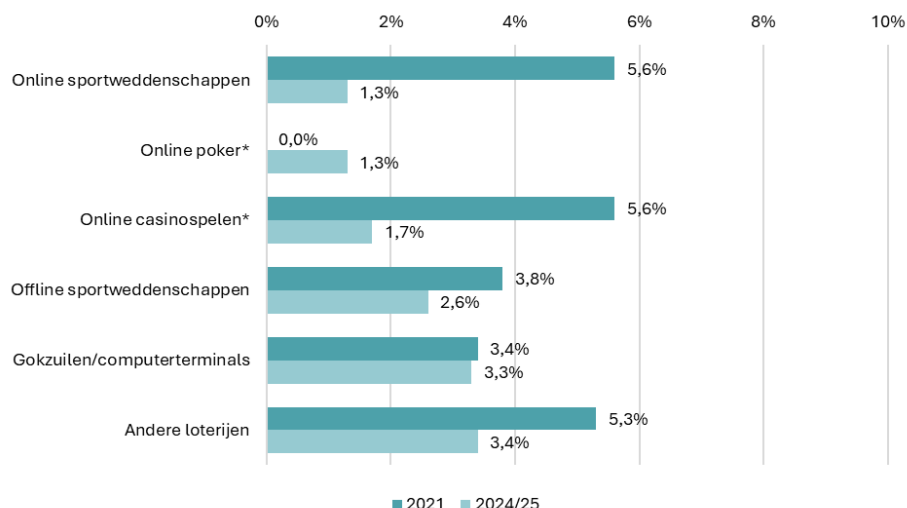

2.7.2 Verdeling van illegale kansspelen

Er zijn zowel overeenkomsten als verschillen te vinden wat betreft de percentages deelnemers aan illegale kansspelen. Zo is het aandeel spelers op een gokzuil/computerterminal nagenoeg gelijk gebleven (3,3% vs. 3,4%). Er is een daling te zien in het aantal deelnemers aan illegale online sportweddenschappen, casinospelen, offline sportweddenschappen en loterijen. Waar in 2021 nog aan online sportweddenschappen, casinospelen en illegale loterijen steeds ruim vijf procent van alle respondenten deelnam, betreft dit nu respectievelijk 1,3; 1,7 en 3,4 procent. Het aantal deelnemers aan offline sportweddenschappen daalde van 3,8 naar 2,6 procent.

Voor de casinospelen kan dit te maken hebben met het feit dat in het huidige onderzoek onderscheid is gemaakt tussen enerzijds online poker en anderzijds andere online casinospelen, waar dit bij het vorige onderzoek nog onder dezelfde noemer (beide online casinospelen) viel. In de figuur (2.34) is echter te zien dat als de percentages deelnemers aan online poker en casinospelen bij elkaar worden opgeteld, dat dit samen op drie procent uitkomt, wat dus een (behoorlijke) daling betekent ten opzichte van het vorige onderzoek. Samengevat is er een behoorlijke daling te zien van de omvang van illegaal gokken ten opzichte van enkele jaren geleden.

■ **Figuur 2.36** Deelnemers aan illegale kansspelen (n=30.149)

*In het vorige onderzoek is er naar poker gevraagd onder de noemer van online casinospelen. Aangezien we in dit onderzoek het onderscheid tussen poker en (bijv.) online slots en fantasyspellen wilden maken, is hier apart van elkaar naar gevraagd.

Wat betreft de karakteristieken van het deelnemen aan de kansspelen, is er een vergelijkbaar beeld: respondenten ontdekken dit vaak zelf of leren het kennen via vrienden/bekenden. Echter, waar in het vorige onderzoek nog advertenties en/of links (op of buiten het internet) een vrij kleine rol speelden in het ontdekken van (al dan niet illegale) kansspelen (met twintig procent dat zowel online sportweddenschappen en casinospelen zo leerde kennen en slechts zes procent bij gokzuilen), is dat nu ruim gegroeid. De spellen op gokzuilen vormen nog steeds het kansspel dat het minst door advertenties wordt ontdekt (8,7%), maar dit aandeel is wel gegroeid ten opzichte van 2021 en dat geldt in ruimere mate voor online sportweddenschappen en casinospelen (resp. veertig en 55 procent). De kanttekening hierbij is wel dat casinospelen in dit geval los zijn getrokken van poker.

Ook lijkt er een toename te zijn in de ingezette bedragen. Waar in het vorige onderzoek nog bij twee kansspelen meer dan de helft van de deelnemers 10-50 euro inzette en dit bij twee andere kansspelen nog net iets minder dan de helft betrof, is in het huidige onderzoek juist de groep die minstens 50 euro inzette een stuk groter. Het grootste verschil is gevonden bij online sportweddenschappen: in 2021 zette 27 procent van de deelnemers aan online sportweddenschappen voor het laatste 50 euro of meer in; nu is dit ruim de helft van de illegale deelnemers is. Ook speelde in 2021 niemand bij het laatste spel (ondanks een grotere groep deelnemers) met 200 euro of meer; nu is dat een kleine tien procent (bij online sportweddenschappen). Bij ieder van de andere in beide onderzoeken gemeten illegale kansspelen is het percentage dat 50 euro of meer bij het laatste spel inzette (soms ruim) gestegen.

Ook de frequentie van deelname is toegenomen: vijftig procent wekelijkse deelnemers en daar bovenop ruim een derde dagelijkse deelnemers bij de online sportweddenschappen. In 2021 nam ruim 45 procent wekelijks aan deze kansspelen deel en achttien procent van de illegale deelnemers deed dit dagelijks. Dit aandeel dagelijkse deelnemers is nu verdubbeld. Ook bij online casinospelen is er een stijging te zien in het aantal dagelijkse (van ruim vijftien procent naar bijna een kwart) en wekelijkste (van ruim veertig procent naar bijna zestig procent) deelnemers. Bij spelen op gokzuilen nam tevens het aandeel dagelijkse en wekelijkse deelnemers toe, al is het verschil wat kleiner. Wat betreft de offline sportweddenschappen is het percentage wekelijkse deelnemers afgenomen, maar dagelijkse deelnemers toegenomen. Tot slot is het aandeel Nederlandstalige websites bij deelname aan online sportweddenschappen gedaald van ruim zeventig procent in 2021 naar iets meer dan de helft in het huidige onderzoek. Bij casinospelen daalde dit het sterkst, namelijk van ruim zeventig procent naar iets meer dan veertig procent, waarbij de meeste andere websites in het Engels te vinden zijn en dit aandeel slechts iets kleiner is dan de Nederlandstalige websites waar voor het laatst op is gespeeld.

■ **Tabel 2.59** Karakteristieken (deelnemers aan) illegale kansspelen in vorig en huidig onderzoek

	Overeenkomst	Vershil
Kansspel(en) ontdekt via...	Veel zelf ontdekt of door vrienden/bekenden	In huidige onderzoek vaker door advertenties
Laatst ingezette bedrag	-	In huidige onderzoek groep die voor het laatst €50+ inzette voor ieder kansspel gestegen, grootste stijging online sport Bij online sport in 2021 niemand die voor het laatst met €200+ speelde, nu 10%
Frequentie deelname(s)	-	In huidige onderzoek hogere frequentie, grootste stijging bij online sport en casino
Taal website	-	In huidige onderzoek groter aandeel websites in andere taal dan Nederlands, met name bij online casino sterke stijging

2.7.3 Vergelijking tussen groepen

Tot slot zijn in deze paragraaf de analyses van verschillende groepen die in beide onderzoeken zijn gemaakt met elkaar vergeleken.

Algemene vergelijkingen

Bij de analyse van de groepen ‘ooit gegokt’ en ‘nooit gegokt’ zijn (met het vorige onderzoek) vergelijkbare verschillen te zien op basis van leeftijd (gemiddeld hoger) en inkomen (meer (boven)modaal). Ook is de verdeling vergelijkbaar als het gaat om geslacht: in de groep die ooit heeft gegokt is het percentage mannen en vrouwen ongeveer gelijk, waar de groep die nooit gokte wel een oververtegenwoordiging van vrouwen kent. Daarentegen werden er in 2021 geen verschillen gevonden op basis van migratieachtergrond en woonregio, waar dit nu wel

het geval was. Meer respondenten zonder migratieachtergrond en uit het zuiden gokten vaker ooit, waar meer respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond en uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag juist nooit gokten. In het huidige onderzoek zijn er (in tegenstelling tot het vorige) geen verschillen op basis van opleidingsniveau gevonden.

Ook in het al dan niet illegaal gokken zijn op basis van leeftijd en geslacht dezelfde bevindingen gedaan. Zo zijn het vaker mannen die illegaal gokten en is deze groep (een stuk) jonger dan de groep die legaal speelde. Bovendien is net als in 2021 gevonden dat in de groep illegale gokkers zich meer respondenten met een migratieachtergrond bevinden en zij vaker in één van de drie grootste steden wonen. Er is ook gevonden dat er een grotere groep gokt die een (bijna) modaal huishoudinkomen heeft ten opzichte van mensen met beneden modale huishoudinkomens. Daar komt nu ook bij dat boven modale inkomens vaker illegaal lijken te gokken dan (respondenten met) beneden modale huishoudinkomens. Destijds zijn er geen verschillen op basis van opleidingsniveau gevonden, maar zij nu vinden we relatief meer laagopgeleiden bij de legale deelnemers en middelbaar- en hoogopgeleiden bij de illegale spelers.

Tot slot de eenmalig of meermalig illegaal spelende respondenten. In deze groepen zijn net als in 2021 geen verschillen op basis van geslacht gevonden (buiten het feit dat mannen al vaker deelnemen) en is de groep die meer dan één illegaal kansspel speelde jonger, al is het verschil kleiner dan in het vorige onderzoek (nu 32,2 jaar om 38,7 jaar, in vorige onderzoek 34,1 jaar om 44,6 jaar). In het vorige onderzoek hebben we gevonden dat personen zonder migratieachtergrond vaker eenmalig dan meermalig gokken en dit bij respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond andersom is. Personen met een westerse migratieachtergrond in het huidige onderzoek gokken vaker meermalig dan eenmalig illegaal, wat in het vorige onderzoek niet is gevonden. Hiernaast is er net als in 2021 een oververtegenwoordiging van hoogopgeleiden gevonden in de groep die meermalig illegaal speelde en zijn er juist meer laagopgeleiden die eenmalig dan meermalig speelden (al is het in beide gevallen een relatief kleinere groep dan in de steekproef). Wat betreft het inkomen is er een vergelijkbaar beeld gevonden: de groep die meermalig illegaal speelde bevat (t.o.v. de groep die eenmalig illegaal speelde) meer respondenten met een (bijna) modaal inkomen. In de groep 'eenmalig' is juist het aandeel respondenten dat 'weet ik niet' of 'wil ik niet zeggen' heeft ingevuld groter dan in de groep meermalig. Wat betreft woonregio kan er een gelijke bevinding gedaan worden: ook hier is groei te zien als het gaat om is groter bij deelnemers aan meerdere illegale kansspelen dan bij deelnemers aan een enkel kansspel. Waar in het huidige onderzoek ook relatief grotere percentages eenmalige deelnemers (dan meermalige) te vinden zijn onder de groepen respondenten uit het noorden, oosten en zuiden, werd in 2021 alleen voor de laatste groep een dergelijk verschil gevonden.

Tabel 2.61 Overige vergelijkingen in vorig en huidig onderzoek

	Overeenkomst	Vershil
Ooit gegokt vs. nooit gegokt	Ooit gelijke verdeling mannen en vrouwen, bij ‘nooit’ meer vrouwen Ooit gemiddeld ouder Ooit meer (boven) modale inkomens	In huidige onderzoek meer respondenten zonder migratieachtergrond bij ooit, met niet-westerse achtergrond vaker nooit In huidige onderzoek meer respondenten uit het zuiden die vaker ooit gokten, uit grootste steden vaker nooit In huidige onderzoek geen verschillen in opleidingsniveau, vorige nog meer middelbaar opgeleiden bij ooit gegokt
Alleen legaal vs. illegaal gegokt	Mannen vaker illegaal gegokt Groep illegaal veel jonger dan alleen legaal Meer respondenten met migratieachtergrond bij illegaal gegokt Meer respondenten uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag illegaal gegokt Meer respondenten met (bijna) modaal inkomen illegaal gegokt (t.o.v. beneden en boven modaal)	In huidige onderzoek meer laagopgeleide legale en middelbaar opgeleide illegale deelnemers, vorige onderzoek geen verschil
Eenmalig vs. meermalig illegaal gegokt	Geen verschillen tussen mannen en vrouwen Groep die meermalig speelde is gemiddeld jonger dan die eenmalig speelden Respondenten zonder migratieachtergrond vaker eenmalig, met niet-westerse achtergrond vaker meermalig Meer hoogopgeleiden meermalig en meer middelbaar en laagopgeleiden eenmalig Meer met (bijna) modaal inkomen meermalig, meer weet niet/wil niet zeggen eenmalig Meer respondenten uit 3 grootste steden meermalig dan eenmalig en respondenten uit zuiden juist vaker eenmalig	In huidige onderzoek verschil in leeftijd kleiner dan in vorig onderzoek In huidige onderzoek respondenten met westerse migratieachtergrond vaker meermalig In huidige onderzoek meer verschillen tussen 3 grootste steden en zuiden ook meer respondenten uit noorden en oosten eenmalig dan meermalig

Vergelijkingen tussen deelnemers aan illegale kansspelen

Een behoorlijk deel van de bevindingen is in lijn met wat er in het onderzoek in 2021 naar (de omvang van) illegale kansspelen is uitgevoerd. Zo werd ook toen gevonden dat mannen vaker gokken dan vrouwen en jongeren (18 t/m 34 jaar) vaker dan de andere twee leeftijdsgroepen (35-54 en 55+). Ook werd destijds gevonden dat middelbaar (iets) en hoogopgeleiden (relatief vrij veel) sterker vertegenwoordigd dan laagopgeleiden zijn, al waren er toen relatief gezien het minst hoogopgeleide deelnemers aan illegale loterijen, waar dat nu online casinospelen betreft. Mogelijk wordt dit verklaard door het apart nemen van poker, wat namelijk voor hoogopgeleiden juist het populairste kansspel is. Er is tevens in beide onderzoeken gevonden dat de illegale kansspelen het vaakst worden gespeeld in de avond (voor het laatst) en juist het minste in de nacht, gevolgd door de ochtend.

Er zijn over de achtergrondkenmerken ook wat verschillen gevonden in vergelijking met het eerdere onderzoek. Zo is de groep illegale gokkers met een westerse migratieachtergrond toegenomen en lijken er ook meer verschillen op basis van inkomen te zijn. De groep personen met een beneden modaal huishoudinkomen is kleiner dan in 2021. Bovendien is er vergeleken met het vorige onderzoek een groter percentage illegale gokkers te vinden in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag ten opzichte van de overige regio's van Nederland. Daarnaast zijn er verschillen met betrekking tot alcohol- en verdovende-middelengebruik bij de laatste keer gokken. Waar in 2021 nog het aandeel respondenten dat alcohol dronk bij het laatste spel tussen de 32 en 39 procent lag, is dit nu bij drie kansspelen meer dan 45 procent. Ook het percentage deelnemers dat bij zijn/haar laatste spel verdovende middelen gebruikte, is met drie maal ruim een kwart en drie maal ruim veertig procent veel hoger dan bij de deelnemers aan verschillende kansspelen in 2021, onder wie dit steeds tussen de 19 en 25 procent lag.

■ **Tabel 2.60** Illegale kansspelen in vorig en huidig onderzoek

	Overeenkomst	Vershil
Geslacht	Mannen bij alle illegale kansspelen sterker vertegenwoordigd	-
Leeftijd	Bij alle illegale kansspelen meer uit categorie 18 t/m 34 jaar dan 35 t/m 55 jaar en 55-plussers	-
Migratieachtergrond	Groepen nagenoeg gelijk verdeeld	In huidige onderzoek bij alle kansspelen toename illegale deelnemers met westerse migratieachtergrond
Opleidingsniveau	Sterkere vertegenwoordiging middelbaar- (casinospelen) en hoogopgeleiden (alle kansspelen) dan laagopgeleiden	In huidige onderzoek geen oververtegenwoordiging van middelbaar opgeleiden gevonden In huidige onderzoek minste hoogopgeleiden bij online casinospelen, in vorige onderzoek illegale loterijen
Inkomen	-	In huidige onderzoek minder met beneden modaal huishoudinkomen
Woonregio	-	In huidige onderzoek sterkere vertegenwoordiging uit drie grootste steden
Moment laatste spel	Verskillende kansspelen allen voor het laatst in de avond, minst in de nacht en ochtend gespeeld	Loterijen uitzondering: in huidige onderzoek vaakst in de middag voor het laatst
Alcohol gebruikt	-	In vorige onderzoek vaakst alcohol bij offline sportwedenschappen en spelen op gokzuilen, nu bij online sportwedenschappen en poker In huidige onderzoek vaker bij ieder kansspel dan in vorige onderzoek

Verdovende middelen gebruikt	-	In vorige onderzoek vaakst verdovende middelen bij offline sportweddenschappen en spelen op gokzuilen, nu bij online sportweddenschappen, poker en casino (ong. gelijk) In huidige onderzoek vaker bij ieder kansspel dan in vorige onderzoek
------------------------------	---	--

2.8 Resumé

2.8.1 Kansspelen

Allereerst zijn in dit hoofdstuk de deelnemers aan zes vormen van illegale kansspelen en de bijbehorende vervolgvragen uiteengezet. Dit betreft achtereenvolgens de groepen deelnemers aan online sportweddenschappen, online poker online casinospelen, offline sportweddenschappen, gokzuilen/computerterminals en andere loterijen (dan de Staatsloterij, Vriendenloterij en andere legale loterijen). Voor ieder van de kansspelen geldt dat de illegale deelnemers een kleiner aandeel van de totale steekproef betreft dan in het vorige onderzoek. Van de deelnemers aan deze illegale kansspelen hebben we de antwoorden op de vervolgvragen over hun deelname(s) aan de betreffende kansspelen behandeld, zoals vragen over hoe en wanneer ze zijn begonnen en wat ze voor het laatst in hebben gezet en mogelijk gewonnen. Zo bleek dat illegale deelnemers aan poker al het langst deelnemen (aan dat kansspel), op gepaste afstand gevolgd door deelname aan online casinospelen en andere (illegale) loterijen. Deelnemers aan offline sportweddenschappen zijn juist het meest recent gestart met het betreffende kansspel. In de meeste gevallen hebben de deelnemers het kansspel leren kennen via vrienden of bekenden, waarbij de grootste groep dit aangeeft bij offline sportweddenschappen. Ook heeft steeds een groot gedeelte het kansspel steeds zelf ontdekt, variërend van ongeveer een vijfde tot een kwart van de illegale deelnemers. Daarnaast is er steeds een groot gedeelte van de deelnemers dat is begonnen aan het betreffende kansspel door (on- of offline) advertenties of andere links op het internet. Deze groep is in totaal het grootst bij online casinospelen, met meer dan de helft. Hierbij, en ook bij online sportweddenschappen (ong. 40 procent), is er ten opzichte van het vorige onderzoek een flinke stijging te zien in het aandeel illegale deelnemers dat door advertenties is gaan spelen, namelijk een verdubbeling.

De meest genoemde laatste inzet is met 50-99 euro het hoogst bij online sportweddenschappen en casinospelen. Bij zowel online sportweddenschappen als casinospelen was het ruim de helft van de illegale deelnemers die met minstens 50 euro speelde bij het laatste spel. Dit is een flinke stijging ten opzichte van het vorige onderzoek, waar maar 27 procent tenminste 50 euro inzette bij het laatste spel. Ook bij ieder van de andere (in beide onderzoeken gemeten) illegale kansspelen is het aandeel personen dat met 50 euro of meer gokte bij het laatste spel, gestegen. Er is gevraagd naar de winst en vervolgens per kansspel uitgerekend (geschat) hoeveel er gemiddeld per respondent is ingezet en gewonnen. Daaruit bleek dat illegale deelnemers aan online sportweddenschappen, poker en gokzuilen/computerterminals gemiddeld winst maakten bij hun laatste spel en bij de overige kansspelen er gemiddeld

werd verloren. Dit verlies was het grootst bij online casinospelen. Bovendien geldt dat puur legale deelnemers aan spelen op gokzuilen/computerterminals (in tabaks-/gemakzaken en casino's) na bij ieder kansspel gemiddeld minder hebben ingezet en gewonnen dan de illegale deelnemers. Van deze groep valt vooral op dat de legale pokeraars gemiddeld ruim twee keer zo veel wonnen als de inzet bij hun laatste spel, althans naar eigen zeggen.

Legale deelnemers speelden ieder kansspel met een lagere frequentie dan de illegale deelnemers. Van de laatste groep is het gedeelte dat ten minste één keer per dag speelde veel groter, waar bij het grootste verschil is gevonden bij offline sportweddenschappen: ruim een kwart van de illegale deelnemers speelde dagelijks, tegenover slechts zes procent van de legale deelnemers. Zowel door de illegale als legale deelnemers werden de online kansspelen gemiddeld vaker gespeeld (grotere groepen minstens dagelijks en minstens wekelijks) dan de offline kansspelen. Waarschijnlijk heeft de online toegang en opening van de markt hieraan bijgedragen. Uiteindelijk is bij ieder kansspel de frequentie van spelen (van illegale deelnemers) toegenomen. Van de online kansspelen zijn het casinospelen die het vaakst op een website worden gespeeld die in een andere taal dan Nederlands (het vaakst Engels) wordt gepresenteerd. Bij dit kansspel is minder dan de helft van de websites waar het laatste spel op is gespeeld in het Nederlands. Bij poker is dat de helft en bij online sportweddenschappen iets meer. In het vorige onderzoek lag zowel bij online sportweddenschappen als casinospelen (waarbij nog wel poker was inbegrepen) het percentage Nederlandstalige websites nog op ruim zeventig procent.

2.8.2 Groepen vergeleken

Algemene vergelijkingen

De groep die ooit gokte is qua geslacht ongeveer gelijk en heeft een hogere gemiddelde leeftijd (dan de groep nooit gegokt), met de meeste respondenten die in de categorie 55-plus vallen. Daarnaast zijn dit vaker respondenten zonder migratieachtergrond, die (bijna) modaal of daarboven verdienen. Wat betreft geslacht, leeftijd en inkomen zijn de bevindingen hierbij gelijk aan die van het vorige onderzoek. Er werden echter in dat onderzoek geen verschillen op basis van migratieachtergrond en woonregio gevonden, waar dat nu wel het geval is. Destijds vonden we verschillen op basis van opleidingsniveau, wat nu juist niet het geval is. Ook komen personen die ooit gegokt hebben vaker uit het zuiden en zijn veelvoorkomende mentaliteitsprofielen opwaarts mobilen, kosmopolieten en impulsieve individualisten.

Aangaande de groep die alleen legaal of wel eens illegaal heeft gegokt, bestaat de groep van personen die wel eens illegaal gokten, grotendeels uit jonge(re) mannen. Daarnaast zijn dit vaker personen met een (westerse en niet-westerse) migratieachtergrond, middelbare of hoge opleiding en een (bijna) modaal huishoudinkomen (dus niet boven modaal). Opvallend is dat personen uit de drie grootste steden, die het sterkst vertegenwoordigd waren in de groep 'nooit gegokt', juist het vaakst deelnam aan illegale kansspelen en personen uit het zuiden vaker alleen legaal speelden. Als het gaat om geslacht en leeftijd zijn ook hier de resultaten qua conclusie gelijk aan die van het vorige onderzoek (jongere mannen bij de illegale gokkers).

Ook werd er destijds gevonden dat dit vaker personen met een migratieachtergrond waren en zij uit Amsterdam, Rotterdam of Den Haag kwamen.

Vergelijkingen tussen deelnemers aan verschillende kansspelen

Er is een aantal achtergrondkenmerken die lijken te duiden op verschillen tussen deelnemers aan (diverse) illegale kansspelen. Zo nemen mannen aan iedere vorm ruim vaker deel dan vrouwen en is de groep 18 t/m 34 jaar het sterkst vertegenwoordigd bij ieder kansspel. De laagste gemiddelde leeftijd is bij illegale online sportweddenschappen gevonden. Dit is in lijn met wat er in 2021 is gevonden. Bovendien is er een aanzienlijk deel van deze groep op minderjarige leeftijd gestart met deelname aan kansspelen, wat het vaakst bij de online kansspelen het geval is. Relatief spelen ook personen met een (zowel westerse als niet-westerse) migratieachtergrond vaker illegale kansspelen, met als ‘favorieten’ online sportweddenschappen en casinospelen. Personen zonder migratieachtergrond spelen het vaakst offline sportweddenschappen, spellen op gokzuilen en online poker. Daarbij is het aantal deelnemers met een westerse migratieachtergrond toegenomen ten opzichte van het vorige onderzoek. Daarnaast nemen personen met een hoger opleidingsniveau en boven modaal inkomen relatief vaker deel aan de verschillende illegale kansspelen. In het vorige onderzoek werd ook gevonden dat personen met een middelbaar opleidingsniveau vaker (dan o.b.v. de steekproef verwacht) aan illegale kansspelen deelnamen, maar dat is in het huidige onderzoek niet het geval. Ook zagen we toen een grotere groep met een beneden modaal inkomen bij de illegale gokkers. Wat betreft woonregio zien we dat personen uit de drie grootste steden het vaakst deelnamen aan online en offline sportweddenschappen, gokzuilen en andere loterijen. Vergeleken met het onderzoek in 2021 is het aandeel illegale deelnemers in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag voor ieder van de (in beide onderzoeken) gemeten illegale kansspelen gestegen.

Qua leefstijl zijn de illegale deelnemers voornamelijk te typeren als opwaarts mobiele ofwel personen die zich onder andere kenmerken door hun fascinatie voor risico en spanning. Wat betreft het spelen zelf, deden de meeste illegale deelnemers dit in de middag of avond (voor het laatst). Bovendien werd - online casinospelen uitgezonderd- steeds door minstens een derde en soms meer dan de helft daarbij alcohol genuttigd. Ook nuttigde ongeveer de helft van de deelnemers aan online sportweddenschappen, poker en casinospelen verdovende middelen. Voor zowel het alcohol drinken als verdovende middelen bij het laatste spel geldt dat dit bij bijna ieder kansspel is toegenomen ten opzichte van het vorige onderzoek.

2.8.3 Probleemgokken en overheidsinstanties

In deze paragraaf zijn de respondenten en deelnemers aan illegale kansspelen beschreven op basis van de mate van probleemgokken en hun kennis van en beroep op verschillende overheidsinstanties met betrekking tot de aanpak van (problematisch) gokgedrag.

Hieruit blijkt dat het aandeel probleemgokkers groter is onder de illegale deelnemers (variërend van 45,4% tot 73,8%) dan in de totale steekproef (5,5%). Ditzelfde geldt ook voor de probleemgokkers onder de alleen legaal spelende respondenten. Van deze groepen deelnemers varieert het percentage probleemgokkers bij de online kansspelen en offline

sportweddenschappen van ongeveer twintig tot 35 procent, waar het wel lager ligt bij deelnemers aan spelen op gokzuilen/computerterminals en andere loterijen. Van de illegale deelnemers is het aandeel van probleemgokkers het grootst bij online sportweddenschappen, gevolgd door online casinospelen en de illegaal poker. Ook het percentage personen dat een beroep deed op Loket Kansspel (1,5% van de gehele steekproef) of het Cruks (1,7%) is ruim hoger dan in de totale steekproef en varieert van een kleine twintig tot ruim veertig procent over de deelnemers aan diverse illegale kansspelen. Wederom springen de online sportweddenschappen eruit. Op gepaste afstand volgen de overige kansspelen. Bovendien zijn de illegale gokkers vaker op de hoogte van het feit dat een of meerdere van de aanbieders waar zij speelden geen vergunning heeft/hebben, variërend van 30,7 tot 51,3 procent. Van alle deelnemers die hebben gegokt in de vier voorafgaande weken is dat slechts 12,7 procent. Het percentage dat zeker weet illegaal te spelen is bij online casinospelen het hoogst, gevolgd door online sportweddenschappen en online poker. Daarnaast is het opvallend dat er van de deelnemers aan illegale kansspelen steeds een grote groep (ong. 40-50%) die stelt zeker te weten dat alle aanbieders waar zij spelen een vergunning hebben, terwijl ze dus bij minstens één illegale aanbieder hebben gespeeld. Tot slot heeft van de problematische gokkers zowel ruim een kwart zich ingeschreven bij Loket Kansspel als Cruks, waar dit bij de groep daaronder (speler met een gematigd risico) in beide gevallen ruim tien procent is.

2.8.4 Regressieanalyse

Voor de vergelijking met het vorige onderzoek, waarnaar hierboven in de resumé per onderwerp is verwezen, is aan het einde van het hoofdstuk een regressieanalyse beschreven. Hierbij is de groep respondenten die heeft aangegeven bij minstens één illegale aanbieder van minstens één illegaal kansspel (1.071 personen) geanalyseerd ten opzichte van de (rest van de) gehele groep die ooit heeft gegokt (12.849 personen). Uit de analyse volgde dat in totaal de opgenomen achtergrondkenmerken en kenmerken wat betreft gokken zelf (gokgedrag en kennis van instanties) samen 44,3% van de variantie in het illegaal gegokt hebben verklaren. Van de onderliggende kenmerken (onafhankelijke variabelen in deze) zelf, blijkt dat vrouwen en oudere respondenten in ons onderzoek een kleinere kans hebben om te hebben aangegeven dat zij illegaal gokten in de voorgaande vier weken dan mannen en jongere gokkers. Hiernaast hebben hoogopgeleiden in ons onderzoek vaker aangegeven illegaal te hebben gegokt dan laagopgeleiden en gokten degenen met een (bijna) modaal inkomen vaker dan personen die beneden modaal verdienen. Respondenten uit de drie grootste steden van ons land gokten vaker dan personen elders uit het westen, oosten en zuiden en respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker dan respondenten zonder migratieachtergrond.

Tot slot: hoe hoger het risicoprofiel qua problematisch gokgedrag, hoe groter de kans dat deze respondent illegaal heeft gegokt. Ook wat betreft de kennis van vergunningen zijn er significante verschillen: personen die zeker weten dat niet iedere aanbieder waar ze speelden een vergunning heeft, gokken vaker illegaal. Dit geldt ook voor respondenten die niet weten of iedere aanbieder een vergunning heeft, al is het verschil kleiner.

3

3. Veldonderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd van het veldwerk dat is uitgevoerd bij de zogeheten tabaks-/gemakszaken en bij shishalounges en koffie-/theehuizen. Het doel van dit onderzoek is om te onderzoeken in hoeverre consumenten toegang kunnen krijgen tot niet-officiële kansspelproducten en of het aanbieden van dergelijke producten voorkomt in de bezochte locaties. Dit onderzoek bouwt voort op eerder onderzoek, waarin is vastgesteld dat in een aantal tabaks-/gemakszaken naast de reguliere kansspelproducten van de Nederlandse Loterij Organisatie (Nederlandse Loterij) ook niet-officiële, illegale kansspelproducten is aangeboden. In het vorige onderzoek zijn dergelijke illegale producten aangetroffen bij vijf van de vijftig onderzochte tabaks-/gemakszaken. In dit vervolgonderzoek zijn in totaal 49 bezoeken gebracht aan tabaks-/gemakszaken. Naast de bezoeken aan deze tabaks-/gemakszaken zijn er ook 52 shishalounges en koffie-/theehuizen bezocht, als mogelijke locaties waar illegale kansspelen worden aangeboden.¹³ Hierbij is primair gekeken naar de aanwezigheid van niet-officiële gokproducten, maar is er ook in bredere zin geobserveerd hoe de sfeer op de locaties was en of er 'niet-pluizaken' zijn waargenomen.

In het eerste deel van dit hoofdstuk worden de bevindingen van de bezoeken aan de tabaks-/gemakszaken besproken. Hierbij worden zowel de aanpak als de resultaten vergeleken met die uit het vorige onderzoek. Vervolgens worden de bevindingen met betrekking tot de shishalounges en koffie-/theehuizen gepresenteerd, waarbij op dezelfde wijze een vergelijking wordt gemaakt met het vorige onderzoek. Aan het einde van dit hoofdstuk worden de belangrijkste en meest opvallende bevindingen samengevat.

3.1 Aanpak bezoeken tabaks-/gemakszaken

In deze paragraaf wordt ingegaan op de aanpak van het veldwerk bij de tabaks-/gemakszaken. Nederlandse Loterij heeft een lijst met 98 tabaks-/gemakszaken aangeleverd. Deze lijst is gebaseerd op (omgevings)factoren waardoor er volgens inschatting van Nederlandse Loterij (meer) kans is op illegale praktijken. Dat is aan de ene kant het feit dat een winkel in een grote stad zit en aan de andere kant de hoogte van de omzet. De redenering van Nederlandse Loterij

13 Uiteraard zijn er ook andere locaties denkbaar, maar omwille van de vergelijkbaarheid met het vorige onderzoek zijn ook nu shishalounges en koffie-/theehuizen bezocht.

is dat wanneer respondenten veel spelen in een bepaalde buurt/winkel, zij dat niet alleen bij Nederlandse Loterij doen. Desgevraagd geeft Nederlandse Loterij aan niet over een lijst met winkels te beschikken waarvan er concrete vermoedens zijn dat er illegale gokpraktijken plaatsvinden. In het vorige onderzoek is dat wel gebeurd. Daarnaast zijn er nog zaken bezocht waar in het vorige onderzoek sprake bleek van illegale kansspelproducten. Op basis van deze zaken zijn er twee onderzoeksgroepen, namelijk de steekproefgroep en de risicogroep. Deze zullen onderstaand verder worden uitgewerkt.

3.1.1 Twee onderzoeksgroepen

In dit onderzoek is sprake van twee groepen retailers die zijn onderzocht (steekproef en risicozaken). De steekproefgroep in dit onderzoek bestaat uit 44 tabaks-/gemakszaken, ad random geselecteerd uit de 98 zaken die door Nederlandse Loterij zijn aangeleverd. Er is gekozen om de grotere ketenwinkels niet te bezoeken, aangezien hier de kans op illegale kansspelproducten klein(er) is (onder andere in verband met parttime medewerkers). De bezochte zaken bevinden zich in diverse steden, met een nadruk op de grootste steden en verschillen van de steekproefgroep uit het vorige onderzoek. Hiermee moet rekening worden gehouden als we de gegevens uit dit onderzoek vergelijken met het vorige onderzoek. De tabaks-/gemakszaken uit de steekproefgroep zijn twee keer bezocht.

■ **Tabel 3.1** Locaties steekproefzaken (n=44)

	<i>n</i>
Amsterdam	8
Den Haag	11
Rotterdam	9
Utrecht	6
Enschede	5
Overig	5
Totaal	44

De risicozaken in dit onderzoek zijn gebaseerd op de tabaks-/gemakszaken waar in het vorige onderzoek illegale gokproducten zijn aangetroffen. In het vorige onderzoek was dat anders: toen werden de risicozaken door Nederlandse Loterij aangedragen, op basis van vermoedens. De risicozaken zijn voor dit onderzoek drie keer bezocht.

■ **Tabel 3.2** Locaties risicozaken (n=5)

	<i>n</i>
Amsterdam	3
Amstelveen	1
Diemen	1
Totaal	5

3.1.2 Aanpak

De aanpak van het bezoeken van de tabaks-/gemakszaken is zo ingericht dat er informatie verzameld kan worden over mogelijke illegale loterijen, met aandacht voor het wekken van vertrouwen bij de retailer door middel van herhaalde bezoeken. Het veldwerk begon met een eerste bezoek, waarbij twee onderzoekers samen de winkel bezochten. Het doel van dit bezoek was om een praatje te maken met de retailer en legale loten te kopen, zodat er een basis van herkenning was bij een tweede bezoek. Door als duo binnen te komen, is een sociale sfeer gecreëerd, waarbij de onderzoekers zich als 'vrienden' konden presenteren die geïnteresseerd waren in 'een gokje'. Dit maakte het gemakkelijker om een gesprekje aan te knopen. Tijdens deze eerste gesprekjes werd bijvoorbeeld op een luchtige manier gevraagd naar het loterijaanbod in de winkel, bijvoorbeeld hoeveel verschillende loten er verkocht werden en welke volgens de retailer het populairste waren. De onderzoekers vertelden soms ook iets over hun 'eigen ervaringen' met loterijen, zoals welke ze zelf vaak speelden en dat ze recent nog iets gewonnen hadden. Er is getracht een losse sfeer te creëren, spontaan over te komen en ervoor te zorgen dat er herkenning zou zijn van de onderzoekers bij het volgende bezoek.

Bij het tweede bezoek zijn opnieuw legale loten gekocht. In het tweede stadium enkel nog maar Lucky Day, omdat dit een goede instap zou zijn om illegale loten te kopen. Op dat moment is ook actief gevraagd naar andere, niet-officiële loterijen. Aanvankelijk is geprobeerd te informeren naar EuroMillions, een Belgische loterij, maar deze vraag sloeg niet aan. Daarom is de vraag aangepast naar andere (buitenlandse) loterijen die buiten het reguliere aanbod vallen. Gedurende het onderzoek is de aanpak verder aangepast: in plaats van met twee onderzoekers te werken, is besloten één onderzoeker langs de tabaks-/gemakszaken te sturen. Het idee hierachter was dat een retailer eerder geneigd zou zijn om illegale loten aan één persoon te verkopen.

Bij de risicovolle zaken is een onderzoeker met een niet-Nederlandse achtergrond ingezet voor een derde bezoek. Dit is gedaan in de veronderstelling dat retailers die zelf een migratieachtergrond hebben, mogelijk eerder geneigd zijn illegale loten te verkopen aan iemand met een niet-Nederlandse achtergrond, waardoor de kans op het aanbieden van dergelijke producten zou toenemen, dit in verband met de locatie en wijkpopulatie waar(in) deze retailers zijn gevestigd.

Na elk bezoek vulden de onderzoekers een codeformat in, waarin ze de tabaks-/gemakszaak beoordeelden op verschillende aspecten, zoals kwaliteit, sfeer en de reactie van de retailer (hetzelfde format als in het vorige onderzoek). Daarnaast is een kort verslag opgesteld over de voortgang van het bezoek en de reacties van de retailer.

3.2 Nadere kwalificatie van de locaties

Op basis van de ingevulde codeformats kan een meer gedetailleerde kwalificatie van de locaties worden gemaakt. Tijdens de bezoeken hebben de veldwerkers verschillende aspecten beoordeeld, zoals de kwaliteit, de sfeer en de reactie van de retailer op de vraag naar niet-officiële kansspelproducten. De kwaliteit is ingedeeld in drie categorieën: laag, midden en

hoog. Een lage kwaliteit staat voor een verwaarloosde of rommelige zaak, terwijl een hoge kwaliteit juist is toegekend aan een nieuwe, schone en goed onderhouden zaak.

Wat betreft de sfeer, zijn de volgende categorieën gebruikt: vriendelijk, gemoedelijk, argwanend en vijandig. Een vriendelijke sfeer betekent dat de veldwerkers zich welkom voelden en dat de medewerkers klantvriendelijk en behulpzaam waren. Een argwanende sfeer betekent dat de medewerkers wantrouwen uitstraalden tegenover de veldwerkers. Tenslotte is een vijandige sfeer gekarakteriseerd als een sfeer waarin de veldwerkers zich duidelijk niet welkom voelden in de zaak en ze het gevoel hadden ongewenst te zijn. Wanneer geen van deze termen van toepassing was, kon er een andere omschrijving worden ingevuld.

De reactie van de retailer is op verschillende manieren beoordeeld. Allereerst is er onderscheid gemaakt tussen een afwijzende en een positieve reactie. Een positieve reactie hield in dat de retailer inging op de vraag naar het aanbod van illegale kansspelproducten, terwijl een afwijzende reactie betekende dat hij niet inging op een vraag over dit aanbod. Als er sprake was van een positieve reactie, is deze nog beoordeeld op 'met of zonder' aarzeling, afhankelijk van de manier waarop de retailer reageerde. Een afwijzende reactie kon op verschillende manieren worden beoordeeld: als neutraal, ongeloofwaardig of vijandig, afhankelijk van de toon en het gedrag van de retailer. In sommige gevallen is ook de optie 'neutraal en een beetje argwanend' gebruikt.

Bij slechts één tabaks-/gemakszaak zijn er illegale kansspelproducten gevonden. Bij deze zaak zijn deze overigens niet gekocht, maar wel gezien op de toonbank.

Tabel 3.3 Tabaks-/gemakszaken nader ingedeeld (n=49)

<i>Illegale kansspelproducten</i>	<i>Onderzoeksgroepen</i>	<i>Aantal zaken</i>
Geen	Risicogroep	4
	Steekproefgroep	44
Wel	Risicogroep	1
	Steekproefgroep	0
Totaal		49

3.3 Nadere uitwerking

In de volgende paragrafen worden twee groepen onderscheiden. Dat betreft de groep waar geen illegale kansspelproducten zijn aangetroffen, waarbij we onderscheid maken tussen risicozaken en geen-risicozaken. De tweede groep bestaat feitelijk maar uit één zaak waar illegale kansspelproducten zijn aangetroffen. Op basis van de beoordelingen van de veldwerkers van de kwaliteit, de sfeer en de reactie van de retailer volgt een nadere beschrijving.

3.3.1 Geen illegale kansspelproducten gevonden

We gaan eerst in op de zaken waar geen indicaties waren van verkoop van illegale kansspelproducten. Dit zijn zoals gezegd in totaal 48 zaken.

Risicogroep

Vier 'risico-tabaks-/gemakszaken' hadden een gemiddelde kwaliteit. De zaken schommelden tussen de hoge kwaliteit van een schone/nette zaak en een zaak met een lage kwaliteit met een oude en rommelige zaak.

■ **Tabel 3.4** Kwaliteit locatie (n=4)

	<i>n</i>
Laag	0
Midden	4
Hoog	0

Een voorbeeld van een beschrijving van een gemiddelde kwaliteit van een van de zaken is:

"De winkel was opgeruimd, met allerlei verjaardagskaarten en bladen georganiseerd en netjes in schappen gezet. Het gebouw zag er wat verouderd uit; het had van de buitenkant het uiterlijk van een oude kroeg."

"Een wat vervallen uiterlijk vanaf de buitenkant. Maar een fijne en rustige indeling in de zaak, een nette inrichting. Zelfde dame als vorige keer was voor de deur aan het roken. Maakte meteen een kletspraatje, was vrolijk."

In de tabaks-/gemakszaken was er een vriendelijke of gemoedelijke sfeer.

■ **Tabel 3.5** Sfeer locatie (n=4)

	<i>n</i>
Vriendelijk	2
Gemoedelijk	2
Argwanend	0
Vijandig	0

Hieronder staan voorbeelden van een vriendelijke sfeer in een winkel.

"Ik liep naar de toonbank en zei dat ik Lucky Day wilde kopen. De retailer hielp me vriendelijk en behulpzaam."

"Bij binnenkomst stond er een dame alleen achter de balie. Er was verder niemand. Ik maakte een praatje over de winkel en de openingstijden. Ze leek het gezellig te vinden dat er iemand in de zaak kwam; ze lachte en had een open houding."

Een voorbeeld van een gemoedelijke sfeer staat hieronder.

“Bij binnenkomst stond er een man achter de balie. Hij leek de eigenaar. Hij was in gesprek met een andere man, die een bekende van hem leek. Ze bleven nog even doorpraten toen ik stond te wachten. Daarna zei de man achter de balie me pas gedag.”

Bij alle vier de zaken is er op een afwijzend/neutrale manier gereageerd op de vraag naar illegale kansspelproducten. In geen enkel geval is er op een vijandige manier gereageerd en ook is het door de veldwerkers niet als ongeloofwaardig beschouwd als ze een afwijzende reactie kregen van de retailer. Ze kwamen oprecht over.

Tabel 3.6 Reactie retailer op vraag illegale kansspelproducten (n=4)

	n
Afwijzend/neutraal	4
Afwijzend/vijandig	0
Positief/aarzelend	0
Positief/geen aarzeling	0
Afwijzend/ongeloofwaardig	0
Afwijzend neutraal beetje argwanend	0

Bij een enkele zaak is aangegeven dat ‘sigarenboeren’ nog wel illegale producten verkochten. Maar er is geen specifieke zaak genoemd. Vaak is er gewezen op de Nederlandse Loterij waar de (legale) producten kunnen worden gekocht of ze stelden dat het verboden is om iets anders aan te bieden.

“Toen ik vroeg of ze ook buitenlandse lootjes had, vertelde ze dat dat niet meer mag in Nederland. Vroeger gingen ze dan met de auto naar België of Duitsland, maar dat was wel risicovol, vertelde ze. Toen ik vroeg of ze wist waar ik dat wel kon kopen, zei ze dat ‘misschien een sigarenboer het nog wel op die manier deed’, maar specifieke zaken kon ze me niet vertellen.”

“Toen de man de winkel uit liep was ik aan de beurt. Ik kocht Lucky Day en terwijl ze op de terminal bezig was, vroeg ik of ze ook buitenlandse lootjes had. Ze vertelde dat ze Eurojackpot had. Toen ik vroeg naar Duitse Lotto en EuroMillions, zei ze dat ze die niet had.”

Steekproefgroep

Bij de 44 zaken in de steekproefgroep is bij geen enkele zaak de verkoop van illegale kansspelproducten vastgesteld. In de volgende paragraaf worden deze zaken nader besproken, met aandacht voor de kwaliteit van de zaak de sfeer die er was en de reactie van de retailer op de vraag naar niet-officiële kansspelproducten. Ter illustratie worden beschrijvingen van de veldwerkers gebruikt.

De kwaliteit van de zaken in de steekproefgroep is over het algemeen als gemiddeld (23) beoordeeld, met een ongeveer gelijke spreiding van de lage (9) en hoge (12) kwaliteit.

■ **Tabel 3.7** Kwaliteit locatie (n=44)

	<i>n</i>
Laag	9
Midden	23
Hoog	12

De sfeer in de zaken is veelal als vriendelijk (27) ervaren, gevolgd door gemoedelijk (16). Bij een enkele retailer hing er een argwanende sfeer.

■ **Tabel 3.8** Sfeer locatie (n=44)

	<i>n</i>
Vriendelijk	27
Gemoedelijk	16
Argwanend	1
Vijandig	0

Noot: wanneer er een verschil in normering was van gemoedelijke sfeer/vriendelijke sfeer bij verschillende bezoeken, is er gekozen voor de normering van de sfeer bij het tweede (of derde) bezoek, bij het proberen kopen van de illegale loten.

Een voorbeeld van een argwanende sfeer bij een retailer:

“Hij leek wel goed op de hoogte van de regels en was wat argwanend in zijn benadering. Hij keek me wat onderzoekend aan.”

De reactie op de vraag naar illegale kansspelproducten was bij 42 zaken afwijzend/neutraal. Eén reactie was afwijzend/neutraal en een beetje argwanend en één was afwijzend/vijandig. Eén retailer gaf tijdens beide bezoeken een vijandige reactie. Om deze reden is besloten de zaak een derde keer te bezoeken door een andere veldwerker. Bij het controlebezoek was dezelfde retailer aanwezig, maar toen was de reactie afwijzend/neutraal.

■ **Tabel 3.9** Reactie retailer op vraag illegale kansspelproducten (n=44)

	<i>n</i>
Afwijzend/neutraal	42
Afwijzend/vijandig	1
Positief/aarzelend	0
Positief/geen aarzeling	0
Afwijzend/ongeloofwaardig	0
Afwijzend neutraal/beetje argwanend	1

Noot: bij de afwijzende/vijandige reactie is een derde keer een afwijzende/neutrale reactie waargenomen.

De zaak waar de retailer op een vijandige manier reageerde, was ook de zaak waar een argwanende sfeer hing. De afwijzende/vijandige reactie:

“Hij keek me wat onderzoekend aan. Na de vraag of hij ook andere loterijen aanbood naast de reguliere loterijen, keek hij verschrikt en zei: ‘Dat mag niet.’ Hij keek streng. Leek het wel verdacht te vinden, en de vraag niet te waarderen. Ik voelde mij niet welkom.”

In veel zaken werd bij de vraag naar ‘andere loten’ allereerst een aantal Nederlandse loterijen genoemd, in de veronderstelling dat dit was waar de veldwerkers op doelden.

“Na de vraag of ze naast de Nederlandse loterijen ook iets anders verkoopt, zoekt de verkoopster op haar kassascherm. ‘Bedoel je misschien Eurojackpot? Nee, die zit er niet bij.’”

“Na de vraag over verkoop van niet reguliere loterijen werd er gezegd: ‘We hebben bijvoorbeeld Eurojackpot.’”

In veel gevallen werd na verder doorvragen naar niet-officiële loten ontkend dat dit werd aangeboden en wisten de retailers ook niet waar het wel gekocht kon worden.

“Ik vroeg of ik Lucky Day kon kopen, dat kon. Vervolgens vroeg ik naar buitenlandse lootjes: ze zei dat ze Eurojackpot had. Ik zei dat ik op zoek was naar EuroMillions, of iets anders uit Duitsland... Ze zei dat ze dat niet had. Vervolgens vroeg ik of ze wist waar ik dit wel kon kopen. Hier had ze geen idee van.”

“Ik vroeg nog naar de buitenlandse dingen, dat ik dat ‘van een vriend had gehoord’. Maar die hadden ze niet en ze hadden ook geen idee waar ze dan wel te krijgen waren. Een van hen vroeg nog: ‘Illegaal, bedoel je?’ En ik zei: ‘Geen idee, ik weet het ook niet, hoorde het van iemand...’. Maar ze hadden het niet en wisten ook niet waar dan wel.”

In enkele gevallen was er wel kennis van niet-officiële loten, maar werd de illegaliteit ervan benadrukt en door een retailer is er ook gezegd dat het ‘teveel risico met zich meebrengt’.

3.3.2 Illegale kansspelen gevonden

In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de (1) zaak waar er wel illegale kansspelproducten zijn gevonden. Deze zaak komt uit de risicogroep.

Risicozaak

In een van de vijf risicovolle zaken zijn illegale kansspelen aangetroffen. Deze zaak, gelegen in Amsterdam, had niet-officiële loten op de toonbank liggen, vergelijkbaar met de loten die in het vorige onderzoek werden gevonden. De zaak is beoordeeld met een hoge kwaliteit, maar

er heerste een argwanende sfeer. De reactie van de retailer was afwijzend en vijandig toen er naar niet-officiële loten werd gevraagd. De retailer haalde de niet-officiële loten van de toonbank, zodra de onderzoeker ernaar keek. Bij de latere bezoeken is de zaak op een andere manier beoordeeld. Er is gekozen om voor de beoordelingen te kiezen van het bezoek waarbij er illegale producten zijn gezien. Zie onderstaande tabellen voor de details.

■ **Tabel 3.10** Kwaliteit locatie (n=1)

	<i>n</i>
Laag	0
Midden	0
Hoog	1

“Ik kwam binnen en er waren verschillende toonbanken, meerdere klanten en ook meerdere werknemers. De winkel zag er netjes en nieuw uit, met luxe glazen wanden waar producten achter lagen.”

■ **Tabel 3.11** Sfeer locatie (n=1)

	<i>n</i>
Vriendelijk	0
Gemoedelijk	0
Argwanend ¹⁴	1
Vijandig	0

“Ik liep naar de linker toonbank toe, waar ik werd geholpen door een oudere Nederlandse man. Ik vroeg of hij ook buitenlandse lootjes verkocht, ik noemde een paar voorbeelden. Hij vertelde vervolgens welke legale loterijen hij verkocht. Ik kocht voor 10 euro aan loten. Toen ik wegliep zag ik op de andere toonbank uitgedraaide loten liggen die eerder in deze zaak waren gevonden.”

¹⁴ Bij de andere bezoeken werd de sfeer als vriendelijk gewaardeerd.

Illustratie 3.1 Illegale loten op toonbank

Tabel 3.12 Reactie retailer op vraag naar illegale kansspelproducten (n=1)

	<i>n</i>
Afwijzend/neutraal	0
Afwijzend/vijandig ¹⁵	1
Positief/aarzelend	0
Positief/geen aarzeling	0
Afwijzend/ongeloofwaardig	0
Afwijzend neutraal/beetje argwanend	0

“Toen ik naar de toonbank met loten liep, liep de man die mij hielp er ook naar toe en haalde die loten. Toen ik vroeg of ze echt niet iets buitenlands hadden, begon hij vragen aan mij te stellen. Hij vroeg of ik Belgisch of buitenlands was en waarom ik de loten wilde kopen. Ik ben toen zonder het kopen van illegale loten vertrokken.”

15 Bij de andere bezoeken aan deze zaak werd de reactie van de retailer als afwijzend/neutraal gewaardeerd.

Bij een tweede en derde bezoek aan deze zaak zijn de loten niet gezien op de toonbank. Er heerste toen ook geen argwanende sfeer en bij het vragen naar niet-officiële loten was de reactie afwijzend/neutraal.

3.4 Vergelijking met vorig onderzoek

In vergelijking met het vorige onderzoek is in bepaalde opzichten voor een andere aanpak gekozen. Het veldwerk begon met twee onderzoekers om een sociale sfeer te creëren, maar dit is later aangepast naar één onderzoeker. Ook is het observeren van de zaak achterwege gelaten, omdat de observaties geen bruikbare data opleverden die van toegevoegde waarde waren voor het verkrijgen van informatie over het aanbieden van illegale loten, zoals bleek uit het vorige onderzoek. Daarnaast is er in dit onderzoek in een later stadium gekozen voor een veldwerker met een niet-Nederlandse achtergrond. Dit leverde echter geen andere resultaten op. In vorig onderzoek is een aantal diepte-interviews gehouden. Dat is in dit onderzoek niet gebeurd, wel zijn korte gesprekken gehouden met retailers.

Het valt op dat bij de vijf zaken waar destijds illegale kansspelen werden gevonden, dit nu maar bij één van deze vijf zaken het geval was. Bij deze zaak was de retailer argwanend en is het niet gelukt de loten die we in eerste instantie zagen liggen, ook te kopen. Dit lukte wel bij het vorige onderzoek.

In het vorige onderzoek bestond de steekproefgroep uit 28 zaken, waar geen illegale kansspelproducten werden aangetroffen. De kwaliteitsbeoordeling was, net als in dit onderzoek, overwegend gemiddeld, met een vergelijkbare spreiding tussen lage en hoge beoordelingen. Dit komt overeen met de bevindingen in dit onderzoek. Wat betreft de sfeer werd in het vorige onderzoek bij deze zaken voornamelijk een vriendelijke sfeer waargenomen, gevolgd door een gemoedelijke sfeer. Dit is consistent met de bevindingen in het huidige onderzoek. In het vorige onderzoek werd echter twee keer een argwanende sfeer en één keer een vijandige sfeer waargenomen. In het huidige onderzoek is één keer een argwanende sfeer waargenomen en bij geen van de zaken een vijandige sfeer.

Wat betreft de reacties van de retailers komt het overeen dat het merendeel een afwijzende of neutrale reactie gaf/geeft. Opvallend is echter dat, ondanks de kleinere steekproef, in het vorige onderzoek vaker een afwijzende/vijandige reactie en een afwijzende/ongeloofwaardige reactie werd waargenomen, namelijk bij drie zaken. In dit onderzoek zijn geen enkele keer dergelijke reacties vastgesteld.

In vergelijking met het vorige onderzoek zijn er nu minder indicaties van illegale kansspelproducten bij de retailers. Waar in het vorige onderzoek bij vijf zaken illegale producten werden gevonden, betreft het in dit onderzoek slechts één zaak. Een opvallend, maar verklaarbaar verschil is dat er in het vorige onderzoek geen afwijzende reacties werden waargenomen, terwijl er nu wel afwijzend is gereageerd. Dit keer zijn de illegale loten alleen gezien en konden ze niet worden aangeschaft en hing er een argwanende sfeer, wat het verschil in de reactie verklaart. Verder is het lastig om een vergelijking te maken wat betreft sfeer en kwaliteit, aangezien er nu slechts één zaak is waar illegale producten zijn waargenomen. In het vorige onderzoek zijn de zaken waar toen illegale producten werden aangetroffen in

elke kwaliteitscategorie beoordeeld, dus zowel laag, midden als hoog. De reacties van deze retailers waren doorgaans vriendelijk.

3.5 Shishalounges en koffie-/theehuizen

Drie jongvolwassenen met een niet-westerse achtergrond hebben, net als in het vorige onderzoek, gezamenlijk verschillende shishalounges en koffie-/theehuizen bezocht. Deze gelegenheden worden vaak gerund en bezocht door personen met een niet-westerse achtergrond (veelal Turks of Marokkaans). De veldwerkers zijn door hun eerdere ervaring in staat geweest om op een professionele, maar onopvallende wijze de gelegenheden te bezoeken en zich te gedragen als een vriendengroep tijdens een avondje uit.

3.5.1 Procedure

In totaal zijn er 52 zaken bezocht, waarvan de meesten gelegen in en rondom de grote steden (zie tabel 3.13). De veldwerkers hebben zelf bepaald welke shishalounges en koffie-/theehuizen zij gingen bezoeken. Gedurende enkele maanden zijn de veldwerkers elk weekend op pad gegaan om de verschillende gelegenheden te inspecteren. Er zijn 31 shishalounges en 21 koffie-/ theehuizen bezocht. De zaken die volgens de veldwerkers opvielen ('niet-pluis gevoel') hebben zij voor een tweede keer bezocht.

■ **Tabel 3.13** Onderzochte steden (n=52)

	<i>n</i>
Amsterdam	10
Rotterdam	17
Den Haag	13
Utrecht	2
Overig ¹⁶	10
Totaal	52

3.5.2 Observaties

De drie veldwerkers bezochten gezamenlijk de geselecteerde zaken. Tijdens deze bezoeken gedroegen zij zich als reguliere gasten, rookten zij shisha en keken naar sportwedstrijden, die in vrijwel alle bezochte zaken te zien waren. De bezoeken duurden tussen de één en twee uur. Gedurende deze tijd hebben zij verschillende aspecten geobserveerd, zoals de kwaliteit van de zaak, de sfeer in de gelegenheid en de interactie met de retailer en/of andere klanten. Ze hebben in de eerste bezochte zaken niet actief geïnformeerd bij de retailernaar illegale producten. Er is uitsluitend geobserveerd om te bepalen of er mogelijk illegale activiteiten plaatsvonden. Na de initiële bezoeken is in overleg besloten de benadering van de veldwerkers aan te passen. Er is toen besloten dat er expliciet naar kansspelactiviteiten gevraagd zou worden. Ze hebben bij een aantal zaken er bij de eigenaar naar gevraagd, maar later ook

16 Hieronder vallen wat kleinere plaatsen, deze worden niet benoemd om de anonimiteit te waarborgen.

bij bezoekers. De veldwerkers merkten op dat de sfeer in sommige gevallen verschoof van ontspannen naar een meer vijandige of argwanende sfeer nadat de vraag naar gokken werd gesteld.

De veldwerkers hebben de sfeer in Den Haag anders ervaren dan die in andere steden. In Den Haag heerste vaak een ‘ons-kent-onssfeer’, waardoor zij zich in sommige gevallen minder op hun gemak of zelfs ongewenst voelden. Dit contrast was merkbaar in vergelijking met bijvoorbeeld Amsterdam, waar de aanwezigheid van toeristen de sfeer gemoedelijker maakte. De veldwerkers constateren tevens dat veel zaken in Den Haag in woonwijken liggen en vaak fungeren als ‘buurthuis’ voor de lokale gemeenschap.

De veldwerkers hebben de sfeer en de bejegening in de bezochte zaken als grimmiger ervaren dan tijdens het vorige onderzoek. Ze geven aan een onaangename sfeer te hebben ervaren, waarbij zij vaak vreemd werden aangekeken door de aanwezigen en het gevoel kregen niet welkom te zijn. De klanten en medewerkers kenden elkaar meestal goed, terwijl de veldwerkers het gevoel kregen dat zij als buitenstaanders werden beschouwd. Dit gevoel van uitsluiting leidde in sommige gevallen tot ongemak, waarbij zij het gevoel hadden niet volledig geaccepteerd of welkom te zijn. In enkele gevallen voelden de veldwerkers zich zelfs weggejaagd, bijvoorbeeld doordat andere bezoekers expres dichtbij hen gingen zitten.

Na elk bezoek hebben de veldwerkers gezamenlijk een codeformulier ingevuld om hun bevindingen vast te leggen. Deze codeformulieren zijn identiek aan de formulieren die gebruikt werden in het vorige onderzoek. Het invullen gebeurde ook nu altijd in overleg, waarbij de veldwerkers hun observaties gezamenlijk vastlegden. Met de veldwerkers is een aantal keer gesproken om hun observaties en indrukken verder uit te diepen.

3.6 Nadere indeling shishalounges en koffie-/theehuizen

De veldwerkers hebben bij één van de bezochte zaken gezien dat er bingo werd gespeeld. Hier wordt verder in het rapport op ingegaan. Desondanks is besloten de zaken op dezelfde wijze in te delen als in het vorige onderzoek. De veldwerkers hebben voor elke bezochte zaak een score toegekend, variërend van één tot en met vijf. Een score van één duidt op geen enkele aanwijzing voor illegale gokpraktijken, terwijl een score van vijf aangeeft dat er zeer waarschijnlijk sprake is van activiteiten die verband houden met illegale gokpraktijken, hoewel deze dergelijke praktijken niet daadwerkelijk zijn geconstateerd. Op basis van deze scores is een tweedeling gemaakt: een groep die *geen* aanleiding geeft voor het vermoeden van illegaal gokken en een groep die in de categorie ‘niet pluis’ valt. Aanwijzingen voor de kwalificatie ‘niet pluis’ volgen in de tekst hierna. Er is ook een score van één tot en met tien toegekend aan de kwaliteit van de locaties. Bij de beoordeling van de kwaliteit is gekeken naar factoren als het interieur, de ligging van de zaak en de gastvrijheid.

■ **Tabel 3.14** Shishalounges en koffie-/theehuizen nader ingedeeld (n=52)

	Aantal zaken	Gem. gokscore	Gem. kwaliteitsscore
Geen aanleiding tot illegale kansspelen	40	1,4	5,9
‘Niet-pluiszaken’	12	4,2	3,8

3.6.1 Geen aanleiding tot illegale kansspelproducten

De veldwerkers hebben bij veertig van de 52 zaken geconstateerd dat hier geen tot weinig indicaties waren van illegale kansspelen. Het betreft 24 shishalounges en zestien koffie-/theehuizen. De meeste zaken zijn als kwalitatief hoog beoordeeld, gevolgd door een gemiddelde kwaliteit en daarna een lage kwaliteit.

■ **Tabel 3.15** Kwaliteit van de locaties (n=40)

	<i>n</i>
Laag	9
Midden	12
Hoog	19

De zaken zijn als hoog kwalitatief beoordeeld wanneer ze een nette en moderne uitstraling hadden en wanneer het personeel een open en vriendelijke houding vertoonde. Ook is de ligging en de bereikbaarheid van de locatie meegenomen in de beoordeling. Zaken met een lage kwaliteit worden gekarakteriseerd door een verouderde en vervallen uitstraling, een gebrek aan netheid en een onvriendelijke benadering door het personeel.

Hieronder volgen enkele voorbeelden van zaken met een hoge kwaliteit:

“De lounge is modern en stijlvol ingericht, met een eigentijds interieur dat zowel comfortabel als aantrekkelijk oogt.”

“Na de versierde trap opgelopen te zijn kom je boven in een tweedelige lounge: een binnen- en buitengedeelte. De lounge binnen is ingericht met banken en tafeltjes en buiten staan banken, stoelen en tafels. Verder wordt er ook drank verkocht en is de inrichting vrij standaard als in elke andere shishalounge. Het ziet er wel netjes uit.”

“De lounge ligt naast de gracht. Zo kunnen wij direct voor de ingang van de lounge parkeren. Het valt ons direct op dat de zaak een luxe uitstraling heeft van buitenaf en je gemakkelijk naar binnen kunt kijken. Deze uitstraling geeft de lounge een sterk uitnodigend karakter. Zoals de lounge er aan de buitenkant uit ziet, zo ziet het er ook binnen uit. Binnen is de lounge heel ruim, met stoelen en banken met ronde vormen. We mogen plaatsnemen op een van de banken met daarbij een tafel. We worden goed bediend door de medewerkers die op dat moment aan het werk zijn. Het valt ons op dat deze zaak ook een uitstekende service heeft.”

Enkele voorbeelden van zaken met een lage kwaliteit:

“De vorige keer dat we hier waren was er een kickboksevenement gaande waardoor het er zeer luidruchtig en druk was. Het was vrij minimalistisch ingericht, maar wel met veel grote (tv)schermen.”

“Om het theehuis binnen te lopen, moeten we een trap op omdat het theehuis op de eerste verdieping ligt, midden in een woonwijk. Het valt ons op dat je niet van buiten naar binnen kunt kijken. Door de gevel heeft het theehuis een enigszins grimmige uitstraling. Bij binnenkomst zien we dat de begane grond niet wordt gebruikt, hoewel dit volgens ons wel deel uitmaakt van het gehuurde pand. Het lijkt een losse unit waar geen activiteiten plaatsvinden. De deur is echter gesloten, waardoor we niet kunnen zien of er wel of niet iets gebeurt.”

“Je kunt niet naar binnen kijken, doordat de lounge achter een deur zit die de lounge afschermt van de buitenwereld. Eenmaal binnen blijkt de lounge erg donker, en we worden direct aangekeken door alle gasten die daar zaten. Dit geeft geen erg welkom gevoel. Dit gevoel krijgen we ook niet van het personeel, dat ons minder vriendelijk tot helemaal niet begroet.”

De veldwerkers hebben in de meeste zaken de sfeer als vriendelijk ervaren, gevolg door een aantal zaken met een gemoedelijke sfeer. In drie zaken hebben de veldwerkers een andere sfeer ervaren. In de ene zaak werd de sfeer als vijandig ervaren, in de andere als argwanend en de derde als een ons-kent-onssfeer. De zaken met een argwanende en vijandige sfeer worden later uitgebreider besproken.

■ **Tabel 3.16** Sfeer in de locatie (n=40)

	<i>n</i>
Vriendelijk	23
Gemoedelijk	14
Argwanend	1
Vijandig	1
Anders, namelijk ¹⁷	1

Onderstaand een voorbeeld van een lounge met een vriendelijke sfeer en een hoge kwaliteit:

“De lounge heeft een vrij traditionele Midden-Oosterse inrichting en biedt naast shisha ook gerechten aan, zoals kebab en burgers. Daarnaast worden er drankjes verkocht, waaronder cocktails. Bij binnenkomst worden we hartelijk welkom geheten. Op dat moment zijn er vijf andere gasten die shisha roken, de lounge is verder vrij leeg. (Bij ons vertrek is het nog steeds rustig in de lounge.) Er zitten voornamelijk oudere mannen in de zaak. De service is verrassend vriendelijk en attent; onze bestelling wordt vrij snel geserveerd. In het deel van de buurt waar de lounge zich bevindt, zijn veel cafés, restaurants en bars te vinden. Desondanks is de shishalounge bijna leeg. We merken dat het publiek dat op dat moment in de buurt rondloopt, niet het soort publiek is dat naar een shishalounge gaat. De enige aanwezigen die interesse lijken te hebben in de lounge zijn toeristen die daar rondlopen. De muziek in

¹⁷ Anders namelijk: een afstandelijke sfeer

de lounge staat niet te luid, wat zorgt voor een ontspannen sfeer, waardoor je gemakkelijk met je gezelschap kunt praten.”

Onderstaand een voorbeeld van een zaak met een lage kwaliteit en een gemoedelijke sfeer:

“De lounge bevindt zich in een vrij oud pand en het interieur is ook enigszins verouderd. We kunnen makkelijk een parkeerplek voor de zaak vinden. De lounge is vrij klein en heeft aan de voorkant een keuken, waar eten wordt geserveerd, zoals burgers en friet. Wat opvalt, is dat iedereen elkaar groet bij binnenkomst. Het lijkt een soort ontmoetingsplek voor jongeren uit die woonwijk. Er zijn vrij veel groepjes in de zaak die elkaar lijken te kennen. Qua uitstraling zou er met deze lounge zeker iets niet in de haak kunnen zijn. We hebben hier gegeten en shisha gerookt. Er worden meerdere sportwedstrijden uitgezonden op de hangende tv’s. We raken ook in gesprek met jongens die hier regelmatig komen. Ondanks het wat grimmige uiterlijk van de lounge, merken we dat er geen illegale gokpraktijken plaatsvinden.”

Een voorbeeld van een zaak met een lage kwaliteit en een vriendelijke sfeer:

“Dit koffiehuis bevindt zich in Den Haag. Hier lopen zeer veel mensen langs. Het koffiehuis biedt ook ontbijt en lunch aan naast het roken van een waterpijp. Het interieur ziet er niet heelenderend uit. Als je van buitenaf naar de zaak kijkt is het ook niet bepaald aantrekkelijk. We hebben binnen een hapje gegeten en shisha gerookt. Er hangt een vriendelijke sfeer door het personeel, maar ook door de gasten die er zitten. Er is qua meubilair een mix van stoelen, tafels en bankjes in de zaak.”

De veldwerkers hebben in enkele zaken waar er geen indicatie van illegale gokpraktijken zijn waargenomen toch een argwanende of vijandige sfeer ervaren. Dit gebeurde bijvoorbeeld in situaties waarin de sfeer om andere redenen al gespannen was. Wanneer er vervolgens naar kansspelproducten werd gevraagd, reageerde de retailer vriendelijk maar afwijzend. In een ander geval is er juist door het stellen van de vraag een argwanende sfeer ontstaan. De zaken met een argwanende en vijandige sfeer hebben een gemiddelde of lage score in kwaliteit. Onderstaand het voorbeeld van de sfeer die aanvankelijk als vriendelijk werd ervaren, maar na het stellen van de vraag omsloeg in een argwanende sfeer.

“Het koffiehuis serveert hapjes en drankjes. Het is gelegen midden in een woonwijk. Het lijkt een echte stamkroeg te zijn waar vooral buurtbewoners komen. Het interieur is vrij verouderd en de bezoekers zijn van diverse leeftijden, van jong tot oud. De uitstraling van het koffiehuis is enigszins grimmig. Zo valt het ons op dat er binnen een jongen een joint aan het voorbereiden is, iets wat totaal ongebruikelijk is in een koffiehuis of lounge. Wij drinken een kopje thee en vragen aan de medewerker of hij weet waar in de buurt gegokt kon worden. Hij geeft aan dat er geen casino’s in de omgeving zijn. Niet hier in de buurt. Zijn reactie komt vijandig over en de sfeer wordt door deze reactie argwanend. Verder een prima koffiehuis waar je terecht kunt voor een snel hapje of een kopje thee.”

Onderstaand het voorbeeld waarbij er een vijandige sfeer was door andere omstandigheden.

“De lounge, gelegen in het centrum, is een café waar op dat moment weinig klanten zijn. Bij binnenkomst valt het op dat er twee jongemannen zijn die een woordenwisseling met elkaar hebben. De ruzie lijkt om een achterstallige lening te gaan. Voor het kan gaan escaleren worden de heren ‘uit elkaar gesust’ en gaat er een weg. Het café heeft een wat oudere uitstraling en heeft tafels, banken en stoelen. Wij bestellen een munttheetje en vragen na een half uur aan de medewerker of die hier ergens een plek kent om te gokken, behalve een casino. Hij geeft aan dat hij ‘werkelijk waar geen idee heeft.’”

3.6.2 ‘Niet-pluizaken’

De tweede groep shishalounges en koffie-/theehuizen omvat twaalf zaken die door de veldwerkers als ‘niet pluiz’ zijn aangeduid. Bij deze zaken zijn er meer aanwijzingen van gokpraktijken of zijn er andere verdachte zaken opgemerkt. De veldwerkers hebben bijvoorbeeld een sfeer gevoeld of uitlatingen gehoord die hen het gevoel gaven dat er iets niet klopte en ‘niet pluiz’ was. Over het algemeen is de sfeer in deze lounges lokaal en gemeenschapsgericht. Veel klanten begroeten de eigenaar bij binnenkomst en sommige gasten krijgen hun waterpijp zonder deze eerst te bestellen. De veldwerkers hebben in de ‘niet-pluizaken’ duidelijk gemerkt dat dit zaken zijn waar het overgrote deel bestaat uit vaste gasten en de veldwerkers worden gezien (en zo voelen zij zich ook) als ‘buitenstaanders’. Hierdoor is er soms sprake geweest van een gevoel niet geaccepteerd te worden door de aanwezigen in de zaak. Het is duidelijk geworden dat de medewerkers van deze lounges gewend zijn aan vaste klanten. In deze zaken was de sfeer vaak grimmig voor de veldwerkers. Bij één zaak is bingo gespeeld, waarbij geld werd ingelegd. De veldwerkers hebben hieraan meegedaan, maar zijn gestopt toen de bedragen te veel opliepen. Gezien de hoge inzet en het ontbreken van toezicht of vergunningen, kan dit wel degelijk als een illegale gokpraktijk worden aangemerkt. Deze zaak heeft volgens de veldwerkers een lage kwaliteit, maar er heerste een gemoedelijke sfeer. De observatie van de veldwerkers luidt als volgt:

“Door de gevel heeft het theehuis een enigszins grimmige uitstraling. Bij binnenkomst zie we dat de begane grond niet wordt gebruikt, hoewel dit volgens ons wel deel uitmaakt van het gehuurde pand. Het lijkt een losse unit waar geen activiteiten plaatsvinden. Omdat de deur is gesloten, kunnen we echter niet zien wat daar eventueel gebeurt. We worden vervolgens via de trap naar boven geleid. We mogen zelf een plek kiezen, maar omdat het vrij druk is, kunnen we alleen in een hoek van de ruimte zitten. Er is geen menu beschikbaar om shisha’s of drankjes te bestellen. We moeten aan de bediening vragen wat er allemaal beschikbaar was. Dit vinden we een opmerkelijke manier van bestellen. Na ongeveer tien minuten worden onze shisha’s en drankjes geserveerd. De lounge zit ondertussen al bomvol. Om negenuur begint er een uitzending van een voetbalwedstrijd. Tijdens de wedstrijd horen we naast ons een gesprek over geld wisselen. Iemand die honderd euro heeft, wil dit bedrag gewisseld hebben in briefjes van tien en twintig euro. Veldwerker Z vraagt waarom dit is. De klant geeft aan dat ze een spel zullen gaan spelen. Dit maakt ons natuurlijk nieuwsgierig, maar

we besluiten nog even af te wachten. We denken dat er tijdens de wedstrijd of in de rust gewed zal worden, maar er gebeurt niets. Als we de klanten opnieuw vragen of we kunnen meespelen, geven ze aan dat het spel pas na de wedstrijd zal beginnen. Na de wedstrijd vraagt de bediening ons om de rekening te betalen, bij voorkeur contant. We hebben gelukkig cash bij ons, maar geven aan dat we graag nog een shishakop willen bestellen. Dit geeft aan dat we niet van plan zijn om meteen te vertrekken. Rond elf uur verlaat een aantal klanten de lounge en blijven er ongeveer twintig gasten over. De bediening vraagt ons of we op een andere plek willen gaan zitten. Op dat moment geven we aan graag mee te willen doen met het spel. Het blijkt dat we bingo kunnen spelen voor geld, waarbij de inzet per ronde steeds met tien euro verhoogd wordt. Iedereen krijgt één bingokaart en moet vijf euro in de pot leggen. De sfeer wordt steeds gezelliger, maar de inzet blijft oplopen. Wij verwachten dat de verhoging maximaal twintig euro zal zijn, maar uiteindelijk gaat de inzet per persoon tot naar tachtig euro. Na vijftig euro haken we af, waarna het spel zonder ons doorgaat. We worden vriendelijk verzocht de lounge te verlaten. Bij het verlaten van de lounge vragen we aan de klanten of er ook andere spellen gespeeld kunnen worden. Het antwoord is dat dit normaal gesproken wel mogelijk is, maar dat de eigenaar alleen in het weekend aanwezig is.”

De kwaliteit van de ‘niet-pluizaken’ is in de meerderheid als laag beoordeeld (8), met enkele zaken die een gemiddelde beoordeling krijgen (4), zie tabel 3.17 hieronder. Dit is een duidelijk verschil met de zaken waar geen indicaties waren van illegaal gokken. De veldwerkers geven aan dat de zaken met lage kwaliteit vaak een verouderde uitstraling hadden, vaak gelegen waren in woonwijken buiten de stad en gekarakteriseerd werden door een minder gastvrije houding van het personeel en de gasten. De gasten kennen vaak de medewerkers en de medewerkers roken soms zelf ook shisha.

■ **Tabel 3.17** Kwaliteit locatie ‘niet-pluizaken’ (n=12)

	n
Laag	8
Midden	4
Hoog	0

De veldwerkers ervaren bij geen van deze zaken een vriendelijke sfeer. De sfeer in de meeste zaken wordt hoogstens als gemoedelijk omschreven, gevolgd door een argwanende en een vijandige sfeer.

■ **Tabel 3.18** Sfeer locatie ‘niet-pluizaken’ (n=12)

	n
Vriendelijk	0
Gemoedelijk	2
Argwanend	7
Vijandig	3

Een voorbeeld is van een zaak waarbij wel een gemoedelijke sfeer hing, maar de veldwerkers indicatie hadden van gokken.

“Wij hebben wat frisdrank en een shisha besteld en zijn aandachtig de wedstrijd gaan kijken. Maar ook vangen we het gehele gesprek op van de burens naast ons. Zij hebben dus geld ingezet, het is ons alleen niet duidelijk waar. Tijdens de rust van de wedstrijd vraagt veldwerker N dit aan ze. Het klopt, de jongeman naast ons heeft geld ingezet. N vraagt of dat via de lounge is of online? De jongeman geeft aan dit online gedaan te hebben, omdat het niet kan in de lounge. Hij zegt er wel behulpzaam bij dat hij ook voor N kan wedden online als N hem cash geld geeft. Dit doet N om niet op te vallen met zijn vraag. Tien euro overhandigt N aan hem en helaas heeft hij aan het eind van de avond niets gewonnen.”

Er zijn ook zaken waar een argwanende sfeer is ervaren en om die reden er niet naar gokproducten is gevraagd.

“De lounge is heel lastig voor ons te vinden, doordat de lounge tussen meerdere winkels in verstopt zit. Zo komen we er ter plekke achter dat er zich een theehuis schuin boven, twee deuren naast de lounge, bevindt. De lounge ligt in een oudere woonwijk in Rotterdam. Je kunt niet naar binnen kijken, doordat de lounge achter een deur zit die de lounge afschermt van de buitenwereld. Eenmaal binnen zien we dat de lounge erg donker is, en we worden direct aangekeken door alle gasten die daar zitten. Dit geeft geen erg welkom gevoel. Dit gevoel krijgen we ook bij het personeel, dat ons minder vriendelijk tot helemaal niet begroet. Dit creëert een vrij afstandelijke situatie. Buiten hadden we al kunnen zien dat er veel jongens met dure wagens naar de lounge toekomen. Binnen zitten we ook tussen enkele gasten die niet toegankelijk zijn, omdat ze druk met elkaar bezig zijn of met hun telefoon. Op de achtergrond wordt er voetbal op de tv's uitgezonden, en het geluid staat uit. In plaats daarvan staat er muziek aan. Door de sfeer die er in deze lounge hangt, lijkt het ons niet verstandig om te vragen of er gegokt kan worden, omdat we in dit geval nog als buitenstaanders/vreemdelingen worden gezien.”

Een sfeer van ons-kent-ons tussen de gasten en de medewerkers bleek soms hand in hand te gaan met een minder vriendelijke ontvangst van de veldwerkers. Werknemers zijn hetzelfde gekleed en er heerst een sfeer van geslotenheid, waarin de veldwerkers zich soms buitengesloten of niet welkom voelen.

“De lounge bevindt zich naast een parkeerplaats die is afgeschermd van de openbare weg, wat de lounge een vrij grimmig voorkomen geeft. De lounge is niet erg transparant naar de buitenwereld, doordat raamfolie drie kwart van de glazen pui bedekt. Eenmaal binnen is de lounge niets meer of minder dan een standaard lounge, met een gokkast en een spacetower. Wat betreft de doelgroep valt meteen op dat er jongeren in trainingspakken aanwezig zijn, net zoals het personeel, dat ook in trainingskleding rondloopt. De leeftijden van de aanwezige jongeren variëren van ongeveer achttien tot 25 jaar. In de zaak is het niet erg

druk, waardoor we snel plaats kunnen nemen. Ondanks de lage werkdruk worden we niet bijzonder vriendelijk ontvangen, in tegenstelling tot de andere gasten die bij binnenkomst een hand of box krijgen. We horen ook dat de eigenaar uit de buurt afkomstig is. Gezien de sfeer vinden wij het niet gepast om aan het personeel te vragen of er gegokt kan worden op voetbalwedstrijden.”

Bepaalde vormen van communicatie, zoals straattaal of communicatie met een PGP-telefoon (PGP staat voor Pretty Good Privacy), is als verdacht ervaren. De veldwerkers denken dat er over illegale praktijken gecommuniceerd wordt, maar kunnen niet precies achterhalen wat er wordt gezegd. Andere verdachte zaken zijn bijvoorbeeld situaties waarin ze iemand met veel contant geld in de zaak zien.

“Toen we eenmaal binnen waren, viel het op dat het er nog rustig was. Veel gasten zaten met één of twee vrienden aan de shishapijp. We vonden een plek tegenover een van de tv’s, dichtbij de eigenaar. Nederland zou gaan spelen en al snel begon het drukker en drukker te worden. Wat ons in eerste instantie opviel, was een man in een rolstoel die met een tas op zijn schoot zat. De lounge had duidelijk geïnvesteerd in comfort: er stonden comfortabele banken en om de twee meter hing een televisie. Meer dan negen tv’s sierden de muren, terwijl er op sommige plekken zelfs geen tafels stonden of alleen simpele Ikea-tafels. Dit zei veel over de prioriteiten van de lounge: de focus lag duidelijk op het kijken naar sport. Na een halfuur begon het echt druk te worden. De ruimte vulde zich zo snel dat zelfs onbekende jongens naast ons kwamen zitten. Dit maakte het moeilijker om vrijuit te praten en we begonnen de gasten en hun gedrag te observeren, vooral degenen die Space Tower speelden. Hoewel het misschien niet verstandig was om te vragen of we konden gokken, viel ons iets bijzonders op vlak voor ons vertrek. De man in de rolstoel had een envelop vol cashgeld bij zich. Tot onze verbazing zagen we hem biljetten delen met twee jongens die aan de gametafel voor Space Tower zaten. Hoeveel geld het precies was, konden we niet zien, maar het was zeker een vreemde en opvallende gebeurtenis. We maakten er zelfs een foto van.”

“Binnen hangen meerdere tv’s waarop diverse wedstrijden worden uitgezonden. Bij binnenkomst valt het direct op dat er enkele louche figuren aanwezig zijn. We nemen achterin de zaak plaats, naast de DJ-booth. Zo zitten we ook naast de ruimte waar de shisha’s gemaakt worden, maar kunnen we er toch niet goed in kijken. We merken geen verdachte signalen op die erop wijzen dat er in deze lounge illegaal gegokt wordt, alleen dat de personen die aanwezig zijn in de zaak voornamelijk van Marokkaanse, Turkse of Surinaamse afkomst zijn en waarschijnlijk met andere illegale activiteiten bezig zijn. Dit blijkt uit hun verdachte communicatie (aan de PGP-telefoon), die net iets verder gaat dan de gebruikelijke straattaal. We concluderen dat lounge Y geen goede lounge is, ondanks dat we geen gokactiviteiten hebben kunnen vaststellen.”

De veldwerkers geven aan dat ze in veel zaken en met name in de zaken van lage kwaliteit, het gevoel hadden dat ze in een omgeving waren waar iedereen elkaar goed kende. Ze hebben zich

ongemakkelijk gevoeld doordat bijvoorbeeld gasten zo dicht naast hen kwamen zitten, wat bij de veldwerkers de indruk wekte dat ze weg werden gejaagd. Ze hebben dat als onprettig ervaren.

Tweede bezoek

De veldwerkers hebben zeven zaken uit de ‘niet-pluiscgroep’ voor een tweede keer bezocht ter controle. Hoewel ze nog steeds een hoge gokscore aangeven bij deze zaken wordt in vijf van de zeven zaken een gemoedelijke sfeer ervaren. De kwaliteit is hetzelfde beoordeeld als na het eerste bezoek.

■ **Tabel 3.19** Sfeer tweede bezoek ‘niet-pluisczaken’ (n=7)

	<i>n</i>
Vriendelijk	-
Gemoedelijk	5
Argwanend	-
Vijandig	1
Anders, namelijk ¹⁸	1

Voorbeelden van een zaak waar eerder een argwanende sfeer hing maar nu een gemoedelijke:

“De eerste keer dat we hier een bezoekje brachten zagen we iets opvallends, namelijk een meneer in een rolstoel met een envelop vol met geld. Dit keer valt ons bij binnenkomst op dat de rolstoelmeneer niet aanwezig is en dat de er niemand bij de Space- Tower gametafel is. Wij besluiten daar plaats te nemen en wat games te spelen. Hierbij bestellen wij een theetje en een shishapijp. Er wordt voetbal afgespeeld op de vele televisies, dus iedereen is daarop gefocust, vandaar dat de gametafel leeg was. De sfeer is vrij normaal. Na pak ‘m beet 45 minuten gespeeld te hebben besluiten wij de medewerker een vraag te stellen, maar dit keer op een andere manier. Veldwerker S vraagt of er geen andere spellen te spelen waren? De man vraagt: ‘Bedoel je andere spellen met de Space Tower? Waarop S antwoordt: ‘Nee, spellen waar je echt geld mee kan winnen’. De man geeft als antwoord: ‘Nee, haha, die hebben we helaas niet.’”

“Dit keer is het bekend terrein voor ons, dus weten we de ingang makkelijk te vinden. Het is ietsjes drukker dan de vorige keer. De medewerker kan gelukkig een plekje voor ons creëren waar we kunnen zitten. Op de televisies is voetbal te volgen en er zit duidelijk een groepje naast ons dat online geld heeft gewed op de wedstrijd.”

18 Anders namelijk: Een ons-kent-ons sfeer

3.7 Reflectie door de veldwerkers

Naast het spelen van bingo met geld en het online gokken, is er verder *geen* concrete waarneming geweest van gokken of andere vormen van inleggen van geld. De veldwerkers hebben een duidelijk onderscheid waargenomen tussen de verschillende steden en specifieke kenmerken van de bezochte shishalounges. Er was veel variatie tussen de lounges. Van luxe lounges tot informele, buurtgebonden ontmoetingsplekken. In vrijwel alle zaken was er gelegenheid om sport te kijken. De veldwerkers geven aan dat bij de meer informele zaken vooral lokale jongeren samenkwamen. Met name in Den Haag stellen ze dat het lijkt alsof op elke straathoek een shishalounge te vinden is en dat die zich met name in woonwijken bevinden. Klanten zijn hier veelal bezig met hun telefoons, voornamelijk voor social media, terwijl ze genieten van hun shisha. Opvallend is dat de meer grimmige lounges vaak een eenzijdige samenstelling van publiek vertonen. Het voelde soms als een hechte gemeenschap, waarbij de klanten elkaar goed kennen en de omgang informeler was. In sommige gevallen leidde de informele sfeer tot het gevoel van uitsluiting bij de veldwerkers, die zich als buitenstaanders beschouwd voelden. De ervaring werd vaak onaangener wanneer de medewerkers de veldwerkers met wantrouwen of afstandelijkheid bejegenden. De veldwerkers merkten dat de vraag naar gokproducten vaak leidde tot wantrouwen of vijandigheid. En soms besloten de veldwerkers helemaal niet te vragen naar gokproducten, omdat de sfeer al onprettig was. In enkele gevallen voelden de veldwerkers zich 'opgejaagd', waarbij de klanten zich opdringerig gedroegen of zelfs zeer nabij kwamen zitten. De sfeer in de hogere kwaliteitszaken was vaak open met een meer divers publiek. Bij deze zaken waren ook meer vrouwen aanwezig.

3.8 Vergelijking vorig onderzoek

Wat betreft de aanpak van de bezoeken is net als bij het vorige onderzoek, grotendeels steeds dezelfde werkwijze gevolgd. De locaties zijn onaangekondigd bezocht door veldwerkers. In dit onderzoek is echter aanvullend gekozen voor een tweede bezoek aan zaken waar tijdens het eerste bezoek een 'niet pluis' gevoel werd ervaren.

In vorig onderzoek hebben de veldwerkers in totaal vijftig shishalounges en koffie-/theehuizen bezocht. Toen waren er bij veertig van de vijftig zaken geen aanwijzingen voor illegale gokpraktijken. In tien gevallen werd de zaak aangemerkt als 'niet pluis'. Dit is vergelijkbaar met de bevindingen in het huidige onderzoek, waarin eveneens een beperkt aantal zaken als 'niet pluis' is beoordeeld. In dit onderzoek is wel een geval vastgesteld waarin daadwerkelijk sprake was van illegale gokpraktijken, namelijk in de vorm van bingo.

De kwaliteitsbeoordelingen van de bezochte locaties laten, net als in het vorige onderzoek, geringe verschillen zien. De spreiding in kwaliteit is vergelijkbaar.

Wat betreft de sfeer komt de uitkomst vrijwel overeen met de resultaten van het vorige onderzoek, namelijk dat de sfeer doorgaans als vriendelijk wordt ervaren. Wel is er in huidig onderzoek vaker een onprettige sfeer ervaren in de zaken in vergelijking met vorig onderzoek. Ook geven de veldwerkers aan dat ze bij de bezoeken in huidig onderzoek zich vaker als ongewenst hebben gevoeld.

3.9 Resumé

In het eerste deel van dit hoofdstuk is het veldwerk bij de tabaks-/gemakszaken beschreven. Het doel hiervan was te onderzoeken in hoeverre consumenten illegale kansspelproducten kunnen kopen. In één zaak zijn niet-officiële kansspelproducten aangetroffen. Deze zaak komt uit de risicogroep waar in een vorig onderzoek ook illegale kansspelproducten zijn gevonden. In geen van de andere zaken uit de risicogroep is iets aangetroffen. Ook uit de steekproefgroep kwam geen enkele zaak naar voren waarin illegale producten werden aangetroffen.

Bij de vergelijking moet rekening worden gehouden dat de steekproef in het onderhavige onderzoek andere zaken betrof dan in het vorige onderzoek. Er zijn twee meetmomenten geweest in dit onderzoek en bij de risicovolle zaken zijn er drie. Dit leverde echter geen andere resultaten op. De veldwerkers verklaren dat ze nog steeds het gevoel hadden als onbekenden over te komen en dat het beperkte aantal bezoeken onvoldoende was om vertrouwen op te bouwen. Desondanks blijkt duidelijk dat veel aanbieders geen idee hadden waar de veldwerkers op doelden als ze naar 'buitenlandse' loten vroegen. Wanneer ze dat wel doorhadden, gaven ze een geloofwaardige neutrale reactie en zeiden ze dat ze geen illegale producten aanboden, ze niet wisten waar je die wel konden vinden of simpelweg zeiden dat het illegaal was. Er is een aantal keren ook gewezen op de mogelijkheid van online gokken. Omdat in slechts één zaak iets is gevonden, is het lastig om een vergelijking te maken tussen de zaken waar niets is gevonden. De zaak waar wel iets is aangetroffen, had een hoge kwaliteit. In het vorige onderzoek bleek dat de zaken waar illegale kansspelproducten waren gevonden doorgaans ook een hoge kwaliteit hadden.

In het tweede deel van dit hoofdstuk zijn de bevindingen van het veldwerk naar illegale kansspelproducten besproken. Er is eenmaal vastgesteld dat er sprake is van gokpraktijken in shishalounges en koffie-/theehuizen. Twaalf van de 52 zaken zijn als 'niet-pluiszaak' beoordeeld en de aanwezigheid van illegale gokpraktijken kan niet worden uitgesloten. Het blijkt dat de zaken met een hogere 'gokscore' doorgaans een lagere kwaliteit beoordeeld kregen, in vergelijking met de zaken die een lagere gokscore ontvingen. Ook blijkt dat de zaken die een hogere gokscore hebben gekregen juist vaak de zaken zijn waar de veldwerkers zich niet welkom hebben gevoeld. Bij de 'niet-pluiszaken' wordt er echter wel tijdens het tweede bezoek vaker een gemoedelijke sfeer ervaren. Dit valt misschien toe te schrijven aan het feit dat de gasten of medewerkers zich meer op hun gemak voelden bij hen, omdat ze bekend voorkwamen. Ook hebben de veldwerkers tijdens hun tweede bezoek zich anders opgesteld en de vraag naar gokproducten op een andere, meer subtiële manier, gesteld. Er moet worden opgemerkt dat de bevindingen van de veldwerkers subjectief zijn en de vraag is of ze als ook tijdens het tweede bezoek genoeg vertrouwen hebben kunnen winnen van het personeel om het in te kunnen laten gaan op hun vraag over gokmogelijkheden.

4

4. Media-analyse

Dit deelonderzoek omvat een media-analyse van illegale kansspelen in het algemeen, een specifieke analyse van shishalounges en koffie-/theehuizen en een vergelijking van de huidige media-analyse (periode 2022 t/m 2024) met de vorige (periode 2015 t/m 2021). Door middel van een zoekopdracht naar nieuwsberichten over illegaal gokken wordt een indicatie verkregen van incidenten die hiermee verband houden. Daarnaast is specifiek onderzocht in hoeverre illegale kansspelen voorkomen in shishalounges en koffie-/theehuizen.

4.1. Illegale kansspelen in de media

Om een beter inzicht te krijgen in de achtergrond van illegaal gokken, hebben we geanalyseerd hoe dit onderwerp in de media wordt besproken. De focus lag daarbij op de context waarin illegaal gokken wordt genoemd en de (veiligheids-)problemen waarmee het in verband wordt gebracht. Voor deze analyse zijn krantenartikelen uit de jaren 2022, 2023 en 2024 geraadpleegd via LexisNexis. LexisNexis is een database die het complete aanbod van titels van DPG Media Group en Mediahuis bevat. Om een vergelijking te kunnen maken met eerder onderzoek naar hetzelfde onderwerp (Van Wijk et al., 2022), is de methode van de media-analyse zoveel mogelijk gekopieerd.

Op LexisNexis is bij de zoekopdracht van ieder jaar de functie 'redelijke gelijkenis' gebruikt. Met deze functie zorgt LexisNexis ervoor dat artikelen over eenzelfde gebeurtenis maar eenmalig naar voren komen. In het geval dat meerdere kranten rapporteren over hetzelfde voorval, wordt er slechts één artikel getoond. Uiteindelijk zijn er voor de analyse 255 artikelen overgebleven. De onderstaande tabel toont het aantal nieuwsberichten per jaar. De meeste resultaten werden gevonden in 2023 met 94 nieuwsberichten over 'illegaal gokken'.

■ **Tabel 4.1** Aantal nieuwsberichten per jaar (n=255)

<i>Jaar</i>	<i>Aantal nieuwsberichten met de term 'illegaal gokken'</i>
2022	93
2023	94
2024	68

In een nadere analyse van de in totaal 255 artikelen verdeeld over drie jaar, kwamen er nog steeds artikelen naar voren die over dezelfde gebeurtenis gingen (n=69). Ook bleken sommige artikelen te gaan over een gebeurtenis uit het buitenland (n=60) of langer geleden dan de onderzoeksperiode (n=2). Deze artikelen zijn buiten de analyse gelaten. Ook hadden we geen toegang tot bepaalde artikelen (n=3). Daardoor zijn er 133 artikelen niet meegenomen in de analyse, waardoor het totaal aantal meegenomen artikelen in de analyse 121 bedraagt. Het aantal meegenomen nieuwsberichten per jaar na verwijdering van de artikelen staan in Tabel 4.2.

Tabel 4.2 Aantal nieuwsberichten per jaar meegenomen in de analyse (n=121)

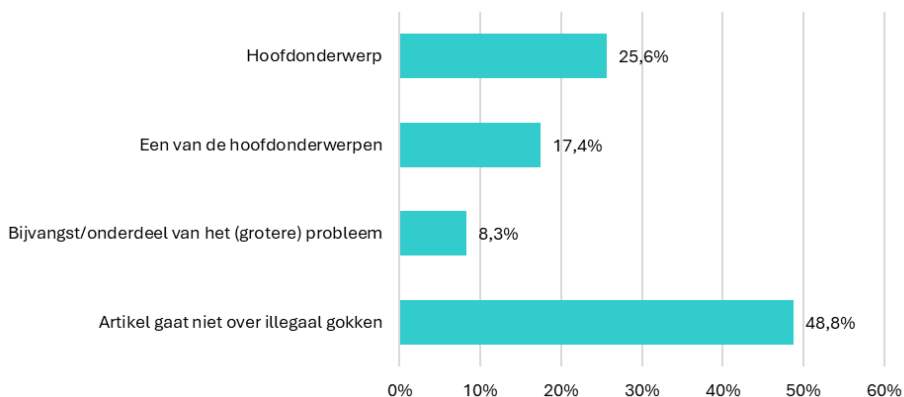
<i>Jaar</i>	<i>Aantal nieuwsberichten met de term ‘illegaal gokken’</i>
2022	56
2023	30
2024	35

Alle 121 artikelen zijn geanalyseerd. Diverse onderwerpen hebben we meegenomen in de analyse. Zo is er allereerst gekeken of ‘illegaal gokken’ het hoofdonderwerp van het artikel was, of het een bijvangst/onderdeel was van het (grotere) probleem, één van de hoofdonderwerpen was of dat het artikel uiteindelijk toch niet over illegaal gokken ging. Ook is gekeken naar de acties van de overheidsinstanties, de locatie, het type gokspel en de verschillende vormen van criminaliteit die naast illegaal gokken voorkomen.

4.1.1 Algemene gegevens mediaberichtgeving

Door te zoeken op ‘illegaal gokken’ zijn alle nieuwsberichten weergegeven waarin deze term voorkomt, maar niet per se in de context van gokken. In de onderstaande figuur is te zien dat het in bijna de helft van de artikelen *niet* over illegaal gokken ging. In deze artikelen kwam de term ‘illegaal gokken’ wel voor, maar was dit geen hoofdonderwerp of een bijvangst/onderdeel van het grotere probleem. In een kwart van de artikelen was illegaal gokken het hoofdonderwerp. In bepaalde gevallen was illegaal gokken één van de hoofdonderwerpen of een bijvangst/onderdeel van het (grotere) probleem. In totaal ging het in 62 artikelen verspreid over drie jaar ‘echt’ over gokken, als (een van de) hoofdonderwerp(en) of als onderdeel van het (grotere) probleem.

■ **Figuur 4.1** Voorkomen van illegaal gokken in artikelen (n=121)

Om een beeld te geven van de inhoud van de geanalyseerde mediaberichten wordt een aantal voorbeelden gegeven. In een deel van de berichten is illegaal gokken het hoofdonderwerp, bijvoorbeeld in onderstaand geval, waarin een inval van de politie wordt omschreven:

Afgelopen donderdag deden politie en gemeente een zogenoemde instap bij het pand op nummer xx, waar Multi-Play is gevestigd. Volgens een banner op de gevel kon men bij Multi-Play terecht voor 'internetcafé and more'. Dat 'more' bleek in de praktijk te slaan op illegaal gokken, zo constateerden de handhavers vorige week. Bij Multi-Play werd serieus gespeeld. "Er waren grote contante geldbedragen aanwezig", laat een woordvoerder van burgemeester Dijkzma maandag weten. (De Telegraaf, 8 maart 2022)

Het komt ook voor dat illegaal gokken één van de (meerdere) hoofdonderwerpen is, zoals in onderstaand geval:

De politie is vrijdagavond een restaurant in Hilversum binnengevallen na meerdere meldingen over mogelijke drugshandel en illegaal gokken in de zaak. Eén persoon is aangehouden op verdenking van handel in harddrugs, zo meldt de politie zaterdag. Tijdens de inval zat de horecazaak aan de Larenseweg vol met gasten. (Leidsch Dagblad, 8 juni 2024)

In andere artikelen is illegaal gokken een bijvangst. Het gaat dan bijvoorbeeld om een pand waar een schietincident heeft plaatsgevonden, zoals in onderstaand bericht. Tijdens de inval in dit pand kwam de politie erachter dat er ook illegaal werd gegokt.

In november deed de politie onderzoek naar het pand aan de Rhôneweg, nadat er een melding van een schietincident was geweest. "Daarbij is op de eerste verdieping van het pand een ruimte aangetroffen waar illegaal gegokt werd." Burgemeester Femke Halsema heeft nu besloten het pand te sluiten, 'om de ernstige aantasting van de openbare orde

en veiligheid van omwonenden en voorbijgangers onmiddellijk en blijvend te herstellen.’
(Noordhollands Dagblad, 20 december 2023)

Tot slot blijkt een groot deel van de geanalyseerde artikelen uiteindelijk niet over illegaal gokken te gaan. Het begrip ‘illegaal gokken’ wordt wel in de tekst genoemd, maar de strekking van het artikel gaat over iets anders. In onderstaand geval bijvoorbeeld over criminele families:

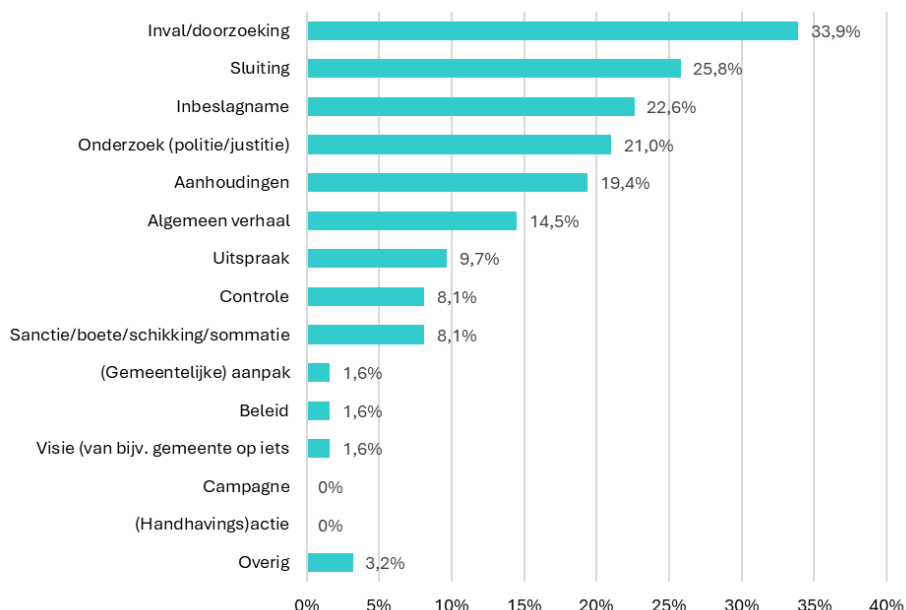
Families worden door politie en gemeente niet alleen in verband gebracht met de cocaïnehandel en de productie en handel van hennep, maar ook met fraude, illegaal gokken, plofkraken en zware geweldpleging. Wijkagenten stelden in een eerder onderzoek dat criminele families in meerdere Utrechtse wijken actief zijn. ‘De meeste wonen in Overvecht, rondom de Amsterdamsestraatweg, Kanaleneiland en Leidsche Rijn.’ Daarnaast zijn enkele families volgens de politie in verband te brengen met verschillende woonwagenkappen verspreid over de stad. (Algemeen Dagblad, 15 februari 2023)

4.1.2 Ondernomen acties

Voor de volgende analyses zijn alleen de artikelen geanalyseerd waarbij illegaal gokken het hoofdonderwerp, één van de hoofdonderwerpen of een bijvangst/onderdeel was van het (grotere) probleem. Oftewel: de artikelen die niet over illegaal gokken gaan zijn uitgesloten van de analyses.

In de overgebleven 62 nieuwsberichten die over illegaal gokken gaan, staan diverse ondernomen acties door bijvoorbeeld politie of een burgemeester. Onderstaand figuur laat zien dat een inval/doorzoeking het meest is voorgekomen, gevolgd door een sluiting of een inbeslagname.

■ **Figuur 4.2** Ondernomen acties (n=62)

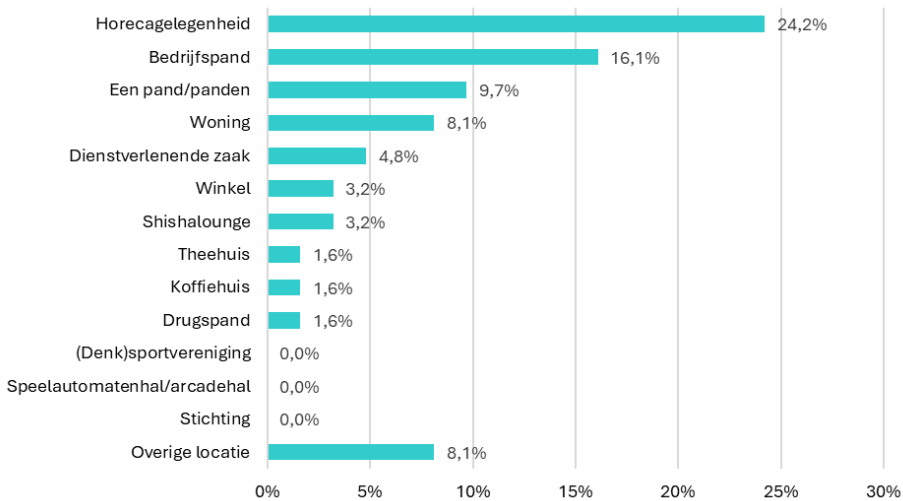
De meeste nieuwsberichten bestaan uit verschillende typen gebeurtenissen. Zo kan een inval bijvoorbeeld leiden tot een sluiting, verder onderzoek door politie of een rechterlijke uitspraak. In het onderstaande artikel ging het om een inval, aanhoudingen en is er contant geld inbeslaggenomen:

Opnieuw is een illegaal pokertoernooi gestopt. Ditmaal aan de Peperstraat in Valkenswaard. Dat gebeurde in de nacht van maandag op dinsdag. Volgens de politie deden er 27 spelers mee. Zij speelden op vijf pokertafels. Vier personen zijn aangehouden, onder wie de organisator van het toernooi. Duizenden euro's zijn in beslag genomen. (Brabants Dagblad, 17 januari 2023)

4.1.3 Goklocatie

Illegaal gokken vindt plaats op diverse locaties, zo blijkt uit de geanalyseerde nieuwsberichten. In onderstaand figuur staan de verschillende locaties weergegeven. Horecagelegenheden komen het meest voor (bijv. een restaurant), gevolgd door een bedrijfspand (bijv. een autogarage) en andere/overige locaties (niet gespecificeerd).

■ **Figuur 4.3** Goklocaties (n=62)

Hieronder worden verschillende voorbeelden genoemd van goklocaties. In Wormerveer was er bijvoorbeeld een horecagelegenheid die gesloten werd wegens illegaal gokken:

Het doet lijkt definitief gevallen voor de eigenaar van Mama's Wormerveer: het pand is helemaal leeggehaald. Eerder werd de pizzeria voor onbepaalde tijd gesloten, omdat de eigenaar ondanks een tijdelijke sluiting twee keer doorging met de verkoop. Woensdagochtend werd het logo van het restaurant verwijderd en werd het interieur ontruimd van al haar spullen. Aan de buitenkant van het pand is geen spoor meer te bekennen van het restaurant: spandoeken en verlichting zijn weggehaald van de gevel. Het enige dat resteert is de groene gevel, rode plakaten op de ramen en houten planken voor de deur. In de steeg staat nog kookapparatuur. (Noordhollands Dagblad, 7 september 2023)

In een ander artikel wordt een man uit Helmond aangehouden naar aanleiding van een tip dat er in een schuur illegaal zou worden gekokt:

De Dienst Speciale Interventies (DSI) is dinsdagavond rond 22.00 uur een schuur binnengevallen aan de Westrik in Hilvarenbeek. De politie had een tip gekregen dat daar een illegaal kaartspel zou plaatsvinden. In de schuur werd inderdaad zonder vergunning een kaartspel gespeeld om geld. Een 30-jarige man uit Helmond is aangehouden door de politie op verdenking van het organiseren van het illegale kaartspel. (Algemeen Dagblad, 25 september 2024)

Ook bedrijfspanden worden gebruikt om illegaal gokken te faciliteren. In het onderstaande gaat het bijvoorbeeld om een autobedrijf.

De arrestaties en invallen vonden woensdag en donderdag plaats. Aanleiding voor het onderzoek vormden anonieme meldingen van onder meer overlast en afwijkende bedrijvigheid, zoals bezoek van respondenten in de nachtelijke uren, die niet paste bij een autobedrijf aan de Postweg in Soesterberg. De politie kreeg daarbij ook het idee dat er iets niet in de haak was door onder meer de beperkte bedrijvigheid bij het pand, de twijfel over de levensvatbaarheid van het bedrijf in combinatie met de luxe levensstijl van de hoofdverdachten en de opvallende hoeveelheid beveiligingscamera's bij het pand en het huis van de eigenaren. Verder waren er meldingen dat eigenaren van het autobedrijf betrokken zouden zijn bij drugshandel. Tijdens het onderzoek ontstond het vermoeden dat in het pand illegaal werd gegokt. (De Telegraaf, 22 april 2022).

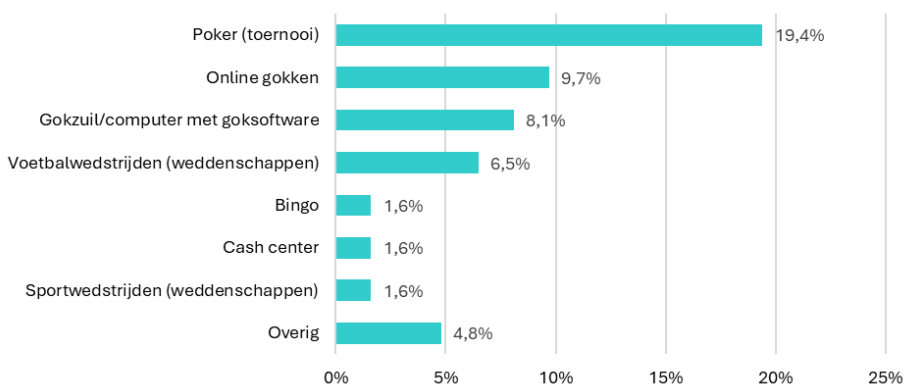
Tot slot worden ook andere (overige) locaties, zoals een buurthuis gebruikt om illegaal te gokken:

Een buurthuis aan de Adingerdorphof in Nieuw-West is op last van burgemeester Halsema gesloten. In het pand werd illegaal gegokt en harddrugs verhandeld en gebruikt. (Het Parool, 2 mei 2022).

4.1.4 Type gokspel

In sommige artikelen wordt het type gokspel specifiek benoemd, maar in de meeste artikelen wordt enkel in algemene zin over illegaal gokken gesproken. Hierdoor zijn de percentages van de verschillende type gokspellen relatief laag. Zoals valt af te lezen in onderstaand figuur komt illegaal pokeren of een illegaal pokertoernooi het vaakst voor, gevolgd door online gokken en gokzuilen/computers met goksoftware.

■ **Figuur 4.4** Type gokspel (n=62)

Het type gokspel varieert per artikel. Zo vinden er pokertoernooien plaats in zogenaemde 'gokpaleizen':

Een ton aan cash, dure kleding, horloges en luxe appartementen vol goktafels. Het moeten filmachtige taferelen zijn geweest. In Eindhoven zijn vier personen aangehouden in een onderzoek naar illegaal gokken. De politie noemt het 'illegale gokpaleizen'. (Brabants Dagblad, 27 mei 2022)

In andere artikelen gaat het om online gokken als type gokspel, waarbij een fysieke locatie online gokmogelijkheden aanbiedt, in dit geval een tabaks-/gemakszaak.

Ambtenaren, een medewerker van de Kansspelautoriteit en politieagenten stappen de winkel binnen, richten zich op de winkelier en nemen direct zijn telefoon in beslag. Opvallend is dat op de balie nog volop andere mobiele telefoons liggen. Verder is er een slordige 20.000 euro aan contant geld aanwezig. Het is allemaal precies passend bij een plek waar online gokactiviteiten plaatsvinden. (Utrechts Nieuwsblad, 30 juli 2022)

In sommige gevallen valt niet met zekerheid te zeggen om wat voor type gokspel het gaat, omdat er bijvoorbeeld over 'een illegaal kaartspel' of 'speelborden en dobbelstenen' wordt gesproken:

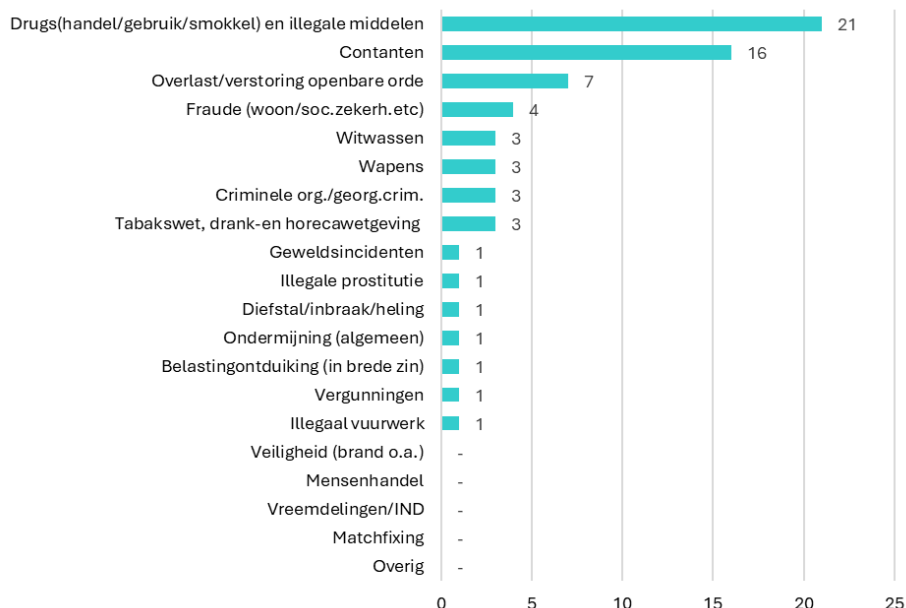
Er lag voor bijna 20.000 euro aan contant geld op tafel. Burgemeester Sharon Dijksma sloot vorige maand een bedrijfspand in het Utrechtse Zuilen, nadat de politie er een illegaal gokpaleis met speelborden en dobbelstenen aantrof. (Algemeen Dagblad, 21 februari 2023)

4.1.5 Overige criminaliteit

In ongeveer zestig procent van de geanalyseerde nieuwsberichten worden naast het (aanbieden van) illegaal gokken ook andere vormen van criminaliteit genoemd. In veertig procent van de gevallen gaat het artikel enkel over illegaal gokken.

Voor de volgende analyse zijn alleen de artikelen meegenomen waarbij ook andere vormen van criminaliteit zijn genoemd (n=37). Zoals onderstaand figuur laat zien, gaat het in meer dan de helft van de gevallen over drugs (-handel/-gebruik/-smokkel) of overige illegale middelen. Verder wordt ook vaak contant geld genoemd en in mindere mate overlast/verstoring van de openbare orde.

■ **Figuur 4.5** Vormen van overige criminaliteit (n=37)

In de meeste gevallen gaan de nieuwsberichten niet over één vorm van (overige) criminaliteit, maar worden er meerdere genoemd. In onderstaande artikel worden bijvoorbeeld ook wapens en drugs gevonden tijdens de inval:

De politie en de kansspelautoriteit hebben zaterdagavond elf verdachten aangehouden bij een inval in een bedrijfspand aan de Nieuwpoortkade in West. Meerdere verdachten werden op heterdaad betrapt bij het spelen van een illegaal pokerspel. Het onderzoeksteam zette bij de inval een speurhond in en vond in het pand naast speelkaarten ook twee blokken hasj en twee vuurwapens. De politie heeft deze spullen en ook meerdere telefoons en harde schijven in beslag genomen. (Algemeen Dagblad, 25 mei 2023)

Ook georganiseerde criminaliteit wordt in verband gebracht met illegaal gokken, zo blijkt uit het onderstaande artikel, waarbij wordt gesproken over een criminele organisatie:

Het Openbaar Ministerie (OM) eist zestien maanden cel tegen drie Haagse broers omdat ze leiding zouden hebben gegeven aan een organisatie die in horecagelegenheden en winkels in Den Haag bezoekers illegaal liet gokken. Tegen vier andere leden van het vermeende goksyndicaat eist het OM celstraffen van twaalf en negen maanden. (Haagsche Courant, 11 november 2023)

4.2 Media-analyse koffie-/theehuizen en shishalounges

Evenals in het eerdere onderzoek uit 2022 (Van Wijk et al., 2022) is een media-analyse uitgevoerd met bijzondere aandacht voor de relatie tussen illegaal gokken en verschillende locaties, in het bijzonder koffie-/theehuizen en shishalounges. Met LexisNexis is gezocht naar krantenartikelen voor de jaren 2022, 2023 en 2024. De zoektermen die gebruikt zijn, zijn hetzelfde als in het voorgaande onderzoek, inclusief verschillende mogelijkheden waarop bij de betreffende de locaties gespeeld kan worden (bijvoorbeeld shisha-lounge en shishalounge). Op deze manier wordt geprobeerd een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de locaties en illegaal gokken in de media. In eerste instantie is gezocht op de volgende zoektermen:

- Shishalounge(s)
- Shishabar(s)
- Koffiehuis of
- Theehuis of theehuizen

Wanneer het aantal resultaten met bovenstaande zoektermen te overzien was, zijn alle artikelen in totaliteit bekeken. Er is handmatig bepaald door de onderzoekers of de nieuwsberichten relevant waren. Wanneer met de zoektermen het aantal resultaten te groot was, zijn er secundaire zoektermen aan toegevoegd om gericht te kunnen zoeken. Opnieuw zijn voor vergelijkbaarheid dezelfde zoektermen aangehouden als in het eerdere onderzoek:

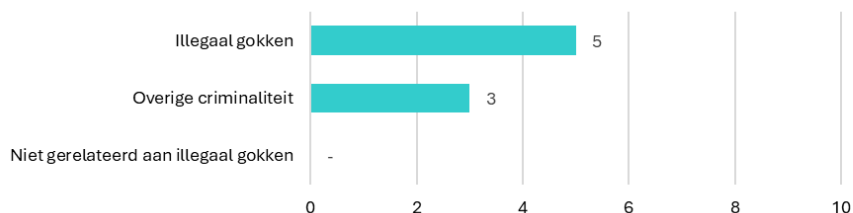
- Gokken
- Sluiting
- Burgemeester
- Overlast
- Drugs
- Gokzuil

Tot slot is ervoor gekozen om bij meerdere artikelen over hetzelfde incident slechts één artikel op te nemen in de analyse, om vertekening in de resultaten te voorkomen.

4.2.1 Algemeen

In totaal gingen vijf nieuwsartikelen over illegaal gokken en shishalounges/koffie-/theehuizen, zoals te zien is in figuur 7.6, zoals te zien is in figuur 7.6. Daarnaast ging het in drie van de vijf artikelen ook over een overige vorm van criminaliteit.

■ **Figuur 4.6** Verdeling illegaal gokken en criminaliteit (n=5)

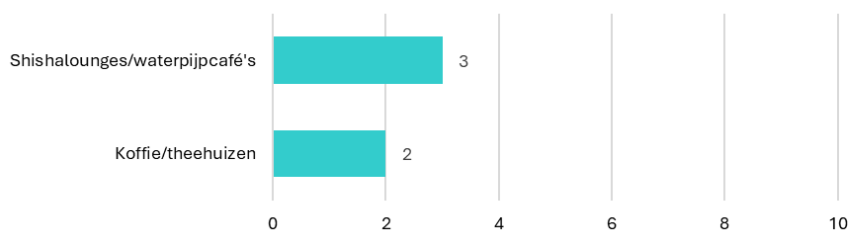

4.2.2 Locaties

In de media-analyse zijn in totaal negen artikelen gevonden die inhoudelijk betrekking hadden op een van de locaties en illegaal gokken. Hoewel in de analyses alleen gezocht is naar shishalounges en koffie-/theehuizen worden in de artikelen ook andere locaties genoemd, waarvan drie cafés en één internetcafé. Diverse acties worden besproken in de artikelen, namelijk een inval, een uitspraak van de rechter en een sluiting van het café. Er werd op verschillende manieren illegaal gegokt. Zo heeft een burgemeester een café gesloten vanwege een illegaal pokertoernooi en een andere burgemeester sloot een café vanwege een cashcenter. Geen andere vormen van criminaliteit zijn genoemd, behalve dat buurtbewoners overlast ondervonden bij een internetcafé.

Voor de volgende analyses zijn deze vier artikelen over (internet)cafés buiten de analyse gelaten, waardoor het totaal aantal artikelen over illegaal gokken in de context van koffie-/theehuizen en shishalounges op vijf uitkomt. In 2022 waren er drie artikelen over koffie-/theehuizen en shishalounges en illegaal gokken. In 2023 waren het twee artikelen en in 2024 zijn er geen artikelen gevonden die betrekking hadden op de betreffende locaties en illegaal gokken.

■ **Figuur 4.7** Locaties (n=5)

Een voorbeeld van een artikel over één van de onderzochte locaties gaat over de sluiting van drie maanden vanwege illegaal gokken:

Je kon er illegaal wedden op tal van wedstrijden, er waren clandestiene pokertoernooien waar 40.000 over tafel ging én er was thee. Een anonieme tip leidde tot de inval op 28 oktober

vorig jaar bij Theehuis Kerkelanden in Almelo. Burgemeester Gerritsen gooide het theehuis voor drie maanden op slot. Verhuurder Beter Wonen wil nu de ondernemer via een kort geding eruit zetten. (Algemeen Dagblad, 12 februari 2022)

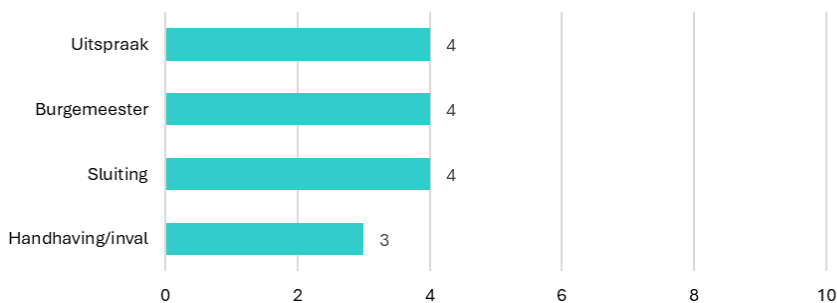
Ook shishalounges worden in artikelen genoemd als locaties waar illegaal gokkt wordt. Een shishalounge moest bijvoorbeeld sluiten vanwege een aantal wettelijke overtredingen, waaronder illegaal gokken:

De een was succesvol leverancier van gokmachines, de ander wilde een eigen casino oprichten. Zodoende kwamen de Rotterdamse Ronald B. en de Enschedese Hendrik ten V. met elkaar in contact. Beiden waren pioniers, altijd in voor iets nieuws. En zo ontstond in 2014 het idee om een nieuw betaalsysteem op de markt te brengen: een Cash Center. Drie jaar later stonden de langwerpige, rode apparaten in tientallen cafés, nachtwinkels, snackbars en shishalounges, verspreid over Nederland. (De Volkskrant, 3 februari 2023)

4.2.3 Handhaving

In de artikelen worden diverse acties besproken naar aanleiding van illegaal gokken bij shishalounges en koffie-/theehuizen. In vier van de vijf nieuwsartikelen wordt de uitspraak met betrekking tot de straf gedeeld (zie Figuur 4.8). Daarnaast werd in meerdere artikelen gesproken om een handhavingsactiviteit; dit betrof bijvoorbeeld een inval op de locatie. Bij de aanpak van illegaal gokken spelen burgemeesters ook een belangrijke rol. In vier van de vijf artikelen wordt de burgemeester genoemd die betrokken was bij de aanpak van het illegale gokken door middel van een sluiting van de locatie.

■ **Figuur 4.8** Acties (n=5)

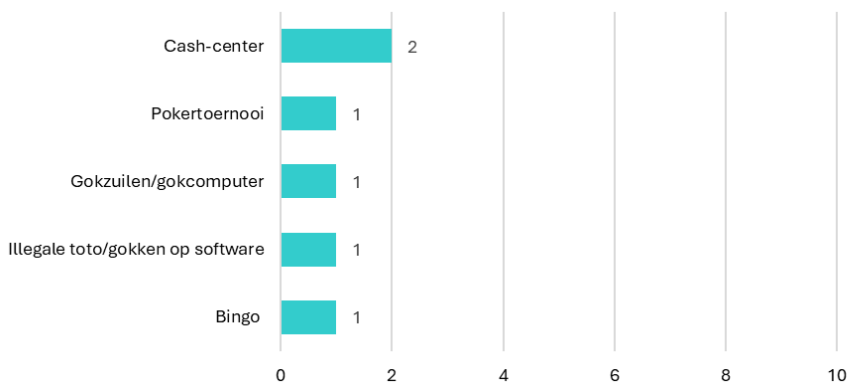
Opvallend hierbij is dat een aantal van de artikelen gaan over een situatie waarin door de rechter beoordeeld wordt dat de opgelegde maatregel (vaak een sluiting) onterecht is. Dit gebeurt bijvoorbeeld omdat de burgemeester zijn of haar beslissingen niet goed genoeg onderbouwd heeft:

Tóch fluit de rechter Gerritsen terug. “De burgemeester heeft onvoldoende gemotiveerd dat de openbare orde in geding was en dat het pand daarom moest worden gesloten”, stelt de rechter in zijn uitspraak. Gerritsen heeft ‘slechts opgesomd’ welke gevaren zich in het algemeen kunnen voordoen bij illegale kansspelen, bijvoorbeeld dat het dat het criminaliteit aantrekt en aanleiding kan zijn tot conflicten en geweldsdelicten, meldt het vonnis. (De Twentsche Courant Tubantia, 3 juni 2023)

4.2.4 Gokspellen

In de artikelen worden verschillende soorten illegale gokspellen genoemd. In sommige artikelen wordt slechts gesproken over ‘illegaal gokken’ waardoor het niet duidelijk is om welke specifieke gokspellen het gaat. In de onderstaande figuur staat weergegeven welke gokspellen wel genoemd worden in de nieuwsberichten.

■ **Figuur 4.9** Type gokspel (n=5)

Een cash center is een betaaldienst, maar het kan ook gebruikt worden om online te gokken voor contact geld.

Dat Temptation Lounge aan de Lange Groenendaal dicht moest, was niet om een kleine misstap, maar om een optelsom van zaken die het daglicht niet kunnen verdragen. Dat was althans wat Gouda aangaf, toen de zaak voor maanden op slot werd gedraaid. Dat gebeurde na een politie-inval in 2018, waarbij agenten een zakje vonden met daarin 9,7 gram hasj. Daarbij nam de politie ook een cash center in beslag. In zo’n gokzuil kunnen grote bedragen op een account worden gezet, waarschijnlijk om er illegaal mee te gokken. De eigenaar heeft daarmee een ‘aanzienlijke’ omzet gedraaid. (Algemeen Dagblad, 7 juli 2022)

4.2.5 Criminaliteit

Naast illegaal gokken komen in sommige artikelen ook andere illegale gedragingen naar voren. Zo wordt in het volgende artikel ook gesproken over drugshandel en geweldsincidenten.

Al sinds 2015 zou in en om Temptation Lounge sprake zijn van ‘een veelheid aan’ illegale zaken, waaronder witwassen. De eigenaar wordt verweten dat hij dubieuze contacten heeft, door om te gaan met respondenten die een strafblad hebben met daarop geweldsincidenten en overtredingen van de Opiumwet en Wet wapens en munitie. Deze personen zouden zich bezighouden met de georganiseerde drugshandel. (Algemeen Dagblad, 7 juli 2022)

In een artikel gaat het uitsluitend om illegaal gokken en worden er geen andere vormen van criminaliteit genoemd. In het onderstaande figuur wordt weergegeven hoe vaak de verschillende vormen van overige criminaliteit zijn genoemd.

Figuur 4.10 Overige criminaliteit (n=5)

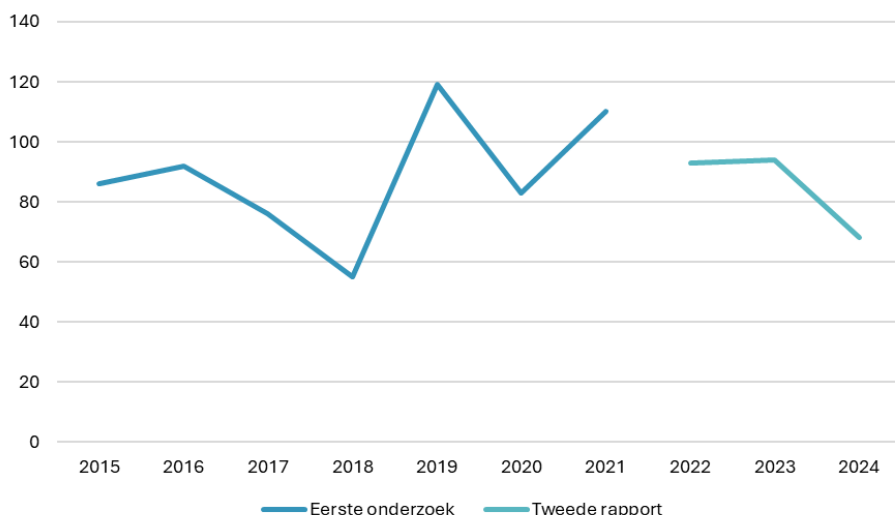

4.3 Vergelijking tussen de perioden 2015 t/m 2021 en 2022 t/m 2024

In deze paragraaf vergelijken we de twee media-analyses uit de perioden 2015 t/m 2021 en 2022 t/m 2024. We onderzoeken hoe illegaal gokken in nieuwsartikelen wordt beschreven - of het als hoofdonderwerp of als nevenaspect wordt besproken- en vergelijken de variatie in acties, locaties en typen gokspelen. Daarnaast bekijken we of en in hoeverre andere vormen van criminaliteit in de berichtgeving ten tijde van de twee perioden worden genoemd.

Voor beide onderzoeksperioden is via LexisNexis gezocht met de term “illegaal gokken”. In Figuur 4.11 staat het aantal nieuwsberichten met de deze term per jaar.

■ **Figuur 4.11** Aantal nieuwsberichten per jaar (2015 t/m 2021 en 2022 t/m 2024)

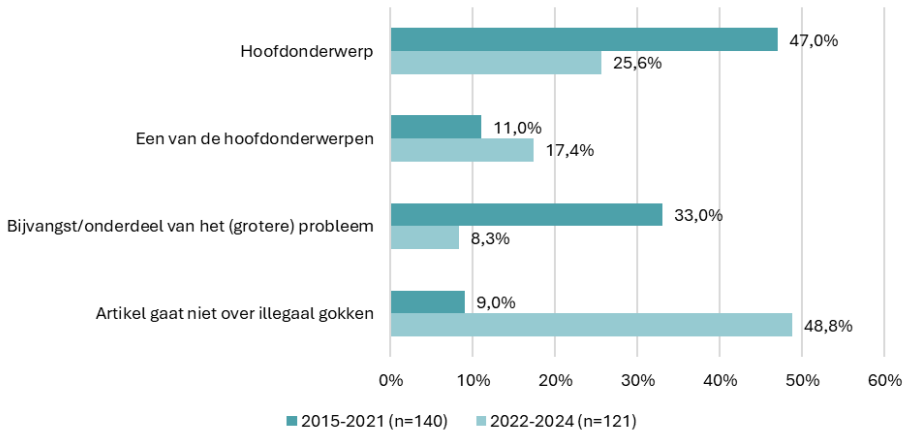

Niet alle 621 artikelen zijn voor de eerste media-analyse (periode 2015 t/m 2021) onderzocht. Voor elk jaar is er een steekproef genomen van twintig nieuwsberichten. In totaal zijn er voor deze analyse 140 nieuwsberichten geanalyseerd. Voor de tweede media-analyse (periode 2022 t/m 2024) zijn alle ‘hits’ (n=255) geanalyseerd. Zoals vermeld in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk, waren er 133 artikelen irrelevant en zijn uiteindelijk 121 artikelen nader onderzocht.

4.3.1 Algemene gegevens mediaberichtgeving

In onderstaande figuur valt af te lezen dat in de periode 2015 t/m 2021 illegaal gokken relatief vaker het hoofdonderwerp was of een bijvangst/onderdeel van het (grotere) probleem. In de periode 2022 t/m 2024 is illegaal gokken relatief vaker één van de hoofdonderwerpen geweest.

■ **Figuur 4.12** Verschil in voorkomen van illegaal gokken in artikelen(n=261)

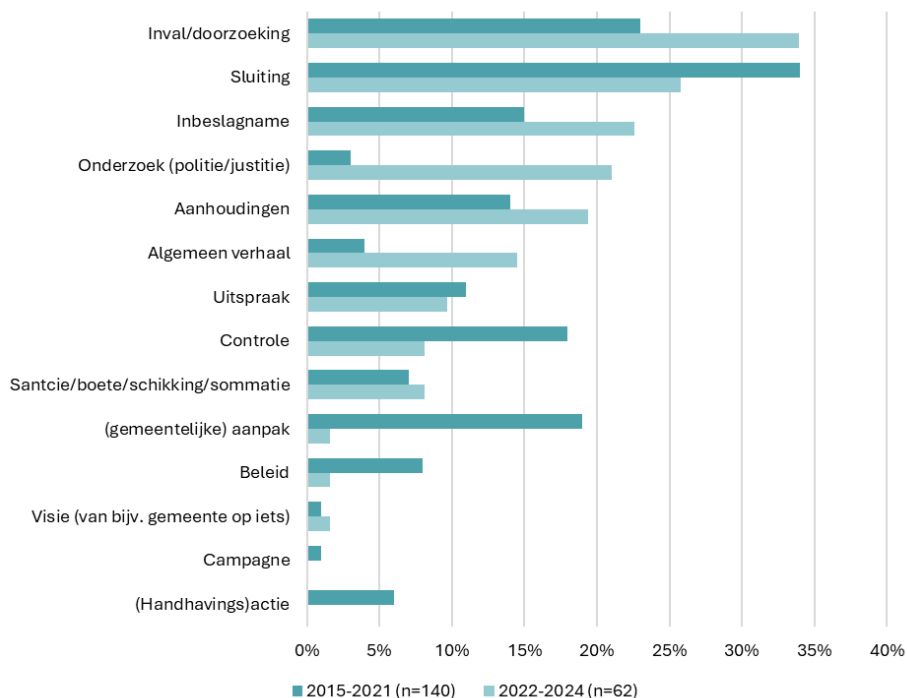

Een belangrijke kanttekening betreft de groep artikelen die geen betrekking heeft op illegaal gokken. In de media-analyse van 2015 t/m 2021 zijn deze artikelen wel meegenomen in de verdere analyses, waardoor het totaal aantal geanalyseerde nieuwsberichten op 140 bleef. Zoals eerder vermeld, is in de huidige analyse (2022 t/m 2024) besloten deze artikelen buiten beschouwing te laten, omdat ze bijna de helft van het totaal uitmaakten en daarmee een vertekend beeld konden geven. In totaal zijn er dus 202 artikelen meegenomen voor de komende vergelijkingsanalyse, 140 uit de periode 2015 t/m 2021 en 62 uit de periode 2022 t/m 2024.

4.3.2 Vergelijking in ondernomen acties

De twee meest voorkomende acties bij beide onderzoeksperioden zijn een sluiting en inval/doorzoeking. Een sluiting is de meest voorkomende actie bij de media-analyse van de periode 2015 t/m 2021, terwijl dat bij de periode 2022 t/m 2024 een inval/doorzoeking was. Een inbeslagname of aanhoudingen zijn in de media relatief vaker voorgekomen tussen 2022 en 2024. Een controle is vaker voorgekomen in de media tussen 2015 t/m 2021. Opvallende verschillen zijn te zien bij de acties 'onderzoek (politie/justitie)' en 'gemeentelijke aanpak'. Uit de media-analyse van 2015 t/m 2021 komt relatief aanzienlijk vaker de gemeentelijke aanpak naar voren, terwijl bij de media-analyse van 2022 t/m 2024 relatief vaker onderzoek door politie of justitie wordt gezien.

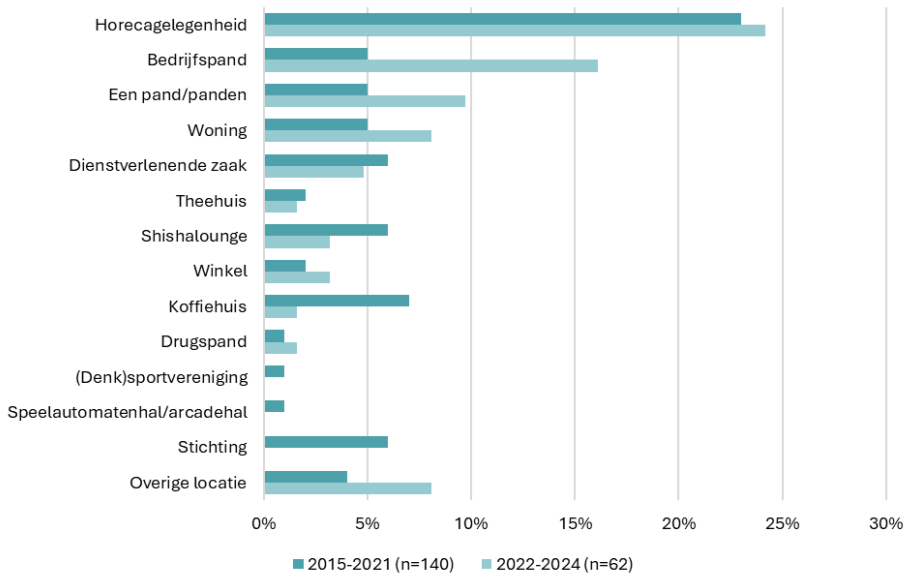
■ **Figuur 4.13** Verschil in percentages van verschillende acties (n=202)

4.3.2 Vergelijking locaties

Horecagelegenheden worden bij beide media-analyses het vaakst genoemd als locatie waar illegaal gokken is voorgekomen, zoals te zien is in onderstaand figuur. Dit betreffen bijvoorbeeld cafés of restaurants. Verder zijn er wel verschillen op te merken bij diverse andere locaties. Zo zijn bedrijfspanden (bijv. van een autobedrijf), overige panden (niet gespecificeerd) en woningen relatief vaker genoemd in de artikelen die in de periode van 2022 tot en met 2024 verschenen. Van 2015 tot en met 2021 zijn voornamelijk shishalounges en koffie-/theehuizen relatief vaker genoemd in de artikelen.

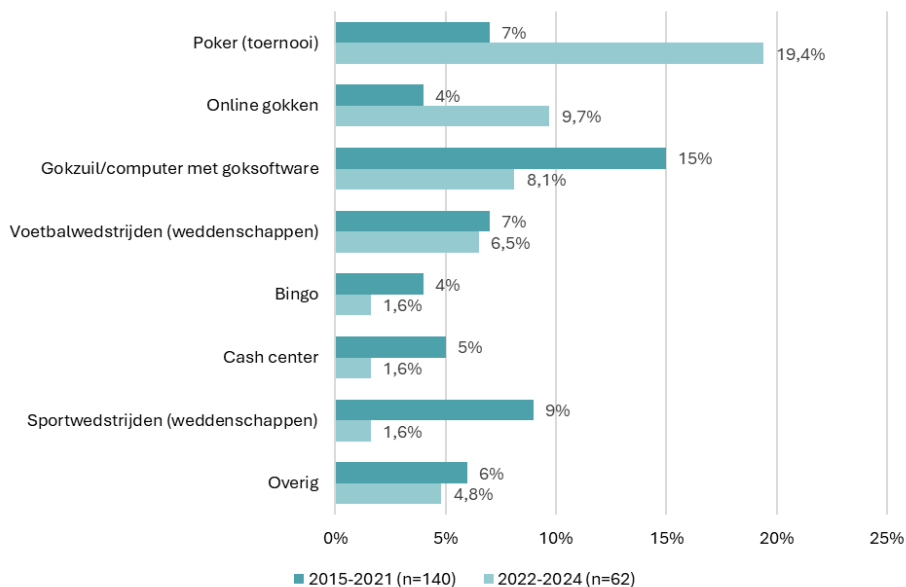
■ **Figuur 4.14** Verschil in percentages van locaties (n=202)

4.3.4 Vergelijking in type gokspel

(Illegaal) pokeren of pokertoernooien is/zijn in de periode van 2022 tot en met 2024 relatief vaker genoemd dan van 2015 tot en met 2021. Bij de media-analyse van 2015 t/m 2021 is een gokzuil/computerterminal met goksoftware het meest voorkomende type gokspel. Online gokken komt relatief vaker voor in de recente media-analyse, terwijl bingo, cashcenter en wedden op sportwedstrijden relatief vaker voorkomen in de periode van 2015 tot en met 2021.

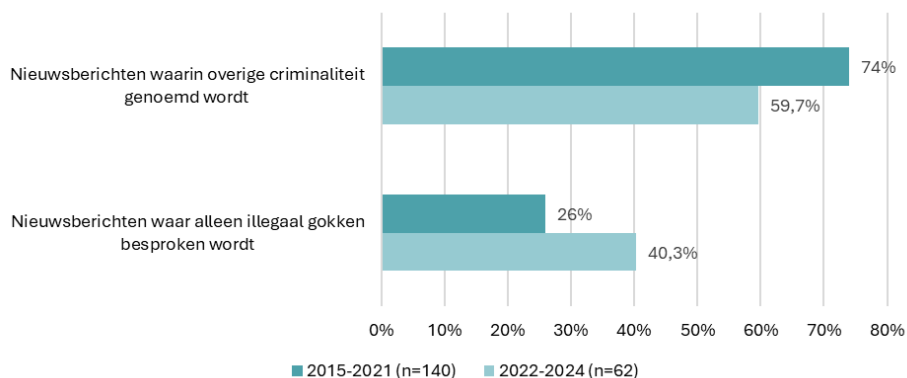
■ **Figuur 4.15** Verschil in diverse vormen van illegaal gokken (n=202)

4.3.5 Vergelijking in nieuwsberichten waarin overige criminaliteit wel of niet benoemd wordt

Meer dan 70 procent van de onderzochte nieuwsartikelen van 2015 tot en met 2021 gaan ook over andere vormen van criminaliteit. In iets minder mate, maar nog steeds de meerderheid, geldt dat ook voor de meeste nieuwsartikelen uit 2022, 2023 en 2024.

■ **Figuur 4.16** Verschil in noemen van overige criminaliteit (n=202)

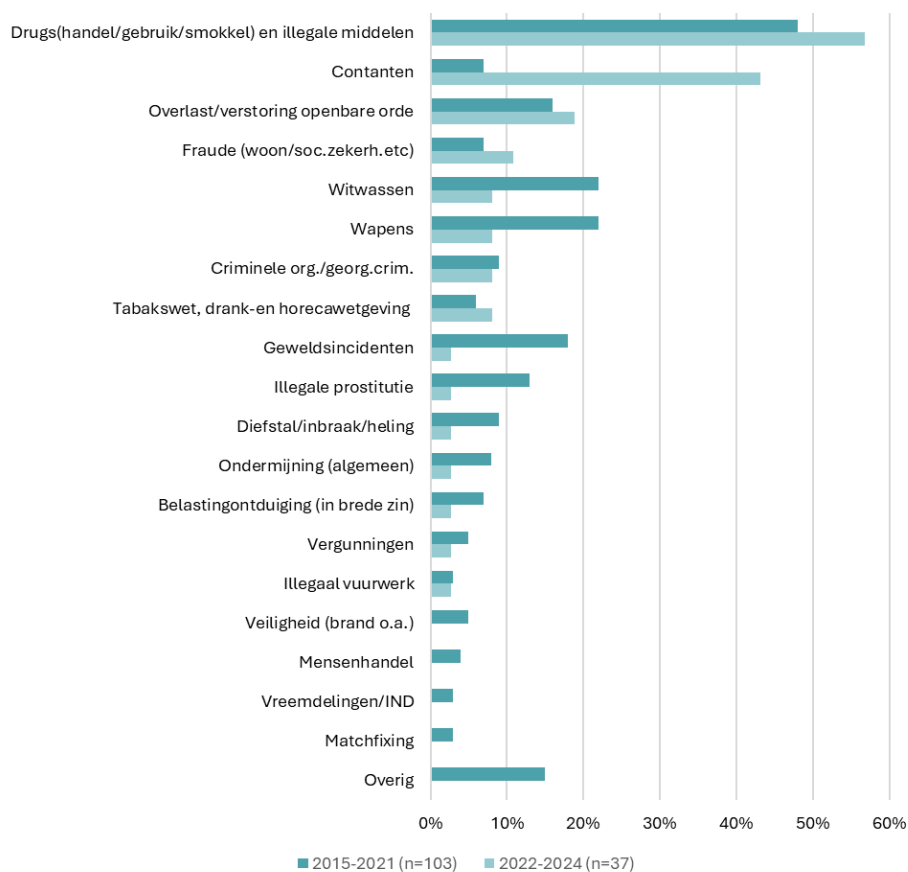

Voor de volgende analyse zijn uitsluitend artikelen onderzocht waarin ook andere vormen van criminaliteit worden genoemd. In de periode 2015 t/m 2021 betrof dit 103 artikelen, terwijl in de periode 2022 t/m 2024 dit aantal 37 was.

De meest voorkomende overige vormen van criminaliteit in beide analyses zijn de handel, het gebruik of de smokkel van drugs en andere illegale middelen. Daarnaast worden contante geldstromen in de periode 2022 t/m 2024 relatief vaker genoemd dan in 2015 t/m 2021.

Criminaliteitsvormen die in de periode van 2015 tot en met 2021 vaker naar voren kwamen, zijn witwassen, wapens, geweldsincidenten en illegale prostitutie. Opvallend is dat bepaalde vormen van criminaliteit, zoals respondentenhandel, vreemdelingen/IND en matchfixing, in de meest recente analyse (2022 t/m 2024) niet meer worden genoemd, terwijl deze in de vorige periode wel werden gerapporteerd.

■ **Figuur 4.17** Verschil in diverse vormen van overige criminaliteit (n=140)

4.4 Resumé

Uit de analyse van de media-en nieuwsberichten uit de periode van 2022 t/m 2024 komt naar voren dat de term 'illegaal gokken' geregeld voorbijkomt. Het aantal nieuwsberichten varieert per jaar tussen de 68 en 94. In een aanzienlijk deel van deze nieuwsberichten ging het echter niet daadwerkelijk over illegaal gokken, maar werd de term alleen genoemd. Wanneer het wel daadwerkelijk over illegaal gokken ging, was illegaal gokken het vaakst het hoofdonderwerp van het nieuwsartikel. De meest voorkomende maatregelen tegen illegaal gokken waren invallen, sluitingen en inbeslagnames. De locaties variëren, met horecagelegenheden en bedrijfspanden als meest genoemde plekken. Hoewel het type gokspel vaak ongespecificeerd blijft, kwamen illegale pokertoernooien het meest voor. In de meerderheid van de artikelen ging het ook over een andere vorm van criminaliteit, waarbij vooral het gebruik, de handel of het smokkelen van drugs of andere illegale middelen worden genoemd.

In de specifieke media-analyse zijn vijf artikelen gevonden die inhoudelijk betrekking hadden op illegaal gokken in shishalounges en koffie-/theehuizen. De artikelen beschrijven verschillende handhavingsacties, zoals invallen en juridische uitspraken, bijvoorbeeld dat een locatie ten onrechte is gesloten vanwege illegaal gokken. De burgemeester speelde dan een rol, meestal in verband met een sluiting van de locatie. Soms bleek er sprake te zijn van andere mistanden, zoals drugsproblematiek of overlast.

Voor de vergelijking van de twee media-analyses zijn in totaal 202 artikelen meegenomen in de analyse. Het aantal artikelen uit de media-analyse van 2015 t/m 2021 is hoger (n=140) dan het aantal artikelen uit de media-analyse van 2022 t/m 2024 (n=62). Dit komt voornamelijk doordat de meest recente media-analyse een kortere onderzoeksperiode betreft. Gemiddeld genomen verschilt het aantal artikelen per jaar weinig. Uit de vergelijking van de twee media-analyses komt naar voren dat sluitingen en invallen de meest voorkomende handhavingsacties waren, met inbeslagnames en aanhoudingen die recentelijk zijn toegenomen. Ook politie- en justitieonderzoeken zijn in de periode 2022 t/m 2024 relatief vaker voorgekomen, terwijl de gemeentelijke aanpak eerder prominenter was. Horecagelegenheden waren in beide perioden de meest voorkomende locaties, met recentelijk vaker berichtgeving over bedrijfspanden, terwijl shishalounges en koffie-/theehuizen eerder vaker werden genoemd in de berichtgeving. De mediaberichten over illegale pokertoernooien zijn in de laatste jaren relatief toegenomen, terwijl spelen op gokzuilen en sportwedstrijden eerder meer voorkwamen. Drugsproblematiek is in beide perioden de meest voorkomende andere vorm van criminaliteit die samen met illegaal gokken in het nieuwsartikel wordt genoemd.

5

5. Beantwoording onderzoeksvragen en conclusies

In dit laatste hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen en geven de conclusies (per onderzoeksvraag) weer. We besluiten het geheel met implicaties van het onderzoek voor Nederlandse Loterij, de Kansspelautoriteit (Ksa) en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

5.1 Profielen van (il)legale gokkers

De eerste onderzoeksvraag luidt: ‘Wat is het profiel van de deelnemers aan illegale land-based en online kansspelen, verdeeld over de verschillende kansspelen?’

We maken hierbij onderscheid tussen de overeenkomstige kenmerken die bij (vrijwel) alle illegale kansspelers terugkomen – een algemeen profiel – en specifieke profielen. De basis hiervoor is een grootschalig panelonderzoek onder ruim 15.000 Nederlanders met gewogen data.

5.1.1 Algemeen profiel

Uit de analyses is gebleken dat er enkele achtergrondkenmerken naar voren komen in het schetsen van de ‘typische illegale gokker’. In iedere analyse komt naar voren dat het overwegend (jonge) mannen (18-35 jaar) zijn die aan de verschillende illegale kansspelen deelnemen. Verder blijkt dat van de achttienjarige illegale gokkers, ruim driekwart langer dan een jaar speelt, dus op minderjarige leeftijd al is begonnen met gokken. Ook van de spelers in de leeftijdscategorie boven de achttien, namelijk spelers van negentien tot en met 23 jaar, startte ruim een derde op minderjarige leeftijd.¹⁹ Het aandeel illegale gokkers dat op minderjarige leeftijd is gestart ligt bij ieder afzonderlijk kansspel boven de tien procent. Dit percentage is bij de online kansspelen groter dan bij de offline kansspelen en ruim groter bij illegale deelnemers dan legale deelnemers aan kansspelen. Dit is in lijn met wat het Trimbos-

¹⁹ Dit valt waarschijnlijk nog hoger uit, aangezien de antwoordcategorieën over de start met spelen als volgt luiden: 1) afgelopen jaar, 2) 1-5 jaar, 3) 6-10 jaar en 4) langer dan 10 jaar geleden. Er kan dus met zekerheid gezegd worden dat van de 19-23-jarigen die 6 jaar of langer geleden hebben aangevinkt zij op minderjarige leeftijd zijn begonnen met gokken. Het is echter aannemelijk dat dit ook het geval is bij een deel van de 19- of 20-jarigen die 1-5 jaar geleden hebben aangekruist.

instituut schrijft op basis van hun bevindingen uit de ‘ScholierenMonitor’. Daaruit blijkt dat één op de vijftien middelbare scholieren in het laatste jaar heeft gegokt.²⁰ Volgens het Trimbos kan een verklaring zijn dat de minderjarigen gokken bij illegale aanbieders, waar er minder controle op de leeftijd en identiteit van de speler is, maar ook dat zij gebruikmaken van accounts (of gegevens) van anderen (volwassenen).

Daarnaast zijn er onder de deelnemers aan illegale kansspelen relatief gezien (t.o.v. de verdeling in de maatschappij/steekproef) vaker respondenten met een (zowel westerse als niet-westerse) migratieachtergrond. Bij ieder afzonderlijk kansspel is bovendien het aandeel respondenten zonder migratieachtergrond kleiner dan dat in de maatschappij en dus (door de weging) in de steekproef aanwezig is. In de paneldata waarover de analyses in dit onderzoek uit zijn gevoerd is er een ondervertegenwoordiging van personen met een migratieachtergrond ten opzichte van de verdeling in de samenleving. Volgens cijfers uit 2024 van het CBS heeft 72,1 procent van de inwoners van Nederland geen migratieachtergrond (zowel zelf als beide ouders zijn in Nederland geboren), waar deze groep in ons onderzoek 86,3 procent betreft.²¹ Dit komt in onderzoek vaker voor, onder andere door de mindere bereikbaarheid van deze groep met migratieachtergrond. Ondanks deze ondervertegenwoordiging blijkt dus dat personen met een migratieachtergrond relatief vaker illegaal gokken.

Laagopgeleiden nemen in mindere mate dan middelbaar en hoogopgeleiden deel aan illegale kansspelen. Ook qua inkomen geldt dat degenen met een beneden modaal inkomen minder passen binnen het profiel ‘illegaal gokker’ dan de twee erboven ((bijna) modaal en hoger). Het lijkt er dus op dat respondenten die meer geld te besteden hebben eerder gokken dan respondenten die over minder geld kunnen beschikken. Verder is gevonden dat bij ieder type van de illegale kansspelen de groep deelnemers uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag oververtegenwoordigd is ten opzichte van de steekproef. Personen uit deze steden gokken vaker illegaal dan respondenten uit andere plaatsen.

Tot slot is er qua achtergrondkenmerken een profiel te koppelen aan de illegale gokkers om deze eerste onderzoeksvraag te beantwoorden: het *mentality*-profiel. Daarbij zijn er twee profielen die opvallen: de zogeheten opwaarts mobiele en de impulsieve individualisten. De eerste groep kenmerkt zich als (ook) individualistisch, carrière- en statusgericht en heeft een fascinatie voor risico en spanning, ofwel kenmerken die goed passen bij gokken. De impulsieve individualisten, ook wel ‘gemaksgeoriënteerden’ genoemd, zijn personen die te zien zijn als spontane consumenten. Ook dit sluit goed aan bij (illegaal) gokken, waarbij online mogelijkheden en deelname aan de meer risicovolle kansspelen, het spontane karakter verder versterken.

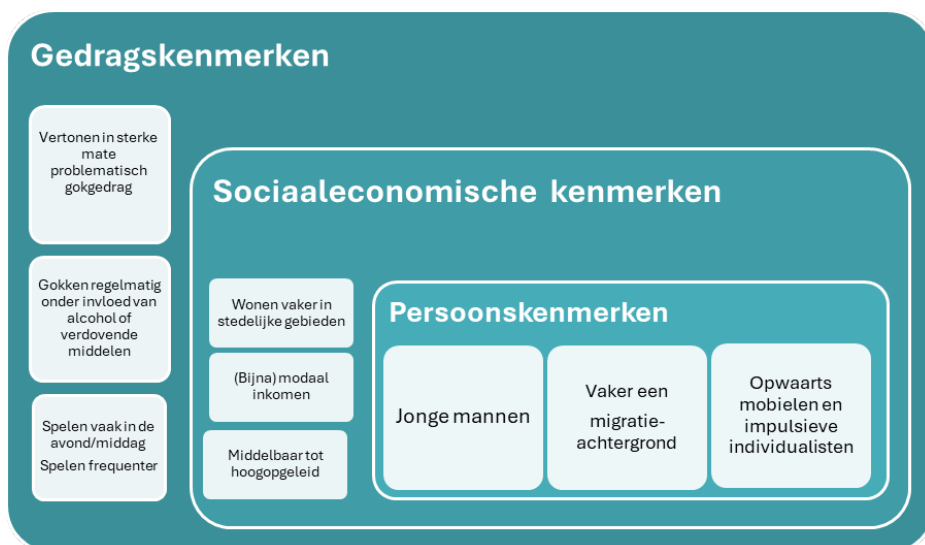
Naast achtergrondkenmerken is ook onderzocht wanneer respondenten gokten en of zij daarbij alcohol en/of verdovende middelen gebruikten. Illegale gokkers lijken meer dan de gemiddelde Nederlander verdovende middelen te gebruiken. Van de deelnemers aan illegale kansspelen gebruikte steeds ruim een kwart bij het laatste spel ‘verdovende middelen’. Dit is opvallend, vooral gelet op het feit dat volgens het Trimbos-instituut 24,3 procent van de

20 Opvallend veel scholieren vaperen en gokken online voor geld - Trimbos-instituut

21 Hoeveel inwoners hebben een herkomst buiten Nederland | CBS

18-plus bevolking in Nederland ooit cannabis heeft gebruikt.²² Illegale gokkers gebruikten met name in de avond of in de middag (voor het laatst). Meer dan een derde dronk alcohol bij vijf van de zes kansspelen. De helft dronk bij de laatste deelname aan bepaalde online weddenschappen (zoals op sportwedstrijden, online poker en online casinospelen). Het blijkt dat illegale gokkers in sterke mate problematisch gokgedrag vertonen. Voor de illegale deelnemers aan offline kansspelen geldt dat bijna de helft van hen volgens de *Problem Gambling Severity Index* (PGSI, uitgewerkt in bijlage D) problematisch gokgedrag vertoont, waar dit bij de online kansspelen meer dan zestig procent van de illegale gokkers betreft. Dit terwijl van de recent spelende legale gokkers de percentages probleemgokkers variëren van 4,3 procent (spelen op gokzuilen) tot 37,2 procent (poker). In de gehele groep van ongeveer twaalfduizend personen van wie het gokgedrag is gemeten, vertoont slechts 5,5 procent problematisch gokgedrag. Van de groep illegale gokkers die problematisch gokgedrag vertonen, valt de frequentie waarmee zij spelen op. Zo geldt voor ieder van de zes kansspelen dat de illegale deelnemers zowel (ruim) vaker ten minste dagelijks als wekelijks hebben gespeeld in de voorgaande vier weken dan de deelnemers aan legale kansspelen. Deze laatste groep speelde vaker ten minste één keer per maand, maar minder dan wekelijks.

■ Profiel deelnemers illegale kansspelen

Profielen bij specifieke kansspelen

Naast bepaalde kenmerken die de 'illegaal gokker' kenmerken, is er ook een aantal kenmerken die van toepassing zijn op één of meerdere specifieke illegale kansspelen. Illegale loterijen lijken populairder te zijn onder de oudere deelnemers dan bij de deelname aan de overige illegale kansspelen. Daar is de groep 55-plussers steeds zo'n vijf procent of lager, waar dit bij de

illegale loterijen 13,6 procent is. Bij dit kansspel is de hoogste gemiddelde leeftijd gevonden, de laagste leeftijd is gevonden bij online sportweddenschappen. De jongste leeftijdsgroep (18-35 jaar) is overal sterk oververtegenwoordigd als het gaat om de deelname aan illegaal gokken. Het aantal spelers uit de jongste categorie dat deelneemt aan het betreffende kansspel is het grootst bij online sportweddenschappen en casinospelen. Bovendien lijken de hoogopgeleide spelers een voorkeur te hebben voor online sportweddenschappen en poker. Ditzelfde geldt voor gokkers uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Wat betreft inkomen nemen personen met een beneden modaal inkomen het vaakst deel aan online casinospelen.

Als het gaat om middelengebruik en problematisch gokgedrag komt in beide gevallen online sportwedden als 'nummer één' eruit, daarna volgen online poker en online casinospelen. Onder illegale gokkers die problematisch gokgedrag vertonen, vindt meer alcohol- en verdovende middelengebruik plaats dan bij offline (illegale) kansspelen. De toegankelijkheid van online kansspelen zal hierbij waarschijnlijk een rol spelen: het kan immers overal en dus ook in combinatie met het nuttigen van alcohol en/of verdovende middelen.

Er kan tevens een scheiding worden gemaakt tussen de online en offline ofwel 'land-based' kansspelen. Zo lijken deelnemers aan online illegale kansspelen wat vaker man en jonger te zijn, waar ze ook (nog) vaker uit de drie grootste steden komen ten opzichte van deelnemers aan land-based illegale kansspelen. De laatstgenoemde groep heeft dan juist weer vaker een migratieachtergrond. Qua kenmerken lijkt gemak een rol te spelen. Deelnemers aan online illegale kansspelen speelden namelijk vaker voor het laatst in de ochtend, al is het slechts een vijfde van de deelnemers (tegenover een tiende van de deelnemers aan verschillende illegale land-based kansspelen). Deelnemers aan illegale online kansspelen gebruikten bovendien vaker alcohol of verdovende middelen bij hun laatste spel dan dat dit bij land-based kansspelen gebeurde.

■ Profiel deelnemers bij specifieke kansspelen

5.1.2 Profielen van deelnemers aan één of juist meerdere illegale kansspelen

Naast het schetsen van een profiel van illegale gokkers als geheel, is er in dit onderzoek ook achterhaald of er binnen deze groep een bepaald profiel te koppelen is aan deelnemers aan

meerdere illegale kansspelen tegenover deelnemers aan slechts één illegaal kansspel, zoals dat eerder ook in ons rapport ‘Kaarten keren’ in 2021 is gedaan (en in 2022 is gepubliceerd). Van de 1.071 illegale gokkers in ons onderzoek speelde een kleine 45 procent minstens twee illegale kansspelen. Deze groep is gemiddeld zo’n zes jaar jonger dan de illegale deelnemers die eenmalig speelden. De illegale gokkers die meerdere keren gokten op illegale kansspelen, hebben relatief vaker een westerse of niet-westerse migratieachtergrond. Daarnaast zijn van de illegale gokkers die meerdere keren gokten op illegale kansspelen vaker hoogopgeleid dan de deelnemers die eenmalig deelnamen en komen ze vaker uit de drie grootste steden, terwijl deelnemers die eenmalig gokten vaker uit het noorden, oosten en zuiden van Nederland komen. Wat betreft het mentality-profiel kunnen de deelnemers die vaker illegaal gokten worden geprofileerd als naar risico en spanning zoekende ‘opwaarts mobilen’, maar ook als ‘kosmopolieten’. Dit laatstgenoemde profiel staat voor open en kritische wereldburgers die als waarden zowel beleven en genieten hebben en zaken als maatschappelijk succes en materialisme belangrijk vinden.

■ Profiel deelnemers meerdere illegale kansspelen

Mate van probleemgokken onder de illegale gokkers

Tot slot blijkt uit het schetsen van het profiel ‘illegaal gokker’ in dit onderzoek in welke mate de deelnemers aan illegale kansspelen problematisch gokgedrag vertonen. Van alle personen die ooit wel eens gegokt hebben, is dit aandeel niet zo groot: ruim vijf procent van hen wordt op basis van de door ons voorgelegde screeningslijst als ‘problematisch gokker’ gezien. Problematisch gokgedrag komt in sterkere mate voor bij de deelnemers aan online kansspelen ten opzichte van offline ofwel *land-based* kansspelen. De illegale gokkers lijken op dit vlak een ander profiel te hebben dan de gehele groep respondenten die ooit gokte: van ieder illegaal kansspel is het gedeelte probleemgokkers minstens bijna de helft. Van de groep gokkers die op illegale sportwedenschappen gokt vertoont veruit het grootste gedeelte problematisch gokgedrag: bijna driekwart. Bij illegale pokerspelen is dit bijna twee derde en bij online casinospelen is dit ruim zeventig procent. Deelnemers aan illegale online sportwedenschappen hebben zich het vaakst ingeschreven bij Loket Kansspel en/of Cruks,

twee instanties die respondenten helpen bij hun gokverslaving. Minstens (ongeveer) een vijfde van alle deelnemers aan een illegaal kansspel heeft ooit op minstens één van deze instanties een beroep gedaan. Veel gokkers lijken niet door te hebben dat zij bij illegale aanbieders spelen. Bij ieder kansspel is er namelijk een groep van minstens ruim een derde (tot ruim de helft) van de illegale deelnemers die stelt zeker te weten dat elke aanbieder waar zij bij speelden een vergunning heeft.

Deze problematiek lijkt terug te komen in de karakteristieken van deelname aan bepaalde kansspelen. Zo geldt voor vijf van de zes kansspelen dat illegale deelnemers (veel) meer hebben ingezet bij het laatste spel dan puur legale deelnemers. Daarnaast geldt voor ieder kansspel dat personen die illegaal speelden frequenter (lees: vaker dagelijks of wekelijks) speelden dan deelnemers die alleen bij legale aanbieders speelden.

Kernconclusies illegale land-based en online kansspelen

1. Illegale land-based kansspelen worden vaker gespeeld door oudere deelnemers, in het bijzonder loterijen en juist minder vaak door mannen dan online kansspelen.
2. Online illegale kansspelen worden vaker gespeeld door personen zonder migratieachtergrond en uit de drie grootste steden dan land-based kansspelen.
3. Met name illegale deelnemers speelden bij de laatste deelname aan online kansspelen met ruim hogere bedragen dan bij de land-based kansspelen.
4. Het aandeel illegale gokkers dat op minderjarige leeftijd is gestart ligt bij ieder afzonderlijk kansspel boven de tien procent. Dit percentage is bij de online kansspelen groter dan bij de offline kansspelen en ruim groter bij illegale deelnemers dan legale deelnemers aan kansspelen.²³
5. Het is aannemelijk dat minderjarigen die startten met gokken vooral bij illegale kansspelen startten met spelen vanwege de geringe controle op identiteit/leeftijd door illegale onlineaanbieders.
6. Vooral mannen (leeftijd 18-35 jaar) met (relatief vaker) een migratieachtergrond en als woonplaats Amsterdam, Rotterdam of Den Haag nemen deel aan illegale kansspelen
7. Deelnemers aan *meerdere* illegale kansspelen zijn jonger dan deelnemers aan één illegaal kansspel, hebben relatief vaker een migratieachtergrond en wonen vaker in de drie grootste steden.
8. Bij jongeren zijn illegale online sportwedenschappen populair gevolgd door illegale casinospelen en poker.
9. Illegale gokkers zijn vaker middelbaar of hoogopgeleid en hebben een gemiddeld tot hoog inkomen.

23 Een andere mogelijkheid is dat de minderjarigen gebruik hebben gemaakt van een creditcard van een volwassene, maar dit zal – getalsmatig – een minder plausibele verklaring zijn voor de bevindingen.

10. Illegale gokkers spelen het vaakst in de avond of middag en gebruiken hierbij regelmatig alcohol en/of verdovende middelen.
11. Illegale gokkers spelen frequenter.
12. Problematisch gokgedrag komt in sterkere mate voor bij de deelnemers aan online kansspelen ten opzichte van offline ofwel land-based kansspelen. De illegale gokkers lijken op dit vlak een ander profiel te hebben dan de gehele groep respondenten die ooit gokte: van ieder illegaal kansspel is het gedeelte probleemgokkers minstens bijna de helft.
13. Een groot gedeelte van de illegale gokkers heeft niet door bij aanbieders zonder vergunning te spelen.

5.2 Retailers onderzocht

De tweede onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd: ‘In hoeverre bieden retailers van tabaks-/gemakzaken naast hun legale aanbod ook illegale gokproducten aan en om welke producten gaat het in die gevallen?’ Hiervoor hebben onderzoekers (als ‘*mystery guests*’) 49 retailers bezocht, met name in de Randstad. We onderscheiden hierbij retailers uit de lijst/steekproef die Nederlandse Loterij ons heeft gegeven en ‘risicozaken’. De laatste categorie omvat de retailers waarbij in het vorige onderzoek in 2021 illegale gokproducten zijn aangetroffen.

De algehele bevinding is dat er bij de onderzochte retailers, zowel uit de steekproefgroep als de risicogroep, geen illegale kansspelproducten zijn aangetroffen. Veruit de meeste retailers reageerden afwijzend of neutraal op vragen naar dergelijke producten. De sfeer in deze zaken was overwegend vriendelijk of gemoedelijk en de kwaliteit van de zaken (schone, nette zaak of oude, rommelige zaak) varieerde van laag tot hoog.

Er is één uitzondering, een zaak uit de risicogroep in Amsterdam, waar wel illegale kansspelproducten werden aangetroffen. In deze zaak, die werd gekarakteriseerd door een hoge kwaliteit van de zaak en een argwanende sfeer, lagen onofficiële loten op de toonbank. De retailer reageerde eerst vijandig op de vraag naar illegale loten, maar bij latere bezoeken werden geen illegale loten meer aangetroffen en was de reactie op dergelijke vragen afwijzend of neutraal.

Kernconclusies

1. Het overgrote deel van de retailers biedt geen illegale kansspelproducten aan en er zijn geen indicaties dat dat gebeurt.
2. Bij één retailer zijn illegale gokproducten aangetroffen.

5.3 Illegaal gokaanbod in koffie-/theehuizen en shishalounges

De derde onderzoeksvraag is: ‘In hoeverre worden er in shishalounges en koffie-/theehuizen illegale gokproducten aangeboden (o.a. spelen op gokzuilen)?’ Om deze vraag te beantwoorden

zijn 52 koffie-/theehuizen en shishalounges bezocht, voornamelijk in de grootste steden. Bij de meerderheid van de bezochte locaties (n=40) was er *geen* indicatie dat er illegale gokproducten werden aangeboden. Deze zaken hadden grotendeels een hoge kwaliteit, met een vriendelijke of gemoedelijke sfeer. In enkele gevallen ervaarden de onderzoekers een argwanende of vijandige sfeer, vooral na het stellen van de vraag naar illegale kansspelproducten. Er werd echter vaak op een neutrale manier gereageerd en af en toe werd er verwezen naar de mogelijkheid om online te gokken.

De veldwerkers hebben de overige twaalf locaties aangemerkt als 'niet pluis'. De sfeer in deze zaken was voornamelijk grimmig en/of afstandelijk, vooral door het aanwezige 'ons-kent-onshouding' tussen de vaste klanten en de medewerkers. De veldwerkers voelden zich vaak niet welkom of soms ongewenst. De zaken uit deze groep waren van lage kwaliteit, met een verouderde uitstraling en waren vaak gelegen in een woonwijk. In één van de zaken werd bingo gespeeld met geldinleg. Het 'niet-pluisgevoel' bij de veldwerkers had met name betrekking op de sfeer en bejegening door medewerkers en/of aanwezige gasten. De veldwerkers hebben in veel gevallen het gevoel gehad in een omgeving te zijn waar iedereen elkaar goed kende. Dit zorgde bij de veldwerkers voor een gevoel van uitsluiting. Ze voelden zich ongemakkelijk doordat gasten dicht bij hen kwamen zitten, wat de indruk wekte dat ze weggekeken werden. In andere gevallen had het 'niet-pluisgevoel' betrekking op hoe er gereageerd werd op de vraag naar gokproducten. Eerst was de bejegening vriendelijk of gemoedelijk, maar na het stellen van de vraag veranderde de bejegening en sfeer in een meer argwanende of vijandige sfeer. In enkele gevallen had het 'niet-pluisgevoel' te maken met bepaald(e) communicatie en gedrag van de gasten. Er is in sommige zaken bepaalde straattaal of communicatie met een PGP-telefoon waargenomen wat de veldwerkers als verdacht hebben ervaren. De veldwerkers kregen het gevoel dat er over illegale zaken werd gesproken, maar konden het niet precies achterhalen.

Uiteindelijk is er op één van de locaties (een shishalounge) bingo aangetroffen waarbij met aanzienlijke bedragen werd gespeeld. Verder is er op geen van de bezochte locaties een directe aanwijzing gevonden voor het aanbieden van illegale kansspelen. Dat is tegenstrijdig met de bevindingen uit het data-onderzoek, waar respondenten wel hebben aangegeven dat ze hebben deelgenomen aan offline sportwedstrijden, spelen op gokzuilen/computerterminals en andere loterijen in een koffie-/theehuis. Dit betreffen respectievelijk groepen van negentig (14,3% van de offline sportweddenschappen), 102 (17,5% van de gokkers op gokzuilen) en 111 (4,1% van de deelnemers aan andere loterijen) personen. Het is dus mogelijk dat er in zaken waar in ons veldonderzoek geen (aanwijzingen voor) illegale kansspelen zijn gevonden deze toch aanwezig waren en/of dat het aanbod van illegale kansspelen zich buiten de door ons bezochte scope (reikwijdte) van koffie-/theehuizen bevindt.

Kernconclusies

1. Geen enkele onderzochte shishalounge en koffiehuis biedt illegale kansspelproducten aan.
2. Bij één lounge werden er illegale gokpraktijken in de vorm van een spel bingo met geldinzet vastgesteld.

Media-analyse

De vierde onderzoeksvraag luidt: ‘In hoeverre worden illegale kansspelen in het algemeen en koffie-/theehuizen en shishalounges in het bijzonder, geassocieerd met andere vormen van criminaliteit?’

Het aantal nieuwsartikelen dat expliciet illegaal gokken in koffie/theehuizen en shishalounges beschrijft, is beperkt. In totaal werden vijf relevante artikelen gevonden, verspreid over de jaren 2022 en 2023. Opvallend is dat er in 2024 geen artikelen over dit onderwerp zijn gepubliceerd. Deze artikelen gaan in op handhavingsmaatregelen, zoals invallen en sluitingen, waarbij burgemeesters een actieve rol spelen. In sommige gevallen werd geoordeeld dat sluitingen juridisch onvoldoende waren onderbouwd. In drie van de vijf zaken werd drugsproblematiek in combinatie met illegaal gokken genoemd.

Kernconclusies

1. Het aantal nieuwsartikelen dat in specifieke zin gaat over illegaal gokken in koffie/theehuizen en shishalounges is beperkt wat betreft de jaren 2022, 2023 en 2024.
2. Vijf zaken zijn genoemd in verband met illegaal gokken; bij een aantal staan ook drugsgelateerde zaken genoemd.

5.4 Trends ten opzichte van vorige meting

De vijfde onderzoeksvraag luidt: ‘Welke trends kunnen worden geïdentificeerd ten opzichte van de meting in 2021?’ We maken hiervoor gebruik van de resultaten uit het bevolkingsonderzoek, de bevindingen van het veldwerk bij de tabaks-/gemakszaken, koffie-/theehuizen en shishalounges en de media-analyse.

5.4.1 Bevolkingsonderzoek

Uit de resultaten van beide bevolkingsonderzoeken (2021 en 2024/2025) zijn er grofweg twee thema's te destilleren: de deelname aan (il)legale kansspelen en de profielen van de illegale gokkers.

Deelname aan legale kansspelen

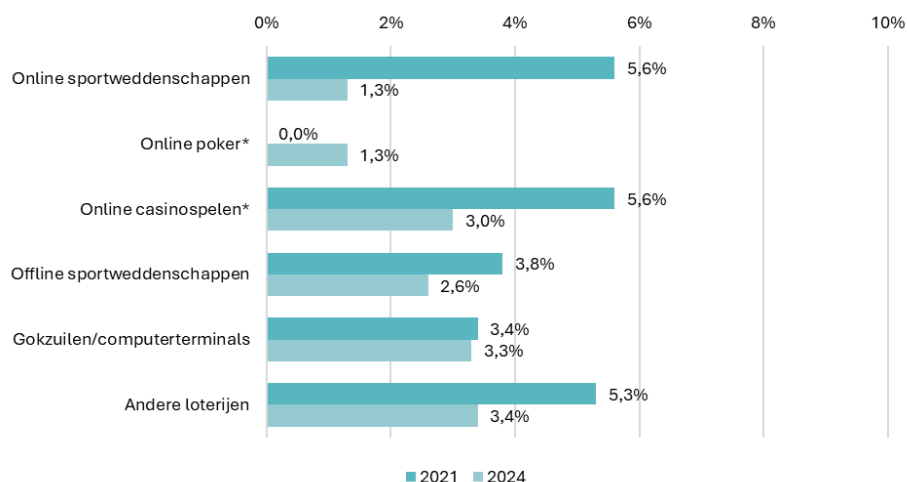
De deelname aan kansspelen die door Nederlandse Loterij zelf worden aangeboden en overige grote loterijen (Postcodeloterij en Vriendenloterij) is over de jaren heen tamelijk stabiel gebleven. Enkele trends zijn dat minder respondenten ‘ooit’ deelnamen aan de Staatsloterij, maar meer aan Krasloten en de Vriendenloterij. Ook is het percentage deelnemers aan het Miljoenenspel wat toegenomen. Verder is het aandeel deelnemers aan de overige legale kansspelen, Postcodeloterij, Lotto, TOTO, Eurojackpot en Lucky Day, nagenoeg gelijk gebleven.

Deelname aan illegale kansspelen

Wat betreft de deelname aan illegale kansspelen blijkt dat voor ieder van de gemeten vormen (op een enkel klein verschil na) er hieraan minder is deelgenomen dan in het onderzoek van 2021 (zie figuur 5.1). Hierbij is het grootste verschil te zien bij online sportwedenschappen,

gevolgd door online casinospelen. Het lijkt er dus op dat het openstellen van de online markt voor deze kansspelen (mogelijk) heeft bijgedragen aan een afname aan deelname bij illegale aanbieders. Bij de land-based kansspelen zijn de verschillen namelijk wat kleiner, al is hier het aandeel illegale deelnemers ook bij elk van de kansspelen gedaald.

■ **Figuur 5.1** Deelnemers aan illegale kansspelen (n=30.149)

*In het vorige onderzoek is er naar poker gevraagd onder de noemer van online casinospelen. Aangezien we in dit onderzoek het onderscheid tussen poker en (bijv.) online slots en fantasyspellen wilden maken, is hier apart van elkaar naar gevraagd.

Daarnaast zijn deelnemers aan online sportweddenschappen en online casinospelen vaker begonnen met het betreffende kansspel (legaal of illegaal) door advertenties (zowel op als buiten het internet). Zeer waarschijnlijk heeft dit te maken met de opening van de legale online gokmarkt, wat gepaard is gegaan met de nodige reclame op tv, het internet en daarbuiten.²⁴ Niet alleen kunnen advertenties over legale kansspelen gelden als opstapje naar mogelijke deelname bij illegale aanbieders, de laatste groep aanbieders kan bovendien blijven adverteren op het internet.

Naast het feit dat deelnemers aan illegale kansspelen in grotere mate ooit zijn gestart door advertenties, hebben zij ook meer geld ingezet. Wat betreft online sportweddenschappen, waarvoor TOTO sterk adverteert, gaf meer dan de helft van de illegale gokkers 50 euro

²⁴ Het kan zijn dat dit ervoor heeft gezorgd dat respondenten vaker deelnemen aan online sportweddenschappen en casinospelen en dit geldt als een opstapje naar het spelen bij illegale aanbieders. Er is veel kritiek geweest op de hoeveelheid en de aard van de reclames (lees: gebruik van BN'ers en luchtige stijl gericht op jongeren) ('Minister wil Andy en andere BN'ers uit gokreclames: 'Zonde, maar wel scheef' | Show | AD.nl)

of meer uit bij hun laatste spel²⁵, waar slechts een kwart dat deed in 2021. Ook bij online casinospelen zette meer dan de helft van de illegale gokkers bij zijn/haar laatste spel 50 euro of meer in, een ruime stijging ten opzichte van het vorige onderzoek, waar nog wel poker bij online casinospelen was inbegrepen. Bij ieder van de andere kansspelen is het aandeel (van de illegale gokkers) dat 50 euro of meer inzette bij het laatste spel groter geworden, hoewel dat verschil kleiner is dan bij de twee hierboven genoemde kansspelen. Bovendien is er ten opzichte van het onderzoek in 2021 een relatieve toename te zien in het aantal wekelijkse en dagelijks deelnemers, waarbij de grootste toename werd gevonden bij deelnemers aan illegale online sportweddenschappen en online casinospelen. Het aandeel websites dat in het Nederlands is aangeboden daalde ruim ten opzichte van 2021 wat betreft de online casinospelen en sportweddenschappen, van zo'n zeventig procent naar respectievelijk minder en iets meer dan de helft van de websites.

Voor de land-based kansspelen geldt dat, evenals bij de online kansspelen, de illegale deelnemers met een hogere frequentie hebben gespeeld dan in het vorige onderzoek uit 2021 het geval was en tevens meer hebben ingezet. Echter, deze toename is bij de gemeten deelname aan land-based kansspelen wel kleiner dan bij de online kansspelen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er bij de vragen over hoe vaak er gespeeld is en wat er is ingezet, is gevraagd naar het spelen van dat kansspel in het algemeen. Op enkele gevallen na spelen illegale deelnemers ook nagenoeg allemaal de legale vormen van het betreffende kansspel. Het kan zijn dat de sterke(re) toename in frequentie van deelname en inzet bij de online kansspelen deels is veroorzaakt door de openstelling van de online markt en grotere toegankelijkheid.

Profiel van illegale gokkers

Het profiel van personen die *ooit* hebben gegokt (inclusief de legale spellen van Nederlandse Loterij en de Postcode- en Vriendenloterij) omvat respondenten die ouder zijn (dan personen die nooit gokten) en is gelijk qua verdeling tussen mannen en vrouwen, wat zowel in het huidige als vorige onderzoek is gevonden. In beide onderzoeken kwam ook naar voren dat mensen die 'ooit' gokten vaker boven modale inkomens hebben. Wel gokten nu relatief meer respondenten zonder migratieachtergrond, net als personen uit het zuiden van het land en zijn er nu geen verschillen in opleidingsniveau gevonden, waar dat in 2021 wel zo was. In het eerste onderzoek was er nog een oververtegenwoordiging van middelbaar opgeleiden te zien die ooit hadden gegokt (versus nooit gegokt).

Wat betreft de illegale gokkers is een aantal bevindingen in lijn met het vorige onderzoek: meer (jonge) mannen (dan vrouwen en ouderen) gokken illegaal en hebben vaker een middelbaar en hogere opleiding. Net als bij het huidige onderzoek gokten relatief vaak respondenten met een (voornamelijk niet-westerse) migratieachtergrond, afkomstig uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, evenals personen met een (bijna) modaal inkomen, vergeleken met mensen met

25 Dit kan legaal of illegaal zijn, omdat we de gehele groep deelnemers aan minstens één illegaal kansspel hebben getoond in het hoofdstuk m.b.t. deze vragen over het laatste spel. We hebben ook achterhaald of het laatste spel legaal of illegaal was, maar deze groep was (steeds) een stuk kleiner dan het totale aantal illegale deelnemers.

een beneden of boven modaal inkomen. Ook ten tijde van het vorige onderzoek werd toen al het vaakst in de avond gespeeld en het minst in de nacht en ochtend.

Er is in onderhavig onderzoek ook een aantal verschillen gevonden ten opzichte van de vorige meting in het profiel van illegale gokkers. Zo zijn personen met een westerse migratieachtergrond sterker aanwezig in de groep illegale gokkers dan bij het vorige onderzoek en is de oververtegenwoordiging van respondenten uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Wat betreft het spelen zelf, is het gebruik van alcohol en verdovende middelen (bij het laatste spel) onder illegale gokkers bij elk onderzocht kansspel toegenomen. Het gebruik is het hoogst bij online sportwedenschappen, poker en casinospelen, waar dit in 2021 in beide gevallen juist offline sportwedenschappen en spelen op gokzuilen betroffen.

Tot slot is er gekeken naar de trends op basis van verschillen tussen illegale gokkers die hebben deelgenomen aan één of juist meerdere illegale kansspelen. Hieruit blijkt dat er grotendeels gelijke profielen van deze groepen gokkers zijn gevonden in beide onderzoeken. Zo zijn er geen (grote) verschillen tussen de aantallen mannen en vrouwen gevonden, is de groep 'meermalig' gemiddeld jonger dan de eenmalig illegale spelers en gokten personen met een niet-westerse migratieachtergrond vaker meermalig illegaal dan respondenten zonder migratieachtergrond. Ook is in beide onderzoeken gevonden dat de illegale deelnemers die meerdere malen deelnamen vaker hoogopgeleid zijn en een (bijna) modaal inkomen hebben en zij vaker uit de drie grootste steden komen, waar personen uit het zuiden vaker eenmalig illegaal gokten. Er zijn ook wisselende trends te zien: waar deelnemers aan meerdere illegale kansspelen jonger zijn, is het verschil in dit onderzoek kleiner dan in 2021. Ook zijn er in de groep 'meermalig' nu meer personen met een westerse migratieachtergrond te vinden en zijn er relatief meer personen uit de drie grootste steden te vinden.

5.4.2 Veldonderzoek

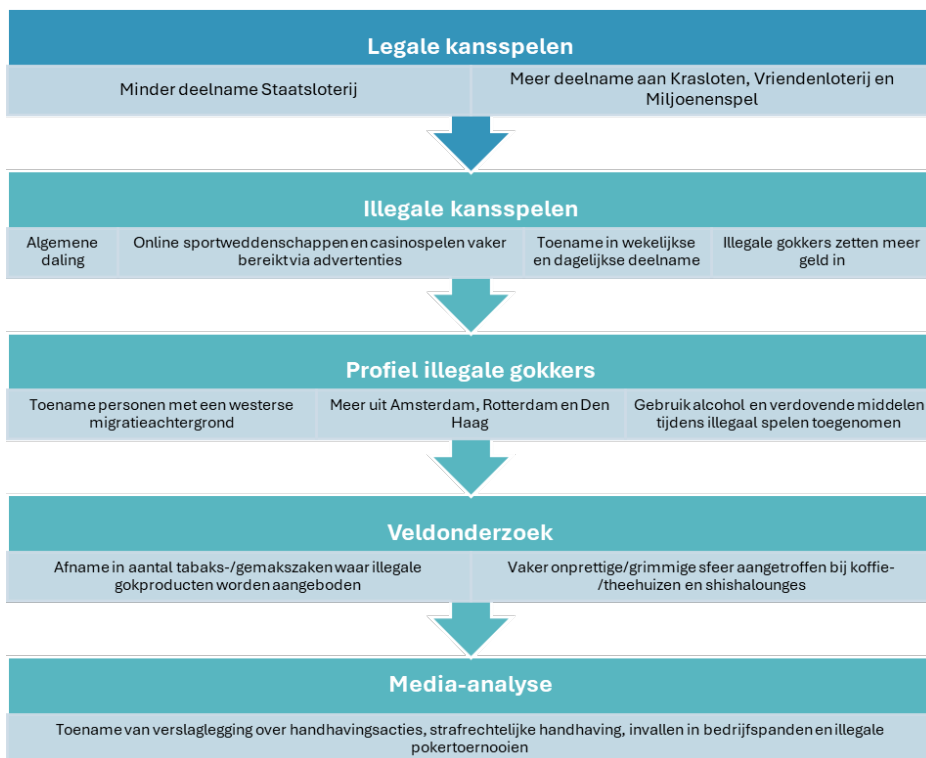
Wat betreft tabaks- en gemakszaken laat het huidige onderzoek een afname zien in het aantal zaken waar illegale gokproducten worden aangeboden, van vijf naar één. Mogelijk is een verklaring dat eenvoudig(er) online kan worden gegokt. Daarnaast blijft het aantal 'niet-pluizaken' wat betreft koffie-/theehuizen en shishalounges nagenoeg gelijk, hoewel er nu vaker een onprettige/grimmige sfeer werd ervaren. Er zijn – in lijn met het vorige onderzoek – geen/nauwelijks aanwijzingen gevonden voor illegale gokpraktijken.

5.4.3 Media-analyse

Tot slot bespreken we de waargenomen trends op basis van de twee media-analyses (2015 t/m 2021 vergeleken met 2022 t/m 2024). We zien een algemene daling van de berichtgeving van de media over illegaal gokken, met name als het gaat om artikelen waar illegaal gokken het hoofdonderwerp was. Andere trends hebben betrekking op berichtgeving over de locatie van het illegaal gokken. Hoewel horecagelegenheden nog steeds de meest voorkomende locaties zijn, is er een toename in berichtgeving over invallen in bedrijfspanden, terwijl shishalounges en koffie-/theehuizen eerder vaker werden genoemd in de berichtgeving. De aard van de illegale gokpraktijken verschuift ook in de media: illegale pokertoernooien worden vaker genoemd, terwijl spelen op gokzuilen en illegaal gokken op sportwedstrijden eerder

prominenter waren. Dit zou te maken kunnen hebben met de eerder genoemde bevinding: er wordt meer legaal gegokt op sportwedstrijden na de opening van de legale online gokmarkt in Nederland. Tot slot blijft drugscriminaliteit de meest voorkomende vorm van criminaliteit die samen met illegaal gokken in het nieuws verschijnt.

■ Trends (il)legale kansspelen huidige onderzoek t.o.v. ‘Kaarten keren’

Kernconclusies

1. Minder Nederlanders maken gebruik van illegale gokfaciliteiten dan in het vorige onderzoek (2021), sterkere afname bij online kansspelen dan land-based kansspelen.
2. De illegale gokkers spelen frequenter en met hogere bedragen.
3. Gokkers beginnen vaker door (zowel online als offline) advertenties.
4. Qua geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en inkomen een soortgelijk profiel.
 - a. Personen met een westerse migratieachtergrond zijn sterker vertegenwoordigd onder de illegale gokkers en de deelnemers komen vaker uit de drie grote steden.
 - b. Deze toename geldt ook voor deelnemers aan meerdere illegale kansspelen ten opzichte van eenmalige deelnemers.

5. Er wordt vaker alcohol en/of verdovende middelen door illegale gokkers gebruikt, met name bij online sportwedenschappen en poker.
6. Zowel voor online als land-based kansspelen geldt dat er een toename is in hoe vaak er wordt gespeeld en hoe veel er (bij het laatste spel is ingezet). Deze toename is bij land-based kansspelen een stuk kleiner dan bij online kansspelen.
7. Berichtgeving over handhavingsacties is toegenomen in 2022, 2023 en 2024, met nadruk op strafrechtelijke handhaving zoals inbeslagnames en aanhoudingen, terwijl gemeentelijke aanpak minder aandacht krijgt.
8. Drugscriminaliteit blijft de meest genoemde vorm van criminaliteit in combinatie met illegaal gokken.

5.5 Implicaties voor beleid Nederlandse Loterij

De zesde en laatste onderzoeksvraag luidt: 'Welke implicaties hebben de onderzoeksresultaten voor het beleid van Nederlandse Loterij ten aanzien van de illegale land-based en online gokmogelijkheden?' Hoewel het illegale kansspelaanbod is gedaald, wordt er nog steeds illegaal gegokt bij verschillende (zowel online als offline/land-based) aanbieders en op verschillende manieren en locaties. Een aantal bevindingen uit dit onderzoek kunnen voor Nederlandse Loterij (en andere instanties als het ministerie van Justitie en Veiligheid, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de Kansspelautoriteit) aanleiding zijn voor gericht(er) beleid.

5.5.1 Nederlandse Loterij Organisatie

Blijvende aandacht voor illegale land-based aanbieders van illegaal aanbod is geboden. Op dit moment lijkt het beleid (bijvoorbeeld het bezoeken van retail-locaties) te zorgen voor betrekkelijk hoge mate van kanalisatie als het gaat om het land-based aanbod. Zo is er is maar één retailer (tabaks-/gemakszaak) geïdentificeerd die illegale kansspelen aanbood, maar mogelijk zijn dat er meer (die niet in het onderzoek zijn betrokken). Veel respondenten (steeds minstens vijftien procent van de betreffende deelnemers) gaven echter bij de locatie van de land-based kansspelen namelijk aan dat zij bij een tabak-s/gemakszaak een illegaal kansspel hebben gespeeld. Het is dus mogelijk dat bij sommige retailers illegale kansspelen zijn aangeboden, maar dit voor ons bij het veldonderzoek onzichtbaar is geweest. Een mogelijke manier voor Nederlandse Loterij Organisatie om dit uit te voeren is het gebruik van *mystery guests*, die gebruik maken van het aanbod/de faciliteiten van de betreffende locatie en vanuit daar proberen te achterhalen of er sprake is van illegaal kansspelenaanbod. Dit werkt het best als deze mystery guests qua achtergrondkenmerken als leeftijd, geslacht en afkomst aansluiten bij de doelgroep van de 'risicozaak'.

Het land-based illegale aanbod trekt weinig de aandacht van de overheid. Nederlandse Loterij kan alleen grip trachten te houden op de 'eigen' retailers. Een ander probleem betreft het aanbod in koffie-/theehuizen en andere plaatsen waar het in ieder geval illegaal is om kansspelen aan te bieden, maar welke wel vaak zijn aangemerkt als locatie waarin kansspelen werden gespeeld door respondenten in het bevolkingsonderzoek. Echter, onze veldwerkers

hebben in geen van de bezochte koffie-/theehuizen (aanwijzingen voor) illegale kansspelen gevonden. Aandacht voor dit deel van het illegale aanbod blijft van belang. Er kan meer worden gedaan om de bekendheid met bijvoorbeeld Cruks (Centraal Register Uitsluiting Kansspelen) te vergroten. De bekendheid is nu -nog steeds- laag.

5.5.2 Ministerie van Justitie en Veiligheid/Kansspelautoriteit

Al in 'Kaarten keren' werd de aanbeveling gedaan om meer zicht en grip te krijgen op illegale aanbieders en de achterliggende structuren. Welke ondernemingen zijn -illegaal- actief, waar zijn ze gevestigd, welke organisatievorm kennen zij, hoe opereren zij, wat zetten zij om? Dit kan helpen om scherper toezicht te houden.

Het is -blijvend- noodzakelijk om in te zetten op de bestrijding van illegale kansspelaanbieders ter bescherming van spelers. Het blokkeren van (de toegang) tot deze sites verdient opnieuw een verkenning. Bijvoorbeeld door het betrekken van banken en/of internetproviders in de bestrijding. Ook verdient -meer- aandacht dat spelers (ook minderjarige jongeren) via advertenties van illegale aanbieders worden gelokt.

Daarnaast bevelen wij aan om beleid te maken ten aanzien van de profielen/kenmerken van illegale gokkers om deze groep (eenvoudiger) te (kunnen) bereiken als het gaat om maatregelen op het gebied van preventie en controle, bijvoorbeeld: een bewustwordingscampagne over (illegaal) gokken.

Zo blijkt uit vragen over de vergunning van aanbieders dat veel deelnemers aan illegale kansspelen niet door hebben dat ze spelen bij een aanbieder die geen vergunning heeft. Het aandeel dat denkt zeker te weten dat iedere aanbieder een vergunning heeft, terwijl ze dus bij minimaal één illegale aanbieder spelen, ligt steeds boven de dertig procent en in sommige gevallen zelfs ruim daarboven. Er lijkt dus voor het ministerie van Justitie en Veiligheid en de Kansspelautoriteit een belangrijke rol te liggen in het vergroten van het bewustzijn over welke aanbieders van kansspelen wel of juist niet een vergunning hebben en dus illegaal zijn. Ook Loket Kansspel en Cruks zijn slechts bij een klein gedeelte van de steekproefpopulatie (10-15 procent) bekend en van de problematische gokkers maakte slechts een kwart van hen gebruik van deze instanties. Het is met andere woorden belangrijk om de bekendheid te vergroten en in het bijzonder onder de groep gokkers die problematisch gokgedrag vertoont.

Een groep die meer aandacht verdient, zijn spelers met een (niet-)westerse migratieachtergrond. Het is van belang om -ook- deze groep te bereiken. Het kan verstandig zijn om te onderzoeken hoe deze groep benaderd kan worden. Al eerder in 'Kaarten keren' gaven wij aan dat het zinvol kan zijn om bijvoorbeeld Telegramgroepen te monitoren.

Deelnemers aan illegale kansspelen zetten meer in en spelen frequenter dan deelnemers aan legale kansspelen. Dit betekent dat deze spelers grotere verslavings- en financiële risico's lopen. Hierbij komt dat een aanzienlijk gedeelte van de illegale deelnemers gokt onder invloed van alcohol (steeds minstens een derde) en/of verdovende middelen (steeds minstens een kwart). Het percentage probleemgokkers is onder de illegale deelnemers een stuk hoger dan bij de legale deelnemers en vele malen hoger dan het totaal in de steekproef die naar de Nederlandse samenleving is gewogen. Het is van belang deze groep naar het legale aanbod

te geleiden (kanalisatie) en/of strakker te sturen op het voorkomen van illegaal aanbod, en/of illegale gokkers meer bewust te maken van de risico's die zij lopen.

5.5.3 Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Een groot zorgpunt vormt de groep minderjarige gokkers. Het is aannemelijk dat zij illegaal gokken, omdat er niet/nauwelijks controle bestaat ten aanzien van leeftijd/identiteit. Uit het onderzoek komt dat toekomstige deelnemers aan kansspelen worden gelokt door advertenties. Inmiddels zijn de advertenties en reclamemogelijkheden voor het legale aanbod aan banden gelegd. Het risico bestaat dat de minderjarige gokkers naar het illegale aanbod gaan. Hoewel kanalisatie naar het legale aanbod als doelstelling van het kansspelbeleid is losgelaten, is dat het heroverwegen waard.

Literatuur

De Bruin, D., & Labree, M. (2015). *Prevalentie van problematisch speelgedrag onder deelnemers aan online kansspelen* (By CVO – Research & Consultancy, WODC, M. W. J. Koeter, R. Halbersma, O. L. Hendriks, H. Y. Nio, M. G. Postel, TNS-NIPO, & Stichting Informatie Voorziening Zorg). CVO – Research & Consultancy.

Van Wijk, A., Olfers, M., & Heijlen, W. (2022). *Kaarten keren: Een onderzoek naar de aard en omvang van illegale kansspelen*. Driebergen, Verinorm.

Bijlage A: Kwaliteitsborging panel door Motivaction en weging

Panel en werving

Onderzoeksbureau Motivaction heeft een panel (genaamd StemPunt) van ruim 65.000 actieve leden, naar wie zij onze vragenlijst voor dit onderzoek hebben verstuurd. In dit panel schenken zij veel aandacht aan diversiteit en (daarmee) representativiteit, waarbij er wordt geïnvesteerd op het werven van moeilijk bereikbare groepen. Om nieuwe leden betrokken te houden, worden er in de eerste maand verrijkingsvragenlijsten gestuurd en krijgen zij ‘fun-enquêtes’ die passen bij hun interesses om de betrokkenheid te verhogen. Het werven van nieuwe panelleden gebeurt onder andere via abri’s, klantenbestanden van opdrachtgevers (mits goedgekeurd) en face-to-face straatonderzoek.

Kwaliteit van data

Om onder andere fraude (vanwege de beloning) tegen te gaan neemt Motivaction verschillende maatregelen om dit in vragenlijsten te herkennen en tegen te gaan. Voorbeelden hiervan zijn:

- De panelwebsite is alleen toegankelijk vanuit Nederland, België en Duitsland.
- Er wordt om een extra check gevraagd bij aanmelding om de identiteit van leden te achterhalen en vervolgens nagegaan of zij niet al geregistreerd zijn.
- Enquêtes waarin een ander geboortjaar wordt ingevuld dan bij Motivaction bekend is worden niet meegenomen.
- Personen die sneller dan gemiddeld een enquête invullen, worden als verdacht gemarkeerd. Dit geldt ook voor personen die vaak ‘weet ik niet’ invullen of steeds hetzelfde antwoord geven bij stellingen. Wanneer meer dan 2% van de steekproef verdacht is, beoordeelt een methodoloog de data. Van personen die te vaak als ‘verdacht’ worden gezien, wordt het panellidmaatschap beëindigd.
- Personen van wie achtergrondgegevens die vaststaan meermaals wijzigen, zoals de geboortedatum, worden om toelichting gevraagd. Bij gebrek aan goede uitleg wordt het panellidmaatschap beëindigd.

Weging van de data

Zoals in de hoofdtekst vermeld, zijn de data gewogen op basis van de verdeling in de Nederlandse maatschappij. De groep respondenten van 15.138, waarover in dit hoofdstuk wel gewoon wordt gesproken, komt effectief gezien neer op een N van 11.535.

Onderaan de tabel is te zien dat voor de weging inwoners uit ‘randgemeenten’ nog aanwezig waren in de data, maar deze zijn uiteindelijk na de weging niet meegenomen in de te onderzoeken steekproef.

■ **Tabel A1** Verdeling voor en na weging (n=15.138)

Verdeling voor weging		Verdeling na weging	
Geslacht		Geslacht	
Man	45,5	Man	49,6
Vrouw	54,5	Vrouw	50,4
Leeftijdscategorieën		Leeftijdscategorieën	
	%		%
18 t/m 24	7,8	18 t/m 24	11,6
25 t/m 34	16	25 t/m 34	16,9
35 t/m 44	16,3	35 t/m 44	15,4
45 t/m 54	14,7	45 t/m 54	17,8
55 t/m 64	18,3	55 t/m 64	17,4
65 t/m 80	27	65 t/m 80	20,9
Opleidingsniveau in categorieën		Opleidingsniveau in categorieën	
Hoog	46,1	Hoog	31,6
Midden	41,8	Midden	49,4
Laag	12	Laag	19
Mentality-profiel		Mentality-profiel	
Moderne burgerij	23,3	Moderne burgerij	21,1
Opwaarts mobilen	12	Opwaarts mobilen	11,2
Postmaterialisten	9,1	Postmaterialisten	11,7
Nieuwe conservatieven	8,2	Nieuwe conservatieven	8,1
Traditionele burgerij	6,7	Traditionele burgerij	8,5
Kosmopolieten	17,3	Kosmopolieten	18,3
Postmoderne hedonisten	8,7	Postmoderne hedonisten	9
Impulsieve individualisten	14,6	Impulsieve individualisten	12,1

Bijlage B: Verschillen gokkers

■ **Tabel B1** Deelname aan gokken naar achtergrondkenmerken (n=15.138)

	Nooit deelgenomen		Ooit deelgenomen	
	n	%	n	%
Geslacht				
Man	957	41,8%	6.517	50,7%
Vrouw	1.298	56,7%	6.303	49,1%
Wil niet zeggen	33	1,4%	29	0,2%
Totaal	2.288	100%	12.849	100%
Leeftijd				
18 tot 35 jaar	980	42,8%	3.327	25,9%
35 tot 55 jaar	700	30,6%	4.322	33,6%
55 jaar of ouder	609	26,6%	5.200	40,5%
Totaal	2.289	100%	12.849	100%
Gemiddelde leeftijd	42,3		49,0	
Migratieachtergrond				
Geen	1.851	80,8%	11.209	87,2%
Westers	212	9,3%	1103	8,6%
Niet-westers	157	6,9%	486	3,8%
Niet te bepalen	70	3,1%	52	0,4%
Totaal	2290	100%	12.850	100%
Opleidingsniveau				
Laag	487	21,3%	2.348	18,3%
Middelbaar	1.041	45,5%	6.333	49,3%
Hoog	663	29,0%	4.063	31,6%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	98	4,3%	104	0,8%
Totaal	2289	100%	12.848	100%
Huishoudinkomen				
Beneden modaal (minder dan € 31.100)	624	27,3%	2.567	20,0%
(Bijna) modaal (€ 31.100 tot € 45.899)	535	23,4%	3.496	27,2%
Boven modaal (€ 45.900 of meer)	499	21,8%	4.652	36,2%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	630	27,5%	2.134	16,6%
Totaal	2.288	100%	12.849	100%

Woonregio				
Amsterdam, Rotterdam of Den Haag	465	20,3%	2.084	16,2%
Westen	671	29,0%	3.730	29,0%
Noorden	220	9,6%	1.268	9,9%
Oosten	500	21,8%	2.665	20,7%
Zuiden	433	18,9%	3.103	24,1%
Totaal	2.289	100%	12.850	100%
Mentality-profiel				
Moderne burgerij	264	11,5%	2.755	21,4%
Opwaarts mobielen	125	5,5%	1.467	11,4%
Postmaterialisten	204	8,9%	1.470	11,4%
Nieuwe conservatieven	101	4,6%	1.054	8,2%
Traditionele burgerij	212	9,3%	996	7,8%
Kosmopolieten	215	9,4%	2.398	18,7%
Postmoderne hedonisten	181	7,9%	1.104	8,6%
Impulsieve individualisten	155	6,8%	1.580	12,3%
Onbekend	832	36,3%	26	0,2%
Totaal	2.289	100%	5.668	100%

■ **Tabel B2** Legaal gokken naar achtergrondkenmerken (n=12.833²⁶)

	Alleen legaal gegokt		Illegaal gegokt	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Geslacht				
Man	5.801	49,3%	707	66,0%
Vrouw	5.933	50,4%	364	34,0%
Wil niet zeggen	29	0,2%	0	0%
Totaal	11.763	100%	1.071	100%
Leeftijd				
18 tot 35 jaar	2.708	23,0%	612	57,1%
35 tot 55 jaar	3.976	33,8%	340	31,7%
55 jaar of ouder	5.078	43,2%	119	2,0%
Totaal	11.762	100%	1.071	100%
Gemiddelde leeftijd	50,2		35,9	

26 Vanwege incidentele fouten bij het doorverwijzen in de vragenlijst deze komt groep iets kleiner uit dan de erboven getoonde groep 'ooit gegokt'.

Migratieachtergrond				
Geen	10.410	88,5%	785	73,3%
Westers	959	8,2%	143	13,3%
Niet-westers	350	2,9%	135	12,6%
Niet te bepalen	44	0,4%	8	0,7%
Totaal	11.763	100%	1.071	100%
Opleidingsniveau				
Laag	2.216	18,8%	130	12,1%
Middelbaar	5.769	49,0%	560	52,2%
Hoog	3.684	31,3%	372	34,7%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	93	0,8%	10	0,9%
Totaal	11.762	100%	1.072	100%
Huishoudinkomen				
Beneden modaal (minder dan € 31.100)	2.360	20,1%	206	19,2%
(Bijna) modaal (€ 31.100 tot € 45.899)	3.116	26,5%	372	34,7%
Boven modaal (€ 45.900 of meer)	4.236	36,0%	412	38,5%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	2.049	17,4%	81	7,6%
Totaal	11.763	100%	1.071	100%
Woonregio				
Amsterdam, Rotterdam of Den Haag	1.805	15,4%	275	25,7%
Westen	3.474	29,5%	253	23,6%
Noorden	1.163	9,9%	101	9,4%
Oosten	2.449	20,8%	214	20,0%
Zuiden	2.872	24,4%	228	21,3%
Totaal	11.763	100%	1.071	100%
Mentality-profiel				
Moderne burgerij	2.626	22,3%	128	12,0%
Opwaarts mobilen	1.189	10,1%	272	25,4%
Postmaterialisten	1.447	12,3%	22	2,1%
Nieuwe conservatieven	1.014	8,6%	40	3,7%
Traditionele burgerij	972	8,3%	23	2,1%
Kosmopolieten	2.201	18,7%	193	18,0%
Postmoderne hedonisten	968	8,2%	132	12,3%
Impulsieve individualisten	1.332	11,3%	247	23,1%
Onbekend	13	0,1%	14	1,3%
Totaal	11.762	100%	1.071	100%

■ **Tabel B3** Een- of meermalig gegokt naar achtergrondkenmerken (n=1.071)

	Eenmalig		Meermalig	
	n	%	n	%
Geslacht				
Man	393	65,7%	314	66,4%
Vrouw	205	34,3%	159	33,6%
Wil niet zeggen	0	0%	0	0%
Totaal	598	100%	473	100%
Leeftijd				
18 tot 35 jaar	283	47,3%	329	69,6%
35 tot 55 jaar	216	36,1%	124	26,2%
55 jaar of ouder	99	16,6%	20	4,2%
Totaal	598	100%	473	100%
Gemiddelde leeftijd	38,7		32,2	
Migratieachtergrond				
Geen	470	78,6%	315	66,6%
Westers	69	11,5%	74	15,6%
Niet-westers	57	9,5%	78	16,5%
Niet te bepalen	2	0,3%	6	1,3%
Totaal	598	100%	473	100%
Opleidingsniveau				
Laag	86	14,4%	44	9,3%
Middelbaar	338	56,4%	222	46,9%
Hoog	171	28,5%	201	42,5%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	4	0,7%	6	1,3%
Totaal	599	100%	473	100%
Huishoudinkomen				
Beneden modaal (minder dan € 31.100)	118	19,7%	88	18,6%
(Bijna) modaal (€ 31.100 tot € 45.899)	192	32,1%	181	38,2%
Boven modaal (€ 45.900 of meer)	230	38,5%	183	38,6%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	58	9,7%	22	4,6%
Totaal	598	100%	474	100%
Woonregio				
Amsterdam, Rotterdam of Den Haag	115	19,2%	160	33,8%
Westen	140	23,4%	113	23,9%

Noorden	62	10,4%	39	8,2%
Oosten	143	23,9%	72	15,2%
Zuiden	138	23,1%	89	18,8%
Totaal	598	100%	473	100%

Mentality-profiel				
Moderne burgerij	107	17,9%	21	4,4%
Opwaarts mobielen	124	20,7%	148	31,3%
Postmaterialisten	20	3,3%	2	0,4%
Nieuwe conservatieven	29	4,8%	10	2,1%
Traditionele burgerij	20	3,3%	4	0,8%
Kosmopolieten	103	17,2%	90	19,0%
Postmoderne hedonisten	55	9,2%	77	16,3%
Impulsieve individualisten	139	23,2%	109	23,0%
Onbekend	2	0,3%	12	2,5%
Totaal	599	100%	473	100%

Bijlage C: Profiel deelname illegale kansspelen

■ **Tabel C1** Profiel deelnemers online illegale kansspelen (n=464)

	Online sportwed.		Online poker		Online casinospelen	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Geslacht						
Man	146	69,2%	146	71,9%	181	68,3%
Vrouw	65	30,8%	53	26,1%	84	31,7%
Anders/wil niet zeggen	0	0%	4	2,0%	0	0%
Totaal	211	100%	203	100%	265	100%
Leeftijd						
18 tot 35 jaar	164	77,7%	124	61,4%	190	72,0%
35 tot 55 jaar	41	19,4%	67	33,2%	64	34,2%
55 jaar of ouder	6	2,8%	11	5,4%	10	3,8%
Totaal	211	100%	202	100%	264	100%
Gemiddelde leeftijd	31,0		35,0		31,5	
Migratieachtergrond						
Geen	130	61,6%	138	68,3%	176	66,4%
Westers	38	18,0%	28	13,9%	35	13,2%
Niet-westers	37	17,5%	32	15,8%	49	18,5%
Niet te bepalen	6	2,8%	4	2,0%	5	1,9%
Totaal	211	100%	202	100%	265	100%
Opleidingsniveau						
Laag	14	6,7%	20	9,9%	39	14,7%
Middelbaar	96	45,7%	84	41,6%	131	49,4%
Hoog	95	45,2%	93	46,0%	89	33,6%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	5	2,4%	5	2,5%	6	2,3%
Totaal	210	100%	202	100%	265	100%
Huishoudinkomen						
Beneden modaal (minder dan € 31.100)	27	12,8%	29	14,3%	62	23,4%
(Bijna) modaal (€ 31.100 tot € 45.899)	86	40,8%	55	27,1%	106	40,0%
Boven modaal (€ 45.900 of meer)	93	44,1%	105	51,7%	84	31,7%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	5	2,4%	14	6,9%	13	4,9%
Totaal	211	100%	203	100%	265	100%

Woonregio						
Amsterdam, Rotterdam of Den Haag	93	44,1%	83	41,1%	93	35,1%
Westen	43	20,4%	43	21,3%	54	20,4%
Noorden	16	7,6%	12	5,9%	19	7,2%
Oosten	26	12,3%	26	12,9%	46	17,4%
Zuiden	33	15,6%	38	18,8%	53	20,0%
Totaal	211	100%	202	100%	265	100%

Mentality-profiel						
Moderne burgerij	9	4,3%	10	4,9%	12	4,5%
Opwaarts mobielen	65	31,0%	61	29,9%	69	26,0%
Postmaterialisten	0	0%	2	1,0%	0	0%
Nieuwe conservatieven	3	1,4%	5	2,5%	4	1,5%
Traditionele burgerij	1	0,5%	2	1,0%	3	1,1%
Kosmopolieten	38	18,1%	36	17,6%	49	18,5
Postmoderne hedonisten	41	19,5%	37	18,1%	59	22,3%
Impulsieve individualisten	42	20,0%	42	20,6%	64	24,2%
Onbekend	11	5,2%	9	4,4%	5	1,9%
Totaal	210	100%	204	100%	265	100%

Tijdstip laatste keer gokken						
Ochtend	43	20,4%	35	17,2%	52	19,6%
Middag	76	36,0%	75	36,9%	100	37,7%
Avond	79	37,4%	84	41,4%	106	40,0%
Nacht	13	6,2%	9	4,4%	7	2,6%
Totaal	211	100%	203	100%	265	100%

Gebruik alcohol laatste keer gokken						
Ja	113	53,6%	101	49,8%	116	43,8%
Nee	98	46,4%	102	50,2%	149	56,2%
Wil ik niet zeggen	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Totaal	211	100%	203	100%	265	100%

Gebruik verdovende middelen laatste keer gokken						
Ja	99	47,1%	91	44,8%	119	44,9%
Nee	111	52,9%	112	55,2%	146	55,1%
Wil ik niet zeggen	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Totaal	210	100%	203	100%	265	100%

■ **Tabel C2** Profiel offline illegale kansspelen (n=930)

	Offline sportwed.		Gokzuilen/ computerterminals		Illegale loterijen	
	n	%	n	%	n	%
Geslacht						
Man	267	68,8%	324	65,6%	328	63,9%
Vrouw	121	31,2%	170	34,4%	185	36,1%
Anders/wil niet zeggen	0	0%	0	0%	0	0%
	388	100%	494	100%	513	100%
Leeftijd						
18 tot 35 jaar	248	63,8%	328	66,4%	293	57,1%
35 tot 55 jaar	113	29,0%	145	29,4%	150	29,2%
55 jaar of ouder	28	7,2%	21	4,3%	70	13,6%
Totaal	389	100%	494	100%	513	100%
Gemiddelde leeftijd	34,0		33,2		36,5	
Migratieachtergrond						
Geen	292	75,1%	352	71,3%	353	68,8%
Westers	46	11,8%	75	15,2%	71	13,8%
Niet-westers	47	12,1%	61	12,3%	83	16,2%
Niet te bepalen	4	1,0%	6	1,2%	6	1,2%
Totaal	389	100%	494	100%	513	100%
Opleidingsniveau						
Laag	38	9,8%	60	12,1%	56	10,9%
Middelbaar	192	49,4%	246	49,8%	260	50,7%
Hoog	156	40,1%	184	37,2%	195	38,0%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	3	0,8%	4	0,8%	2	0,4%
Totaal	389	100%	494	100%	513	100%
Inkomen						
Beneden modaal (minder dan € 31.100)	67	17,2%	96	19,4%	96	18,7%
(Bijna) modaal (€ 31.100 tot € 45.899)	129	33,2%	177	35,8%	189	36,8%
Boven modaal (€ 45.900 of meer)	164	42,2%	185	37,4%	194	37,8%
Weet ik niet/wil ik niet zeggen	29	7,5%	36	7,3%	34	6,6%
Totaal	389	100%	494	100%	513	100%
Woonregio						
Amsterdam, Rotterdam of Den Haag	125	32,3%	151	30,5%	156	30,4%
Westen	92	23,8%	116	23,4%	131	25,5%
Noorden	37	9,6%	39	7,9%	52	10,1%
Oosten	69	17,8%	82	16,6%	78	15,2%
Zuiden	64	16,5%	107	21,6%	96	18,7%
Totaal	387	100%	495	100%	513	100%

Mentality-profiel						
Moderne burgerij	35	9,0%	45	8,2%	48	9,4%
Opwaarts mobielen	112	28,9%	143	28,1%	153	29,8%
Postmaterialisten	5	1,3%	1	0%	16	3,1%
Nieuwe conservatieven	12	3,1%	13	3,0%	19	3,7%
Traditionele burgerij	3	0,8%	10	1,7%	8	1,6%
Kosmopolieten	71	18,3%	104	21,0%	75	14,6%
Postmoderne hedonisten	54	13,9%	68	13,7%	70	13,6%
Impulsieve individualisten	85	21,9%	99	20,0%	113	22,0%
Onbekend	11	2,8%	13	2,6%	11	2,1%
Totaal	388	100%	496	100%	513	100%
Tijdstip laatste keer gokken						
Ochtend	41	10,6%	50	10,1%	55	10,7%
Middag	148	38,1%	155	31,4%	217	42,2%
Avond	182	46,9%	241	48,8%	209	40,7%
Nacht	17	4,4%	48	9,7%	33	6,4%
Totaal	388	100%	494	100%	514	100%
Gebruik alcohol laatste keer gokken						
Ja	148	38,1%	226	45,7%	179	34,9%
Nee	240	61,9%	269	54,3%	334	65,1%
Wil ik niet zeggen	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Totaal	388	100%	495	100%	513	100%
Gebruik verdovende middelen laatste keer gokken						
Ja	108	27,8%	136	27,5%	143	27,9%
Nee	281	72,2%	358	72,5%	370	72,1%
Wil ik niet zeggen	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Totaal	389	100%	494	100%	513	100%

■ **Tabel C3** Splitsing jongvolwassenen (n=4.307)

	Online sportwed.		Online poker		Online casinospelen	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Leeftijd						
18 tot 24 jaar	35	21,3%	23	18,5%	57	29,8%
24 tot 35 jaar	129	78,7%	101	81,5%	134	70,2%
Totaal	164	100%	124	100%	191	100%
	Offline sportwed.		Gokzuilen/computerterminals		Illegale loterijen	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Leeftijd						
18 tot 24 jaar	57	23,0%	78	23,9%	71	24,2%
24 tot 35 jaar	191	77,0%	249	76,1%	222	75,8%

Totaal	248	100%	327	100%	293	100%
	Alleen legaal gegokt		Alleen illegaal			
Leeftijd						
18 tot 24 jaar	815	30,1%	171	27,9%		
24 tot 35 jaar	1.893	69,9%	441	72,1%		
Totaal	2.708	100%	612	100%		
	Eenmalig illegaal		Meermalig illegaal			
Leeftijd						
18 tot 24 jaar	92	32,5%	79	24,0%		
24 tot 35 jaar	191	67,5%	250	76,0%		
Totaal	283	100%	329	100%		

Bijlage D: Problem Gambling Severity Index (PGSI)

Als meetinstrument in de analyses is de *Problem Gambling Severity Index* (PGSI) gebruikt. Deze is onderdeel van de *Canadian Problem Gambling Index* (CPGI) en is in eerder onderzoek (De Bruin & Labree, 2015) vertaald naar het Nederlands.

Deze versie van de vragenlijst met 9 onderliggende stellingen hebben wij voorgelegd aan de respondenten. De stellingen luiden als volgt:

1. Hoe vaak hebt u meer ingezet dan u zich eigenlijk kon veroorloven te verliezen?
2. Hoe vaak hebt u met meer geld moeten gokken om het zelfde gevoel van opwindning te krijgen?
3. Hoe vaak bent u een andere dag terug gegaan om geld dat u verloren had proberen terug te winnen?
4. Hoe vaak hebt u geld geleend of iets verkocht om geld om te gokken te krijgen?
5. Hoe vaak hebt u het gevoel dat u een probleem met gokken zou kunnen hebben?
6. Hoe vaak hebben respondenten uw wedden bekritiseerd of u verteld dat u een gokprobleem had, ongeacht of het volgens u waar was?
7. Hoe vaak hebt u zich schuldig gevoeld over de wijze waarop u gokt of wat er gebeurt wanneer u gokt?
8. Hoe vaak heeft gokken gezondheidsproblemen voor u veroorzaakt, inclusief stress of angst?
9. Hoe vaak heeft uw gokken financiële problemen voor u of uw huishouden veroorzaakt?

Op basis van deze stellingen kan er een somscore worden opgesteld waarnaar respondenten worden ingedeeld. Daarbij krijgt de respondent per stelling een score van 0 (nooit) tot 3 (altijd). De somscore betreft uiteindelijk dus een score tussen de 0 en 27. Op basis hiervan wordt het al dan niet problematisch gokgedrag van een persoon geclassificeerd. Dit gebeurt aan de hand van de volgende puntentelling:

- 0: niet-problematische gokker
- 1-2: laag-risicogokker
- 3-7: gematigd-risicogokker
- 8 of hoger: hoog-risico- of probleemgokker

Bijlage E: Regressieanalyse

In deze paragraaf is de tabel met daarin de cijfers wat betreft de regressieanalyse over illegaal hebben gegokt te vinden.

Hiervoor zijn er middels het programma SPSS twee logistische regressieanalyses uitgevoerd. Met een dergelijke analyse wordt berekend in welke mate de onafhankelijke variabelen bijdragen aan een verandering in de (statistische) kans dat respondenten 1 ofwel 'ja' scoren op de afhankelijke variabele (legaal en illegaal gokken dus). Ofwel: welke achtergrond- en overige kenmerken mogelijk samenhangen met een vergroting of verkleining van de kans dat een respondent legaal of illegaal heeft gegokt. Hiervoor worden verschillende maten getoond in de tabel. Zo zijn onderaan de tabel de -2 Log Likelihood en Nagelkerke R square te zien. Deze twee statistieken meten de geschiktheid van het model. Hierbij duidt de -2LL op de mate waarin de resultaten passen bij de werkelijkheid (lager is hierbij beter) en de Nagelkerke R² meet de mate waarin de onafhankelijke variabelen de verschillen in de afhankelijke verklaren (score van 0-1 ofwel een percentage, hoger dus beter). Voor de interpretatie van afzonderlijke onafhankelijke variabelen wordt gekeken naar de Exponent van B. Dit duidt op de mate waarin de kans dat respondenten legaal of illegaal hebben gegokt verandert wanneer de score op de voorspellende variabele met 1 toeneemt. In het geval van 'vrouwen' of de verschillende migratieachtergronden in de tabel, duidt dit op het verschil tussen de genoemde groep en de referentiegroep. De referentiegroep betreft de groep die niet is opgenomen in de analyse, dus in de gevallen van deze voorbeelden mannen en respondenten zonder migratieachtergrond. Bij een schaalvariabele, zoals bij opleidingsniveau of inkomen, betekent dit de toename per stijging van 1 op de schaal.

■ **Tabel E1** Regressieanalyse illegaal gegokt (n=12.849)

	B	S.E.	Exp (B)
Constante	-2,444***	0,246	0,087
Achtergrondkenmerken			
Vrouwen (t.o.v. mannen)	-0,516***	0,085	0,597
Leeftijd	-0,025***	0,003	0,976
Opleidingsniveau (ref. = laag)			
Middelbaar	0,247	0,129	1,280
Hoog	0,317*	0,144	1,372
Onbekend	-0,611	0,469	0,543
Inkomen (ref. = beneden modaal)			
(Bijna) modaal	0,323**	0,118	1,382
Boven modaal	0,159	0,117	1,172
Inkomen onbekend	-0,268	0,159	0,765
Woonregio (ref. = drie grootste steden)			
Westen (buiten drie grootste steden)	-0,457***	0,120	0,633
Noorden	-0,141	0,156	0,868

Oosten	-0,278*	0,125	0,757
Zuiden	-0,387**	0,124	0,679
Migratieachtergrond (ref. = geen migratieachtergrond)			
Westers	0,143	0,131	1,153
Niet-westers	0,309*	0,154	1,361
Niet te bepalen	-0,393	0,494	0,675
Mentality-profiel (ref. = moderne burgerij)			
Opwaarts mobilen	0,531***	0,135	1,701
Postmaterialisten	-0,802**	0,247	0,448
Nieuwe conservatieven	-0,180	0,202	0,835
Traditionele burgerij	-0,373	0,252	0,689
Kosmopolieten	0,105	0,139	1,111
Impulsieve individualisten	0,248**	0,166	1,281
Profiel onbekend	0,372	0,138	1,451
Gokkenmerken			
Gokgedrag (ref. = niet-problematisch)			
Laag risico	0,997***	0,109	2,709
Gematigd risico	1,396***	0,121	4,039
Problematisch	2,555***	0,118	12,867
Kennis van vergunning (ref. = zeker iedere aanbieder legaal)			
Zeker dat niet iedere aanbieder een vergunning heeft	2,268***	0,131	9,656
Weet niet of iedere aanbieder een vergunning heeft	1,567***	0,104	4,792
Model statistieken			
-2 Log Likelihood		4612,884	
Nagelkerke R square		0,443	

In 2021 heeft Verinorm, in opdracht van Nederlandse Loterij, onderzoek gedaan naar de aard en omvang van de illegale kansspelmarkt ('Kaarten Keren'). Het onderzoek speelde in de tijd dat de markt voor kansspelen openging voor andere aanbieders. Nederlandse Loterij wilde door middel van een herhaalonderzoek weten hoe de markt van de illegale kansspelen er in 2024/2025 voorstaat. Zijn er bijvoorbeeld verschuivingen waarneembaar van illegale naar legale aanbieders en is het profiel van 'de illegale gokker' veranderd?

Er is voor een zelfde opzet van het onderzoek gekozen als in 'Kaarten Keren', om zo vergelijkingen te kunnen maken met het vorige onderzoek. De kern is een representatief onderzoek onder de Nederlandse bevolking waarbij wederom gebruik is gemaakt van een grote steekproef ($N > 15.000$). Daarnaast is door middel van veldonderzoek nagegaan of tabaks- en gemakszaken en koffie-/theehuizen en 'shishalounges' illegale kansspelen aanbieden. Tot slot is er aan de hand van een media-analyse nagegaan in hoeverre illegaal gokken voorkomt in het nieuws.

Anders dan in het onderzoek uit 2021 is nu ook bepaald in hoeverre sprake is van problematisch gokgedrag aan de hand van een beproefd screeningsinstrument en of gokkers bekend zijn met verschillende instanties in Nederland die zich bezighouden met de aanpak van (problematisch) gokken. Dit heeft betrekking op het Loket Kansspel, Centraal Register Uitsluiting Kansspelen (Cruks) en de (mate van vergunningen bij de) Kansspelautoriteit.

Het herhaalonderzoek biedt een actueel overzicht van de deelname aan illegale kansspelen en geeft handvatten voor het aanscherpen van bestaand of ontwikkelen van nieuw beleid.